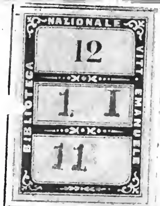
Retorica

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
1. I
11

JO. GOTTL.

HEINECCII JC.

FUNDAMENTA

STILI CULTIORIS.

FUNDAMENTA
STILI CULTIORIS
IN USUM AUDITORII

ADORNAVIT,

ET

SYLLOGEN EXEMPLORUM

ADJECIT

JO. GOTTL. HEINECCIUS
JC. ET ANTECESSOR.

Editio Veneta, prioribus emendatior.

VENETIIS, MDCCXLIII.
Ex Typographia Balleoniana.
Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

AUDITORIBUS SUIS PEREXIMIIS S. P. D. JO. GOTTL. HEINECCIUS.

Uæ adhuc calamo veſtrum haud pauci exceperunt, *cultioris ſtili fundamenta* ea jam typis exſcripta vobis offero, auditores, ſed ſecundis perpolita curis, variiſque hinc inde animadverſionibus locupletata. Multæ ſunt, quæ mihi id conſilium extorſerunt, rationes, quas a nobis non ignorari, mea haud parum intereſſe arbitror. Quum invictiſſimus, atque ampliſſimæ gloriæ princeps FRIDERICUS, rex Boruſſiæ, publicum docendi munus in illuſtri hac academia mihi decreviſſet, eo potiſſimum conſi-

lio id se facere professus est rex sapientissimus, ut iis, qui se politioribus litteris consecrassent, viam, qua ad pulcherrimam istam laudatissimamque doctrinam possent pervenire, commonstrarem. Quam bene de studiosa juventute merendi occasionem tametsi mihi tunc, nescio, quæ, præriperet invidia: tamen, ex quo potentissimus rex, FRIDERICUS GUILIELMUS, publice docendi provinciam mihi imposuit, dandam mihi operam, existimavi, ne nullum ex illa invictissimi principis voluntate fructum caperetis. Quare non temere ullum præterire passus sum annum, quin tersæ ac cultioris Latinitatis præcepta selectioribus ingeniis traderem, eaque non solum explicarem adcurate, verum etiam exemplis luculentissimis illustrarem. Quo in opere institutoque pulcherrimo, sextum

jam annum, magna animi contentione verſantem, tanto alacriorem me reddidit fructus, quem veſtrum haud pauci ſe hinc cepiſſe, profeſſi ſunt, uberrimus. Plures enim, qui, me duce ac comite, in adſequenda elegantiorum litterarum ſcientia operam & induſtriam ſuam collocarunt, jam in aliis erudiendis inſtituendiſque ad humanitatem, cum plauſu, verſantur. Alii ad eamdem laudem, pleno, ut ita dicam, gradu, contendunt. Enimvero, toties id ſaxum volventi, duæ potiſſimum ſuperandæ mihi fuerunt difficultates. Primum enim, quum deeſſent, quibus cum fructu uti poſſem, præcepta, ipſe ego hunc mihi laborem impoſui, ut de concinnandis elegantioris Latinitatis elementis cum cura cogitarem. Deinde, quum ea nobis calamo eſſent excipienda; id & operoſius,

& cum magni temporis dispendio conjunctum esse, deprehendi. Quare, ut, & hac in re, studiis vestris consulerem, prælo hæc committere decrevi, sed multis locupletata animadversionibus, ac ita ubique adornata, ut & intelligi facilius, &, diuturna exercitatione, in succum & sanguinem converti possent. Facile intelligitis, auditores, hoc, quidquid est, laboris me, non gloriæ cujusdam captandæ, sed vestræ utilitatis caussa, suscepisse. Neque enim ullum mihi erit tam molestum onus, quod non, vestri caussa, promto atque alacri animo sim subiturus. Vestrum erit, favere hisce conatibus meis, atque ita rationes vestras componere, ut & meæ mihi, & vobis operæ vestræ, ratio constet. Valete. In academia Fridericiana, mense Sept. CIↃIↃCCXIX.

PRÆFATIO NOVA,

PRæloqui aliquid jussi in viris illustris JO. GOTTL. HEINECCII *stili cultioris fundamenta*, alios, alienis scriptis operam hanc navantes; jam non censuimus imitandos. Si enim eorum exempla essent sequenda: nobis aut de viri illustris ingenio, &, quam doctrina illi conciliavit, fama, aut de reliquis, quæ exegit, ingenii monumentis, aut denique de ipso hoc utilissimo ac præstantissimo opere dicendum, nihilque, quod ad horum omnium præstantiam intelligendam faceret, esset prætermittendum. Sed quum libri hujus intra tam paucorum annorum decursum repetitæ editiones, & ephemerides, quæ in variis Europæ provinciis prodeunt, & interpretationes ac enarrationes ejus a viris doctis publice institutæ satis jam docuerint, & adhuc docere queant unumquemque, viris harum rerum intelligentibus hoc institutum non plane displicuisse; actum agere, & prologis scribendis ope-

opera abuti nolumus. Attamen quia ſuperflua, ut vulgo ajunt, non nocent; vel unicum teſtimonium adſcribere juvabit viri harum rerum peritiſſimi, & novæ regiæ academiæ Goettingenſis, immo totius Germaniæ inſignis ornamenti, JO. MATTHIÆ GESNERI *), qui ubi conſilium cepit, Goettingenſes etiam Muſas HEINECCIO noſtro conciliandi: *explicabimus*, inquit, *illuſtr.* HEINECII fundamenta ſtili cultioris, *libellum ita ſtudioſe arreptum, tritumque juvenum ad hæc ſacra contendentium manibus, ut claſſicam prope auctoritatem conſequutus eſſe non immerito videatur, libellum tanto majoris faciendum, quod earum rerum præceptiones luculentas oppido contìnet, quibus ſubnixus magnus illius auctor ad id faſtigium pervenit, in quo cum venerabunda quadam admiratione illum conſtitutum videmus.* Plura doctorum hominum, quibus aut ipſam illuſtris auctoris doctrinam, aut opus hoc ornarunt, elogia adducere quidem poſſemus, niſi verendum nobis eſſet, oc-

cini

* *Proluſione: de interrogandi in ſtudiis literarum ratione atque utilitate, Goettingæ* cIↃ IↃ CCXXXIII. publici juris facta, pag. 7.

cini illud nobis jure optimo posse stulte, quis vituperavit umquam, aut in dubium vocavit? Ne ergo diutius tua humanitate, benevole lector, abuti velle videamur, & ut tempori ac chartæ parcamus: id unicum nobis negotii relictum esse intelligimus, ut primum quid in hac nova editione præstitum sit, enarremus, dein ea, quæ addendorum nomine veniunt, breviter tecum, quantum fieri poterit, singula tamen ordine justo communicemus.

Ad primum ergo quod attinet, quum bibliopola CASPAR FRITSCHIUS, vir integerrimus, & juvandis litteris natus, frustra ab harum litterarum cupidis libelli hujus venustissimi exempla in bibliopoliis quæri & desiderari animadvertisset; nihil fecit reliqui, ut novam, eamque auctiorem atque emendatiorem publico redderet editionem. Adiit ergo per litteras ipsum celeberrimum auctorem, ab eoque petiit enixe, ut ea, quæ addenda vel emendanda censeret, pro sua humanitate secum communicaret. Sed quum res nostras aliter vulgo, quam optamus, cadere videamus: factum est, ut operam hanc præter expectationem deprecaretur celeberrimus auctor, eam-

que hujus consilii caussam interseret, quod fide orphanotropheo Halensi de nova elementorum juris Germanici editione augenda facta, tempus omne, quod ipsi ab innumeris publicis privatisque occupationibus reliquum est, labore hoc suscepto consumeretur. Aliam ergo quercum excutiendam putavit bibliopola, de juvandis litteris quam maxime sollicitus. Nam, ne quid in se desiderari pateretur, dedit operam, ut copia ipsi eorum, quæ quis ex illustris auctoris ore accepta libello adscripsisset, fieret: quumque rescivisset, possidere nos aliquod exemplum, preces, ut id secum communicaremus, admovit. Cui ad juvandum publicum bonum comparato consilio moram iniicere religioni nobis duximus, veriti, ne in bonas litteras peccare videremur, si hanc eas adjuvandi occasionem, quæ ultro sese non iterum oblatura esset, prætermitteremus. Misimus ergo ad bibliopolam, quas margini libri nostri habebamus adscriptas, observationes. Eas ubique suis locis inserendas curavimus, nisi ubi observatio talis videretur, ut, reliquis inserta, sensum plane turbaret, quam ideo

scor-

ſeorſum ponere multo conſultius duximus.

Devenimus jam ad alterum, cujus ſpem fecimus, hujus præfationis membrum: quod quum addenda quædam ac monenda contineat; ante omnia rogandus es, benevole lector, ne nos eo audaciæ proceſſuros credas, ut huic purpuræ noſtras lacinias adſuere conemur. Et ſane ſi celeberrimo auctori integrum fuiſſet, præſtantiſſimum hunc ingenii ſui fœtum perpoliſe magis, ac quædam eo animo adjicere, ut publicam aliquando lucem adſpicerent, multo omnia jam adparerent elegantiora, quum ita natura comparatum ſit, ut plurimum in rebus ſuis dominus videat. Sed facta jam alea, pauca tecum veluti per lancem ſaturam communicabimus.

Sic quum *pag.* 8. §. 3. *num.* 2. celeberrimus auctor improbandam eorum ſcribendi rationem cenſet, qui archaiſmos ſtudioſe conſectentur, & quædam exempla ibi adducit, quod monitum dein infra *pag.* 69. §. 16. *n.* * repetit; tu adſcribere poteris, plurimorum archaiſmorum catalogum dediſſe JO. NICOL. FUNCCIUM in *tractatu de origine*

gine & pueritia lingua Latina *), in quo & sigillatim de XII. tabulis & columna rostrata Duillii prolixe egit. Sed nollemus viro clarissimo, quod hic obiter monemus, excidissent ea, quæ *pag.* 344. profert.

Pag. 18. *seqq.* §. 11. *not.* * multa recenset celeberrimus auctor vocabula, quæ perperam vulgo scribi soleant. Plura addi ex commentariis doctorum virorum ad veteres auctores potuissent, nisi obsequendum fuisset bibliopolæ, & dispiciendum, ne libellus nimium excresceret. Quem laborem ideo propriæ cujusque industriæ relinquere cogimur.

Si de iis, quæ *pag.* 27. §. 15. *num.* 6. præcipiuntur, plura legere cupis, confer ea, quæ *V. Cl.* JO. MATTHIAS GESNERUS *de usu conjunctionis* quod pro *accusativo cum infinitivo* disseruit **) ubi simul VERBURGII insanam in Ciceronem crisin notat.

Pag. 65. §. 13. *not.* * Addenda illustris

*) Cujus editio secunda auctior longe & emendatior prodiit *Marburgi Cattorum* cIↄIↄccxxxv. 4.

**) Inserta est hæc *dissertatio Basilii Fabri thesauro eruditionis scholasticæ*, *Tom. II. pag.* 421. edit. quæ novissime *Lipsiæ* prodiit cIↄIↄccxxxv. fol.

ſtris auctoris *præfatio*, *opuſculis juris hiſtoricis* præmiſſa, ubi fuſius vocabula a POMPONIO uſurpata, ab aliis damnata, defendit.

Pag. 108. §. 37. *not.* * Conferendus academiæ Vitembergenſis ornamenti, JO. GUILIELM. BERGERI *de naturali pulchritudine orationis ad excelſam Longini diſciplinam illuſtri continentique C. Julii Cæſaris exemplo exacta liber commentarius, cui chreſtomathia Longiniana acceſſit* *). De LONGINO exquiſitiſſima legere cupienti commendamus ejuſdem BERGERI *diſſertationem nonam* **).

Pag. 206. §. 13. *not.* * Hanc celeberrimi auctoris noſtri ſententiam erroris poſtulare non veretur *V. Cl.* CHRIST. HENRIC. TROTZIUS ***). Sed vellemus nos potius hæc aliorum contemtori,

*) Prodiit *Lipſiæ* cIↃ IↃccxx, 4. cui celeberrimus auctor *panegyricum S. C. M. Carolinæ derorum* adjecit.

**) Exſtat in laudatiſſimi Bergeri *diſſertationibus academicis varii argumenti ex auctoritate publica ſcriptis*, quæ conjunctim prodierunt *Vitemb.* & *Lipſiæ* cIↃ IↃccxxvii. 4.

***) Tractat. iur. *de memoria propagata, ſeu de ſtudio veterum; memoriam ſui propagandi pag.* 234. *ſeqq.* Prodiit *Traiecti ad Rhenum* cIↃ IↃccxxxiv, 8.

tori, sui admiratori numquam excidissent. Cuivis enim perlectis a TROTZIO in contrarium prolatis facili constare poterit negotio, quam mala fide cum nostro auctore fuerit actum. Primum enim eas propositiones nostro adfingit, de quibus ne littera quidem in libello exstat; dein pro synonymis ab auctore nostro ea habita esse, turpiter jactat, quæ tamen noster maxima cura a se invicem distinxit. Tacemus TROTZIUM genium linguæ cum eo, quod commoditati potius lectori inseruit, confudisse; ea, quæ noster prudentiæ caussa fieri posse adseruerat, Germanico, non Latino, more fieri, pronunciare, quasi vero id umquam in mentem celeberrimo auctori nostro venerit. Sed bonum factum! Argumenta enim a TROTZIO adlata Heineccianas propositiones non destruunt, sed confirmant; quid quod ipse paucis interjectis easdem, quas HEINECCIUS posuerat, propositiones pro veris agnoscere non dubitat. An non vero perinde est, ac si sibi invicem oppositas propositiones, quarum una posita altera tollatur, simul stare posse credas, id est, principium, ut vocant, primum neges. Merito ergo ei responsioni loco opponimus de-

can-

cantatum illud dicterium: contra principia prima negantem non esse disputandum.

Part. II. cap. 2. commendandæ *V. Cl.* JO. MATTIÆ GESNERI *primæ lineæ artis oratoriæ*, quæ prodierunt *Gottingæ* cIↃIↃccxxxv. 8.

Pag. 276. §. 3. *not.* *. Novissima ac emendatissima editio est, quam *tum aliunde, tum ex observationibus V. Cl.* CHRISTIANI GOTTLIEBSCHVVARZII *emendatam* edidit laudatissimus GESNERUS, *Gottingæ* cIↃIↃccxxxv. 8.

Part. II. cap. 4. Commendanda JOSEPHI AURELII DE JANUARIO *res publica JCtorum*, cujus editio secunda prodiit *Lipsiæ* cIↃIↃccxxxIII. 8.

Ne longiores simus, omissis inscriptionibus statim ad caput *de auctorum lectione* provehimur, & quidem eo majori cum voluptate, quod ipsa illa exempla, quorum scribendi rationem imitari conemur, nobis ante oculos ponantur. Deprehendes hic, si non ubique optimas, at recentissimas tamen splendidissimasque editiones esse adscriptas, quod quidem nobis negotii bibliopola dedit, quum illustris auctor nihil hic adnotasset. Pauca tamen, quæ tua, lector benevole, scire interest, & hic monebimus. Animus quidem

dem erat nobis, primum ea, quæ jure ad optimam editionem requiri possent, prolixius enarrare, ut eo facilius de editionibus judicium ferri possit: Sed quum celeberrimo auctori ea post auctorum veterum editiones & historiam rejicere placuerit, heic omittimus, & ad auctores nostros revertimur, ubi primus de quo quid dicamus, TERENTIUS sese offert. Hujus auctoris novissimas ac splendidissimas quidem editiones VVesterhovianas adscripsimus; sed quod splendidum, non tamen emendatum statim satis est. Quumque maxime intersit, veteris auctoris verba, non autem inepti critici aut correctoris, legisse; id vero non aliunde, quam ex codicibus MSSC. & vetustissimis editionibus dignosci queat: facile constare poterit, quid de istis sit sentiendum, qui codicum veterum non adeo habendam esse rationem censent.

Proximus esto M. T. CICERO, cujus pleraque opera pro instituti ratione recenset illustris auctor, quorum nos itidem editiones præstantissimas adscripsimus. Omnium operum CICERONIS conjunctim editorum editionem JACOBI GRONOVII tantum commendavimus: Verburgiana autem ea de caussa omittenda visa est, quod sese viris ha-

rum

rum rerum intelligentibus adhuc minime probarit. Eruditi sane Lipsienses palam profitentur, *egregium Ciceronis commaculatorem* esse VERBURGIUM: nec melius sentit vir doctissimus JO. DAVISIUS in *præfatione ad Cicer. de finib.* Plura de hac editione dabit eruditorum princeps, PETRUS BURMANNUS, *in sapientia hyperboreali*, *p.* 53. *seqq.* Majorem sane gratiam ab omnibus initurum speramus *V. Cl.* JO. AUGUST. ERNESTUM, qui CICERONIS *opera omnia ex recensione* JAC. GRONOVII, *adjecta varietate lectionis Græviana*, *Davisiana*, *Pearciana & Cockmaniana Lipsiæ* quatuor voluminibus in forma, ut vocant, octava daturum, promisit.

Pag. 276. addere licebit, novam ac præstantissimam LIVII editionem *cum integris virorum doctorum commentariis* parare celeberrimum ARNOLDUM DRACKENBORCHIUM, itemque ad

Pag. 277. novam Plinianarum epistolarum cum adnotationibus suis instructam *V. Cl.* JO. MATTH. GESNERUM. Porro ad

Pag. 279. novam LACTANTII editionem moliri HEUMANNUM & BUNEMANNUM.

Ad *pag.* 280. QUINCTILIANUM

brevi

brevi *cum lectionis varietate* laudati GESNERI in forma octava proditurum, in quo concinnanda utinam in consilium adhiberet codicem MSC. quadringentorum annorum, quem possidet Lipsiæ suæ decus, *V. Cl.* JOANNES EAHARDUS KAPPIUS.

Ad *pag.* 286. PETRONII editionem, cui infartum fragmentum Albæ Græcæ repertum, dedisse FRIDERICUM MENZE, Poes. Prof. Lips. BURMANNI editionem, secundis perpolitam curis nos prope diem expectare, & ad

Pag. 289. novam MACROBII editionem daturum nobis *V. Cl.* ABR. GRONOVIUM integris commentariis aliorum adjectis.

Pag. 291. *not.* ***. laudavimus inter minores VIRGILII editiones, *Burmannianam*. Tu adde, publici juris eam factam esse *Ultrajecti* cIↄIↄccxiv. 12. *ex emendationibus* NICOLAI HEINSII. Sed & novam, & commentariis virorum doctorum integris ornatam editionem præstantissimus BURMANNUS promisit, quam avide exspectamus.

Eodem loco binas HORATII editiones Burmannianas commendavimus, quarum prior prodiit *Trajecti Batavorum* cIↄIↄcLxxxxvIII. 12. cui adjectæ JANI RUTGERSII *lectiones Venusinæ*; alte-

altera ad editionem & emendationes Bentlejanas expressa prodiit cIↄIↄccxIII. eod. loc. in 12.

Pag. 294. commendat auctor optimas cujusque auctoris editiones. Jam quæritur, quæ editiones ita sint comparatæ, ut optimæ jure dici queant, aut quo modo instituendæ sint rationes, ut & iis, quos raro dea Pecunia benignis oculis respexit, usui esse possint, & eruditissimis inservire. Et sane nobis persuasum est, nullos melius mereri posse de re publica litteraria, quan qui omissis commentariis nihil præter variantes lectiones adjiciant, quod institutum feliciffime in JUSTINO tenuit celeberrimus ac præstantissimus BURMANNUS, cujus præfatio huic auctor præmissa legi meretur vel ideo, quod utilitatem ex tali editione capiendam maximam ob oculos posuerit. Virorum doctorum commentarios autem seorsum excudi ego quidem suaserim, ne necesse habeamus, plures nobis editiones comparare, quum editiones cum commentarius variorum editæ ita oneratæ iis sint, ut non facile ab ambulantibus & iter facientibus circumferri possint. Tales vero editiones ab illis demum exspectes, qui codices MSC. diligenter, & adhibita in consilium judicandi facultate

con-

conferunt, non qui indulgent ingenio solum, ubique urunt & secant, omniaque etiam integra & sana sollicitant, multoque minus, qui emendationibus suis ad stabiliendas novas sententias utuntur, easque acriter tuentur, cujus modi exemplum suggerit celeb. FABRICIUS *Biblioth. med. & infim. Latinit. volum. III. pag.* 693.

Pag. 294. Ad hanc §. 10. *& seq.* illustrandas plurimum faciunt ea, quæ laudatus GESNERUS in dissertatione *) de lectione auctorum stataria & cursoria monuit.

Pag. 329. §. 2. illustris auctor quam maxime commendat e Latinis vertere multa Germanice, & vice versa: quod cave adeo facile esse putes, si genium utriusque linguæ pure exprimere velis. Quam facile hic labantur plerique, exemplo demonstrabunt *die Beytraege zur critischen Historie der Deutschen Sprache, Part. XIII. pag.* 28. *sequ.*

Ceterum jam nihil monendum restat, nisi quod in fine sylloges exemplorum adjecimus illustris auctoris epistolam gratulatoriam ad perillustrem DE PLESSE, id quod eo consilio a nobis factum, ne

*) Præmissa est editioni Livii, quæ prodiit *Lipsiæ* cIↄIↄccxxxv, 8.

ne necesse haberemus numerum exemplorum turbare. Indices locupletissimos se daturum promisit bibliopola honestissimus, itemque exactissimam diligentiam operarum, quod quum aliquando aliter evenerit, operam dedimus, ne tibi hoc fraudi sit, indicem eorum, quæ morari te possent, subjunximus. Tu, lector benevole, utere libello, & bibliopolæ, qui nullis sumtibus pepercit, ut ornatior ac adcuratior prodiret, maximas gratias habe. Vale.

NOT

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del Padre Fra Paolo Tommaso Manuelli Inquisitore nel Libro intitolato: *Fundamenta Stili Cultioris ad usum Auditorii &c. Joannis Gottl. Heineccii*, *&c.* non esservi cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimenti per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 18. Settembre 1742.

(Alvise Mocenigo 2. Rif.
(Zuanne Querini Proc. Rif.
(

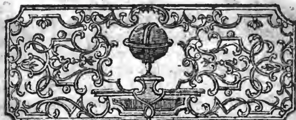
Agostino Bianchi Segr.

Adi 24. Settembre 1742.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori contro la Bestemmia.

Alvise Legrenzi Segr.

FUN-

FVNDAMENTA
CVLTIORIS LATINITATIS.

PROOEMIVM.

I.

DUO potiſſimum in Latinae orationis cultu cauenda ſunt elegantiorum litterarum ſtudioſis. *Alterum*, ne auribus ſint tam agreſtibus atque impolitis, vt omnem orationis nitorem atque elegantiam, tamquam rem inanem ac ſuperuacuam, omnino negligendam eſſe exiſtiment *). *Alterum*, ne per omnem viam id vnice agant, vt quaſi calamiſtris intorqueant orationem, eique colores adſcititios, tamquam fucum, inducant **).

Duo extrema in Latinitate cavenda.

*) Talis fuit veterum ſcholaſticorum et gloſſatorum barbaries, qui ſe eruditos non putabant, niſi omnem orationis cultum eieraſſent. Contra eos elegans exſtat oratio M. Antonii Maioragii, quae inter eius orationes eſt XII.

**) Talis fuit ſophiſtarum veterum elo-

quentia, de qua erudita exstat dissertatio Ge. Nicol. Kriegkii, edita *Ienae* cIↃ IↃ ccvii. Stilus purus et concinnus praeclarum est eruditionis omnis ornamentum, non ipsa tamen eruditio, quae non in verbis, sed rebus earumque caussis pernoscendis posita est. Cauendum itaque ab illo fastu et supercilio quorumdam grammaticorum, qui se solos sapere, ceteros volitare veluti umbras existimant, lepida oratione, quae *pro studiis humanitatis* inscribitur, exagitati a V. C. Alberto Schultens, *Franequ.* cIↃIↃccxx.

II.

Hujus cautionis ratio.

Quemadmodum enim sententiae, quamvis eruditissimae, quodammodo vilescunt, si genus orationis sit spinosum, exile, ieiunum, languidum, eneruatum, incultum: ita nimiae illae orationis veneres omnem sententiarum vim ac grauitatem infringunt, ac prorsus effeminant *).

*) Quantum ergo interest inter feminae sordes, meretricium fucum, et cultum matronalem: tantum oratio barbara, sophistica, et casta inter se distant. Vid. M. Ant. Maioragii *laudata oratio*, *p.* 227. Praeclara sunt, quae hanc in rem scripsit Quinctilianus *Instit. orat. lib. V. cap.* 12. ubi de nimiis illis orationis veneribus, &, uti eleganter Synesius vocat, περὶ τὸν λόγον, διατιθέντων ἐν ἡδονῇ τὰ μειράκεια, ita iudicat: *quapropter eloquentiam licet hanc, (ut sentio enim, dicam,) libidinosam resupina voluptate auditoria probent, nullam esse existimabo, quae ne minimum quidem in se indicium masculini et incorrupti, ne dicam grauis et sancti viri ostendat.*

III.

III.

Recte proinde ac praeclare decorum Latinae orationis habitum nobis ob oculos posuit ille elegantiarum pariter ac nequitiarum arbiter, Petronius *): *Grandis*, inquit, *et, ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa, nec turgida, sed naturali quadam pulcritudine exsurgit.* Stilus quisnam vere elegans?

*) *in Satyr. cap. 2.*

IV.

Quamuis vero ad adsequendam pudicae illius ac castae orationis facultatem permultum faciat ingenii vbertas assiduaque exercitatio: ratio tamen procul dubio fugit eos, qui eloquentiae laudem omnem in quodam ingenii atque exercitationis genere vnice esse ponendam, neque eam arte vlla obtineri posse, arbitrantur *). An possit doceri.

*) Fuit in hac sententia Q. Tullius Cicero, Marci frater, vt patet ex hujus *de Orat. lib. I.* a quo tamen ipse frater hac in re merito suam seiungit sententiam.

V.

Omnis vera pulcritudo in iusta partium proportione, aptoque earumdem nexu ac dispositione sita est. Haec omnia autem quum regulis quibusdam certis atque indubiis describi possint: consequens sane est, vt et eloquentia arte constet, certaque adeo possint ostendi cultioris Latinitatis fundamenta *). Id quod demonstratur.

*) Sic quum absoluta aedificiorum pulcritudo, quam vocant architecti, quae per se et necessario omnibus, etiam architecturae ignaris, placeat, in tribus potissimum consistat, teste

Vitruuio *lib. I. cap. 2.* in *symmetria*, seu conueniente partium consensu, *materiae excellentia*, et in ἀκρίβεια seu *exacta membrorum singulorum elaboratione*, nulla autem res accuratioribus regulis constet, quam συμμετρία, vtpote in quibus magna geometriae pars versatur, et reliquae pulchritudinis partes: nemo dubitat, quin architectura possit doceri.

VI.

Accedere tamen oportet ingenium & exercitatio.

Attamen simul exiguntur ingenium felix *), et exercitatio in legendo scribendoque diuturna **), quibuscum si coniungas praecepta adcurata, tum vere locum habent illa Ciceronis ***): *Quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae; tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solet existere.*

*) Ad eloquentiae studia qui apti aut inepti sint, cum cura inquirit Melch. Iunius *Method. eloq. III. IV. p. 9. s.*

**) Hinc Cicero *de Orat. I.* 33. Stilum *optimum et praestantissimum dicendi effectorem et magistrum vocat.*

***) Cicero *pro Archia cap.* 8.

VII.

Quotuplicia sint stili elegantioris fundamēta?

Cogitanti autem de genuinis elegantioris stili fundamentis, ad duo potissimum mihi videtur respiciendum. Illa enim demum elegans viroque eloquente digna videtur oratio, quae et verbis selectis ac bene compositis, et sententiis praeclaris constat. Verba enim, quantumuis nitida, nisi grauis subsit sententia, vanam potius loquen-

tiam,

tiam; quam masculam eloquentiam arguunt *).

*) Bene Crassus apud Ciceronem *de Orat. I. 12. Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia nec scientia.* Hinc Quinctilianus in *prooemio Institut. orat.* totus in eo est, ut ostendat, *fuisse haec olim quemadmodum iuncta natura, sic officio quoque copulata, vt iidem* Sapientes *atque* Eloquentes *haberentur. Scidisse deinde se studium, atque inertia factum esse, ut artes esse plures viderentur; nam vt primum lingua esse coeperit in quaestu, institutumque eloquentiae bonis male vti, curam morum eos, qui diserti habili sint, reliquisse, eam vero destitutam infirmioribus ingeniis veluti praedae fuisse.* Ex hoc artium discidio quid nasci oportuerit, nemo non videt. Philosophia enim eloquentiae nudata ornamentis, in siccum et spinosum differendi genus; eloquentia, philosophiae subductis praesidiis, in inanem et eneruem verbositatem abiit. Sic demum *semel corruptae eloquentiae regula stetit, et obtinuit*, vti conqueritur Petronius *in Satyrico cap.* 2.

VIII.

Iustam verborum compositionem *Grammatica* docet; sententias necessarias suppeditat *Philosophia*: easdem denique apte disponit atque exornat *Rhetorica*. Vnde trium generum sese nobis offerunt elegantioris stili fundamenta, GRAMMATICA, RHETORICA, PHILOSOPHICA. Et in his omnibus prima pars huius opusculi versabitur. Pars huius opusculi prima.

IX.

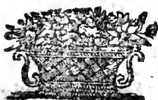
Item secunda.

Quum vero varia sint scriptionum genera, aliusque in *epistolis*, alius in *orationibus*, alius in *dialogis* et *satiris*, alius denique in aliis scribendi generibus exigatur orationis habitus: de singulis istis scriptionum generibus parte secunda praecipiemus.

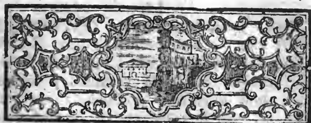
X.

Nec non tertia.

Denique quum supra etiam exercitationem in adipiscenda elegantioris stili facultate utramque paginam facere ostenderimus: postrema huius opusculi parte de optimorum auctorum lectione atque imitatione, variisque stili exercitationibus nonnulla haud proletaria monebimus.

PARS

PARS PRIMA.

DE GENERALIORIBVS TERSAE LATINITATIS FVNDAMENTIS.

CAPVT PRIMVM.

De Fundamentis Stili Grammaticis.

I.

Quaenam hic intelliguntur fundamenta grammatica?

QUamquam non temere quisquam studia tam cruda in academiam proferre debeat, vt ne prima quidem illa linguae Latinae elementa animo imbiberit, adeoque iure quodam nostro ab eiusmodi rerum tractatione abstinere posse videamur: attamen, quum multa in vulgaribus grammaticorum libellis negligi, multa etiam perperam doceri soleant; pauca quaedam, et quae prae ceteris necessaria videbuntur, obseruabimus. Neque enim negligenda sunt minora, sine quibus maiora constare haud possunt.

II.

In orthographia quinam cauenda. Prima grammatices pars ORTHOGRAPHIA est; de qua post ALDVM MANVTIVM, DAVSQVEIVM, CELLARIVM, SCHVRZFLEISCHIVM nonnulla praecipiemus, quae praecipue obseruanda existimamus iis, qui sunt elegantiae studiosiores. Quemadmodum enim et hic adfectatio fugienda est: ita nec omnia sibi permittunt adcuratiores *).

*) Recte enim obseruatum est a Quinctiliano *Instit. orator. I, 5. alios barbarismos scribendo fieri, alios loquendo: quia, quod male scribitur, male etiam dici necesse sit.*

III.

In vitio ponitur orthographia adfectata. Adfectationis notam vix effugiunt, qui singulare sibi fingunt scribendi genus, quod vel non est publici saporis, vel aliis harum lautitiarum parum gnaris crucem figit *).

*) Non probandi itaque,

I. qui in scribendo omnem euphoniam negligunt, scribentes, V. C. Conlega pro *collega*, *Conruit* pro *corruit*.

II. qui archaismos studiose consectantur, vel uti *heic* pro *hic*, *seine* pro *sine*, *plostrum* pro *plaustrum*, (Suet. *l. VIII. c. 22.*) *cottidie* pro *quotidie*. Etiamsi enim haec et similia in vetustis monimentis legamus: non tamen hodie Euandri matri scribimus, sed nostrae aetatis hominibus. Et si saeculum nostrum non fert Plautina; *aula* pro *olla*, *volgo* pro *vulgo*, vel Lucretianum: *terrai* pro *terrae*, et similia: cur illis non minus obsoletis delectemur? Sane et *ortographia consuetudini seruit, ideoque saepe mutata est*, ait Quinctilianus *Instit. orat. L. I. c. 7.* Nec ferendi

III.

III. qui ipsi sibi analogiam fingentes, ad eam receptam ubique scribendi rationem refingunt, et hinc scribere malunt *scribsi*, quam *scripsi*, *labsus*, quam *lapsus*. Multa enim, quae analogia admittit, plane repudiat usus, quem penes non modo loquendi, sed et scribendi arbitrium est. Quis ferret scribentem *legtum* pro *lectum*? et tamen illud a Lego est. Haud minor eorum quoque κακοζηλία est.

IIII. qui vetera signa reiiciunt, nouaque suo fingunt arbitrio. Sic multi Graeca vocabula sine accentibus et spiritibus scribunt, in Latinis contra recipientes lineolas quasdam accentus, circumflexos, v. c. απογραφη, επισημον *longè*, *penitùs*, *Musâ*, *vestrûm*. At accentus tamen et spiritus Graecorum iam a multis saeculis recepti, suisque inclusi sunt regulis: qui Latinis vocabulis adpingi solent, ludi magistrorum debentur industriae, nec ullam iustam habent rationem.

IV.

Omnia sibi permittere videntur, qui nullam plane vel linguae ipsius *), vel antiquorum monimentorum **), in scribendo habendam esse rationem existimant. Nec lau- danda tamen nimia negligētia.

*) Peccant itaque, qui etymologiae nullam habent rationem. Conuicium scribunt adcuratiores, non *conuitium*, est enim quasi *conuocium*, *l. 15. §. 4. D. de iniuriis et famosis libellis*. Probant hanc Vlpiani etymologiam Festus, et apud eumdem Nonius, quamuis hic in libello de proprietate sermonis *conuicium* dictum velit, quasi *e vicis iocum*: Laurentius Valla autem a *con* et *vitium*, vel a *con* et *vita*. Vetus glossa convicium καταβόησις, Erudite Vlpiani ἔτυμον defendit Menagius *Amoe-*

nit. iur. ciu. c. 39. p. 273. seq. Heres magis placet eruditis; quam *haeres*, est enim ab *herus*. Ita et Cuiacius. *Obseru. V,* 10. Menagius vero *p.* 327. id vocabulum deducere mauult a Graecis χῆρος, χήρα, χήρωξ, χήρωξ, *heres*. Vtrumuis eligas, scribendum erit *Heres*, non *haeres*. Addantur tamen, quae de his similibus etymologiis, in iure nostro traditis, disputant AEgidius Menagius in *Amoen. iur. ciu. cap.* 39. et v. c. Carolus Andreas Dukerus in *Opusculis de Latinitate veterum ICtorum*. Talia qui negligunt, satis ostendunt, parum sibi curae esse scribendi ἀκρίβειαν.

**) Distinguenda tamen cum cura sunt monimenta vetera. Adcuratissimam plerumque scribendi rationem sequuntur numi, ut recte docuit Ezech. Spanhemius *de usu et praestantia numismatum, diss. II. p.* 82. Ast in marmoribus saepe aberrant indocti lapicidae, atque opifices semigraeculi. Quis enim scriberet *Scaena*, pro *scena*, *Temptare*, pro *tentare*, *Epistula*, pro *epistola*? Et tamen haec passim leguntur in lapidibus. Deinde in marmoribus vetustissimis multa exstant, quae passim emoliuit elegantior aetas. Vnde frustra esset, qui ex columna illa rostrata Duillii ortographiae petere exemplum sustineret. Sane iam sua aetate in multis mutatam esse veterem scribendi pronunciandique rationem, exemplis quibusdam demonstrant Cicero in *Orat.* 48. et Quinctilianus in *Institut. orat. lib. I. cap. 7. lib. VIIII. cap. ult.* Ex quibus omnibus sane colligimus, e monimentis antiquis numos praeferendos esse lapidibus: ex his vero eos, qui aurea aetate positi sunt, antiquissimis et recentioribus; publico autem clarorum virorum nomine scriptos priuatis, et a vulgo positis, esse ante habendos. Idem etiam dicendum de ortographia, quae in codicibus Mscc. obseruatur. Sunt ex his quidam antiqui,

qui-

quidam saeculo nono recentiores. Illi partim emendati, partim inemendati. Vnde saepe sub calcem legas: *contuli*, *emendaui*, *recognoui*. Vide Fontanini *Vindic. diplom. cap.* 3. §. 7. Horum & ex antiquis pauciores sunt. Nam plerique scripti a librariis indoctis, qui bibliopolis operas locauerant, & de quorum oscitatione conqueruntur Strabo *lib. XIII. pag.* 419. et Gellius *Noct. Attic. lib. VIII. cap.* 20. Post saeculum IX. immo & antea, monachi hunc describendi laborem occuparunt. Quare pauciores tantum illi veteres, a viris doctis recogniti atque emendati in formandis ortographiae regulis aliquam utilitatem praestant. Vitiosissima scribendi ratio obseruatur in monimentis Christianorum, a quorum imitatione omnino abstinendum.

V.

Obseruandae ergo quaedam regulae, tum de *litteris*, earumque *mutatione*, tum de *abbreuiatione* et *diuisione* vocum, tum de ipsis *vocabulis* quibusdam, quae perperam vulgo scribuntur. Regulae ortographicae quotuplices.

VI.

Ad litteras maiusculas quod attinet, in iis scribendis eo tutius veterum sequimur scribendi rationem *), quo certius constat, antiquos vix aliis, quam characteribus maiusculis **) esse vsos. Quid obseruandum in litteris maiusculis.

*) Ex veterum itaque monimentorum contemplatione hae fere colliguntur regulae.

I. *Cauendae sunt formae litterarum, quarum nullum in antiquitate exstat exemplum.* Tales sunt litterae J vel *J* pro I, U pro V, Æ pro AE. U enim littera ex Gothico charactere est, vt patet ex Mabillonio *de re diplomatica I*, 11, 4.

p. 47. Reliquas formas typothetae inuenerunt. AE vel OE quamuis in numis quibusdam contrahantur ob spatii angustiam, in iisdem tamen numis etiam Ad. Al. Ant. Ar. Val. aliaque in unum contrahuntur, quae tamen nemo temere imitaturus est. Vid. Cellarii *Orthogr. Lat. p.* 18. 19.

II. *In litteris maiusculis una littera altera mior haud esto.* Sine exemplo ergo scribitur Auctor, Ioannes: multoque magis ridiculum est, si omnia vocabula a litteris maioribus auspicemur, e. gr. *De Donationibus Inter Virum et Vxorem.* Id quod nonnullos diligenter obseruare video. Ast solebant tamen veteres duplex I plerumque contrahere in I maximum, et hinc scribere *deIcita, sulpicI.* Quin et I quantitate longum reliquis characteribus grandius pingi consueuisse nouimus. Hinc illa *captIvI* pro *captivi*, *ludIs*, pro *ludis* et similia. Prius quum aetate Augustae paene perpetuum fuisse doceat Henr. Norisius *Cenotaph. Pis. p.* 473. sine adfectatione et nobis aliquando imitari licebit.

III. *Maiusculae litterae minoribus non sunt miscendae, nisi initio vel orationis, vel periodi, vel nominis proprii.* Vnde falluntur, qui omnia substantiua litteris maiusculis distinguenda putant, scribentes v. c. *Tollebat Plumas Aura volitantes. Pinnasque per Maria Spuma torquebat.* Nec adeo necessarium est, vt tituli honoris scribantur litteris maiusculis, veluti *Rex, Princeps, Dominus.* Quamquam enim nonnihil dandum sit opinioni saeculi, elegantius tamen scribes Rex, Princeps, Dominus. Quod et tunc obseruandum, si compellandi sint viri illustres, tunc enim elegantius scribes, Te, Tui, Vir, Illustris, quam mixto scripturae genere, *Te, Tui, Vir, Illustris*, Cellarii *Ortogr. p.* 76. *seq.*

Adfe-

Adfectationem tamen et hoc redolet, si in adiectiuis gentium nomina designantibus a litteris maiusculis abstineas, scribasque *germanus*, *graecus*, *francicus*, pro *Germanus*, *Graecus*, *Francicus*. Sunt enim et haec nomina propria.

**) Attamen non semper maiusculis vel vncialibus litteris vsi sunt Romani, sed minutis etiam nonnunquam, forma tamen a reliquis parum distantibus. Saeculo sane quarto minores litterae adparent in marmore Romano, quod exhibet Mabillonius in *Supplemento libri de Re Diplomat. p.* 114. et Relandus in *Fastis Consularibus p.* 342.

ANIMAE INNOCENTI.

GAVDENTIAE.

QVAE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI. IN PACE.

Mercurius pater filiae d. IV. id. Nouembris
Vrso et Polemio Coss.

Vides hic exemplum minuscularum litterarum iam saeculo quarto adhibitarum. Vrsi enim ac Polemii consulatus incidit in annum Christi CCCXXXVIII.

VII.

In minusculis litteris, quae in vncialium locum celerioris scripturae caussa succenturiatae sunt, pauciores obseruandae sunt regulae *), quas itidem veluti per lancem saturam exhibebimus. Quid in minusculis?

*) Tales sunt quae sequuntur.

I. *Cauendae et hic formae litterarum a typothetis sine necessitate inuentae*, qualis est j pro i

Scri-

Scribendum ergo *iuuo*, non *juvo*; *adiicere*, non *adjicere*. Formam enim illam j ignorant monimenta vetera, eamque solis debemus typographis.

II. *In diphthongis ae vel oe ordinarie separatim ponuntur vocales, rarius contrahuntur.* Antiquissimi codices non minus ac diplomata vetusta saepius praeferunt *ae*, quam *æ*, ceu obseruarunt Herman. Conringius in *Censura diplom. Lindau. p. 316.* & Mabillonius *de re diplomat. lib. 1, 11. p. 58.*

III. *Littera* v *ab initio*, u *in medio et fine litterarum rectissime adhibetur.* Scribendum ergo *vt*, pro ut, *iuuo* pro iuvo, *vua*, pro uva. Veteribus enim non alia nota erat figura litterae illius, quam *v*. Quoties autem illa in medio vocabulo occurrebat, eam lineola iungebant litterae sequenti, et inde nata figura *u*. Sane hanc scribendi rationem primos illos elegantioris litteraturae vindices adcurate seruasse, & nouum admodum esse illud *u* vocalis, et *v* consonantis discrimen, editiones auctorum vetustiores satis euincunt. Multo recentior quoque forma *u* qua hodie multos sine discrimine vti animaduertimus, siue illa littera vocalis sit, siue consona, siue initio vocis, siue in eiusdem medio occurrat, e. g. *unde*, *ualde*, *uulnus*. Suum cuique pulcrum. Sed talia fere exemplo carent, & *κακιζηλία* redolet adfectatum istud nouitatis studium.

VIII.

Quid in vtrisque communiter? Sunt et regulae communes litteris maiusculis et minusculis, quarum tres hic potissimum dabimus, prae reliquis accurate observandas *).

*) Priores regulae ad litteras Graecas: vltima ad

ad litteras in compositione vel mutandas vel retinendas pertinent.

I. *Litterae Z. Θ. K. Y. Φ. X. Graecorum propriae, adeoque non nisi in vocabulis origine Graecis adhibendae sunt.* Male ergo scribitur Author, Lethum, Thuscia, Anthonius, Kalumnia, Sydus, Tyro, Hyems, Stylus, Lachryma, Sepulchrum, Charus, pro *auctor*, *letum*, *Tuscia*, *Antonius*, *calumnia*, *sidus*, *tiro*, *hiems*, *stilus*, *lacryma*, *sepulcrum*, *carus*. Conf. Cicero in *Orat. cap.* 48. Ob εὐφωνίαν tamen *ch.* admittunt *pulcher*, *inchoo*, quae & Cicero probat *loc. cit.*

II. *Adspiratio post* R *nusquam locum habet, nisi in vocabulis origine Graecis.* Hinc recte dicitur Rhodus, Rhetor, Pyrrhus, sed male *Rhaetia*, pro *Raetia*, *Rhemi*, pro *Remi*. Constanter tamen etiam numi & lapides habent Rhenus et Rhodanus.

III. *Ubicumque non repugnat euphonia, in compositione retinenda consonans ultima praepositionis: alias consona vel praepositionis, vel ipsius vocis mutatur.* Hinc recte dicitur Adgredior, Adsigno, Expiro, Exsilium *); quum contra κακοζηλίαν redoleant illa; *adcipio*, *conlega*, *adgnosco*, *obgannio*, et quae sunt huius generis alia.

*) Non placet haec forma Maffeo, qui inerudita *praefatione*, Hilarii *operibus* Veronae cIↃIↃccxxx. recusis *praemissa*, *pag.* 3. orthographiam antiquam commendans, addit: *Nolim tamen urgeatur haec regula undequaque, ita, ut etiam* Exsilium *scribere teneamur, quamvis quibusdam e veteribus grammaticis edicentibus.* Enimuero quum et veteres grammatici edicant, et in monimentis optimis ita scribatur vocabulum, et ejus etymologia ab *ex* et *solum* hanc formam ferat, et vix ferendus videatur, qui scribendum

exi-

existimet *exenator* pro *exsenator*; non video, cur in exsilium agi oporteat *exsilium* scribendumque sit *exilium*.

VIIII.

Quid in abbreviatione vocum?

A vocibus abbreuiandis maxime in minuscula scriptura, quantum fieri potest, abstinent eruditi *), qui et operam dare solent, ne male vox quaedam diuidatur **).

*) Veteres Romani in uncialibus literis multa abbreuiare solebant. Nam vt Valerii Probi, Magnonis, aliorumque libellos *de Notis* praetermittamus, notum est, Iani Gruteri et Thomae Brinesii *Inscriptionibus* subiectum esse indicem litterarum singularium, quae integras voces designant, qualem etiam ex lapidibus Sertorius Vrsatus; ex numis confecit Hubertus Golzius. Sic scribere solebant *Pr.* pro *Praetor*, S. P. Q. R. pro *senatus populusque Romanus*, *Lub.* pro *lubens*. Ast in scriptura minuscula recte et ordine facies, si omnia sine abbreviatione exscripseris. Neque tamen reiiciendae sunt abbreviationes praenominum Romanorum, quae et veteres vix vmquam, nisi vel vna littera, vel binis, vel pluribus scribere solebant. Sic vna littera exprimuntur praenomina: A. id est *Aulus*, C. id est *Caius*, D. id est *Decimus*, L. id est *Lucius*, M. id est *Marcus*, M' id est *Manius*; duabus: CN id est *Cnaeus*, SP id est *Spurius*, cet. tribus: *Sex.* id est *Sextus*, cet. Sed accuratiorem horum praenominum indicem dedit, quotquot litteris exprimi consueuerint, ostendit Carolus Sigonius singulari *de nominibus propriis Romanorum* libello, qui subiunctus est commentario ipsius in fastos Romanos.

**) Locum hic habet regula, quam probauit etiam Quinctilianus *Institut. Oratoriar. lib. I. cap. 7. ita diuidendae sunt voces, quem-*

admo-

admodum id *patitur earum origo et compositio.* Alias enim in simplicibus et primitiuis vulgaris syllabarum ratio obtinet. Sic recte diuiditur *aru-spex*, dicitur enim a *spectando*; *abs-temius*, est enim a *temeto*. Ita et *ab-igo*, *sus-cipio*, *etiam*, *neg-otium*, *pot-est*. Hinc facile patet, *prod-it* esse a *prodeo*, *prod-it* a *prodo*.

X.

Vocabula integra parum emendate a multis scribuntur, maxime nomina propria, quae, si antiqua sunt, merito ad vetusta monimenta, tamquam ad Lydium lapidem, exigenda sunt*). Nomina propria multa vulgo perperam scribi solita.

*) Falso ergo vulgo scribitur *Aemylius*, pro *Aemilius*. *Aenobardus*, pro *Ahenobarbus*, *Brundusium*, pro *Brundisium*, *Carthaginensis*, pro *Carthaginiensis*, *Adrianus*, pro *Hadrianus*, *Annibal*, pro *Hannibal*, *Moecenas* vel *Mecenas*, pro *Maecenas*. *Mauritius*, pro *Mauricius*, *Heliogabalus*, pro *Elagabalus*, *Nicanor*, pro *Nicator*, *Paulus*, pro *Paullus*, *Schaeuola*, pro *Scaeuola*, *Ptolomoeus*, pro *Ptolemaeus*, de quo videsis ea, quae monuit Henricus Stephanus *de abusu Graecae linguae p.* 97. editionis, quam mox nitidiorem, et obseruationibus doctissimis Io. Henr. Rhomayeri, viri in his litteris eximii, et cuius praematurum discessum merito luget res publica litteraria, auctam, daturum speramus clarissimum Fridericum Guilielmum Roloffium, tanti magistri vestigia pleno gradu prementem. Plura nomina propria ex numis et marmoribus integritati suae restituit Ezechiel Spanhemius *de Vsu et Praestant. Numism. dissert. II. p.* 83. *seq.*

XI.

Denique nec omittenda alia quaedam vocabu- Nec non alia vocabula.

cabula, quae perperam a plerisque scribuntur, quorum breuem indicem e prolixiore Cellarii dabimus*); ne in his nimis videamur critico indulgere supercilio.

*) In recensendis vocabulis perperam plerumque scriptis tota pars posterior orthographiae *Cellarii* occupatur. Potiora tantum hic notasse sufficiet.

Alucinari scribendum est, non *hallucinari*. Est enim idem, ac *a luce aberrare*. Videatur Festus Pompeius voce *alucinatio*, et Gellius *Noct. Att. lib. XVI. cap.* 12. Dubiae originis hoc verbum est, quod alii ab *hallus* vel *hallux*, Gellius ab ἀλύειν, alii aliunde arcessunt. Sunt, qui distinguenda putent *hallucinor* et *alucinor*: sunt, quibus haec συνώνυμα videntur. Mihi se probant illa Isaaci Vossii *ad Catullum p.* 90. *Dicuntur* allucitæ *vel* alucitæ *a privativa particula* a *vel* ab *et* luceo, *unde et* alucinari *vel* allucinari *quasi* ablucinari *quidam dici existimant. Pari ratione aues nocturnas* alucos *veteres vocarunt*, Philoxeni *Glossae:* νυκτικόραξ alucus, bubo. *Sed et* Seruius *ad VIII. Eclogam*, ululae aves ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν, *id est, a fletu nominatae, quas vulgo alucos vocant. Sic lege, non* ulucos, *ut vulgo.*

Ancora scribendum, non *anchora*. Est enim ea vox a Graeca ἀγκύρα.

Arcesso vetus & genuinum est, pro quo male vulgo scribitur *accerso*. Cellarii *Ortogr. Lat. p.* 76. Cortius *ad* Sallust. *p.* 250. 251.

Auctor semper olim scribebant veteres, & recte quidem, quia ab *augendo* dicitur. Vnde spuria sunt illa *authör* vel *autor*; quae recentioribus sunt in deliciis, quamuis posterius paullo sit tolerabilius, et forma *artus* pro *arctus* defendi quodammodo possit. Vide Henr. Norisium in *Cenotaphia Pisana*.

Cae-

Caelebs antiquum & genuinum est, pro quo male hodie scribunt *celebs*. Attamen et hoc in marmore est apud Gruter. *pag.* IↃLXXVI.

Caerimonia, non autem *ceremonia*, scribunt veteres. Neque aliam scribendi rationem fert vocis origo, tradita a Valerio Maximo *Histor. I*, I.

Camara, scribendum esse, non *camera*, docuit V. Cl. Petrus Burmannus *ad* Petron. *pag.* 112.

Comissari scribendum esse, non *commessari*, vel deriuatio docet. Est enim a Graeco *κῶμος*. Vide *Festum* voce *comissatio*.

Femina, pro quo vulgo *foemina* scribitur, sed falso. Est enim a femine dictum. Id vero sine diphthongo scribi, ex *Festo* discimus. In lapidibus sane fere semper scribitur *Femina*. Vide Gruteri *Inscript. pag.* CCCLVIIII. & CCCLXXX.

Increbesco veteres codices habent. Vnde perperam vulgo scribunt *increbresco*. Accedit analogia. Quemadmodum enim a *ruber* fit *rubesco*, ab *acer* acesco, ita a *creber* crebesco. Exceptio tamen est in *niger*, a quo fit *nigresco*.

In dies, *in primis*, *in posterum*, diuisim scribunt veteres. Perperam recentiores coniunctim *indies*, *inprimis*, *inposterum*. Multo minus ferenda illa *imprimis*, *imposterum*. Vere enim haec sunt duo vocabula.

Lacrima fere semper praeferunt vetera monimenta. Y in hac voce non temere reperies. Non raro tamen veteres scribunt *lacruma*. Et sane quum procul dubio haec vox a Graeco *δάκρυον* descendat, non multum referre videtur, utram adhibeas litteram, modo constanter eamdem scribendi rationem teneas. Vide Oberti Gifanii *Praefat. in* Lucretium.

La-

Lapicidina scribendum esse, non *lapidicina*: cum Etymologia docet apud Varronem *de lingua Latina VII*, 33. tum marmor apud Gruterum *pag.* IↃLXXXXIII, 8.

Littera cum duplici T semper habent libri veteres, et lapides apud Aldum Manutium *Orthogr. p.* 8. et Sponium *Miscellan. Prud. Antiquit. p.* XXXVI.

Litus contra simplici T semper exaratur in marmoribus et codicibus. Cellarii *Orthogr. p.* 104.

Maeniana, non *moeniana*. Vide Asconium *ad* Ciceronis *Diuinationem*, *c.* 16.

Obscenus secunda vocali scribendum esse vel inde patet, quod a Graeco σκηνὴ descendit; Varro *de lingua Latina VI*, 5. Vnde male vulgare *obscoenus* per OE tuetur Scaliger *de caussis Lat. linguae I*, 34.

Paene per AE habent libri veteres et marmor apud Gruterum *p.* IↃCLV. Vnde recentiori scribarum consuetudini debetur *pene*. Solebant enim hi medio aeuo diphthongum illam vel simplici E, vel certe E caudato (ę) exprimere. Videatur Conringius *Censur. Diplom. Lindau. p.* 316. Mabillonius *de Re Diplomat. II*, 1. 11. *p.* 58.

Patricius cum C; non cum T, scribendum. Sane ita constanter legitur in marmoribus et Graecis scriptoribus, quibus semper placet forma πατρίκιος.

Postumus frequenter legitur in numis et marmoribus: rarissime *posthumus*. Adspirationem quoque ex hac voce excludi, iam dudum iussit Eutyches *Grammat. p.* 2311. et recte. Est enim superlatiuus a comparatiuo *posterior*. Quod adeo verum est: vt id negare non possint et ii, a quibus *posthumus* a *post* et *humatus* esse dicitur. Diuersa enim esse vocabula existimant *postumus*, quod idem sit ac *postremus*, et *posthumus*,

mus, quod sit μετὰ θάνατον πατρὸς γεννηθείς. Sed ne id quidem verum est. Mortuo enim parente natus ideo *postumus* dicitur, quia eius liberorum postremus est. Vidit hoc, qui antea in alia omnia iuerat, magnus Cuiacius *Obseruat. III*, 4.

Saeculum cum diphthongo. Ita numi et lapides. Nec primae syllabae quantitas permittit, vt hoc nomen cum vulgo grammaticorum a *senex* vel *sequi* deriuemus.

Seorsum, non *seorsim*. Est enim a *se* et *versum*. Cellarii *Orthogr. p.* 146.

Sollemnis, non *solennis* aut *solemnis*, est enim a *sollo* et *omni*. Vide Cortium *ad* Sallust. *pag.* 151.

Sollers et *Sollicitus* duplex L postulant. Vtrumque enim est ab osca voce *sollo*. Vid. Festum in voce *solitaurilia*, et Cortium *ad* Sallust. *p.* 163.

Strategema, non *stratagema*. Henr. Stephanus *de abusu Graecae linguae p.* 96. *edit. Roloffianae*.

Torus sine adspiratione, non, vt vulgo malunt, *thorus* cum adspiratione. Vide Cellarii *Orthogr. p.* 152.

Tricesimus et *vicesimus*. Ita veteres libri, non *vigesimus* et *trigesimus*, quae merito proscribit Dausqueius. Sane vt a *viginti* et *triginta* dicitur *vicies*, *tricies*, *viceni*, *triceni*, ita et merito dixeris *tricesimus* et *vicesimus*.

XII.

Sed sufficere haec arbitror de orthographia; similia enim facile quisque suo Marte obseruabit. Ad ETYMOLOGIAM quod attinet, illud praecipue cauendum est, ne vel aliena, vel peregrina vocabulis tribuatur significatio*). Id quod tamen in

In etymologia alienæ vocum significationes cauendæ.

vul-

vulgaribus dictionariis fit frequentius, quam quisquam crediderit.

*) Plura eiusmodi vocabula, quibus peregrina adfingitur notio, cum cura collegit Cellarius *in Antibarbaro III. p. 155.* Ea huc transcribere esset superuacuum. Neque enim quisquam nitidioris stili studiosior carere praeclaro illo opusculo potest. Addi tamen meretur Francisci Vauassoris *de vi & vsu quorumdam verborum cum simplicium, tum coniunctorum*, tractatus, quem cum notis una cum eiusdem auctoris tractatu *de ludicra edictione*, recudi curauit V. Cl. Io. Erhardus Kappius, *Lipsiae* cIↄIↄccxxⅠⅠ. 8. Acutissimus quoque in genuina vocum significatione eruenda, profligandisque notionibus spuriis fuit vir incomparabilis Io. Fridericus Gronovius, et adhuc hodie est vir magnus, quem honoris caussa nomino, Petrus Burmannus, ex quorum notis et operibus ille Cellarii catalogus maxime poterit locupletari.

XIII.

Abstinendum etiam a vocabulis, quibus analogia repugnat.

Deinde illud quoque haud suaserim, vt vocabula, quae ab omni analogia abhorrent, admittantur*). Recte enim dictum est a Iulio Caesare: *tamquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.*

*) Multa eiusmodi finxit barbara scholasticorum et glossatorum turba, quae deinde a lexicorum scriptoribus veluti ciuitate donata sunt, licet ab ipsa Latinae linguae indole plane abhorreant. Nos quaedam dumtaxat exempli loco recensebimus. Sic

E Contra hodie vulgare est: (c. 2. §. 6.) non autem sic olim loquebantur veteres. Neque

que analogia permittit, ut praepositio regat ad uerbium. Allegant vulgo pro hoc vocabulo Tacit. *Annal. XII*, 47. sed locum illum in mendo cubare, animaduertit Jo. Fr. Gronouius. Veteres habent Contra, vel Contra ea, quod apud Cornelium Nepotem occurrit. Immo et e contrario occurrit apud Tacit. *Hist. I.* 27. & 88. *II*, 5. *III*, 54. Fieri potest, ut quum in codice aliquo legeretur per abbreviationem e contra, pro e contrario, librarius indoctus id pro integro vocabulo acceperit.

Extrinsecus et *Intrinsecus* adiectiva non minus, quam adverbia *Extrinsece* et *Intrinsece* plane absurda sunt. Quis enim aduerbium *secus*, unde haec vocabula sunt, in adiectiuum transformet, aut aliud inde fingat aduerbium *sece*? Quare aduerbia sunt *extrinsecus* et *intrinsecus*, adiectiua *exterior*, *interior*.

Pientissimus veteribus auctoribus ignotum, in solis occurrit lapidibus apud Gruter. *Inscript.* p. CCCCXVIII, 1. CCCCXXI, 4. CCCCLXVI. 5. CCCCLXV, 8. IↃCVI, 9. IↃCVIIII, 10.

Vxoratus pro *marito* vulgus dicit, sed contra analogiam.

Dubium est, an in hunc censum referenda sit vox vel voces potius *In Praesentiarum*, de quibus dubitat Cellar. *Antibarb. p.* 123. et *cur. poster. p.* 178. defendente huius vocis analogiam V. C. Iac. Perizonio ad Sanctii *Mineru. II. p.* 117. Id certum, insolentis formae vocabulum veteribus non ignotum fuisse, adeoque auctoritate se tueri. At aliter sentit Sciopp. *iudic. de stilo histor. p.* 99. ubi hanc loquutionem, tamquam lutulentam reiicit: quasi ea non usi essent scriptores optimi, Cato Fannius, Nepos, Tacitus, et ex argentea aetate Apuleius et Minucius Felix. Vt analogiae non aduersari hanc formam, ostendat Sanctius, *in* genitiuo iunxisse veteres, existimat. Perizonius vero potius

tuis per ellipsin vocis *tempore* exponit. Sed scire velim, quid sit *tempus praesentiarum*. Fateor, me nondum intelligere loquutionis istius analogiam.

XIIII.

Nec peccandum in flectendis vocabulis.

Parum quoque accurati sunt, qui in declinatione nominum ac pronominum, verborumque coniugatione aberrant. Quum vero nemo ignoret declinationum et coniugationum paradigmata: licebit nobis quaedam tantum, quae vulgo negliguntur, observare *).

*) Obseruationes aliae criticae sunt, quae huc non pertinent, aliae vere grammaticae, minime negligendae in elegantiore latinitate. Tales sunt quae sequuntur.

I. Ambo et duo accusatiuum pluralem masculinum apud meliores auctores, non *ambos* et *duos*, sed *ambo* et *duo* formant. Cic. *epist. ad diuers. VII,25. Praeter* duo nos. *epist. VII, 29.* duo *parietes dealbare, epist. ad Att. VII,29. Vos* duo *delegi. epist. V,* 8. *Quos quidem ego* ambo *vnice diligo.* Virgil. *Georg. IIII,* 88.

Verum vbi ductores acie reuocaueris ambo.
Et Aeneid. XI. v. 285.
Si duo *praeterea tales Idea tulisset.*

Conferri merentur Io. Frid. Gronou. *ad Liu. XXXV,* 21. et Graevius *ad Suet. Claud. XIIII.* Ita et alii aureae aetatis scriptores loquuntur, veluti Sallust. *de bell. Iug. cap.* 21. *qui* ambo *reges adeant.* Et *c.* 28. filium, et cum eo duo *familiares ad senatum legatos mittit. C.* 102. duo *quam fidissimos ad eum mitteres.* Varro *de re rust. lib. I. c.* 18. duo *villicos*, et *l. III. c.* 1. duo *libros*.

II. Quo-

II. Quoties post *si* vel *ne* sequitur *quis* pro *aliquis*; toties seruanda est declinatio pronominis *aliquis*. Cicero *pro Archia cap.* 1. *Si qua exercitatio dicendi*; non *si quae exercitatio*.

III. Verbum *Reuertor* apud meliores auctores, veluti Ciceronem, Caesarem, Liuium, praeteritum actiue format, *reuertit*, *reuerterunt*, *reuertisse*. *Reuersus est* primi dixere Asconius Pedianus, Phaedrus et Valerius Maximus. Immo et Tacit. *Annal. XII*, 21. *non sum dimissus ad te*, *sed* reuersus. Vtraque forma verbi in usu fuit, *reuerto* et *reuertor*, vti *diuerto* et *diuertor*, *praeuerto* et *praeuertor*, quamuis forma neutra in praeteritis, deponens in praesenti et temporibus inde formatis sit frequentior. Optimum tamen est participium *reuersus*. Vide Cellar. *Antibarb. p.* 151. *et cur. poster. p.* 167.

XV.

In particulis dici non potest, quanta sita sit lingue Latinae elegantia. Hic vero ad earum tantum significationem et usum respicimus *). Nec in particulari vsu.

*) Praeclarus *de particulis Latinae linguae* exstat libellus Hor. Tursellini accessionibus haud contemnendis locupletatus a Iac. Thomasio et a Io. Conr. Schvvarzio, *Lipsiae* cIↃ IↃccvIIII. et cIↃ IↃccxvIIII. 8. Nos denuo quaedam exempli caussa monebimus.

I. *Communiter* non idem est, ac vulgo, (*gemeiniglich*) sed *indiuisim*, (*gemeinschafftlich*) Cicero *pro S. Rosc. Amerin.* 37. *Iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet*.

II. *Hactenus* et *adhuc* ita differunt, ut illud de loco, hoc de tempore adhibeatur. Cicero *epist. ad Att. XIII*, 21. *Sed haec hactenus*. *Et ad diuers. V*, 10. *Caesar adhuc de meis suppli-*

cationibus non refert. Nep. *Miltiad.* 5. *Qua pugna nihil adhuc nobilius.* *Hactenus* tamen pro *adhuc* est apud Tacit. *Agric.* 10. *Dispecta est et Thule, quam hactenus nix et hiems abdebat.* Cellar. *cur. post. p.* 407.

III. *Iuxta* non idem est ac *secundum*. Perperam itaque dicunt: *iuxta Homerum, iuxta diuinum oraculum.* Rectius dixeris, *iuxta* modo praepositionem; modo esse aduerbium, idemque notare, ac *prope, post, aequali modo.* Hinc dicitur: *sepultus iuxta viam Appiam.* Nep. *Attic.* 22. *Aestum hiememque iuxta ferens.* Pompon. Mela I, 19. *Litteris Graecis et Latinis iuxta eruditus.* Salluft. *Bell. Iugurt.* 95. Hinc dicitur etiam *iuxta ac, iuxta atque, iuxta cum.* Exempla collegit Iac. Perizon. *ad* Sanct. *Mineru.* I. *p.* 102.

IIII. *Quamuis* non promiscue vsurpandum pro *etsi, tametsi, licet.* Est enim contractum ex *quantumuis,* *) atque hinc iis demum locis recte ponitur; vbi solui in has voces potest. Virgilius *Eclog. II. v.* 16.

Quamuis *ille niger*, quamuis *tu candidus esses.*

Id est, *quantumuis niger, quantumuis candidus.* Sanct. *Mineru. III. p.* 352.

*) Negat hoc V. C. Petr. Burmannus *ad Phaed. l. I. fab. XVIII. p.* 60. Et sane dicere iam malim, compositam esse particulam ex *quam* et *vis*; *quam* autem idem esse ac *quantum*, vt in illis: *quam essem occupatus, quam velit sit potens; Hic, quam velit, Epicurus iocetur.*

V. *Quandoque* non est *nonnunquam*, vt credere nos iubent vocabularia, sed *quandocumque.* Sanct. *Mineru. III. p.* 359. Io. Fr. Gronou. *ad Liu. I,* 24. Add. Burm. *ad Petron. p.* 638. et Vauassor. *de vi et vsu quorumdam verb.* voce *quan-*

quandoque, vbi eleganter docent, *quandoque* non modo idem esse, ac *quandocumque*, sed et aliquando pro *quando*, *quoties*, *quotiescumque*, *si quando*, *tunc quum* accipi: veluti in illo Horatii *de arte poet.*

- - - - - - - *et idem*
Indignor, QVANDOQVE *bonus dormitat*
Homerus.

id est, *si quando dormitat*.

VI. *Quod* et *vt* quomodo differant, pauci norunt etiam qui in vsu harum particularum non aberrant. Respiciendum est ad comma antecedens, quod quoties sequentis caussa est, vel esse saltim debebat, toties ponendum est *vt*. Sin minus: vel *quod*, vel *accusatiuus cum infinitiuo*. Recte ergo dicitur apud Plinium *epist. I, 1. Frequenter hortatus es, vt epistolas, si quas paullo curatius scripsissem, colligerem*. Caussa enim, cur colligeret, debebat esse hortatio. Recte etiam dicitur: *tanta in me exstant merita tua, vt ingrato mihi viuendum moriendumque videatur*. Caussa enim, cur ingrato moriendum sit, est magnitudo meritorum. Contra ea dicendum: *spero, eum sibi haud dissimilem futurum*. Spes enim non est caussa, cur ille sui similis futurus sit. Ex quibus sane patet, quam falso vulgo dicant: *sequitur, quod*. Veteres enim semper hic vsurpare solent *vt*. Vide Cicer. *Paradox. III. et de fato* 12.

XVI.

Nulla in re facilius labuntur tirones, quam in SYNTAXI. Quum vero nostrum haud sit, regulas, quae in libellis grammaticorum omnibus habentur, repetere: sequemur et hic institutum nostrum, et de vitiosa syntaxi *) animaduersiones quasdam subiiciemus. Cauenda denique falsa syntaxis.

*) Tales sunt, quae sequuntur, obseruationes:

I. *Euadere* ante et post se habere nominatiuum, recte obseruant grammatici. At multi tamen elegantius se dicere putant: *tu euades in virum doctum*. Notanda ergo regula: Euadere *nominatiuum personae, et accusatiuum rei cum praepositione* in *postulat*, id est, si de persona loquimur, nominatiuo opus est: si de re, accusatiuo cum praepositione *in*. Liuius I, 39. *Iuuenis euasit indolis regiae*. Cic. *in Bruto* 35. *T. Albucius perfectus Epicureus euaserat*. Terent. *Adelph. III*, 4. *Haec licentia euadet in aliquod malum*. Nimirum *euadere* proprie notat terminum, ad quem quid pertingit, vti recte obseruauit Cortius *ad Sallust. de bello Iug. c.* 14. *p*.472. et *c*.52.*p*.652. Vnde non modo cum praepositione *in*, sed et cum aduerbiis ad locum iungitur. Sallust. *Iug. c.* 14. *Huccine, Micipsa pater, beneficia euasere?* Terent. *Andr. I*, 2. *v*.4. *Heri semper lenitas, verebar, quorsum euaderet*. Vbi Donatus: *ad quam partem erumperet. Et euadere est, per quamcumque difficultatem ad aliquid peruenire*.

II. Genitiuum adsciscunt verba aestimandi. Sed iis perperam vulgo accensetur verbum Curo. Nihili ergo est phrasis: *parui hoc curo*, pro qua veteres: *parum hoc curo*. Cellar. *Antibarb. p*.234.

III. Vbi datiuum alias postularet constructio, ibi saepe vsus exigit praepositionem cum accusatiuo vel ablatiuo, et versa vice. Hinc Latinis ignota est syntaxis *communicare cui*, pro qua dicendum: *communicare cum quo, vel inter quos*. Cicero *epist. ad diuers. I*, 7. *et pro P. Quinct. IIII*.

Nec Latinum est *conciliare cum aliquo*, pro quo veteres semper dicunt *conciliare alicui*,

Caes.

Caeſ. *de bello Gall. VII,7.* Sic et *incumbere libris* perperam dicitur, pro ſtudere. Veteribus enim placebat ſyntaxis: *incumbere in ſtudia, in curam, in rempublicam, ad laudem, ad reipublicae ſalutem, ad bellum.* Exempla collegit Cellar. *Antibarb. p.* 337.

IIII. *Vt, ne, quo, quin, an* numquam recipiunt futurum ſubiunctiui, ſed exigunt coniugationem periphraſticam. Caue ergo dicas, *neſcio an venerit,* pro *neſcio an venturus ſit.*

V. Quoties *iubeo* accuſatiuo perſonae iungitur, toties exigit infinitiuum actiuum; alias paſſiuus ponendus eſt. Sic recte dico: *librum adferri iuſſit, ſeruulum iuſſit librum adferre.* Neque tamen σολοικὰ, ſed rariora tantum ſunt *iubeo tibi, iubeo vt,* ceu exemplis compluribus demonſtrant Iac. Perizon. ad Sanct. *Minerv. II, p.* 125. Cellar. *Antibarb. p.* 238. *et* 256.

VI. Adiectiua cum infinitiuis non temere iungenda ſunt, quia hoc Graeciſmum redolet. Plerumque enim Latini vel gerundium, vel ſupinum, vel coniunctionem *vt* cum coniunctiuo prout res poſtulat, poſt adiectiua ſolent vſurpare. v. c. *cupidus diſcendi, facile ad intelligendum, vel intellectu, dignus, qui (vt) laudetur, mirabile viſu.*

VII. *An* in dubitatiua ſententia repetere vix conſueuiſſe Ciceronem, iam obſeruauit Cellar. in *Antibarb. p.* 228. Semper enim elegantiores priore loco *vtrum* vel encliticum *ne*; poſteriore demum *an* ponunt. Curt. III, 4. *Alexandro, vtrum, perſeueraret, an abiret, ſatis incerto.* Quod ſi tria ſunt quaeſtionis membra, primum comma *ne*; poſteriora *an* exigunt. Cic. *pro S. Roſc.* 41. *Quaero abs te, iine, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua videbatur?*

VIII. In constructionibus cum praepositionibus danda est opera, vt ne sine veterum exemplo loquamur. Sic non optime dicitur; *versari circa aliquam rem*: melius *versari in aliqua re*. Ita enim semper loquitur Cicero *). Prius tamen placuit Senecae *ad Marc.* 29. et Sueton. *de Gramm.* 17. Male quoque dicitur: *ita comparatum est cum hac re*: melius Cicero *in Lael.* 28. *Ita ratio comparata est vitae naturaeque nostrae*. Terent. *Heaut.* III, 1. *Ita comparata natura omnium hominum*. Talis etiam est formula: *ita se res habet cum hoc*, de qua Cellar. *in Antibarb. p.* 213.

*) Aliquando *versari* idem est ac *circumagi*, *vexari*, *agi*. Et haec est elegans loquutio, quae et ipsa eamdem constructionem cum *in* postulat. Ita Sallust. *Iug.* c. 14. *Semperne in sanguine, ferro, fuga versabimur?* Ita et actiue *versat nos cura*, et Horat. *Lib.* II. *Epist.* II. v. 90. *Qui minus argutos versat furor iste poetas*. Conf. Cort. *ad Sallust. p.* 473.

XVII.

Fundamēta syntaxeos ornatae.

Praecipue hic locum inuenit syntaxis ORNATA, quippe quam vulgo praetermittunt grammatici. Ea vero quum partim in positione, partim in additione, partim in abiectione, partim denique in commutatione vocum consistat: de singulis non obiter agemus.

XVIII.

De vocum positione an quaedam existent certae regulae?

Ad positionem vocum quod attinet, quamquam is est linguae Latinae genius, vt in ea verborum ordo non tam arctis legibus adstringatur, ac in aliis linguis: caue tamen existimes, plane nullum in ea esse

esse certum verborum ordinem *). Quare non perinde est, quo ordine colloces vocabula, sed obseruandae sunt regulae quaedam, quae dici non potest, quantum elegantiae sermoni Latino concilient**).

*) Mireris ergo, quo iure scribere potuerit Iac. Lodoicus Strebaeus *de elect. et colloc. verb. I, 4. p. 18. In oratione nulla verbo propria sedes est, nullus certus et immutabilis locus, nullus umquam fuit sic destinatus ordo, vt eius mutatio deformis et inelegans esset.* Sane quantum ratio hunc virum doctum fugiat, vel inde patet, quod ordo verborum, in poetis facile tolerandus, in oratione soluta plane absonus esset futurus. Ait Horatius *Carmin. Lib. IIII. od. XV. v. 1. 2.*

Phoebus volentem praelia me loqui
Victas et vrbes increpuit, lyra.

Iam si quis in prosa oratione, eodem seruato verborum ordine, diceret: *pater volentem seruos filium occidere, miseras et ancillas, castigauit, gladio*: quis, quaeso, ferret ita loquentem? Ex quo sane clarissime patet, in Latina quoque lingua esse aliquem verborum ordinem, certasque adeo regulas, quae nisi obseruentur, confusum ac hiulcum inde nasci oporteat orationis genus.

**) Vere ergo ordo et collocatio verborum in eloquentia omne fert punctum, adeo, vt quidquid orationi gratiae inest, pereat, si verborum turbes ordinem. Elegantissima sunt illa Ciceronis *de orat. I, 1. Cogitanti mihi saepenumero, et memoria vetera repetenti, perbeati fuisse, Quincte frater, illi videri solent, qui in optima republica, quum et honoribus et rerum gestarum gloria florerent, eum vitae cursum*

tenere potuerunt, vt vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. Iam verborum tantum collocationem muta, et periodum hunc in modum refinge: *Quincte frater, saepe numero mihi cogitanti, et repetenti memoria vetera, illi perbeati fuisse videri solent, qui quum et honoribus florerent, et rerum gestarum gloria, eum potuerunt tenere cursum vitae, vt vel sine periculo in negotio, vel cum dignitate esse possent in otio.* Tuam fidem, lector, an pristinae elegantiae Ciceronianae vel vola vel vestigium superest? Nonne coquum potius aliquem aut calonem, quam Ciceronem audire tibi videris? Et tamen verba omnia Ciceronis retenta, solumque immutatum esse ordinem et collocationem verborum animaduertis. Quae quum ita sint, quantum hac in re positum sit momenti, satis superque intelliges.

XVIIII.

Quales sint illae regulae?

Operae pretium itaque fuerit, potiores, quae huc pertinent, regulas paullo accuratius exponere, idoneisque illustrare exemplis *), vt quis sit hac in re linguae Latinae genius, tanto facilius possit intelligi.

*) Multi iam inde a renatis litteris prodierunt libelli de elegantiis Latinae linguae, in quibus etiam de ordine et collocatione verborum praecipere solent auctores. Sed quum et hic multa parum adcurate, multa perperam dicantur: nos ea, quae certa sunt, consectabimur.

De transpositione regulae.

I. *Vocatiuus non statim ab initio, sed plerumque *) post aliquot verba, nonnunquam etiam in posteriore periodi membro locum occupat.* Nepos *in prooem.* 1. *Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leue, ac non satis dignum summorum virorum personis iudicent.* Ci-

cero *in orat.* I. *Verum difficilius, aut maius esset negare tibi saepius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu multumque,* Brute, *dubitaui.* Vbi vocatiuus in postremum denique periodi membrum eleganter reiectus est.

*) Attamen, si adfectus exprimendus sit, vocatiuus et primum statim locum recte occupat, et nonnunquam bis vel ter repetitur. Terent. *Andr.* I, 5. v. 47. *o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi scripta ita dicta sunt in animo Chrysidis de Glycerio.* Vbi Donatus: *Primum vocandi, alterum increpandi est.* Ego vtrumque adfectus cuiusdam esse existimo, vti illud Ciceronis *ad Q. Fratrem; Mi frater, mi frater, mi frater.*

II. *Casus obliqui, si id sensus orationis ferat, eleganter nominatiuo praemittuntur.* Cic. *orat.* 2. *Nec simulacro Iouis Olimpii, aut Doriphori statua deterriti, reliqui minus experti sunt, quid efficere, aut quo progredi possent.* Si hic nominatiuum *reliqui deterriti* priore loco posueris, omnis peribit periodi venustas.

III. *Propositiones, incidentes Logicis vocatae, eleganter adiectiuis et substantiuis, aut certe reliquae orationi interseruntur.* Cic. *Catilin.* III, I. *Profecto quoniam illum, qui hanc vrbem condidit Romulum, ad Deos immortales beneuolentia, fama extulimus.* Hic propositio, *qui hanc vrbem condidit,* incidens est. Idem *Catil.* IV, 10. *Anteponatur omnibus Pompeius, cuius res gestas atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur.* Hic denuo incidens propositio, *quibus solis cursus,* non potuisset elegantiorem locum, quam inter adiectiuum et substantiuum occupare.

IIII. *Idem tenendum est de ea propositione, quae comparatiuos, aut verba* malo *et* praestat, *sequitur.* Haec enim eleganter comparatiuo, aut

aut certe verbo suo praemittitur. Sic eleganter Cicero *pro M. Marcello* 1. *Est vero fortunatus ille, cuius ex salute non minor paene ad omnes, quam ad illum ventura sit, laetitia peruenerit*)* Muta quaeso vocabulorum ordinem, et propositionem, *quam ad illum ventura sit* postremo loco pone; denuo profecto videbis, totam orationem hiulcam fieri. Ita eleganter etiam dixeris *vir pace, quam bello, illustrior*; minus eleganter *vir illustrior pace, quam bello*.

*) Bis eo loquendi genere in vna eademque periodo vtitur Quinctil. *Instit. orat. l. V. c.* 13. *Tanto est accusare, quam defendere, quanto facere, quam sanare vulnera, facilius*.

V. *Propositiones conditionales nonnumquam eleganter veluti per* παρένθεσιν *reliquae orationi inseruntur*. Corn. Nep. *Agesil.* 5. *Namque illa multitudine, si sana mens esset, Graeciae supplicium Persas dare potuisse*.

VI. Eiusdem conditionis sunt formulae: *mihi crede, pro eo, ac debui, pro tua sapientia, qua es animi perspicacia, qui est insignis tuus in nos amor, vt tum erant tempora, cet.* Eae enim omnes quasi per παρένθεσιν reliquae orationi inseruntur, e. g. Cic. *epist. ad diuers.* XII, 1. *Finem nullum facio*, MIHI CREDE, *Cassi, de te et Bruto nostro, id est, de tota republica, cogitandi*. Ad eumdem Sulpitius *epist.* IV, 5. *Posteaquam mihi renunciatum est de obitu Tulliae, filiae tuae, sane quam*, Pro eo. Ac Debui, *grauiter molesteque tuli*. Nepos *Attic.* 1. *Patre vsus est diligente, indulgente, et* VT TVM *erant tempora, diti*. Elegantes admodum sunt hae similesque parentheses, et hinc veteribus familiarissimae.

VII. *Coniugationum tempora ex participiis et* ver-

verbo substantiuo composita pereleganter diuelluntur, et quaedam inter vtraque inseruntur. Cic. *epist. ad Q. Fratrem* I, 1. *Non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuntii, famaque denique ipsa* ESSET *sua celeritate* superatura. Rescribe superatura esset, et multum peribit elegantiae: Idem *de finib. II,* 16. *Nulla quaestio* Decreta *a senatu* est.

VIII. *Nec minor est orationis elegantia, si duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eodem modo seiungantur.* Cic. *de fin. II,* 16. *Quae est ista laus, quae* possit *e macello* peti? Idem *de offi. II,* 20. *Sed quum in beneficiis collocandis aut mores* Spectari, *aut fortuna* soleat.

VIIII. *Comparatiui et superlatiui elegantissime periodum claudunt.* v. c. Manut. *epist I,* 20. *Solent esse, quae minus exspectantur,* Laetiora. Cic. *de nat. Deor. I,* 20. *Hunc Deum rite beatum dixerimus; vestrum vero* Laboriosissimum.

X. *Eleganter quoque postremum in oratione locum occupant casus obliqui a voce* nemo. Plin. *epist. IV,* 30. *Ego videor habere multos amicos; sed huius generis, cuius et tu quaeris, et res exigit, prope* neminem.

XI. *adiectiua substantiuis siue praeponas, siue postponas, perinde est.* Pronomina tamen possessiua *meus, tuus, suus, noster, vester,* substantiuis suis saepissime postponuntur. Sin addatur praepositio cum suo casu, perinde erit siue praeponas, siue postponas, dummodo praepositionem cum casu suo inferas inter adiectiuum et substantiuum. Sic semper dicunt Latini: *Amici tui, rerum suarum, sententiam meam.* Ast promiscue dicunt: *amor erga me tuus, tuorum erga me meritorum.* Vid. Cic. *epist. ad diuers. I,* 1.

XII. *Plura vnius commatis pronomina scite coniunguntur.* v. c. *si* qua tibi nostrae *cladis est memoria.*

XIII. *Inter adiectiuum et substantiuum aliquid interponere solere Latinos, iam pueris notum est.* Prouidendum tamen, ne interpositio ista sensum turbet, aut adfectationis aliquid redoleat. Eleganter ait Nepos *Alcib.* 9. *Quem quidem adeo sua cepit humanitate.* At si dixeris: *adeo sua quidem quem humanitate cepit;* nulla amplius erit orationis venustas.

XIV. Coniunctiones, *si*, *nisi*, *vt* voci uni aut alteri eleganter postponuntur. Corn. Nep. *Milt.* 1. *Id si fecissent.* Elegans in primis est nihil vt: *litterae tuae ita conscriptae sunt, nihil vt iis esse possit elegantius.* Immo generatim Tursellin. *de partic. Lat. orat.* c. 200. §. 4. *p.* 146. *edit. Rich. Ketelii;* vt *saepe elegantiae caussa ex prima loco recipit se in secundum, praesertim si cum* vix, nullus, nemo, tantum, *copuletur; vix vt, nullus vt, nemo vt, tantum vt. Exempla passim exstant.* Idem obseruat de coniunctione *si*, quae pronominibus praecipue eleganter postponitur., *c.* 168. §. 4. *p.* 118.

XV. *Si aliena verba recensentur, non vtendum est formulis;* ita dixit, in haec verba erupit, *cet. sed verbis* inquit, ait, *quae semper post verba nonnulla ipsi inseruntur orationi.* Cornel. Nep. *Att.* 4. *Quum persuadere tentaret: noli, oro te,* inquit *Pomponius, aduersus eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.* Et. c. 21. *Hostes venisse vidit, in cubitum nixus: Quantam* inquit, *curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil opus est pluribus verbis commemorare.*

Locum id habet, si verba directe recenseantur. Nam si oblique; omnia per accusatiuos et infinitiuos proferuntur, sine verbo *inquit* Tac. *Annal. I, 4. Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant, trucem Agrippam, et ignominia accensum, neque aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturae aetatis, spectatum bello, sed vetere et insita Claudiae genti superbia; multaque indicia saevitiae, quamquam premantur, erumpere.*

XVI. *In ordine et collocatione vocum quam maxime etiam cauenda ὁμοιοτέλευτα, seu similiter cadentia, quae vix fert subtile Romanorum aurium iudicium.* Sic statim aures offenderent haec: *non aliquo timore, sed partim dolore.* Ast elegantius Cicero *pro Marcello 1. Diuturni, inquit, silentii, quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia finem hodiernus dies attulit.* Si ergo transponas quaedam vocabula, facile ὁμοιοτέλευτα cauebis. Sic κακοφωνία offendent, quae sequuntur: *neque vero disiunctissimas terras citius potuisse peragrari cuiusquam* passibus, quam tuis cursibus. Elegantius Cicero *pro Marcell. 2. Nec vero disiunctissimas terras citius cuiusquam potuisse peragrari passibus, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis illustratae sunt.* Mireris ergo, ecclesiae patres, et maxime Augustinum, maximas in hisce ὁμοιοτελεύτοις quaesiuisse delicias.

XVII. Denique et id cauendum in ordine et collocatione verborum, *ne imprudenti tibi versus loco prosae orationis nascantur.* Quinctil. *Inst. orat. Lib. VIIII. c. 4.* Sane nec ipse Cicero sibi ab hoc orationis naeuo satis cauere potuit. En enim hexametrum, qui illi in oratione *pro Archia* 1. obrepsit.

In

In quo me non inficior mediocriter esse
Versatum.

Et *Libro III.* de oratore, vbi ipse hoc vitium incessit, totum distichon imprudens inseruit: *ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo*
Complexi, plus multo etiam vidisse, videntur,
Quam quantum nostrorum ingeniorum acies.

XX.

Regulae de additione vocum. Haec de positione atque ordine vocabulorum sufficiant. Non minor in additione vocum quarumdam sita est elegantia, de qua ipsa quoque paucas easque perspicuas dabimus regulas*).

*) Regulae potiores hae fere sunt.

I. *Initio periodi saepe ponitur* ego, *quod alias omitti posset, et tunc ei additur* vero. Cic. *epist. ad diuers. IIII, 6. Ego vero, Serui, vellem in mea grauissimo casu adfuisses*. Immo generatim hoc indicium est responsionis, qua alterius dicta probamus. Cicero *l. VIIII. ad diuers. epist. 5. Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore*. Idem *l. XVI. epist. 23. Tu vero confice professionem, si potes*. Ter. *Eunuch. V, 2. v. 45. Ego vero maneo*. Vbi Donatus: *modo* vero *consentientis est aduerbium*.

II. Quoties de nobis ipsis loquimur modestiae caussa addimus *quidem*. Plaut. *Epidic. I, 2. v. 8.*

Iam istoc probior es, meo quidem animo,
cum in amore temperes.

III. *Superlatiuis eleganter adduntur adverbia* quam, longe, multo, v. c. *longe audacissimus, multo iucundissima, quam occultissime traiecto amni*. Liv. *Hist. XXI, 27.*

IIII. *Eleganter quoque iisdem superlatiuis additur* quisque. V. C. Cic. *pro Archia 11. Trahi-*

bimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur.

V. *Comparatiuis quoque non sine elegantia addes ablatiuos* iusto, solito, dicto, spe, opinione. v. c. *ad rem iusto attentior, solito maior, dicto citius, spe melior.* Exempla plura collegit Cortius *ad Sallust. p. 785.* Ipse Sallust. *Iug. c. 85. Opinione asperius est.* Cic. *in Bruto c. 1.* addit *omnium; opinione omnium maiorem cepi dolorem.* Sall. *Iug. c. 75. Commeatus spe amplior.* Seneca *de mort. Claud. c. 16. Dicto citius.*

VI. Verbis quae *spem* vel *opinionem* denotant, Latini eleganter addunt *fore* vel *futurum esse, sequente vel* qui, *vel* ut *cum praesente vel imperfecto coniunctiui.* Nep. *prooem. 1. Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leue, et non satis dignum summorum virorum personis iudicent.* Eodem modo dicitur; *spero fore, vt in gratiam tecum redeat. Numquam ratus sum fore (futurum) vt tantae opes tam celeriter conciderent.*

VII. *Eamdem prae se elegantiam ferunt formulae,* accidit, fit, factum est, futurum est, *quae verbis additae euentum vel consequentiam indicant.* Sufficeret sane, si diceres: *putaresne, mihi vmquam verba deesse posse?* Sed elegantius Cicero: *putaresne vmquam accidere posse, vt mihi verba deessent?* Ita et Nepos *Alcib. 3. Id quum adpararetur, priusquam classis exiret,* accidit, *vt vna nocte omnes Hermae deiicerentur.* Eodem exemplo dices: *quum in eo esset, vt oppido potiretur,* factum est, *nescio quo casu, vt pars muri corrueret.* Item; *nisi signum receptui dederis,* futurum est *profecto, vt rem famamque perdas.*

VIII. *Quaestio* quid *vel* cur *eleganter augetur formula veteribus frequentissima;* quid est,

quod

quod v. c. *quibus subtractis, quid est, quod delectare nos possit?*

VIIII. *Nominibus propriis obscurae famae, contemtus caussa additur* quidam. Sic apud Nepot. *Paus.* 4. *est Argilius quidam*. Et in *Cimon.* 1. *Callias quidam*. In *Dione* 8. *Callicrates quidam*, et paullo post, *c.* 10. *Lyco quidam*. In *Timoleonte*, *c.* 5. *Huic quidam Lamestius, homo petulans et ingratus, vadimonium quum vellet imponere*.

X. *Coniunctionibus* si et nisi *saepe praemittitur* quod. Nep. *Eumen.* 8. *Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat*. Et in *Hannib.* 1. *Quod nisi domi ciuium suorum inuidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse*.

XI. *Similis pleonasmus est in sequentibus*; id quod, pro *quod*, *Vt Ne* pro *ne*. Nep. *Datam.* 4. *Existimans, id quod accidit, facilius se imprudentem parua manu oppressurum*. Cicero *pro Ligar.* 4. *Vt Romae ne sit*.

XII. *Emphaseos caussa adiectiuis aeque ac substantiuis eleganter additur* Isque, v. c. *filium habeo eumque vnicum*. Cicero; *Pansa, isque consul, non erubuit declamare*.

XIII. Verbo saepe iungitur participium, tamquam consequenti antecedens. Nep. *prooem. Quum* Relatum *legerint*. *Relatum* est antecedens; *legerint* consequens. Suffecisset alterutrum, sed vtrumque iungitur elegantius. Eodem exemplo dicitur: *per manus traditum accepimus*, *vel antiquitus traditum accepimus*, vti apud Quinctil. *Inst. orat. lib. V. c.* 2. Quin immo aliquando fere *συνώνυμα* iunguntur, vti apud Sallust. *Catil. c.* 1. *vtrumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget*. Plura huius generis collegit Cort. *ad Sallust. p.* 396. veluti illa Caes. *de bello ciu. lib. I. cap.* 65.

Quos

Quos vbi Afranius procul visos conspexit: et Livii *lib. II. c. 5. Ille est vir, qui nos* extorres expulit *patria*.

XIIII. Interrogationibus eleganter additur: *Quaeso, obsecro, amabo*, aut si ex ira procedunt, *malum*. Terent. *Heaut. I, 1. v. 31.*

Quaeso, quid de te tantum meruisti?

Plaut. *Casin. I, 1. v. 3.*

Quid tu, malum, me sequere?

XXI.

Quemadmodum vero additio elegantiam conciliat orationi: ita et quarumdam vocum abiectio vel omissio mirifice eamdem ornat. Nos, missis rarioribus ellipsibus, quas studiose collegerunt SANCTIVS et PERIZONIVS *) nitidiores tantum et optimas tum aphaereses, tum ellipses hic more nostro recensebimus **). Nec non de earũdẽ abiectione.

*) Multae apud veteres occurrunt ellipses, quae excusandae potius, quam laudandae videntur. Et has sane inculcat Sancius *lib. IIII. Min. c. 1. sequ.* Quis enim cum Horatio diceret: *ventum erat ad Vestae*, scilicet aedem? Non quidem exemplo ista carent, nec abstinent Cicer. *ad diuers. lib. XIIII. epist.* 2. et Liuius *Hist. I,* 33. *et* 41. sed haec Graecismo excusari poterunt.

**) Potiores de vocum syllabarumue defectu regulae hae fere sunt.

I. Aliquis, Aliquando, Alicubi, *priores syllabas* Ali *saepe amittunt post coniunctiones* Si, ne, nisi, quum, num, quo, quanto. Cic. *pro Arch.* 1. si quid *in me est ingenii*. Plin. *ep. I,* 10. si quando *vrbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret*. Cicer. *epist. ad diuers. X,* 14. *Epistolas decerpito*, ne quando *quid ema-*

emanet. Similia sunt: sicubi *hostis futurus est*. Quo quis *doctior est*. Quanto quis *ditior est*.

II. Totum pronomen Aliquis abiicitur, si sequatur relatiuum, Qui. Sallust. *Catil. c.* 22. *Fuere ea tempestate, qui dicerent*. Sic eleganter dixeris: *est, quod te velim. Est, de quo tecum confabuler*.

III. *Frequenter etiam omittuntur substantiua*, Locus, tempus occasio, v. c. *non est, vbi pedem ponat. Erat, quando serio istiusmodi agebantur*. Cic. *Catil.* I, 10. *Habes, vbi ostentes illam praeclaram patientiam tuam*.

IIII. *Nihil quoque frequentius est omissione coniunctionum* VT, NE, v. c. *fac venias: haec curae tibi sint, precor: caue existimes: malus homo sit oportet*.

XXII.

Fundamenta variationis grammaticae

Denique, quum nihil sit, CICERONE iudice, taediosius, quam si stilus semper sit idem: eae quoque regulae, quae ad mutationem variationemque grammaticam *) vel omnium propositionum, **) vel vocum quarumdam, ***) pertinent, non erunt nobis praetermittendae.

*) Variatio vel grammatica est, vel rhetorica. Vtramque at non eodem modo, inculcant Erasmus Roterod. *de copia verborum et rerum*, Micraelius *de copia verbor.* et qui instar omnium est Augustus Buchnerus *de commutata ratione dicendi, Lips.* cIↃIↃcLXXXVIII, 12. Nobis, quum in fundamentis grammaticis versemur, cum variatione rhetorica nihil hic est negotii.

**) Variatio grammatica duorum generum est. *Vel* enim in vniuersum ad omnes pertinet propositiones, adeo, vt quemadmodum ex

vna

vna cera plures imagines, ita ex eadem sententia plures fingi possint periodi. *Vel* quibusdam tantum formulis et loquutionibus est propria. Et ad primam quidem quod attinet, ad illam referendae sunt regulae sequentes.

I. *Simplicissima est variatio per phrases, et loquutiones synonymica.* Ait Terent. *Andr. I, 1. v 50. ingenium est omnium hominum a labore procliue ad libidinem.* Hanc sententiam per periphrases synonymicas ita variabis: *Ea est mortalium omnium indoles, vt a labore ad voluptatem ruant. Ita comparata est omnium hominum natura, vt labor cedat voluptatis illecebris, et quisque libidini, quam rei familiari, operam dare malit, cet.*

II. *Talis etiam est variatio per casus*, cui mature adsuefieri oportet adolescentes, ne meras pro elegantiore stilo proferant enunciationes logicas. Ait Nepos *Alcib. 1. In hoc* natura *efficere quid possit, videtur experta.* In genitiuo dixeris: *In hoc*, naturae *quanta vis sit, quantaque efficacia, satis perspectum est.* In datiuo: naturae *efficere quid liceat, vel huius exemplo compertum est.* In accusatiuo: *In hoc* naturam, *efficere quid possit, experiri voluisse arbitror.* Denique in ablatiuo: *In hoc, quid a* natura *effici possit, est intellectum.*

III. *Adiectiuum eleganter in substantiuum, et hoc in illud commutatur.* Esto propositio: *Erat satis eloquens, liberalis, prudens iuris ciuilis aeque ac rei militaris.* Hanc ita commutat Nepos *in Cimon. 2. Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris ciuilis, tum rei militaris.* Ita si propositio esset haec: *Inuidi obstiterunt eius virtuti*, variatio posset peti ex Nepot. *Hannib. 1. Multorum obtrectatio deuicit vnius virtutem.* Sic perinde erit, siue dicas: *tanta in me exstant beneficia*

tua,

tua, siue: *tanta est tuorum in me beneficiorum multitudo*.

IIII. *Saepe nomen mutari poterit in verbum, vel contra*, maxime si superlatiui vel comparatiui adsint. e. g. *Omnibus par, et plerisque melior*. Ast elegantius Nepos *Themist*. 1. *Antefertur huic nemo, pauci pares putantur*.

V. *Superlatiui saepe in comparatiuos mutantur*, e. g. *In virtutibus aeque ac vitiis fuit excellentissimus*. Pro quo Nepos *Alcib*. 1. *Nihil illo fuit excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus*.

Multo elegantior haec fit variatio, si istud *nihil* aliquoties κατ' ἀναφορὰν repetatur. Cicero *ad diuers. l. VIIII. epist*. 14. *Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulcrius, nihil amabilius*. Loco *est* in eadem formula eleganter nonnumquam adhibetur *excogitari potest, fingi potest*, v. c. *Nihil hoc puero excogitari potest venustius*.

VI. *Saepe etiam variatio optime procedit per participia*, quae dici non potest, quantum ornent orationem. Participia vero ponuntur, partim, vbi occurit relatiuum QVI, partim, vbi in Germanica lingua sunt particulae *nachdent, als, da, wenn, weil*, partim, quando duo commata per coniunctionem copulatiuam ET coniunguntur. De singulis dabimus regulas.

(I) Quoties occurrit pronomen, Qui, toties omisso illo, ponitur participium eiusdem significationis et temporis, Phaedr. *Fab. I*, 15. *v*. 1. *Malus quum sutor, inopia deperditus, medicinam ignoto facere coepisset loco*. Hic *inopia deperditus* *) idem est, ac *qui inopia perierat*. Ita et recte dicit Cicer. *Catil. II*, 1. *Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem*.

*) Scheferus *ad h. l.* notat, omissam videt particulam *et*, vel potius, legendum esse *inopiaque perditus*, quod posterius et ipse

pro-

probo. At si vtrumque concedas, tamen quadrabit exemplum. Nam *et deperditus* vel *inopiaque perditus* idem est, ac *et qui inopia perierat*.

(II) Si occurrunt particulae, *als*, *da*, *nachdent*, *tveil*, videndum, vtrum duo adsint nominativi, an vnicus. Si duo; prius comma mutatur in duos ablatiuos consequentiam designantes, e. g. *Quum amici hortarentur, vt Graeciam in suam redigeret potestatem, Darius classem quingentarum nauium comparauit*. Duo hic adsunt nominatiui: *amici* et *Darius*. Hinc Nepos *Miltiad.* 4. prius comma mutat in duos ablatiuos: *Darius autem, hortantibus amicis, ut Graeciam in suam redigeret potestatem, classem quingentorum nauium comparauit*. Sed absurde diceres: *Christo cruci adfixo, sanguinem effudit*. Vnicus enim hic adest nominatiuus. Recte vero: *Christo cruci adfixo, solis defecit lumen*. Negari equidem nequit, esse exempla, vbi duae orationes, hoc modo iunctae, sunt eiusdem suppositi: e. gr. Plautus *in mil. glorioso: Si ego, me sciente, paterer vicino meo eam fieri iniuriam*. Qualia quam plurima collegit Sanctius *in Minerua lib. II. c. 7. p. 136. seq.* Sed haec tamquam rariora non frequentanda putaverim.

(III) *Si vnicus adest nominatiuus, prius comma itidem potest in participium commutari, sed ita, vt illud in eo casu ponatur, quem adsumit nomen vel verbum commatis posterioris* e. gr. *Quum Christus cruci adfigeretur, manus eius sanguine stillabant*. Hic manus est substantiuum, quod quum genitiuum regat, participium necessario in casu genitiuo ponitur, hoc modo: *Christi cruci adfixi manus sanguine stillarunt*. *Quum hac de re cogito, mirum mihi videtur*. Hic *videtur* postulat *datiuum*. Ergo participium in datiuo ponendum, dicendumque; *cogitanti mihi*

hi hac de re, permirum videtur. Postquam eum satis excruciauerant, denique necarunt. Necare postulat accusatiuum, ergo dicendum: *excruciatum denique necarunt.*

(IIII.) Si duo commata per *et* copulantur, vel prius vel posterius in participium commutatur, omisso *et*. e. g. Nep. *Milt.* 1. *Ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt*, id est, *ex his quidam delecti, et Delphos deliberatum missi sunt*. Eodem exemplo dixeris: *quem retractum ex itinere parens necari iussit*. Salluft. *Catil.* 39. *Muneribus ornatum a se dimisit, Alloquutus milites, in vrbem rediit.*

VII. *Gerundia eleganter in participium indus commutantur*. e. g. Nepos *Miltiad.* 3. *Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandae Graecie dimitterent*. Vbi *liberandae Graeciae*, ponitur pro *liberandi Graeciam*.

***) Sed haec de variatione generali. Sunt praeterea variationes quaedam, quae ad has vel illas formulas pertinent, e quibus paucas veluti exempli caussa delibabimus.

I. Initio huc pertinent variae descriptiones superlatiui, quales sunt quae sequuntur. Cicer. *epistol. VI, 9. Cum A. Caecinna mihi tanta familiaritas consuetudoque semper fuit, vt nulla maior esse possit*. Nep. *Miltiad.* 1. *Et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia vnus omnium maxime floruit*. Idem *Timoleon.* 1. *Namque huic uni contigit, quod nescio, an vlli, vt cet.* Item; *sic rogo, vt qui maxime et summa contentione solent*. Terent. *Andr. act. I, 1. Adolescentula forma et vultu, Sosia adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra*. Tac. *Germ.* 9. *Auspicia sortesque, vt qui maxime, obseruant*. Vellei. Pat. II, 35. *Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest.*

II. Quo,

II. Quo, eo, *vel* quanto, *si occurrunt, eleganter mutari poterunt ita, vt in priore commate* vt quisque; *in posteriore* ita *ponatur*: Sallust. *Iugurth. c.* 81. *Post vti quisque opulentissimus videatur, ita Romanis hostem fore*: id est, *quo quis erit opulentior, eo magis hostis Romanis videbitur*. Nec aliter Cicero *de orat. c.* 2. Seneca *de constant. c.* 11. Caes. *de bello ciu. lib.* 7. *c.* 2. Sed pro eo *tam* et *quam* vtitur Sallust. *Iugurt. c.* 31. quam *quisque pessime fecit, tam maxime tutus est*. Similia exempla ex Lucretio et Varrone adducit Cortius *in notis p.* 562. vbi etiam obseruat, Gellium *noct. Attic.* XVIIII. 3. iunxisse quanto *et* tam maxime. *Qui maledicit et vituperat*, quanto *id acerbius facit*, tam maxime *ille pro iniquo et inimico ducitur*. Sed non est inter elegantissimos scriptores Gellius, vt quae ille singularia habet, imitari velis.

III. Non modo, sed etiam *variis modis eleganti variatione redduntur*. Exempla id docebunt. Nepos apud Lactant. *Instit.* III, 15. Tantum abest, *vt ego magistram esse putem vitae philosophiam, beataeque vitae perfectricem*, vt *nullis magis existimem opus esse magistris viuendi, quam plerisque, qui in ea disputando versantur*; id est, *non modo philosophia non est magistra vitae, sed ipsis etiam philosophis magistris opus est*. Cicer. pro Marcell. c. 2. *Nullus est tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi vis, tantaque copia, quae* non dicam *exornare*, sed *enarrare res tuas gestas possit*, id est, *non modo exornare, sed et enarrare res gestas tuas nemo potest*. Tacit. *Annal.* XIII, 20. *Sed cuicumque, nedum parenti, defensionem tribuendam*, id est; *non parenti modo, sed cuicumque etiam defensionem tribuendam*.

IIII. Dico, *sequente* non, *mutatur in* nego, Cicer.

Cicer. *Catil. III. Negaui, me esse facturum.*

V. Oportet, *variis exprimitur formulis, quales* sunt, quae sequuntur: Cicer. *Phil. XI,* 6. Non possunt non *prodige viuere, qui nostra bona sperant, quum effundant sua.* Facere non potui, *quin te hortarer. Dandam tibi hanc operam* duxi.

VI. Quidam *etiam exprimitur per* nescio quis. Terent. *Adelph. IIII,* 4. *Prodit nescio quis.*

Ita et *forte fortuna*, exprimitur *Nescio quo casu. Nescio quo pacto. Nescio quo fato meo.*

VII. *Pro* totus *saepe occurrunt formulae*, Quam longum est. Quantus quantus est, quam late patet, v. c. *Mare, quam longum est. Germania quam late patet.* Eleganter Cicero *pro Marcello c.* 2. *Totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est, inquam, tuum.* Plura huius generis dedit v. c. Petrus Burmannus ad illa *Ouidii Amor. I,* 2. *v.* 3.

Et vacuus somno noctem, quam longa *peregi.*

ita enim *ad* Virgil. *Aen. IIII, v.* 193.

Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, *fovere,*

et *l. VIII, v.* 87.

Thybris ea fluuium, quam longa est, *nocte tumentem,*

Leniit.

C A-

CAPUT II.

De fundamentis Stili Rhetoricis.

I.

LEuiora fuerunt, quae superiore capite monuimus, eaque, si mens non laeua fuisset, iam in ipsis scholis inferioribus diligentius imbibi oportuerat. Iam ad grauiora pergimus, id est, ad fundamenta RHETORICA. Quemadmodum vero superiore capite non ipsam complexi sumus grammaticam: ita et hic non vniuersam rhetoricam *), sed ea tantum, quae ad stilum faciunt, trademus fundamenta. Qualia hic intelligantur fundamenta rhetorica?

*) Rhetoricam de *inuentione*, *dispositione*, *eloquutione*, *et actione* praecipere, nemo ignorat. Verum nobis cum sola eloquutione negotium est: de qua operam dabimus, vt multa, quae in plerisque rhetoricis scriptis frustra quaesiueris, moneamus.

II.

Ceterum quidquid de eloquutione praecipit rhetorica, illud omne ad quatuor potissimum capita videtur referendum. *Quis enim esset dicendi modus melior, quam vt* LATINE, *vt* CONCINNE, *vt* ORNATE, *& ad id quodcumque agetur*, APTE CONGRVENTERQEE *dicamus* *)? Quotuplicia ea sint?

*) Verba haec sunt Ciceronis *de orat. III.* 10. nisi quod ille, omissa concinnitate, *dilucidam* esse debere orationem, monet. Ne vero

praeter rem quatuor ista posuisse fundamenta videamur, operae pretium fuerit, quadripartitae istius distributionis reddere rationem. Qui aedes elegantiores molitur, eum sollicitum esse oportet de *materia* bona, solida, ac exquisita. Qua comparata, nihil tamen, quod oculos hominum ferat, exstruet, nisi accedat conformata quaedam regulis architectonicis *idea*, cuius ad exemplum fabri exstruant aedificium. Praecipue enim ad elegantiam aedium pertinet iusta partium omnium mensura et proportio, quae sine idea illa vix poterit obtineri. Exstructae vero ad hanc mensuram aedes deinde variis coloribus, tectorio opere, picturis exornantur. Enimuero si vel maxime haec omnia accesserint: non placebunt tamen aedes, nisi τὸ πρέπον fuerit obseruatum. Alia enim aedificandi ratio in palatio principis, alia in templis, alia in priuatorum aedibus vrbanis, alia denique in praediis rusticis locum inuenit, ludibriumque merito is deberet hominibus, qui columnas Corinthiacas praedio rustico adaptaret. Iam eadem est stili elegantioris ratio. Materia, qua sermo elegantior componitur, sunt *voces* et loquutiones vere Romanae, atque inde ante omnia ostendendum, quid sit LATINE dicere. Sed voces illae ac loquutiones Romanae, quantumuis elegantissimae, parum delectabunt, nisi ad *periodorum mensuram*, veluti ad ideam architectonicam, componantur. Quod qui facit, is demum CONCINNE dicere videtur. Sed quamuis et hoc fuerit obseruatum, tamen ne sic quidem placebit oratio, nisi ei *ornamenta quaedam*, tamquam picturae et colores accedant. Vnde diximus, ORNATE esse dicendum. Denique vt non vna omnes aedes decet aedificandi ratio: ita nec omnibus scriptionibus idem conuenit *stilus*, eademque dicendi forma. Alio enim sti-

lo

lo epiſtolas, alio hiſtorias, alio orationes, alio panegyricos, alio ſatiras, alio diſſertationes conſcribi oportet. Quas ſtili formas, ſi quis recte ac decore expreſſerit, is demum APTE CONGRVENTERque dicere videtur.

III.

LATINITAS orationi puritatem conciliat; CONCINNITAS eam in iuſtas periodos ac decoram veluti menſuram compingit: ORNATVS vt admirationi ſit; et CONGRVENTIA denique, vt ne a decoro aberret, efficit. Si vlla harum virtutum deſit, vix reprehenſionem doctorum effugiet oratio, tantum abeſt, vt vlla laude digna videatur *). Quid ſit Latine, concinne ornate, apte dicere?

*) Non rectius hoc, quam exemplo, poterit a nobis demonſtrari. Si quis Corinthi deſcripturus excidium, ita loqueretur: *L. Mummius Corinthum crudeliter ruinauit*, quiſque intelliget, hanc orationem lixis et calonibus, quam docto homine, eſſe digniorem. Neque enim LATINVM eſt *ruinauit*, atque hinc ſtilo ſua *puritas deeſt*. Sed emendabimus iſtum naeuum, et ita dicemus: *L. Mummius Corinthum funditus deleuit*. Sic *Latina* quidem et pura erit oratio; verum ne ſic quidem haec verba quemquam delectabunt, quia nondum audimus periodum, ſed propoſitionem logicam. Dabimus ergo operam, ut his verbis etiam ſua conſtet CONCINNITAS, eaque proinde hac periodo concludemus: *L. Mummius Corinthum, quod Romanam maieſtatem parum reuereri videretur, mira ſeueritate euertit*. Sic omnia erunt *Latina*, iuſta quoque et *concinna* erit periodi menſura: et tamen nondum quidquam audies, quod admireris. Nondum enim vllus acceſſit

ORNATUS. Age, ne hic quoque poſſit deſiderari, ita dicemus: *L. Mummius Corinthum. Graeciae oculum, quum Romanam maieſtatem parum ſuſcipere videretur, mira ſeueritate effodit,* Iam demum et *Latina et concinna et ornata* eſt oratio, adeoque non poteſt non placere. Et tamen ſi quis hac periodo in ſtilo hiſtorico vel diſſertatione didactica vteretur, is τὸ πρέπον vix videretur obſeruaſſe. Ex quo ſequitur, ut et APTE CONGRVENTERque dicendum ſit.

IIII.

Quomodo vocabula pura a ſuſpectis diſcerni poſſint?

LATINAE et pure quomodo dicendum ſit, ita oſtendere conati ſunt eruditi, vt integris libris voces parum Latinas ac ſuſpectas collegerint *). Enim vero quum taediosa ſit ea methodus: ſatius erit, regulas quaſdam, quales neminem adhuc dare memini, de vocabulis ſuſpectis ſuppeditare.

*) Multi exſtant huius generis libri. Noti ſunt Ger. Io. Voſſii *de vitiis ſermonis*, Io. Vorſtii *de Latinitate falſo meritoque ſuſpecta*, Chriſt. Cellarii *Antibarbarus et curae poſteriores*, et quae ea occaſione cum viris doctis Danis diſceptauit auctor celeberrimus, Car. Andr. Dukeri *de Latinitate veterum iureconſultorum*, Dan. Georg. Morhoffii liber *de pura dictione*, cui notas adiecit Io. Laur. Moshemius, atque edidit *Hanouerae* cIↄ Iↄccxxv, 8. Eodem pertinent Io. Ker *Obſeruationum linguae Latinae Part. II. Lond.* cIↄ Iↄ ccviiii. 8. Ienſii *collectanea purae et impurae Latinitatis. Lipſ.* cIↄ Iↄccxxviii. 8. a V. C. Kappio edita. Guntheri *Latinitas reſtituta. Ienae* edita. Immo et Ant. Schori *phraſes linguae Latinae*, Hadriani, Cardinalis de ſermone Latino, Gaſp. Scioppii *Obſeruationes linguae Latinae*, et Ob.

Gipha-

Giphani *Obseruationes singulares in linguam Latinam*, quas vna cum aliis eius generis opusculis sub titulo *de elegantiore Latinitate comparanda scriptores selecti*, editas nouimus apud VVetstenios. *Amst.* cIↄ Iↄccxiii. 4.

IV.

Prima ergo haec est regula: *ab omnibus diuersarum originum vocibus tamquam ab hibridis* *), *nisi magna nos vrgeat necessitas*, **) *est abstinendum*. Cauendae sunt voces hibridae.

*) Vocantur *hic hibriadae voces*, quae ex diuersis linguis conflatae sunt, veluti ex Graeca et Latina, ex Graeca et Germanica, ex Latina et Germanica, cet. Sine veterum exemplo itaque dicitur *monoculus*. Est enim haec vox hibrida, conflata ex Graeco μόνος, et Latino *oculus*. Veteribus magis placet *unoculus*. Vid. Plaut. *Curcul. III.* 1. Gell. *noct. Att. III.* 11. vel Luscus, nam et hoc non Strabonem notat, *einem Schielenden*, vt vulgo putant, sed *vnoculum*. Cellar. *Antibarb. p.* 203. Aeque absurdum est *bigamus*, compositum quippe ex Latino *bis* et Graeco γάμος. Excusatius Hieronymus *adu. Iouin. I,* 8. *et vlt.* dixit *digamus*, *bimaritus*. Non magis Latina sunt *archidapifer*, *archipincerna*. Priores enim syllabae Graecae; posteriores Latinae sunt. *Voces* vero *hae semper Latinis auribus visae sunt intolerabiles*, nisi quod nonnumquam comici ioci caussa eiusmodi vocabula fingunt: tale est *inanilogus* apud Plaut. *Pseud. I,* 3. *v.* 23. si is locus sanus est. *Hibrides* vel *hibridae* per metaphoram vocantur huiusmodi vocabula. Proprie enim *hibridae* sunt genus mixtum, ex diuersis parentibus natum, veluti ex apro et sue. Plin. *Hist. nat. lib. VIII. c.* 52. Ceterum quamuis La-

tini sermonis castitas huiusmodi vocabula vix ferat: quaedam tamen probasse vsum animaduertimus, eorumque recensum dedit Quinctil. *lib. I. Inst. Orat. c. 5.* Talia sunt Biclinium apud Plaut. *Bacchid. IIII, 4. v. 69. & 102.* Epitogium, Epirhedion et quaedam alia. At nescio an eiusdem generis sit Anticato, vti Caesar inscripsit librum, quem Ciceronis Catoni opposuit. Quum enim nomina propria Latina non aliter Graece exprimi possint, quam seruato sono Latino: ἀντικάτων aeque Graecum vocabulum esse potest, ac ex Graeco et Latino mixtum.

**) Contingere huiusmodi quid potest in titulis magnorum principum, qui vix aliquando possunt elegantius Latiniusque reddi, vt non eorum dignitati quidquam detrahatur. Hic sane prudentia suadet, vt malimus parum Latine, quam parum reuerenter loqui. Exemplo esse potest Archiducis titulus, Austriacae genti proprius. Hibrida hoc est vocabulum, sed quocumque modo illud reddideris, vix effugies reprehensionem. Si *magnos duces* vocaueris, pares illos reddes magno Duci Hetruriae, sin *supremos duces*, a nexu cum Romano imperio eos absolues. Si *primos duces*, hoc quoque insolens erit. Recte igitur atque ordine feceris, si *Archiducis* titulum, parum Latinum licet, retinueris. Nescio an idem dicendum de titulo Archimarschallus. Nullum enim est vocabulum Latinum, quod *Marschalli* notionem satis exprimat. Stultum esset, vt placeas grammaticis, principibus displicere velle, et eos laedere, ne Prisciani maiestatem laesisse videaris.

VI.

Vt et quae analogiae Secunda regula haec esto: *voces omnes,*

quae

quae analogiae grammaticae repugnant, *vel barbarae*, *) *vel certe suspectae sunt* **). grammaticae repugnant.

*) Hinc quilibet videt, barbaras esse voces, quae sequuntur:

AEquanimiter. Non patitur enim analogia, vt a substantiuo animus deducatur aduerbium *animiter*. Purius ergo dixeris *aequo animo*, *aequissimo animo*.

Amicabiliter, eiusdem generis est.

E contra. Non enim praepositio *e* aduerbiis solet iungi. Castioris Latinitatis amantes ponunt *contra*, *e contraria parte*, *e contrario*, *contra ea*. Vid. Cellar. *Antibarb. p.* 30.

Huc etiam pertinent, quae supra p. 24. notauimus: *extrinsecus*, in forma adiectiva, *intrinsecae*, *vxoratus*, aliaque huius generis.

**) Sunt enim quaedam dubiae auctoritatis, et licet analogiae repugnent, tamen apud veteres occurrunt. Tale est illud *in praesentiarum*, de quo supra pag. 24.

VII.

Sequatur regula tertia: *omnia vocabula barbarae originis* *) *in cultiore Latinitate*, *tamquam scopuli*, *fugienda sunt*, *nisi ea iam pridem ciuitate donata esse constet* **). Nec non vocabula barbarae originis.

*) Quum barbari, maxime Gothi, Vandali, Langobardi, Franci, veluti ex compacto, prouincias Romani imperii inuaderent, Latinitas antiqua sensim ad dialectos, Italicam et Gallicanam, deflexit. Vid. Car. du Fresne *dissert. Glossar. med. et infimae Latin. praemiss.* Cell. *diss. de origine linguae Italicae*. Ex quo sequitur I. *vt omnia vocabula ex lingua Italica vel*

Gallica in Latinam inuecta barbara indicentur. Talia sunt pleraque adiectiua in Osus, v. c. *affectuosus*, *miraculosus*, *rigorosus*, *seriosus*, *pomposus*, *virtuosus*. Proba tamen sunt *vitiosus*, *probrosus*, *pretiosus*, *prodigiosus*, *cet.* Nec minus Gallicismo atque Italicismo originem debent; *vacantia*, *superioritas*, *succursus*, *subalternus*; *situari vel situatio*, *reuolutio*, *reuisio*, *resistentia*, *recompensare*, *recommendare*, *ratificare*, *protectio*, *prioritas*, *partialis*, *neutralis*, *modernus*, *maxima*, pro regula, *liga*, *lubricitas*, *irregularis*, *irreconciliabilis*, *importantia*, pro momento vel pondere, *fortalitium*, *districtus*, *correspondere*, *confortare*, *condolentia*, *condescendere*, *complacentia*, *capitaneus*, *bestialitas*, *assistentia*, *approximare*, *appropriare*, et quae sunt huius generis alia, quae iamdudum e Latio proscripsit in *Antibarbaro* suo Cellarius. Quum porro Germanicae linguae nihil plane cum Latina commercii sit: multo minus *vocabula origine Germanica in elegantiore stilo inueniunt locum.* Talia sunt *burgus*, *eine Burg*, *feudum*; *vasallus*, *Gesell*, *scabinus*, *ein Schöppe*, *scultetus*, *ein Schulze*, et huius generis alia.

**) Iam dudum enim veluti ciuitate donata sunt vocabula quaedam Persica, veluti *Gaza*, pro thesauro, *Parasanga*, pro spatio itinerario, *Acinaces*, cet. item quaedam Gallica, vt *essedum*. Haec omnia recte et sine vitio adhibueris. Eiusdem generis vocabula Persica sunt *Satrapa* et *Paradisus*, sed quo vix vtuntur, nisi scriptores Christiani, quum Graecum παράδεισος etiam apud Xenophontem occurrat. Gallica etiam vel Celtica potius sunt *Benna*, vehiculi genus *Bracca*, ipsum Germanicum *Brock*, Sapo, Germ. *Saepe* vel *Seiffe*, Bulga, Gesa, Peoritum, Rheda, Quinctil. *lib. I. c. 5.* Germanicam originem prodit Fra-

mea,

mea, *Pfriem*, quemadmodum Britannicum dicitur *Couinus*, Hispanicum *Lancea*, Punicum *Mappa*, Aegyptiacum *Zythus*, Syriacum *Ambubaia*, de quibus similibusque fusius actum est a Ger. Io. Vossio *de vit. serm. lib. I. c.* 2. 3. 4. 5.

VIII.

Obseruandum quarto: *vocabula Graeca, nisi veluti ciuitate donata,* *) *in elegantiore oratione non esse adhibenda* **). Nec vsquam Latino textui voces Graecae immiscendae sunt, nisi vel docendi ***) vel amici cuiusdam eruditi oblectandi caussa ****) — **Ex parte etiam Graeca.**

*) Innumera sunt vocabula origine Graeca, quae veluti ius ciuitatis obtinuerunt: e. g. *antidotum*, *byssus*, *ancora*, *trophaeum*, *cet.* De horum probitate non est, quod dubites.

**) De iis ergo hic loquimur vocabulis Graecis, quae sequiorum temporum inuexit vsus, et quae frustra quaeras apud veteres. Sic *abyssus* ecclesiasticum est, pro quo veteres dicere maluerunt *profundum*, *vorago*. Pro *agon*, vel *agonizare* veteres dixerunt, *extrema*, *animam agere*. *Autochiria* non modo nouum est, sed et falsa significatione insignitum. Αὐτόχειρ enim Graecis non est, qui sibi infert manus, sed qui sua manu aliquid efficit, teste Hesychio. Non magis proba sunt, Blasphemia *pro execratione*: Eremus *pro locis desertis*: Exotericus *pro peregrino* vel *aduentitio*, Hypocrisis *pro simulatione pietatis*, (*Hypocrita* enim veteribus erat artifex theatralis. Vid. Suet. *Neron. cap.* 24.) *Mœchari* pro *adulterium committere*: *Neotericus* pro *recentiore* vel *iuniore*: *Orphanus* pro *pupillo*; *Praxis* pro *usu*: *Zelus* pro *aemulatio-*

ne vel studio. De quibus Cell. *Antibarb. c. VI, p. 216. seq.* Satis tamen Latina, vel ciuitate potius donata sunt Moechus, quo vsus Terent. *Andr. II, 1. v. 16.* Moeca, quod habet Catull. *Carm. XLIII.* et Iuuenal. *Sat. VI, v. 277.* Immo apud eumdem epigrammate spurcissimo, quod in Isaaci Vossii editione *p. 317.* occurrit, bis habes verbum *moechari*. Itaque auctoritate sese illud omnino tuetur, quamuis familiarius fuisse videatur vulgo, quam bonis scriptoribus.

***) Nam quum in disciplinis saepe contingat, vt res quaedam Graece, quam Latine possit facilius explicari; nemo prohibebit, quominus in scriptis didacticis Graecum sermonem Latino misceamus, dummodo absit affectatio. Graeca enim ἐμφατικώτερα esse debent, nisi risum mouere velis. Hinc risum moturus Plautus *Pseudol. I, 5. v. 67.* Graeca, quae nihil emphaseos habent, Latinis immiscet:

\- - - - - SI. *Ecquam scis filium tibicinam meum amare?*
PS. *οὐ δεῖ negare*. SI. *Liberare quam velit?*
PS. *πλέον καὶ τοῦτο negari*.

Ridicula sane affectatio est, nec magis ferenda, quam si quis Germanice dicere velit: *Er hat seine* pedes *zerbrochen*. Debent ergo Graeca aliquanto ἐμφατικώτερα esse, qualia exempla passim apud Ciceronem, Plinium, aliosque auctores idoneos occurrunt.

****) Exemplo esse possunt Ciceronis *epistolae ad Atticum*. Quum enim hic Ciceroni familiarissimus esset, et maximopere amaret Graecas litteras, vix vllam ad eum dedit epistolam, quam non pluribus Graecis sententiis, tamquam gemmis quibusdam, distinxerit.

VIIII.

VIIII.

Nec a vocabulis tantum Graecis abstinendum est, verum etiam a Graecismis, id est, phrasibus ad Graecae potius, quam Latinae linguae analogiam compositis, *) quamuis eas nonnunquam in deliciis habuerint auctores quidam κακόζηλοι **) Vide A. BYCHNERVM *de comm. rat. dic. L. I. c. 19. p. 287. seqq.* Cauendi etiam Graecismi.

*) Tales Graecismi minus elegantes sunt. I. *Si infinitiui ponantur pro coniunctiuis, gerundiis, participiis.* v. c. *instigauit petere* pro instigauit, vt peteret, Hygin. *Fab.* CLXVI. *Ad flumen exiit, sanguinem abluere*, pro *sanguinem abluturus*, Hyg. *Fab.* LXXXVIII. *idoneus facere*, pro ad faciendum. Multa huiusmodi collegit V. C. Petrus Burmannus *in not. ad Valer. Flacc. p. 565.* sed pleraque ex poetis, quos ipsum metrum aliquando coegit ἑλλωίζειν. Quamuis ergo haec non sint soloeca, minus tamen elegantia sunt. Quis enim non mallet dicere: *censeo reddendum*, quam *censeo reddere*? quod veterum tamen auctoritate defendit Io. Frider. Gronouius *ad Liu. l. II. c. 5.*

II. *Si constructiones Graecae Latinis substituantur.* v. c. *quibus iusseras*, pro quos iusserat. Tacit. *Ann.* XIII, 40. vbi tamen adde Iac. Perizon. *ad Sanct. Mineru. p. 125. Ego audita tibi putaram*, pro a te audita. Cic. ad *Attic. epist.* XIII, 24. *Manet hunc poenae, latet me, deficit me.* Quamuis haec omnia si rarius et in loco adhibeantur, non careant venustate. Conf. *infra num.* LXII. *not.* ****)

**) Vix vllus est veterum auctorum, quin subinde Graecismos adhibuerit, vt exempla docent, collecta a Sanctio *in Mineru. lib. III.*

c. 12. p. m. 727. seq. Enimuero sunt, qui ad affectionem vsque graecissant, veluti Tertullianus; et e recentioribus Lipsius, quos nemo temere imitabitur.

X.

Suspecta quoque nomina colorum in edo.

Quinta regula esto: *nomina colorum in* EDO *desinentia tantum, non omnia malae notae sunt*)*

*) Neque ergo ferenda in elegantiore Latinitate, *Albedo, Flauedo, Nigredo*, pro quibus apud veteres legimus: *albitudo, albor, color albus, flauus, nigror, nigritudo, nigrities, ‹c›et.* Vid. Cellar. *Antibarb. p. 5. 36. 122.*

XI.

Nec non adiectiua in alis vel abilis, aduerbia in aliter vel abiliter.

Sexto notandum *suspecta esse adiectiua pleraque in* alis *vel* abilis, *vt & aduerbia in* aliter *vel* abiliter *desinentia, in quibus vsurpandis adeo cautos nos esse decet *)*.

*) Hinc Cellarius laudato saepe libello recte proscripsit adiectiua, *abominabilis, aeternaliter, aeternalis, aliqualiter, amicabiliter, *), bestialis, casualiter, commensalis, collateralis, conditionaliter, **) curabilis, filialis, finaliter et finalis, incessabilis, incessabiliter, incurabilis, infernalis, inuiolabiliter, irreconciliabilis, legaliter, meridionalis, momentaliter, neutralis, ocularitér, partialis, perpendiculariter, primordialis, proportionalis, totaliter, vernalis.* Proba tamen sunt *extemporalis*, pro quo falso dicunt *extemporaneus*, vid. Suet. *Aug. c. 84.* et Petron. *Satyr. c. 6. coaequalis*, Collumella, *de re rust. VIIII, 14. fauorabiliter*, Quinctil. *Instit. orat. lib. IIII, c. 3. irrationalis* vel, vt alii legunt *irrationabilis* apud Cels. *praef.* 1. Senec. *epist. LXXI*, Quinctil. *declam. VIIII.*

*) *Ami-*

*) *Amicabilis* multi probant auctoritate Plauti *Mil. glor. IIII, 4. v.* 8. Sed ibi meliores codices habent Adiutabilis. Vid. Duker. *de Latin. Ict. p.* 340.

**) *Conditionaliter* dixit Caius *l.* 17. §. 3. *D. de cond. inst.* et Iustinianus §. 31. *Inst. de legat.* Sed si non iuridicum, saltim cadentis Latinitatis hoc vocabulum est. Vid. Duker. *de Lat. Ict. vet. p.* 446.

Magna quoque adhibenda est cautio in recipiendis huiusmodi substantiuis in vdo desinentibus, quum nulla sit forma, quae sub specie probatae Latinitatis magis decipere possit. Vide Gunther. *Lat. rest.* P. I. LXXXX. p. 47.

XII.

Parcius septimo *in elegantiore stilo adhibenda sunt vocabula & phrases ecclesiasticae, si elegantiore stilo atque commode reddi possint* *). Si quid tamen eiusmodi vocibus inest μυστηριῶδες, rectius feceris, si eas adhibeas, quam si mutando profanus videaris **). Quatenus retinenda vocabula ecclesiastica?

*) Multa *Ecclesiastica* vocabula in Latinitatem inuecta sunt: sed quum pleraque elegantius possint exprimi: non video, cur studio barbarismos consectari velimus. Dabimus operam, ut quomodo pleraque exprimi possint, doceamus.

Abominatio, *res detestabilis*, *res abominanda*.

Absoluere, *criminum vinculis exsoluere*.

Apostata, *religionis verae desertor*, *qui patriam religionem eierauit*.

Baptismus, *sacrum illud lauacrum*.

Blasphemare, *exsecrari*.

Ca-

Canonizare, *in caelitum numerum referre*.

Conſcientia bona *vel* mala, *ſaluo officio quid facere: ſalva fide quid poſſe, religione impediri, religio eſt*. Vid. Cic. *pro S. Roſc. Amer. c.* 1. *et* 34. *et. ad diverſ. lib. VIIII. epiſt.* 12. Multo minus ergo apud veteres reperias *ſcrupulus conſcientiae*, pro quo dicere ſolent *religio me inceſſit*. Ter. *Andr. IIII*, 3. *v.* 15. Frequentes quoque veteribus ſunt formulae *conſcientia factorum, recti, bene actae vitae, ſceleris cet.* Vid. Cellar. *Antibarb. IIII. p.* 236. Cort. *ad Salluſt. p.*36.

Contritio, *admiſſorum criminum dolore excruciari*.

Creatura, *res creata*. Eleganter quoque Lactantius creaturam vocat *opificium Dei*.

Crucifigere, pro quo ſemper veteres habent *cruci affigere, ſuffigere, in crucem agere, tollere*. Vid. Graeuius ad Sueton. *Domitian. cap.* 10. Cellar. *Antibarb. p.* 106.

Crux, *piorum calamitas*.

Damnare, Damnatio, Damnati, *aeternis ſuppliciis mactare*. Cic. *Catilin. I*, 13. *ſempiternis cruciatibus addicere, mancipare*.

Excommunicare, *ſacrorum uſu prohibere, interdicere ſacrorum commercio, eiicere eccleſia, diris deuouere*.

Exaudire Preces, *audire preces, annuere precibus, vota rata habere*.

Elemoſyna, *ſtipem conferre in egenos*.

Ethnicus, *paganus, profano cultui deditus, Deorum cultor*.

Feſtum, hoc ſubſtantiuo praeter ſcriptores eccleſiaſticos etiam poetae vtuntur: aſt proſaici ſcriptores dicere malunt *feſti dies* vel *feſtus dies*. vid. Cic. *Phil. II*, 25. Liv. *Hiſt.* XXXX. 14. Curt. *VIII*, 5. Flor. *III*, 18.

Fornicari ſcriptoribus eccleſiaſticis eſt *ſcortari*, ſed

sed Latinis veteribus idem, ac *fornice arcuari*. Vid. Plin. *Hist. Nat. XVI*, 42. *XI*. 10. Vitruu. *Architect. V*. 5. Senec. *Epist. LXXXXV*.

Gentilis vide Ethnicus.

Humilis, Humilitas proba sunt, si denotent id, quod humi repit, vel paruum est. At quum scriptores ecclesiastici humiles vocant, qui abiectius de se sentiunt, rectius substitueres voces *modestus* vel *modestia*. Cellar. *Antibarb. p. 166.*

Ieiunare, *cibo se abstinere*. Nep. *Attic. 22.*

Impoenitens, *improbus*, *impius*, *qui nullo peccatorum sensu tangitur*.

Implere legem, Cic. *epist. ad diuers. II*, 17. Horat. *epist. I*, 16. *parere legi*, *satisfacere legi*, *officii sui partes implere*.

Longanimitas, *ira lenta*, *lento gradu ad vindictam procedere*, *in vlciscendo tardior*, *remissior*. Cicero *post redit. ad senat. c.* 9. Val. Max. *I*, 1.

Monialis, *sacra virgo*.

Ministerium, *ordo sacer*.

Mundus ecclesiastico stilo modo pro *impiorum colluuie*, modo pro *rebus humanis* ponitur.

Opera bona, *sanctae actiones*, *sanctimonia pietatis studium*.

Prophetare, *vaticinari*, *praedicere*.

Proximus, *der Nächste*, *der Neben-Mensch*, ecclesiasticum est. Latinius dicitur *alius*, *alter*, *homo*, *hominem*, *cet*.

Poenitentia, *die Reue*, probatum est, ast si notet *die Bekehrung*, *Busse*, *μετάνοιαν*, Latinius dicet, *emendatio vitae*, *redire ad meliorem mentem*, *ad frugem redire*. Resipiscentia vero plane non Latinum est.

Peccata remittere, *ignoscere*, *veniam dare*, *gratiam delictorum facere*, *remittere* absolute. Vid. LIV. XXXIIII, 32.

Sal-

Saluifico, *seruo, saluo, saluum reddo, ad sempiternam beatitudinem perduco.*

Scandalum, Scandalizo, impedimentum pietatis, irritamentum malorum, corrumpere quem, peiorem reddere, conscelerare alicuius aures. Liu. XXXX, 8. *incestis vocibus temerare aures*, Ouid. *Trist. II, v.* 503.

Saecularis Latinis est centesimus annus, vel centesimus decimus potius. Horat. *Carm. saec. v,* 21.

Certus undenos decies *per annos*
Orbis vt cantus, referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

Conf. Censorin. *de die natali c.* 17. Vnde dixere *ludi saeculares*. Ecclesiasticis haec vox notat *profanum*.

**) Caue ergo, voces e sacris profanis petitas nostrae religionis mysteriis et ritibus adplices. Id praecipue facere soliti sunt olim Bembus aliique, qui se Ciceronianos vocari voluerunt. Hi enim, quum religioni sibi ducerent, vllo vti vocabulo, quod Ciceronianum non esset θεάνθρωπον, *heroa*, quasi ex semisse Deum et ex semisse hominem, baptismum *aquas lustrales*, angelos *genios*, sacram eucharistiam *sanctificum crustulum* vocare non dubitarunt. Vid. Iul. Caes. Scalig. *Poet. VI. p.* 800. A quo vitio nec alienus fuit castae Latinitatis scriptor Sebast. Castellio, quantumuis eum magno adparatu defendat vir doctissimus, Christoph. VVolle *in diss. crit. de eo, quod pulcrum est in versione Castellionis*, nouae eius editioni praemissa §. *seq.* Vt enim alia omittamus, notio, qualem profani Deorum cultores vocabulo *genius* subiecerunt, non magis quadrat *angelo*, quam notio *Iouis* Deo optimo maximo. Neque tamen ideo impietatis ideam scribimus

Caste-

Castellioni, cuius versioni, si quis alius, iustum pretium statuere videmur. Vid. Sagittar. *de lectione et imitat. Ciceron. n. 24. seq. p. 54.*

XIII.

Octauo *eadem cura abstinendum est a vocabulis quibusdam, quae iureconsultis esse solent in deliciis*, et in vetustis auctoribus nullum repetiunt praesidium *). — Vt & a vocabulis iuridicis.

*) Elegantissimam esse veterum iureconsultorum tantum non omnium dictionem, lippis ac tonsoribus notum est. Vid. Car. Andr. Dukeri *opuscula de Latinitate veterum ICtorum*. Attamen et hic singulorum aetas discrimen facit. Nam Alfenum Varum elegantius scribere, quam Iulium Paulum, nemo mirabitur. Castior quoque esse solet eorum, qui Romae adoleuerunt, quam peregrinae originis iureconsultorum Latinitas, veluti Vlpiani, de quo rectissime iudicat V. A. Corn. Vanbynkershoek *Obseru. VIII, 25.* Fuere tamen ex ipsis peregrinis, qui maiore studio in cultiorem Latinitatem incumberent, inter quos nescio an reliquis omnibus palmam praeripuerit Papinianus, de cuius Latinitate videndus Eu. Otto *in Papiniano c. 6.* Ast sequiore aeuo varia in iurisprudentiam inuecta sunt vocabula, quae ab antiqua Romanorum elegantia haud parum discrepant. Talia sunt, quae sequuntur *).

*) Immo et multa plura, veluti Apanagiatus, pro quo *priuatum* dixit Sallust. *Iugurth. c. 5.* vbi quaedam notauit Cortius *p. 34.* Casus, pro quo veteres *species*: Tortura, pro quo veteres *tormenta*, Curt. *Lib. IIII. c. 10.* Replicare, pro quo veteres: *exceptione replicatione elidere*. Immo et *referre*, Burm. *ad Ouid. Tom. II. p. 89.*

Ad-

Advocare *pro caussam agere, adesse reo in periculo*. Vid. Gronou. *in Senec. de Clem. I, 9.*

Cambium *pro collybo, commutatione pecuniae*.

Complices pro *sceleris vel amentiae sociis, audaciae satellitibus, atque administris*, vt vocat Cic. *Catilin. I, 3. et 4.* prudentius tamen *in Rom. v. 8. 22.* paganos nominat *complices sectae impiae*.

Dispensare pro *legibus soluere*.

Iuramentum, pro quo semper apud veteres est *iusiurandum* vel *sacramentum*. Cellar. *Antibarb. p. 62. et cur. post. p. 221.*

Matricula pro *albo, indice*.

Meliorare et *deteriorare* pro *meliorem vel deteriorem reddere, in melius referre*.

Notorium, notorie, manifestum, manifeste, apertum, aperto. Vid. Casaub. *ad* Trebell. Poll. *Claud. c. 17.*

Saluus Conductus, pro quo elegantius dicitur, *fidem publicam dare, fide publica euocare, interposita fide publica aliquo ducere*. Vid. Sallust. *Iug. Bell. 32. Catilin. c. 48.* Epit. Liv. 65.

Tortura, pro *tormentis* vel *quaestionibus*. Non tamen est, cur quis in iurisprudentia abstinere velit a vocabulis veterum iureconsultorum, si forte illa in auctoribus classicis praesidium non reperiant, e. gr. *vsurpatio* pro interrupta vsucapione, *postulare* pro caussam agere, *constituere, traditio breui et longa manu*. Sunt enim haec et similia Latina sed ICtis propria, quemadmodum multa medica habet Celsus, multa architectonica Vitruvius, multa rustica Cato, Varro, Columella, quae Latina esse nemo negabit, quamvis apud Ciceronem aliosque non legantur.

XIIII.

Nec non a voca- Nono *omnium minime Latinitas elegantior* pol-

polluenda est vocabulis philosophicis, maxime iis, quae medio aeuo reperit barbara scholasticorum turba *). bulis philosophicis.

*) Sunt vocabula technica iam olim ciuitate donata, quae nemo adhibere dubitaverit. Sed nec desunt, a scholasticis inuenta, qui data veluti opera barbariem sectabantur. Non dicam iam de *haecceitatibus*, *quidditatibus*, *entalitate*, *indiuiduatione*, *quodlibeto*, *floretis*, aliisque verborum monstris. Vide Plexiaci *Lexicon Philosophicum*, *Hagae comitis*, CIↃIↃCCXVI. 4. Sufficiat nonnulla notare, quibus facilius *adsuescunt iuuenes*.

AEquipollere pro *aequari*, *aequiparari*, *eiusdem significationis vel notionis esse*.

Affirmatiuae propositiones, quas elegantius *aientes* vocat Cicero *Topic.* 11. *Negantia*, *contraria aientibus*.

Caussari veteribus fuit *caussam interserere*; scholasticis *produci*, *generari*.

Contradictoria vel *Contradictionem Implicare* dicebantur scholasticis, quae veteribus erant *repugnantia inter se*, vel *non cohaerentia*.

Discursus pro *sermone* vel *syllogismo* scholasticorum sordes redolet. Veteribus discursus erat *cursus vltro citroque factus*, *das hin und her lauffen*. Vid. Cellar. *Antibarb.* p. 155.

Talia etiam sunt *Impossibile* pro eo, *quod fieri non potest*. *Praesupponere* vel *Supponere*, de quo V. C. Burmann. *ad Quinctil.* *Tom.* I. p. 205. *Inferre* pro *argumentum ducere*, *colligere*, opponere absolute, et similia fere innumera.

Non male de cultiore stilo meritus est vir doctus Is. Verbug, cum nouae Ciceronis editioni ex Nizolii *thesauro* indicem subiunxit

ven-

verborum loquutionemque, quibus Cicero notiones philosophicas plerasque eleganter expressit.

XV.

Et poeticis. Decimo poetae quoque adeo faciles fuerunt in fingendis vocabulis, *) et maxime epithetis; **) ut veteres opponere soleant sermoni *humano poeticum****). Vnde *merito a propriis eorum loquutionibus abstinent, quotquot sunt purioris Latinitatis amantiores.*

*) Metri caussa multum sibi indulserunt *poetae omnes*, et in his etiam comici, qui tamen non adeo seruierunt metro. Plures eiusmodi voces et formulas poeticas collegit Cellar. *Antibarb. p.* 256. *seq.* v. c. *absque illo esset: amare* pro *solere: cluo* vel *clueo* pro *vocor, nominor: caeli* pro *caelo: est* pro *licet: festum* pro *festo die: genitor et genitrix* pro *parentibus: grates agere* pro *gratias agere; letum* pro *morte; natus* vel *gnatus* pro *filio: obliuia*, pro *obliuione: potis* vel *pote est* pro *potest: salutari* pro *vocari, venit* pro *est* sequente participio in NDVS.

**) Epitheta decomposita et dithyrambica poetis familiarissima maxime deformant orationem, v. c. *flammiger, auricomus, pietaticultrix, incuruicernicum pecus, cet.* Vid Buchn. *de comm. rat. dic. Lib. I. c.* 13. *p.* 208.

***) Petron. *Satyr. c.* 90. *Saepius* Poetice, *quam* humane, *loquutus es;* vbi videndus Ian. Dousa et addendus Morhof. *dissertat. de ἐνθουσιασμῷ vel furore poetico.*

XVI.

Ac denique obsoletis. Denique quum non cum Euandri matre hodie loquamur, *merito cauendum ab archaismis & vocabulis obsoletis**). Immo Cicero ipse

ipse dicit: *abiecta & obsoleta verba abiiciat orator*: quibus tamen multos, nescio quamobrem, mirifice delectatos video **).

*) *Archaismi* sunt formae dicendi scribendiue veteres, quae iam pridem ab vsu recesserunt. v. c. *olli* pro *illi*; *aquai* pro *aquae*: *operam abutitur suam*, pro *opera sua abutitur*, apud Terent. *prol. Andr.* Tales archaismi innumeri occurrunt in columna Duilliana, aliisque lapidibus vetustioribus, nec non in fragmentis XII. Tabularum, Varronis, Festi, Ennii, Pacuuii, ac denique apud Plautum, Terentium, Sallustium, Lucretium. *Sed talia obseruanda potius, quam imitanda sunt.*

**) Horum facile antesignanus est Iustus Lipsius, qui quum iuuenis stilo nitido et plane ad Ciceronianam dicendi rationem composito vteretur *): paullo post nouum sibi ipsi finxit dicendi genus, abruptum, histrionicum, atque innumeris refertum archaismis, ut saepe vetere quodam grammatico, aut si mauis, Delio natatore opus esset ad soluenda illius aenigmata. Vid. Maresc. *Epist. I*, 49.

*) Argumento sunt eius orationes octo, Ienae potissimum habitae, recusae curae v. c. Io. Henr. Kromaieri Ien. cIↃIↃccxxvi. de quibus recte Heumannus: *In his orationibus* Lipsius *non utitur stilo Lipsiano, sed Ciceroniano, hoc est, non scatet argutiis, non verborum allusionibus, non studet sententiosae et antiquariae breuitati, sed profluenti vtitur stilo, facili, amoeno.*

XVII.

Sed sufficere haec putamus de prima, quam commendauimus orationis virtute, id est, de *puritate*: proximum est, ut de CON- Concinnitatem orationi conciliat periodi.

CONCINNITATE dicamus. Hanc orationi conciliant *periodi* *). Vnde tota illa ars periodica, quam tam pauci recte norunt, paullo diligentius hic videtur inculcanda.

Vide Cel. C. G. Schvvartzii *diss. de Oratione concinna*, *Altorphii*, cIↃ IↃCCVIIII. 4.

*) Vnde periodis conclusa oratio CONCINNA vel *dimensa* dicitur, cui opponitur oratio *fusa*. Graecis illa dicitur κατεστραμμένη, haec vero εἰρομένη. Vtriusque discrimen luculenter exponit Arist. *Rhetor. III*, 9.

XVIII.

Quid periodus?

Est vero *periodus*, vt ait Cicero *), *oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad persistat in singulis perfectis absolutisque sententiis* **).

*) Ita Cic. *de Orat.* 3. Paulo aliter Aristoteles *L. III. Rhet. c. 9. §. 4.* Λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' αὑτὴν καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον *Voco periodum, orationem habentem principium, et finem ex se ipsa, et conspicuam magnitudinem.* Vtraque definitio eodem redit, ut paullo post adparebit.

**) Praecipuas ergo periodi leges ac potiores characteres notari oportet. Ex definitionibus enim patet, I. *omnem periodum ambitu quodam seu circuitu gaudere*, qui si absit, ex periodo fit propositio logica. Cic. *epist. ad divers. II*, 14. ait: *M. Fabio, viro optimo et homine doctissimo, familiarissime vtor.* Tolle ambitum, verba nimirum: *viro optimo* et *homine doctissimo*, et non periodum amplius habebis, sed propositionem logicam. Deinde ex iisdem definitionibus discimus, II. *periodum omnem ita*

pro-

procurrere debere, vt sensus non nisi perfecta absolutaque sententia percipiatur. Hinc quando Sallust. *bell. Iugurth. c.* 10. ait: *concordia parvae res crescunt, discordia maxime dilabuntur*: ea quidem non est periodus, quia singula membra separatim intelliguntur. Sed ita diceres; *quemadmodum concordia paruae res crescunt: ita discordia etiam maximae dilabuntur*: haberes periodum, cuius sensus non nisi perfecta absolutaque sententia percipitur. Ex quo porro patet, III. *fusam fieri orationem, quae vel incisim, vel membratim procurrit. Incisim* loquitur e. g. Cic. *post redit. in senatu 6. Cum hoc homine, an cum stipite Aetiope, si in foro constitisses, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* Membratim idem Cicero *in Pison.* 40. *Occultus aduentus furtiuum iter per Italiam, introitus in vrbem desertus ab amicis, nullae ad senatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aestiuis gratulatio, nulla triumphi mentio.* In primis huc pertinet locus Cicer. *ad Q. Fratrem Lib. III. epist. 9. Pomponius abest: Appius miscet: Hirrus parat: multi intercessores numerantur: populus non curat: principes nolunt: ego quiesco.*

XVIIII.

Ceterum periodus vel simplex est, vel Composita. *Simplex* est, quae uno constat membro vel colo, vnde et *μονόκωλος* vocatur *). Quotuplex? Quid periodus simplex?

*) Vt periodus simplex possit a propositione logica distingui, accedere debet *ambitus* vel *circuitus* quidam. Hinc adiici solet quaedam descriptio vel *περίφρασις*, vt numerosior perfectior-

per

que fiat oratio. Vbi tamen recte monet Nic. Caussinus *de eloquut. Lib. VII. c. 5. cauendum esse vehementer, ne iustae periodi explendae gratia, quo melius cadat aut voluatur oratio, inania quaedam verba inculcemus, quasi complementa numerorum. Nihil enim frigidius esse, puerilius, et a vera germanaque eloquentia magis alienum, quam ubi materia non patitur, sed res est presse et rotunde efferenda, periodorum tractu inanem distendere orationem.* Parum a propositione logica abirent illa: *hortatus es, vt epistolas meas colligerem.* Vt periodus inde fiat, Plin. *epist. I,* 1. addit ambitum quemdam vel circuitum: *frequenter hortatus est, ut epistolas,* Si quas Paullo Curatius Scripsissem, *colligerem publicaremque.* Propositio logica esset: *epistolam tuam conscidi.* Ast ambitu addito, hanc inde periodum formauit Cicero *epist. ad diuers. VII,* 18. *Epistolam tuam,* quam accepi A Bl. Aruntio, *conscidi innocentem.*

XX.

Quid composita? *Composita* periodus est, quae constat pluribus *colis* *); duabus autem *partibus*, quarum alteram *πρότασιν*; alteram *ἀπόδοσιν* vocare solent **). Ea iterum vel *bimembris*, vel *trimembris*, vel *quadrimembris est.*

*) *Colon* siue *membrum* periodi est propositio, quae tamen sensum non absoluit, sed eumdem ad reliquae vsque partis subiectionem suspensum relinquit. v. c. apud Ciceronem *pro A. Caecin.* 1. prima orationis periodus quatuor constat *colis* siue *membris:*

Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,
tantum in foro atque iudiciis impudentia valeret:
non minus nunc in causa cederet A. Caecina S. Aebutii impudentiae,

quam

quam tum in vi facienda cessit audaciae. En quatuor propositiones, quarum nulla per se et seorsum sensum absoluit, vniversae vero coniunctim absoluunt periodum, quae ideo quadrimembris, vel τετράκωλος vocatur.

**) A *colis* siue *membris* differunt *partes* periodorum compositarum, quarum duae sunt, πρότασις et ἀπόδοσις, vel, vt philosophi vocare solent, Antecedens et Consequens. v. c. apud Cic. *epist. V*, 12. hanc reperimus periodum bimembrem: *qui semel verecundiae fines transierit; eum bene et nauiter oportet esse impudentem*. Hic prior pars, duobus punctis notata, est πρότασις vel *antecedens*, posterior, puncto notata, ἀπόδοσις *seu consequens*. De his duabus periodorum compositarum partibus haec notamus. I. *Eas non semper esse aequales*. Saepe enim *protasis* tribus, aut duobus colis; *apodosis* vnico constat, saepe etiam haec illa maior atque uberior est. v. c. Cic. *epist. ad diuers. XV*, 3.

Quum ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad III. Non. Septembres,
iisque mihi nuntiassent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu venisse, Euphratemque iam tum transire coepisse,
dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum:
putaui, pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere.

Quum quatuor hic sint cola siue membra; tria priora, eaque satis prolixa ad πρότασιν pertinent; postremum idque breuius ἀπόδοσιν absol-

uit. Ast paullo ante *epist.* XV, 1. Cicero ita inchoat epistolam:

Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transiisse Euphratem cum omnibus fere copiis.

tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo procos. certiora de his rebus ad vos scribi posse,

statuebam mihi non necesse esse, publice scribere ea, quae de alterius prouincia nuntiarentur.

Hic πρότασις vno; ἀπόδοσις duobus membris constat. Obseruandum II. *ἀπόδοσιν nonnumquam antecedere πρότασιν* v. c. Cic. *pro Milon.* 3.

Negant, intueri lucem, esse fas ei, qui a se hominem occisum esse, fateatur.

Hic ἀπόδοσις inuerso ordine, priorem πρότασις posteriorem locum occupat. Ad haec illud quoque obseruari meretur, III. *alterutri parti accedere nonnumquam veluti laciniam,* quam ἐπιφώνημα vocant antiqui rhetores. v. c. Cic. *Verrin. V.*

Si potest ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi; habeat hoc populus Romanus, praesertim in tantis aerarii angustiis.

Etiamsi postrema huius periodi verba tolleres, absoluta tamen futura esset et perfecta sententia. Ergo haec accedunt, tamquam ἐπιφωνήματι. Denique IIII. obseruandum, *ad finem προτάσεως* duo puncta; *ad finem totius periodi* vnicum punctum; *ad finem reliquorum membrorum si integris propositionibus constent,* comma; *sin aliquid ad perfectionem propositionis desit,* semicolon *esse ponendum.* Id quod fundamentum est totius interpunctionis *). v. c. Cic. *pro Mil. cap.* 1.

Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicentem incipere timere,

minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua pertur-

turbetur, me ad eius caussam parem animi magnitudinem adferre non posse:

tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos,

qui, quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori, et pristinum morem iudiciorum minime vident.

Hic ad finem secundi membri *colon* ponendum ad finem postremi *punctum*; reliqua membra, quia perfectas propositiones continent, *commatibus* notantur. Verum si ita diceres:

Si quantum in me amoris ac diligentiae; tantum in te fidei prudentiaeque fuisset: neuter iam nostrum laboraret.

primum membrum exigeret *semicolon*, quia non continet propositionem perfectam: secundum *colon*, quia ibi finitur πρότασις; tertium *punctum*, quia eo clauditur periodus.

*) Non iam disquiremus, antiqua sit haec interpungendi ratio, an a grammaticis excogitata? Ex instituto id egit Io. Cleric. *in arte crit. Part. III, sect. I. c.* 10. Saltim vtilissimam esse hanc ἀκρίβειαν, res ipsa docet et recte obseruat Aristoteles *Rhet. III,* 5. ea effici, vt sit εὐανάγνωστον τὸ γεγραμμένον, καὶ εὔφραστον, id est, *vt facile legi, et proferri possit, quod scriptum est*; immo addiderim, vt et intelligi eo facilius possit. Ipse enim Aristoteles eo loco adducit locum Heracliti: τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται, quem ideo obscurissimum esse ait, quod sit ῥᾴδιον διαστίξαι, *interpunctu difficilis*, nec constet ante αἰεὶ, an post illud distinctio sit facienda.

XXI.

Periodus *bimembris* est, quae protasi aeque ac apodosi unimembri absoluitur. Eam Periodus bimembris:

formabis facile, si logicae propositioni vel *caussam*, *) vel *conditionem*, **) vel *contrarium*, ***) vel *comparationem*, ****) vel aliud quidquam huiusmodi adieceris *****)

*) Sic enim *caussa* vel *aetiologia* protasim, ipsa *propositio* dabit apodosin. V. c. Esto propositio logica: *mitto tibi librum promissum*. Si caussam vel rationem addideris, nascetur inde periodus bimembris, qualis est apud Plin. *epist. I*, 2.

Quia tardiorem aduentum tuum prospicio;
librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo.

Ita et propositio logica: *multas ob caussas Romae me esse opto*, addita ratione facile in hanc periodum bimembrem commutatur a Cic. *epist. ad diuers. XV*, 13.

Maxime mihi fuit optatum, Romae esse tecum, multas ob caussas:
sed praecipue, vt et in petendo, et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses.

**) Addita conditione nascetur periodus conditionalis. Talis est illa Cicer. *epist. ad diuers. VI*, 16.

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent:
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

***) Esto propositio logica: *eruditionis perpetua est possessio*. Adde contrarium, exemplo Plin. *epist. I*, 3. et eiusmodi habebis periodum: *Reliqua rerum tuarum post te alium dominum sortientur, hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit*. Ita et Cicero *de Orat. I*, 1.

Nam qui locus quietis et tranquillitatis plenissimus fore videbatur,

in eo maximae moles molestiarum et turbulentissimae tempestates exstiterunt.

Ceterum hic obseruari meretur, eas demum periodos huius generis esse omnium elegantissimas, in quibus alterius membri verba singula verbis singulis prioris coli opponuntur. Ita Plin. *Paneg.* 4.

Ille quaesitam domi gloriam in publico;
Hic in publico partam domi perdidit.

Eodem exemplo dicere possis:

Malus princeps ciues imperii sui caussa natos:
Bonus imperium ciuium caussa institutum existimat.

Hic sibi opponuntur: princeps *bonus et malus: imperii caussa et ciuium caussa; natum et institutum.*

Eiusdem generis etiam haec periodus est:

Neronis scelere nascentem Christi Ecclesiam innumeris vexari suppliciis;
Constantini virtute suppliciis vexatam veluti renasci vidimus.

****) Comparatio non solum inter contraria atque opposita, verum etiam similia institui potest. Vnde periodos comparatiuas a contrariis merito distinguimus. Exemplo esto periodus Plinii *in Paneg. c.* 5.

At, sicut maris caelique temperiem turbines tempestatesque commendant:
ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumultum praecessisse crediderim.

Saepe quidem et contraria inter se comparantur, sed ideo periodus non desinit esse contraria, sed simul comparatiua est. Ita Columella *Lib. I. de re rust. praef. comm.* 17.

Vt enim, qui in villis intra consepta morarentur, quam qui foris terram molirentur, ignauiores habitos;
sic eos, qui sub vmbra ciuitatis inter moenia

 desi-

desides cunctarentur, quam qui rura colerent administrarentur opera colonorum, segniores visos.

*****) Eodem enim pertinent periodi *concessiuae, disiunctiuae, copulatiuae, aliaeque* huius generis, quarum exempla passim exstant. Concessiua est illa Ciceronis, *epist. VIIII*, 8.

Etsi munus flagitare, quamuis quis ostenderit ne populus quidem solet, nisi concitatus; tamen ego exspectatione promissi tui moueor, vt admoneam te, non vt flagitem.

Disiunctiua illa Horat. *Carm. III*, 28.

Vel nos in Capitolium, quo clamor vocat, et turba fauentium;
vel nos in mare proximum gemmas mittamus. *Copulatiua* denique illa Ciceronis *epist. ad diuers. X*, 1.

Et absui proficiscens in Graeciam:
et postea, quam de medio cursu reipublicae sum voce revocatus, numquam, per M. Antonium, quietus fui.

XXII.

Particulae connectendi in illis vsitatae. **Connectendi formulas; quae in his periodis adhibendae videbuntur, ipsa suppeditabit materiae natura, vt adeo de illis non multum videatur laborandum*).**

*) Sic ipsa sane ratio dictitat, periodos *caussales* incipere posse a *quum, quia, quandoquidem*, item a *si*: *conditionales* a *si*: contrarias a *quum*, aut sine connexione statim a re ipsa: *comparatiuas* a *quodsi, quemadmodum, sicuti*: concessiuas ab *etsi, tametsi, quamuis, vt, vtut, equidem, quidem*: *disiunctiuas* ab *aut, vel*: *copulatiuas* denique ab *et, cum*, sequente *tum, non tantum*, sequente *verum etiam*, cet.

XXIII.

XXIII.

Ex periodis bimembribus facile fiunt *trimembres* siue τρίκωλοι, si vel πρότασις vel ἀπόδοσις duplicetur*). Vnde possunt totidem esse periodorum trimembrium, quot bimembrium, genera**). Periodi trimembres.

*) Sic supra adfuit periodus bimembris conditionalis: *Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent: repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.* Iam siue πρότασιν siue ἀπόδοσιν in duo membra diduxeris, habebis periodum trimembrem. v. c.

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae privatim essent,
neque iam ab ineunte adolescentia complura inter nos mutua officia exstitissent;
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

Vel duplicata ἀποδόσει:

Si mihi tecum non et multae et iustae caussae amicitiae priuatim essent:
repeterem caussas amicitiae nostrae a parentibus nostris,
inter quos magna semper atque arcta in primis familiaritas intercessit.

**) Dantur ergo et periodi trimembres *caussales, aduersatiuae, comparatiuae, conditionales, concessiuae, disiunctiuae, copulatiuae, cet.* Dabimus quarumdam exempla: Concessiua est illa Cicer. *epist. I, 5.*

Tametsi nihil mihi fuit optatius, quam vt primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus gratissimus erga te esse cognoscerer:
tamen afficior summo dolore, eiusmodi tempora post tuam profectionem consequuta esse,
ut et meam, et ceterorum erga te fidem et beneuolentiam absens experirere.

Copulatiuam habet idem Cicero. *de senect.* c. 1.

Mihi quidem ita iucunda huius libri confectio fuit, vt non modo omnes absterserit senectutis molestias,

sed et effecerit mollem et iucundam senectutem.

Contrariae exemplum Idem suppeditat *epist.* V. 17.

Non obliuione amicitiae nostrae, neque intermissione consuetudinis meae, superioribus temporibus ad te nullas litteras misi:

sed quod priora tempora in ruinis reipublicae nostrisque iacuerunt,

posteriora autem me a scribendo tuis iniustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Huic eodem loco statim subiicit caussalem:

Quum vero et interuallum iam satis longum fuisset, et tuam virtutem magnitudinemque animi diligentius essem recordatus:

non putaui alienum institutis meis, haec ad te scribere.

Subiungit huic copulatiuam:

Ego te, P. Sexti, et primis temporibus illis, quibus in inuidiam absens et in crimen vocabare, defendi:

et, quum in tui familiarissimi iudicio ac periculo tuum nomen coniungeretur, quam potui, accuratissime te tuamque caussam tutatus sum:

ex proxime recenti aduentu meo, (quum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si adfuissem,) tamen nulla re saluti tuae defui.

Ex his, qualia reliqua sint periodorum genera, facile intelliges.

XXIIII.

XXIIII.

Sed absolutissima omniumque magnificentissima est *periodus quadrimembris* vel τετράκωλος, quia et perfectam plerumque ratiocinationem continet *), et ob numerum propositionum auribus, quarum superbissimum est iudicium, quam maxime probatur. Constat ea, ceu ex ipso nomine adparet, quatuor membris, quorum duo plerumque ad πρότασιν; ac totidem ad ἀπόδοσιν referuntur **). **Periodus quadrimembris.**

*) Non temere ullum est periodorum genus, quod totam ratiocinationem facilius capiat, quam quadrimembre. Quod vel vnico exemplo ostendi poterit. Muretus *Part. I. Orat. XXII.* ita differit:

Si pro cuius quisque propugnatione ac defensione plura pericula subiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est,
eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire credendum est;
dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus Rex, te Pontifice creato, tanto ceteros Reges eximia quadam percepta ex ea re gaudii magnitudine superauerit,
quanto non huius modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum Reges graui ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discriminum perpessione superauit.

Vberrima haec est periodus, sed facile tamen includenda huic syllogismo:

Qui plus pro Pontifice periculi subiit, is plus laetitiae ex eius felicitate percipit.

Carolus VIIII. plus periculi subiit pro Pontifice.

Plus ergo laetitiae ex eius felicitate percipit. Iam confer periodum, et adparebit, propositionis subiectum in primo; praedicatum in secundo; conclusionem in tertio; adsumtum in quarto membro contineri.

**) Quum difficillimum sit hoc periodorum genus: regulas quasdam de illis componendis suppeditare iuuabit. *Primo* ergo tales periodi fiunt ex quouis syllogismo, maxime si accedat maioris propositionis probatio. Hinc Muretus *Part. I. Orat. I.* laudaturus theologiam ita ratiocinatur.

Quae scientia homines ad fruitionem Dei perducit, illa est reliquis praeferenda,

Ratio:

In fruitione enim Dei posita est perfectio illa, ad quam naturali quodam desiderio ferimur.

Theologia homines ad fruitionem Dei perducit.

Est ergo reliquis scientiis praeferenda.

Inde effingit periodum quadrimembrem, in qua primum membrum probationem maioris; secundum ipsam propositionem; tertium conclusionem; et postremum denique adsumptum continet: Ἐξεργασία eius talis est:

Nam si eorum omnium, quae in immensa hac rerum vniversitate cernuntur, vnumquodque naturali perficiendi sui desiderio tenetur.

et animus noster, ad similitudinem diuinitatis effictus, tanto perfectior est, quanto propius ad illud, ex quo ductus est, exemplar accedit.

dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas,

quae, quoad eius fieri potest, cum humanis diuina copulando, mortalitatem nostram, quantum

tum illius imbecillitas patitur, divinae naturae arctissima colligatione deuincis.

Secundo et tunc nascetur periodus quadrimembris, si duo membra opposita inter se compares, addasque discrepantiae rationem, Cicero *pro A. Caecinna* I. has inter se contendit propositiones:

A. Caecinna cessit in vi facienda audaciae S. Aebutii.

Non autem in caussa eiusdem cedet impudentiae.

Ratio:

Non enim in foro tantum valet impudentia, quantum in agro locisque desertis audacia.

Ἐξεργασία eius talis est:

Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,

tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret:

non minus in caussa cederet A. Caecinna S. Aebutii impudentiae,

quam in vi facienda eius cessit audaciae.

Eodem exemplo dicere posses:

Si quantum in effringendis carceribus astutia potest,

tantum ad effugiendam furcam audacia valeret:

non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia,

quam lictoribus olim illusit astutia.

Tertio et illa periodus quadrimembris est longe elegantissima, in qua duabus propositionibus totidem redditiones respondent, et contra. Talem periodum rhetores vocant χιαζουσαν. Vid. Caussin. *de eloqu. sacra et profana VII, 6. p.363.* Dicitur autem χιαζουσα, quasi decussata, a χ littera, quae crucis in modum intersecantibus se ipsis duabus obliquis lineis figuratur. Vnde et χιασμὸς figura, quando, quatuor propositis,

tertium secundo respondet, et conuenit quartum primo. Ita Caussinus *ibid. p. 363.* Sed ego existimo, tertium primo; quartum secundo respondere debere. Id enim docet exemplum Demosthenis, ab ipso Caussino adlatum. Talis est illa Demosthen. *in Olynth. II.*

Equidem Philippus quanto plura praeter dignitatem fecit,
eo plus apud omnes admirationis gloriaeque consequutus est:
Vos autem, ciues Athenienses, quo immoderatius imprudentiusque rebus vestris vsi estis,
eo maiorem vestram oportet esse turpitudinem.

Quarto quoties vel protasis vel apodosis duobus tribusue membris constat, nouum inde nascetur periodi quadrimembris genus. Sic trium membrorum protasis est apud Ciceron. *epist. VIIII,* 18.

Quum essem otiosus in Tusculano,
propterea quod discipulos obuiam miseram:
vt iidem me quam maxime conciliarent familiari suo:
accepi tuas litteras plenissimas suauitatis.

Duorum apud eumdem: *epist. VIIII,* 2.

Caninius idem tuus, et idem noster, quum ad me peruesperi venisset,
et se postridie mane ad te iturum dixisset:
dixi ei me daturum aliquid mane,
et, vt peteret, rogaui.

Nec non *epist. VIIII,* 14.

Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria,
satisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam:
tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio,
quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

XXV.

XXV.

Multa vulgo addi solent a rhetoribus de singulorum membrorum magnitudine. Bimembres enim periodos vel *aequales* esse aiunt, si idem fere in vtraque parte sit syllabarum numerus, vel *inaequales*, si partes dissimili syllabarum numero constent *). Sed et trimembres aliae *ἰσόπλευροι* **) dicuntur, aliae *ἰσοσκελεῖς* ***). Sed quum magna ea in re libertate vsi sint veteres: praecepta illa omnia superuacua videntur. Vnicam ergo obseruari velim regulam: *dandam esse operam, ne membra periodorum compositarum sint nimis inaequalia* ****).

Membra periodorum non sint nimis inaequalia.

*) Et has iterum vel *μειούρους* vocant, si antecedens vel *πρότασις* sit longior; vel *μακροκώλους*, si consequens numero syllabarum excrescat. Aequalis est haec periodus Cicer. *post reditum ad Quirites* 2.

Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset dederunt.
Vos spectatum incredibili pietate cognitum reddidistis.

Μακρόκωλος illa apud Cicer. *pro Arch.* 9.

Neque enim quisquam est tam auersus a Musis, qui non mandari versibus aeternum laborum suorum praeconium patiatur.

Μείουρος denique exstat apud eumdem Cicer. *pro Milon.* 5.

Neque enim est vlla defensio contra vim vnquam optanda;
sed nonnumquam est necessaria.

**) E geometria desumta est haec denominatio. Ἰσόπλευρα enim geometrae vocant triangula aequilatera. Quare et periodus ἰσόπλευρος dicitur, quae cola omnia habet aequalia.

lia. Talis exstat apud Cicer. *pro Roscio 29.*
Vereor, ne aut molestus sim vobis iudices,
aut ne ingeniis vestris videar diffidere;
si de tam perspicuis rebus diutius differam.

***) Haec quoque a geometris mutuata est denominatio, ἰσοσκελῆ enim dicuntur *triangula aequicrura*. Rhetoribus vero ita vocantur periodi trimembres, quarum duo membra paria sunt, tertium aut longius reliquis aut breuius. Cicer. *de offic. I.*
Nullum bellum est iustum,
nisi quod aut rebus repetitis geratur:
aut denunciatum ante sit et indictum.

****) Si tamen vllum membrum reliqua magnitudine excedere debeat: illud maxime conuenire videtur postremo. Qua de re Demetr. Phaler. *de eloqunt. n. 18. In compositis, inquit, periodis postremum membrum longius esse oportet, et tamquam continens atque amplectens alia; sic enim magnifica erit et honesta periodus, in honestum et longum desinens membrum.*

XXVI.

Periodi quatuor membris maiores in vitio ponũtur. Sed vt ad periodorum genera redeamus: nec illud videtur omittendum, vltra quatuor membra non excrescere debere earum magnitudinem. Recte enim Demetr. Phalereus, vel quisquis sub eo nomine latitare voluit, in aureo libello *de eloqunt. n. 16,* αἱ μέγισαι δὲ ἐκ τεττάρων· τὸ δὲ ὑπὲρ τέσσαρα, οὐκ ἔτ' ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας. *Maximae periodi sunt quadrimembres. Quod vero supra quatuor est, non amplius intra iustam mensuram periodi manet.* Occurrunt quidem passim apud oratores periodi prolixiores, quas tamen excusandas magis, quam laudandas arbitramur. Eae si certo

Tales sũt periodicõ, pneuma & tasis.

co-

colorum numero absoluantur, περίοδοι *) sin sine certo membrorum colorumue numero pro vigore spiritus ferantur, πνεύματα**); si denique eo vsque producantur, vt spiritus, quantumuis longus, ea ferre haud posse videatur, τάσεις***) dicuntur.

*) Περίοδοι, ergo est periodus e quinque vel pluribus membris conflata. Cicero *pro Mil.* 1.

Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere,
minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua perturbetur,
me ad eius caussam parem animi magnitudinem adferre non posse:
tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos,
qui quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori et pristinum morem et iudiciorum minime vident.

**) Πνεῦμα, definiente Hermogene, est σύνθεσις λόγου διάνοιαν ἀπαρτίζον ἐν κώλοις καὶ κόμματι μετρούμενον πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ πνεύματος κατὰ τὴν φωνὴν λέγοντος, id est, *structura orationis, quae sensum membris incisisque definitum ad orationis spiritum et vocem accommodat.* Quare tot esse possunt membra τοῦ πνεύματος, quot fert oratoris spiritus. Praeclarum est *pneuma* illud apud Cicer. *pro S. Rosc.* 49.

Rogat, oratque te, Chrysogone, Roscius,
si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit,
si nulla in re te fraudauit,
si tibi optima fide sua omnia concessit, annumerauit, adpendit,

si te-

si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque de digito suum tibi tradidit,
si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque praeterea quidquam, excepit;
vt sibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egestate degere.

Eiusmodi pneumata sane non inelegantia sunt, si in loco adhibeantur, vt paullo post ostendemus pluribus.

***) τάσις id est, *extensio*, periodus est omnium diffusissima, quae plura accumulat membra, quam vel robustissimus quisque vno spiritu eloquatur. Vnde semper in vitio ponitur tam enormis circumductio. Extat tamen monstrosae eiusmodi τάσεως exemplum apud Cicer. *Verrina vltima*, sub finem, cuius initium est: *nunc te, Iupiter optime maxime, cuius iste donum regale, cet.*

XXVII.

Quid schoenotenes & periodica circumductio?

Orationi *periodicae* siue *versae* opponi diximus *falsam*, qua vti dicuntur oratores, quotiescumque vel *incisim*, vel *membratim* dicunt. Et huc pertinent SCHOENOTENES *) et quam iam supra descripsimus, PERIODICA CIRCVMDVCTIO**)

*) *Schoenotenes* est, quando interiectis propositionibus incidentibus, vel vna idea generali in specialiores quam plurimas soluta, longius ac instar funis extenditur oratio. Inde enim nomen τῦ σχοινοτενῦς, id est, funis extensi accepit hoc dicendi genus. Cicer. *contra Rull.* I, 15.

Hoc capite, Quirites, omnes gentes, nationes, prouincias, regna, decemuirum ditioni, iudicio, potestatique permissa et condonata esse dico.

**) De

**) *De periodica circumductione* iam ſupra actum. Hic addimus ea πάντων omnium eſſe pulcherrima; quae e membris oppoſitis conſlantur. Cicer. *pro Milon.* 4.

Eſt haec non ſcripta, ſed nata lex, *quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus.*

XXVIII.

De vſu periodorum vt quaedam dicamus, illud praecipue notandum, non ferendam eſſe orationem, quae tota ſit periodica*). Miſcenda ergo oratio *verſa* et *fuſa*, ita tamen miſcenda, vt ſingulorum generum periodi ſuo quaequae loco adhibeantur**). Vſus periodorũ.

*) Quamuis enim ſplendida in primis ſit oratio verſa vel circumducta, et hinc ab Ariſtotele *Rhet. III*, 9. laudetur, tamquam ἡδεῖα, διὰ τὸ γνώριμον, *iucunda, perceptu ac retentu facilis*: parum tamen a carmine differret oratio, ſi ea integra conſtaret periodis. Quare parum iucundae ſunt orationes Iſocratis, quae paene totae periodis conſtant. Plin. *Hiſt. nat. VII*, 30. Idem collocationis et numeri ſtudium in Gorgia, Iſocratis praeceptore, reprehendit Demetr. Phaler. *de eloquut.* 15. qui etiam praeclare obſeruat, orationem nec totam periodicam, nec totam diſſolutam eſſe debere.

**) Inciſim ac membratim dicimus in dialogis, epiſtolis ad familiares, narrationibus, maxime, ſi ea, quae intra breue tempus geſta ſunt, referre velimus. Pneumate ad excitandos vehementiores affectus; periodis quadrimembribus

bus in exordiis proponendisque enthymematibus: reliquis denique promiscue vtimur.

XXVIIII.

Quid sentiendum de numero oratorio?

Solent vulgo rhetores etiam de *numero oratorio* multa praecipere, quippe quem sonoram iucundissimamque reddere orationem existimant *). Sed satisfecisse nobis videbimur, si auribus hic obsequamur, quarum superbissimum est, teste Cicerone, iudicium. Hoc vero docebit, in clausulis periodorum elegantissimos esse *dichoreum* **), *antispastum* ***), et *paeona tertium* ****). In principiis periodorum pedes et numeros sectari absonum videtur, multoque magis in medio, vbi sufficit, si longae breuesque syllabae inter se misceantur *****).

*) De numero oratorio copiose differit Cicero *de orat. III*, 44. et ea in re plerique eum sequuntur rhetores. Sed multi tamen totam illam de numerosa oratione doctrinam vanam iudicant, maxime, quum tota illa res cuiusque stet iudicio. Enimuero negari nequit, multum gratiae accedere orationi, si periodorum clausulae certo quodam numero absoluantur. Dixerat aliquando Gracchus: *abesse non potest, quin eiusdem hominis sit, probos improbare, quin improbos probet*. Latine sane id dictum est et perspicue, sed parum numerose. Itaque Cicero verbis iisdem concinnius collocatis hanc effinxit periodum: *abesse non potest, quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare*. Quis neget, iam ob numerum, qui accessit, multo graviorem elegantioremque factam esse periodum? Adde Christ. Schraderi *de rhetor. Aristot. sensu et vsu III*, 8. p. 529. seq.

**) Di-

**) *Dichoreus* est trocheus duplex- ∪ - ∪ Hinc apud Ciceronem tam frequentia periodorum clausulis sunt verba eiusmodi: *comprobauit*, *existimauit*, *audeamus*.

***) *Antispastus* ex iambo et trocheo conflatus est ∪ - - ∪. Hinc saepe Cicero periodos eiusmodi claudit vocibus: *fateretur*, *haberemus*.

****) *Paeon tertius* duabus breuibus, tertia longa, et quarta itidem breui constat ∪ ∪ - ∪. Hinc in Ciceronis operibus tam frequens est clausula: *esse videatur*, vt iam Quinctiliani tempore multi se existimarint illam Ciceronis vbertatem adsequutos: si plerisque periodis illud *esse videatur* adiungerent. Quinctil. *Instit. orat.* X, 2.

*****) Cauendum etiam hic est, *ne quid nimis*, insanire nonnullos in consectandis numeris periodorum, erudite, vt solet, ostendit Caussin. *de eloquent. sacra et profana*, *VII*, 10. *p.* 167.

XXX.

Et hactenus quidem de CONCINNITATE dictum*). Iam porro, quid ORNATAM reddat orationem, curatius ostendendum est. Et hic quidem primas partes TRANSLATIONI deferimus**), quae si apta***) et moderata****) sit, incredibilem orationi conciliat elegantiam. Ornatam orationē reddunt translationes.

*) Sunt et alia, quae rhetores recensent, periodorum genera, veluti πνεῦμα καὶ κλεὶς, *spiritus* et *clauis*, itemque στρογγύλως ἀποτετορνευμένη, ἐπιτιμητικὴ, γνωμικὴ, ἀποφαντικὴ, ἐρωτηματικὴ, ἐλεγκτικὴ, δεικτικὴ, ἀρνητικὴ, ἀπαγορευτικὴ, periodus *rotunda*, *increpatoria*, *sententiosa*, *enunciatiua*, *interrogatiua*, *redargutoria*, *demonstratiua*, *negatiua*, *prohibitiua*. Sed *spiritus* et *cla-*

et *clauis* non aliter differre videntur, quam oratio *dimensa* et *fusa*. *Rotunditas* omnium elegantium periodorum generale nomen est. Reliquae denominationes a materia fere desumtae sunt, adeoque huc non pertinent. Quin si ad materiam respicimus, innumera erunt periodorum genera. Itaque his Graeculorum minutiis immorari noluimus.

**) *Translatio* vocatur, quod vox a propria ad alienam significationem similitudine quadam transfertur. Vt si fortunam *vitream* dixeris pro inconstanti: *aduolare* pro celeriter accedere: *confluere* multitudinem pro concurrere. Eam necessitatis atque inopiae caussa initio inuentam, posteaque frequentatam ob ornatum ac dignitatem, obseruat Cicero *de Orat. III*, 38. Vnde etiam quaedam metaphorae adeo receptae sunt quotidiano vsu, vt magis significent proprie, quam propria ipsa, e. c. *oculus vel gemma vitis, pes nauis, sinus maris, incendi vel inflammari ira, labi errore*. Nescio an non et huc referam *imbibere* pro consilium capere, sibi aliquid proponere, et ita in mente ac cogitatione defigere, vt euelli non possit. Ita sane non modo poetae loquuntur, veluti Lucretius *Lib. III. v.* 1010.

Qui petere a populo fasces, saeuasque secures
IMBIBIT,

et *Lib. VI.*

non quod violari summa Deum vis
Possit, vt ex ira poenas petere imbibat *aeres*.

verum etiam Cicer. *pro P. Quinct.* et Liu. *Lib. II.* quae loca debemus Mureto *var. lect.* I, 6. Add. Turneb. *Aduers. XVIII*, 21. *Nihil enim*, inquit Quinctilianus *inst. orat. VIII*, 6. *suis verbis, quam his arcessitis, magis proprium erat*.

***) Vt aptae sint metaphorae vel translationes, obseruandae sunt aliquot regulae. I. *In*

translationibus cauendum, ne inter se conferas dissimilia. Hinc frigida sunt illa: *vlmorum greges* apud Plautum *Pseud. I, 1. v. 99. caeli fornices*, (Vid. Cicer. *de orat. III, 41.*) *phalanx vndarum, fossa ponti* apud Prudent. καϑημ. *hymno VIIII. v. 14.* Studio tamen talia nonnumquam adfectant comici, vt risum moveant. Sic Plaut. *Curcul. II, 3. v. 39.* dixit *lippire dentes*, quum fame madent. *Et Pseudol. I, 1. v. 74. lacrimas expuere* pro *lacrimare*. II. *Cauendum, ne translationes in frigidas hyperbolas euadant*. Talis est translatio illa Iuuenalis *Satira VI. v. 423.* Qui de sono, qui fit inter vngendum, loquuturus, ait:

Et summum dominae femur EXCLAMARE *coegit*.

Nec magis ferenda illa Flori *Hist. IIII, 11.* qui descripturus naues M. Antonii: *castellorum*, inquit, *et vrbium specie non sine* Gemitu *maris et labore ventorum ferebantur*. Quae iam castigauit Puchnerus *de commut. rat. dicendi, I. 2. 6. p. 38.* III. *In laude a melioribus; in vituperatione a deterioribus petendae sunt metaphorae*. Hinc recte Ciceronem laudaturus, eidem tribues *flumen orationis, os coeleste*: at parum iudicii ostenderet, quisquis eidem tribueret *asininos labores*. IIII. *In stilo grandi a rebus grandibus; in tenuiori a tenuioribus petendae sunt metaphorae*. Sic decora est translatio Buchneri *orat. paneg. V, p. 126. Ego perinde, dum nuncupata verborum vota incipio solvere, inde potissimum ducam initium, vnde* intercepti sideris *nostri* lux *primum* prorupit. At si quis in describendis ludi magistri natalibus hac translatione vti vellet, risum profecto deberet lectoribus. V. *Translationes desumi debent a rebus notis et honestis*. Sic eleganter Cicer. *de orat. III, 41.* dixit *scopulus patrimonii, vorago hono-*

rum

rum: obscuriores fuissent *scylla et charybdis*. Parum honestae translationes sunt illae, quas ipse notauit Cicer. *Rhet. III, 2. castrata respublica, stercus curiae*, pro quibus castius dixeris *eneruata respublica, purgamentum curiae*. Nec ferenda illa *cacatae chartae, verba vomere, ructare verba*. et huius generis alia, qualia grauiter reprehendit Buchner. *de commutata rat. dicendi, I, 2. p. 44.* VI. *Danda est opera, vt genus translationis seruetur*, id quod allegoriam vocant. Sic insulse quis diceret: *fortuna vitrea est, dum ridet, mutatur*. Quid enim *vitro* cum *risu* et mutatione? Elegantius P. Syrus: *fortuna* vitrea *est, dum* splendet, frangitur. Elegantius quoque Curtius VII. 8. 24. *Fortunam tuam* pressis manibus *tene*, lubrica *est, nec inuita teneri potest*. Qua allegoria etiam vtitur Seneca *epist. CI.* Vides ergo absonas esse loquutiones, *haurire fructum* †, *adgredi rem illotis manibus*. Fructus enim non *hauriuntur*, sed *capiuntur*, nec manibus rem *adgredimur*, sed *attingimus*. Est tamen, vbi et veteres hac in re lapsi. Buchnerus sane *l. c. p. 49.* versus illos Horatii *epist. I. v. 1.*

Nemo adeo FERVS *est, vt non* MITESCERE *possit,*
Si modo CVLTVRAE *patientem accommodet aurem.*

In vna enim sententia ter mutauit genus translationis: *Feritas* animalium est, *mitescere* frugum, *cultura* agrorum. Elegantius ita concinnasset versus:

Non adeo FERVS *est, vt non* MANSVESCERE *possit.*
Si disciplinae *patientem accommodet aurem.*

† Attamen *redundare* quid ad fructum dixit Cicero *pro Ligar. cap. 3. Laudem adolescentis existimo ad meum aliquam etiam* redun-

redundare fructum. Quod sane elegantissimum est. Id enim vult Cicero, laude adolescentem tam veluti abundare, vt ad suum commodum aliquid redundare inde possit.

****) Cauendum, ne nimio et immodesto translatorum vsu in aenigma degeneret oratio. Est enim et hic, vt in omni vita, apprime hoc vtile, *ne quid nimis*. Castior Ciceronis aeuo erat Latinitas, quum ea metaphoris, tamquam gemmis quibusdam, distingueretur. Ast saeculo quarto castitas illa parum placuit Ammiano Marcellino, Sidonio Apollinari, Ennodio, aliisque huius commatis scriptoribus, qui nihil satis Latinum putabant atque elegans, nisi quod esset allegoricum. Qua de re Caussin. *de eloqu. sacra et profana, II, 9. 92. Floruit Ennodius illo tempore, quo illa insania metaphorarum vel potius allegoriarum dulcedo cuncta peruaserat, et iam* Ferrum Ciceronis *Tulliana dictio vulgo dicebatur, contra aurea putabantur frigida quaeque acumina et allegoriae, quibus illi scriptores sua referserunt*. Vt exemplo res fiat clarior, considera mihi, quaeso, illa Ennodii: *diu salum quaeris, verbis in statione compositis, et incertæ liquenti elementi placida oratione describis, dum sermonum cymbam inter loquelae scopulos rector diligens fraenas et cursum artificem fabricatus trutinator expendis; pelagus oculis meis, quod aquarum simulabas, eloquii demonstrasti*. Bone Deus, quam frigida haec sunt, et aenigmate quouis obscuriora! sed talia ferrea illa aetas ferebat ingenia. Parum contum videbatur, quod non erat allegoricum, hinc non sufficiebat *oratio*, sed dicendum *orationis vel sermonis cymba*, nec placebat *loquela*, nisi adderentur *scopuli*. Quae omnia aeque absurda sunt, ac si quis in vernacula diceret: *man wolle*

mis

mit den Schifff seiner Rede durch die Klippen der Zahne in die freye lufft Seeglen. Adeo etiam illa, quae parce adhibita plurimum elegantiae conciliant orationi, eamdem frigidam et ridiculam reddunt, si nimis frequententur, maxime vbi non necessarium est, has ampullas proiici.

XXXI.

An etiam metonymia & synechdoche? Reliqui tropi, in primis METONYMIA et SYNECDOCHE non tam ad elegantiam orationi conciliandam, quam ad aptius explicanda veterum auctorum loca comparati videntur *). Nec tamen laude sua defraudandae loquutiones quaedam metonymicae **) et synecdochicae ***), iamdudum veluti ciuitate donatae. Verum et hic adhibenda est cautio, ne, dum elegantes esse cupimus, vel *profani*, vel *obscuri*, vel *κακόζηλοι* appareamus ****).

*) Duriuscule etiam veteres nonnumquam loquuti sunt, in primis poetae, quod vt explicarent rhetores, *tropos* inuenerunt. Quis vmquam a vitio atque *ἀκυρολογία* absoluerit illa Horatii, *Carm. IIII*, 4.

- - - *vel Eurus*
per Siculas equitauit vndas?

Equidem Muret. *Var. lect. I*, 10. eodem modo loquutum obseruat EVRIPIDEM in Phoenissis:

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Sed ipse tamen fatetur vir doctissimus, *audacem esse hanc metaphoram, et* Horatium *fecisse more suo, vt persequendis Graecorum vestigiis* τὸ τῆς λέξεως καινόν τε καὶ ξενικὸν *quaereret, seque quam longissime a trita et plebeia loquendi consue-*

ſuetudine abduceret. Nec melior eſt translatio Catulli:

Ipſa levi fecit volitantem flumine Currum, quamuis eam apud Aeſchylum et Euripidem repererit. Idem *Lib. I. cap. 11.*

Quis non duriuſcule loquutum Ciceronem *dixeris pro Marcello 6.* dum ait: *gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.*

**) Sic non inelegantur dicitur; *vario Marte* pugnare. Quinctil. *Inſt. orat. VI, 8. Sera iuuenum Venus*. Tacit. *de moribus Germ. 20. Hoc cum Gratia quadam ac Venere dicitur*, Quinctil. *l. c. Silent diutius Muſae Varronis*, Cic. *Acad. quaeſt. I, 1. comedere quem, pro eius bona conſumere*, Plaut. Et quid elegantius quaeſo illis Plin. *epiſt. I, 6. Experieris, non Dianam magis montibus, quam Mineruam inerrare*. Eodem pertinent et notiſſima illa: *toga* pro pace, *purpura* pro regno, *faſces* pro magiſtratu, *laurea* vel *laurus* pro victoria, *ſcelus* pro ſcelesto, *ſeruitia* pro ſeruis.

***) Receptiſſimae ſunt loquutiones ſynecdochicae *tectum* pro domo, *mucro* pro gladio, *mortales* pro hominibus, *probrum* pro ſtupro vel adulterio, *miles* pro *militibus*, *ſexcenta* pro plurimis. *In primis notari meretur, veteres, vbi de ſe ipſis in plurali loquuntur, non hoc iactantiae, ſed modeſtiae cauſſa facere, quaſi omnia cum aliis communicare vellent*. Hinc quum canit Virgilius *Aeneid. II, v. 89.*

- - et nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus.

Seruius ad eum locum addit: *nos*, inquit, *dixit, ad euitandam iactantiam. Nam ſi ſingulari dixiſſet*, Ego geſſi, *excluſiſſe ceteros videretur*. Conf. Buchner. *de commut. rat. dicendi I, 5. 2. p.* 88.

****) Cauendum ergo I. *ne profani vi-*

deamur, dum promiscue consectamur tropos. Frigidissimum est, vbique inculcare Vulcanum, Iouem, Iunonem, Mercurium, et huius generis alia. Ab his enim *noxiis figuris*, ut vocat Augustinus, merito abstinet Christianus, nisi constanti vsu veluti in nomina adpellativa transierint. Sic nemo nisi nimium superstitiosus damnabit phrases; *suo Marte aliquid facere*, *aequo Ioue iudicare* et similes *alias huius generis*. Verum nemo sanus probabit illas iurandi formulas, *mecastor*, *mehercle*, *aedepol*, a quibus non abstinuerunt Manutius, Bembus aliique viri ceteroquin doctissimi. Conf. Iac. Thomasii *dissert. de stili ethnicismo*. Cauendum porro, II. *ne tropos adfectantes vel obscuri vel κακόζηλοι fiamus*. Id vero iis maxime contingit, qui poetas sequuti longius a vulgari significatione deflectunt. Sic obscurius est illud Claudiani *de raptu Proserp. II, 16. sudata marito fibula*, pro fibula a marito elaborata. Obscuriora etiam sunt *vulnus* pro sagitta apud Virgil. *Aen. II. v. 529. et VII. v. 533. Hospes ardet* pro hospitis domus ardet apud Horat. *Satyr. I, 5.* Talibus qui in prosa vtitur, obscurus fiet.

XXXII.

Figurae etiam orationẽ ornant. Haec de tropis: magis orationem ornant *figurae*, sed selectiores. Plures enim sunt, quae vix quidquam venustatis habent. Aliae ad dignitatem potius, quam elegantiam orationi conciliandam, aliae ad affectus tantum excitandos comparatae sunt. Nos eas tantum, quae ad ornatum pertinent*), recensebimus.

*) Elegantissima e. gr. est I. Antanaclasis, quum vox eiusdem adpellationis, non vero significationis, repetitur. Cicero *ad Attic.* *epist.*

epist. XIIII, 14. *Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem: sed aliorum brutorum.* Ita eodem exemplo dixeris: *Malis me oneras, haud malis.* Elegans quoque II. Anaphora, quae eamdem vocem in principio repetit e. g. Cic. *Catil. I,* 1. *Nihil te nocturnum praesidium palatii, nihil vrbis vigiliae, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque mouerunt.* Commendanda III. Epanodos, quum sententia acute conuertitur. Cic. *pro Plancio* 28. *Gratiam qui refert, habet, et qui habet, refert.* Vellei. Paterc. II. *Quam prouinciam pauper diuitem ingressus, eam diues pauperem reliquit.* IV. Paronomasia, quando voces eiusdem paene aut non admodum dissimilis soni coniunguntur. Terent. *Andr. I,* 3. *Inceptio haec est amentium, non amantium.* Et eodem modo dixeris: *tibi parata erunt verba, huic homini verbera. Museum liberis magis, quam libris refertum. Non aduersus hostem, sed auersus processit.* Nep. *Att. cap.* 17. *Philosophorum ita percepta habuit praecepta.* Eodem pertinet V. Imago de qua iam Demetr. Phaler. obseruauit, nullam esse figuram, quae plus elegantiae adferat orationi. Est imago vero adsimilatio, protasi aeque ac apodosi destituta, facta per particulas *veluti, tamquam, instar,* et huius generis alias. Nep. *Hannib. cap.* 1. *Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmauit, vt prius animam, quam id, deposuerit.* Flor. *Praef. A. Caesare Augusto in saeculum nostrum haud multo minus anni ducenti, quibus inertia Caesarum quasi consenuit atque decoxit, nisi quod sub Traiano principe mouet lacertos, et praeter spem omnium senectus imperii quasi reddita iuuentute reuirescit.* VI. Paradiastole, quum distinguuntur, quae confundi vulgo

solent. Sen. *epist. II. Non qui parum habet, sed, qui plus cupit, pauper est.* VII. ΑΝΤΙΘΕΤΩΝ, quum contraria contrariis opponuntur. Cic. *Catil. II, 3. Ex hac enim parte pudor pugnat; illinc petulantia: hinc pudicitia; illinc stuprum: hinc fides; illinc fraudatio: hinc pietas; illinc scelus; hinc constantia; illinc furor; hinc honestas; illinc turpitudo: hinc continentia; illinc libido.* VIII. ΑΝΤΙΜΕΤΑΘΕΣΙΣ, quando propositio ita inuertitur, vt contrarius inde emergat sensus. Plin. *Paneg. cap. 17. Non ideo vicisse videris, vt triumphares, sed triumphare, quia vinceres.* Senec. *epist. II. Quum legere non possis, quantum habueris, sat est, habere, quantum legas.* VIIII. ΟΞΥΜΩΡΟΝ, quum contraria de eodem dicuntur. Sen. *epist. II. Nusquam est, qui vbique est.* Flor. *Histor. II, 6. Reuiuiscentis imperii spes Fabius fuit, qui nouam de Annibale victoriam commentus est,* nolle pugnare. X. Periphrasis, qua rem vnam multis ambimus verbis. Nep. *Themist. cap. 1.* prudentiam Themistoclis laudaturus plurimis vtitur verbis: *celeriter, quae opus erant, reperiebat; neque minus in rebus gerendis promtus, quam excogitandis, erat: quod et de instantibus, vt ait Thucydides, verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniiciebat.* XI. ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ, quae tollit, quod dictum est, et pro eo, quod magis idoneum est, reponit. Sen. *consol. ad Marc. 1. Patrem non minus, quam liberos dilexisti: excepto eo, quod non optabas superstitem: nec scio, an et hoc optaueris.* Plin. *epist. I, 2. Quod me longae desidiae indormientem excitauit, si modo is sum ego, qui excitari possim.*

XXXIII.

Nec non formulae antiquae.

Plurimum quoque elegantiae inest orationi,

ni, quae ritus formulasque antiquas *) aliis rebus sine adfectatione applicat **).

*) Praeclarum opus *de formulis et sollemnibus populi Romani verbis* exstat, conscriptum a Barn. Brissonio, quod ex recensione v. c. Franc. Car. Conradi prodiit *Halae* nostrae cIↃIↃccxxxI. *in fol.* Et nos quoque complures eiusmodi loquutiones antiquas et sollemnes explicauimus in *syntagmate antiquitatum Romanarum, iurisprudentiam illustrantium, Argent.* cIↃIↃccxxxIV. 8. *mai.*

**) Vt exemplis nonnullis rem declaremus, antiqua formula in funeribus adhibita est: ilicet actum est. Eam eleganter ad herum accommodat Parmeno seruus apud Ter. *Eun. I, I. v. 9. actum est, ilicet periisti, eludet vbi te victum senserit.* Quisquis eris, noster eris, imperatorum erant verba, transfugam recipientium in fidem. Ea vero, eleganter ad receptionem hospitis traducit Virgil. *Aen. II. v.* 148.

Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios.
Noster eris.

Conf. Seru. *schol. ad h. l.* Tales etiam sunt formulae: *digna res, propter quam vadimonium deseras.* Plin. *Hist. nat. praef. Aurem cui vellere*, Virg. *Eclog. VI. v.* 3. *Omne punctum ferre*, Horat. *de arte poet. v.* 343. *Nec tu aram tibi nec deprecatorem pararis.* Terent. *Heaut. V, 2. v. 22. Censor vitio* vel *sine populi suffragio creatus, fasces submittere: scriptores proletarii vel capite censi, diuidere sententiam*, et aliae innumerae, quas ex antiquitatibus Romanis explicandas esse, viri docti ad auctores veteres passim monent. Omnia enim haec vel ideo elegantissima sunt, quod ritus antiquos ac formulas populi Romani sollemnes nobis in memoriam reuocant.

XXXIIII

Et adagia. Hac gratia porro ac venuſtate carent *adagia*, quae in omnibus linguis idem praeſtare videntur, quod in cibis condimentum *). Sed cauendum, ne promiſcue omnes linguae idiotiſmos, aut comicorum iocos prouerbia eſſe exiſtimes **), qua in re vel ipſe ERASMVs haud raro deceptus videtur ***).

*) Dici non poteſt, quantopere orationem ornent eiuſmodi adagia. Plerumque enim, vt ex Ariſtotele notat Syneſius, illa ſunt παλαιᾶς φιλοσοφίας ἐν ταῖς μεγίσταις ἀνθρώπων φθοραῖς ἀπολομένης ἐγκαταλείμματα, περισωθέντα διὰ συντομίαν καὶ δεξιότητα, *veteris philoſophiae inter maximas hominum ruinas intercidentis quaedam reliquiae, ob breuitatem dexteritatemque ſeruatae*. Quum vero eiuſmodi adagia ſint inſtar condimenti: facile patet, inſulſam inſipidamque futuram orationem, adagiis iuſto pluribus reſperſam. Vnde recte monet Cauſſinus *de eloquent. ſacra et prof.* IIII, 4. p. 189. *Erit in his adagiis obſervandum, ne crebra et obſcura admiſceantur orationi; quod puerile eſt, et vitioſum. Sed, ubi res feret, commode quaſi gemmulae purpurae inſerantur; maxime vero in epiſtolari ſtilo, qui paroemiarum amoenitate cultius enitеſcit.* Vt exempla quaedam ſubnectamus: quid pulchrius eſt illis Cicer. *ad diuerſ. lib. VII. epiſt.* 24. *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem*? Quid elegantius illis Terentii, *Eun.* II, 3. v. 89. *At enim iſthaec in me cudetur faba*? Ita eleganter Cicer. *de legib.* III, 16. vtitur proverbio *fluctus in ſimpulo mouet*. Immo et veteres aliquando initium tantum adagii, ſi notum et peruulgatum eſſet, obſeruamus adſcripſiſſe, item-

que

que factitasse in Homeri aliarumque poetarum dictis, quae in primis celebrabantur, adducendis. Exemplum ex Cicer. *lib. XIII. ad Attic. epist.* 23. attulit Muret. *Var. lect. lib. X. c.* 14. *Sed, quaeso, epistola mea ad Varronem vel lene tibi placuit? Male mihi sit, si vmquam quidquam tam* invita. scilicet *Minerua*. Sic et *lib. VII. ad diuers. epist.* 28. *Et hoc tempore non solum sapiens, qui hinc absis, sed etiam beatus, quamquam quis, qui aliquid sapiat, nunc esse beatus potest? Sed quod tu, cui licebat, pedibus es consequutus, vt ibi esses,* Vbi nec Pelopidarum, *nosti cetera: nos idem propemodum consequimur*. Integer enim locus poetae veteris, quem in animo habuit, talis est: *vbi nec Pelopidarum facta, nec famam audiam*, Cic. *lib. VII. ep.* 30. et *lib. XV. ad Attic. ep.* 11.

**) *Adagium* scilicet *est dictum acutum vulgari omnium sermone tritum, quod plerumque ad factum aliquod amoenum aut ritum veterem, aut simile quid respicit*. Adagia non sunt, I. quae nihil habent acuminis, v. c. *bene compositum par; similis simili gaudet*. Nec II. hoc nomen merentur vnius vel alterius auctoris dicta, quantumuis acuta. Sic Suet. *Octau. cap.* 87. notauit, Augustum quotidiano sermone vsurpasse illa: *Ad Kalendas Graecas*, id est, numquam. *Contenti simus hoc Catone*, idest, contenti simus praesentibus. *Velocius, quam asparagi coquantur* id est, *cito*. Sed haec quum Augusto fuerint propria, vix adagia dixeris. Idem censendum III. de linguae idiotismis, aut veterum poetarum sententiis. e. gr. *actum agit; fluctus numerat; festina lente. Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu? Magno conatu maximas nugas agit*. Elegantia haec non carent, sed non tamen sunt in prouerbiis ponenda.

***) Multas poetarum sententias, multos

 idio-

idiotismos prouerbiis adscripsit Erasmus Rot. qui maiorem dedisse operam videtur, vt chiliades, quam vt selectiores paroemias colligeret. Muret. *Var. lect. XII, 16. et seq.*

XXXV.

Et sententiae. Denique et *sententiae* acutae suo loco adhibitae maximopere ornant orationem *). Sed hic quoque cauendum, *ne quid nimis* **), aut ne vulgaria quaedam de moribus praecepta subinde inculcando, egregii quidquam dixisse nobis videamur ***).

*) Sententiarum virtutes sunt, I. acumen, II. rotunditas, i. e. si concinna periodo conclusae sint, III. et sapientia, vt aliquod praeceptum complectantur. Tales sunt illae Senecae *de vit. beat. c. 30. Sententiam semper vnius sequi, non vitae est, sed factionis. Et de benefic. III, 17. Gratum hominem semper beneficium delectat; ingratum semel.* Ast si dixeris: *omnium rerum primordia a precibus fieri debent*, vix hoc sententiae nomen merebitur. Sapiens quidem est hoc praeceptum, sed nec acutum, nec rotundum.

**) Recte ait Auct. ad Herenn. IIII, 16. *Sententiae in oratione non debent frequentari, ne magis viuendi praeceptores, quam rei actores videamur.* Add. Buchn. *de commut. rat. dicendi II, 7, 11. p. 450.*

***) Nescio quid vulgare sapit sententiosa eiusmodi, quam vocant, eloquutio. Vulgus enim quam saepissimae vtitur sententiis, quamuis parum acutis. Vnde et comici personis vilissimis sententias quam plurimas tribuere solent, v. c. Terent. *Andr. I, 1.* Sosiam inducit, libertum frugi, qui paene vbique domino respondet, adhibitis sententiis. Recensente

ſente domino beneficia, reſpondet: *iſthaec commemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii*. Referente deinde illo filii ſui inſtitutionem et genium, nulli rei admodum addictum: iterum reſpondet Soſias: *id arbitror, adprime in vita eſſe vtile, vt ne quid nimis*. Laudante dehinc filii in parandis colendiſque amicitiis ſolertiam: denuo philoſophatur Soſias: *ſapienter vitam inſtituit, namque hoc tempore obſequium amicos, veritas odium parit*. Narrat inde Simo, quomodo occultos filii amores deprehenderit, rationemque reddit, cur eum tum haud obiurgarit. Quid hic Soſias? Denuo philoſophatur, et ex ingenio ſuo depromit ſententiam. *Recte putas: nam ſi illum obiurges, vitae qui auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?* Talia vulgo ſemper in ore ſunt. Vnde ſtilus eiuſmodi ſententioſus parum placet accuratioribus dicendi magiſtris. Vid. Quinctil. *Inſtit. orat. VIII*, 5. qui etiam X, 1. Senecam reprehendit, *quod rerum pondera minutiſſimis ſententiis fregerit*.

XXXVI.

Mirifice quoque ſibi nonnulli placent verſibus et hemiſtichiis poetarum, quae vbique orationi inferciunt *). Sed quemadmodum horum vſus et periodorum concinnitatem perimit, et ipſius ſtili grauitati repugnat: ita vix laudem mereri videntur verſus proſae admixti, niſi vel teſtimonii cauſa **), vel ob inſigne ſententiarum acumen ***) inſerantur, quod et ipſum tamen rarius fieri debet ****). *In elegantiore ſermone rectius fecerit, ſi dicta eiuſmodi poetica ſolutiore ſtilo exprimas* *****). An etiam verſus & hemiſtichia?

*) Talis eſt recentiorum quorumdam ſti-

lus, in primis Lipsii, Baudii, et e theologis Danhaueri, Fr. Spanhemii aliorumque, qui dici non potest, quantum sibi frequentissimo illo versuum atque hemistichiorum vsu placeant. E veteribus Dio Chrysostomus hoc dicendi genere delectatus est.

**) Testimonii caussa quosdam poetarum versus saepe adhibet Cicero in libris philosophicis et rhetoricis, maxime ex Ennio, et Euripide. Nec in epistolis desunt exempla. Vid. *epist. ad divers. I, 9.* vbi sex versus integros e Terentii *Eunucho* inserit, vt et *epist. VIII, 26. XIII, 16.* Eodem exemplo poetarum testimonia, ad partes saepiuscule vocant Seneca, et Plinius, sed non nisi in scriptis didacticis et epistolis. In litterario enim puluere, et inter amicos, haec locum inueniunt. Sed in orationibus, vbi grauitas stili vtramque paginam facit, non temere eiusmodi flosculis vtendum. Demosthenes sane, Cicero et Plinius in orationibus suis a poetarum testimoniis vel plane abstinuerunt, vel ex mutato orationis genere protulerunt. Pauculi versus leguntur in *orat. in Pison. cap. 18.* et pro *Muraen. cap. 14.*

***) Inest enim nonnumquam poetae cuiusdam dictioni aliquid acuminis, quod mutato versu periturum videbatur. Hic non indecorum erit, ipsum versum inserere, si cum iis agimus, quorum ad palatum sunt eiusmodi lautitiae. Sic Seneca *de ira II, 16. In frigora septemtrionemque vergentibus immansueta ingenia sunt, vt ait poeta,*

- - suoque simillima coelo.

Et *Epist. 82. Facile prouocabas mala, absentia; ecce dolor, quem tolerabilem esse dicebas; ecce mors, quam contra multa animose loquutus es; sonant flagella, gladius micat:*

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

****) Vten-

****) Vtendum ergo his versiculis rarius et maxime I. in epistolis ad familiares, non aeque, in elaboratioribus, quales sunt v. c. dedicatoriae ad viros magnos scriptae; II. in scriptis didacticis, si cum eiusmodi hominibus nobis res est, qui auctoritati permultum deferunt. Abstinendum autem ab iis in panegyricis, et in omni oratione gravi, quales sunt theologicae, et ciuiles. Certe parcius et modestius his inspergendi sunt versus.

*****) Vt exemplo rem illustremus: Cunaeus *in Satira Menipp. Sardi venal. p.* 411. haec habet: *profecto hospes, nec quidquam Deus haec spatia sedesque ab orbe vestro abscidit, si tamen vos terrae fines transilitis, et haec ignota ac peregrina visitis. Nihil deinceps mortalibus arduum erit, coelum ipsum adibitis tandem, et quidquid praeterea homini, dum in terra vitam agit, negatum est.* Nemo ignorat, Horatii haec omnia esse, qui *libro I. Carm. Od. III.* ita canit:

Nec quidquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Et paucis interiectis:

Nil mortalibus arduum est,
Coelum ipsum petimus stultitia.

Quanto concinnius haec omnia solutiore stilo protulit Cunaeus? Sic et ipse Cicero aliique auctores veteres saepe vsi sunt poetarum testimoniis alia veluti veste indutis, ceu pluribus exemplis in Variis Lectionibus passim demonstrauit M. Ant. Muretus. Elegans in primis est exemplum in Cicer. *Cat. mai. cap.* 2. vbi cum verba Euripidis:

τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

 ita

ſus, in primis Lipſii, Baudii, et e theologis Danhaueri, Fr. Spanhemii aliorumque, qui dici non poteſt, quantum ſibi frequentiſſimo illo verſuum atque hemiſtichiorum vſu placeant. E veteribus Dio Chryſoſtomus hoc dicendi genere delectatus eſt.

**) Teſtimonii cauſſa quoſdam poetarum verſus ſaepe adhibet Cicero in libris philoſophicis et rhetoricis, maxime ex Ennio, et Euripide. Nec in epiſtolis deſunt exempla. Vid. *epiſt. ad diverſ. I, 9.* vbi ſex verſus integros e Terentii *Eunucho* inſerit, vt et *epiſt. VIII, 26. XIII, 16.* Eodem exemplo poetarum teſtimonia, ad partes ſaepiuſcule vocant Seneca, et Plinius, ſed non niſi in ſcriptis didacticis et epiſtolis. In litterario enim puluere, et inter amicos, haec locum inueniunt. Sed in orationibus, vbi grauitas ſtili vtramque paginam facit, non temere eiuſmodi floſculis vtendum. Demoſthenes ſane, Cicero et Plinius in orationibus ſuis a poetarum teſtimoniis vel plane abſtinuerunt, vel ex mutato orationis genere protulerunt. Pauculi verſus leguntur in *orat. in Piſon. cap. 18.* et pro *Muraen. cap. 14.*

***) Ineſt enim nonnumquam poetae cuiuſdam dictioni aliquid acuminis, quod mutato verſu periturum videbatur. Hic non indecorum erit, ipſum verſum inſerere, ſi cum iis agimus, quorum ad palatum ſunt eiuſmodi lautitiae. Sic Seneca *de ira II, 16. In frigora ſeptemtrionemque vergentibus immanſueta ingenia ſunt, vt ait poeta,*

- - ſuoque ſimillima coelo.

Et *Epiſt. 82. Facile prouocabas mala abſentia; ecce dolor, quem tolerabilem eſſe dicebas; ecce mors, quam contra multa animoſe loquutus es; ſonant flagella, gladius micat:*

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

****) Vten-

****) Vtendum ergo his versiculis rarius et maxime I. in epistolis ad familiares, non aeque, in elaboratioribus, quales sunt v. c. dedicatoriae ad viros magnos scriptae; II. in scriptis didacticis, si cum eiusmodi hominibus nobis res est, qui auctoritati permultum deferunt. Abstinendum autem ab iis in panegyricis, et in omni oratione gravi, quales sunt theologicae, et ciuiles. Certe parcius et modestius his inspergendi sunt versus.

*****) Vt exemplo rem illustremus: Cunaeus *in Satira Menipp. Sardi venal. p.* 411. haec habet: *profecto hospes, nec quidquam Deus haec spatia sedesque ab orbe vestro abscidit, si tamen vos terrae fines transilitis, et haec ignota ac peregrina visitis. Nihil deinceps mortalibus arduum erit, coelum ipsum adibitis tandem, et quidquid praeterea homini, dum in terra vitam agit, negatum est.* Nemo ignorat, Horatii haec omnia esse, qui *libro I. Carm. Od. III.* ita canit:

Nec quidquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Et paucis interiectis:

Nil mortalibus arduum est,
Coelum ipsum petimus stultitia.

Quanto concinnius haec omnia solutiore stilo protulit Cunaeus? Sic et ipse Cicero aliique auctores veteres saepe vsi sunt poetarum testimoniis alia veluti veste indutis, ceu pluribus exemplis in Variis Lectionibus passim demonstrauit M. Ant. Muretus. Elegans in primis est exemplum in Cicer. *Cat. mai. cap.* 2. vbi cum verba Euripidis:

τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰὰ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

ita videmus expressisse: *Senectus plerisque senibus tam odiosa est, vt onus se Aetna grauius dicant sustinere*. Vid. Muret. *Var. VII*, 15. et *XI*, 12. vbi locum Sophoclis a Cicerone expressum producit.

XXXVII.

Apte dicimus, si varios dicendi characteres distinguimus.

Sed sufficiant haec quidem de ornata oratione. Reliquum est, vt, quomodo APTE dicendum sit, doceamus. Quum enim aeque absonum sit, omni orationi eumdem characterem, ac omni personae easdem vestes aptare: nostra omnino interest, varias dicendi formas vel characteres in numerato habere, maxime quum ita plerumque de illis differant rhetores, vt, quid sibi velint, scias cum ignarissimis*).

*) Exemplo esse poterit Dionysii Longini tractatus περὶ ὕψους *siue de sublimitate*, cuius nitidissima et optima editio nuper prodiit cura Zachar. Pearce, *Amstelod*. CIϽ IϽ CCXXXIII. 8. *mai*. Quum ergo ita comparati sint plerique rhetorum libelli, de formis stili, vt perlectis illis, repetere cogaris illa Demiphontis apud Terent. *Phorm*. *II*, 4. v. 18.

--- *Fecistis probe,*
Incertior sum multo quam dudum:

dabimus operam, vt rem omnem, quam fieri potest, dilucidissime proponamus. Et quidem ex genuinis fontibus, quos ubique bona fide indicauimus, non ex praelectionibus MSCC. Schurtzfleischii, cui nos haec obtigisse, ea, qua solet, modestia scripsit Reinhardus quidam, qui homo nescio, vtrum ex suo ingenio alios aestimet, an sibi persuaserit, praeter se neminem aliquid, nisi quod ex illis schedis haustum

ſtum ſit, tradere poſſe. Equidem Schurtzfleiſchium tanti facio, vt me non puderet per eum profeciſſe, ſi mihi licuiſſet eſſe tam felici. At Deum teſtor, me nec eo tempore, quo hunc libellum ſcripſi, nec poſtea vmquam, ſchedas iſtas MSCC. vidiſſe, adeoque inſignem eſſe illam, quam Reinhardus mihi fecit iniuriam. Sed occallui iam ad iſtorum hominum voculas, qui magnam laudem in obtrectatione poſitam putant, neque quidquam cupidius faciunt, quam vt quidquid poſſunt, quacumque ratione poſſunt, ex aliena laude deterant, ſperantque tantum ſuae famae acceſſurum, quantum alienae detraxerint. At noſtra ſcilicet refert, quid Reinhardus de nobis iudicet. Immo iudicet, fingatque, quidquid velit.

Si liuor obtrectare curam voluerit:
Non tamen eripiet laudis conſcientiam.

XXXVIII.

Primo itaque, quod ad breuitatem vel vbertatem ſermonis adtinet, ſtilus in LACONICVM, ATTICVM, RHODIVM, et ASIATICVM diſpeſci ſolet *). Stilus LACONICVS iuſto breuior, ac veluti abruptus eſt, in eoque conſiſtit, quod plura intelligi, quam legi, iubeat **). Hinc, niſi inter amicos, vix laudem aliquam mereatur ***). Stilus Laconicus.

*) Omnes hae gentes Graece loquebantur, ſed ita, vt mirifice inter ſe diſcreparent. *Laconibus*, genti ambitioſae ac ſuſpicaci, breuis atque abrupta placebat oratio: *Atticis* breuis quidem et ſimplex, ſed acuta: *Aſiaticis* ventoſum diffuſiſſimumque dicendi genus. *Rhodii* denique Atticis paullo vberiores, at multo adſtrictiores Aſiaticis erant, adeoque prudenter orationis habitum efformarunt, inter Atticam

maci-

macilentiam et Asiaticam pinguedinem medium. Vid. Quinctilian. *Instit. orat.* XII, 10. et Nic. Gragius *de republ. Lacedem. III, 6. 5.*

**) Demetr. Phal. *de eloquut. num. CII. p. 66.* Καὶ οἱ Λάκωνες πολλὰ ἐν ἀλληγορίαις ἔλεγον ἐκφοβοῦντες, *Lacones multa allegorice dicebant metum incussuri*. Eadem vero ratio, quae eos allegoriis occultare iussit sensa animi, etiam breue illud atque abruptum dicendi genus suasit. Hinc idem Demetr. Phal. auctor est, eos aliquando ad verbosam Philippi Macedonis epistolam ita rescripsisse Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ, *Dionysius Corinthi*. Plura hic intelligenda erant Philippo, quam legebat. Dicere volebant Lacones, *non esse, quod se iactaret, Spartaeque minaretur Philippus, fulgor e pelui dari. Non diuturna esse solere tyrannorum imperia. Dionysium quoque, Siculis olim metuendum, nunc Corinthi viuere in tanta rerum omnium penuria, vt ludimagistri munere fungatur. Forsan id satis esse, vt eodem fortuna Philippum moneat, nisi cautior sit aduersus bona sua, et opprimendae Graeciae consilia abiiciat. Videret ergo, ne eius vitam imitaretur, cuius exitum perhorresceret.* Vide quantum idearum tria ista verba Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ contineant? Non minus breues sunt epistolae Laconicae, quas collegit scholiastes Dionis Chrysost. *ad orat. LXIIII.* veluti: τοὶ Πέρσαι συλλέοντι ἑαλώκαντι ταὶ Ἀθᾶναι. Ξενοφῶν ἐφυγαδεύθη, et similes. Vnde Strabo *lib. I.* obseruat, inter ὑπερβολὰς εἶναι ὑπερβολαῖς esse et illam: ἐλάττω δ' ἔχειν ἀγρὸν ἐπιστολῆς Λακωνικῆς. *agrum habere, minorem epistola Laconica.* Sed de βραχυλογίᾳ Λακωνικῇ plura scripsit Io. Meurs. *Miscell. Lacon. lib. III. cap. 3. et seq.*

***) Hinc Laconice nonnumquam cum Attico agit Cicero; cum amicis Plinius et Lipsius. Sed quum Lacones semper habiti sint

ἀμυ-

ἄμουσοι, nec vlla vmquam eloquentiae laude floruerint: (Vid. Cicer. *Brut. cap.* 13. Aelian. *Var. Hist.* XII, 50.) absurdum esset, abrupto illo dicendi genere laudem consectari velle.

XXXVIIII.

Magis commendandum ATTICVM dicendi genus, in quo multae ideae paucis acutisque verbis proferuntur *). Talis est stilus THVCYDIDIS, XENOPHONTIS, ARISTOPHANIS. Ast, quum LYSIAS et ISAEVS exile quoddam atque exsuccum dicendi genus inuenerint **): factum est, vt plures eorum imitarentur exilitatem, et sibi ipsis Athenis magis viderentur Attici, si siccam atque ab omni ornatu alienam dicendi formam sequerentur, quos grauiter reprehendit CICERO ***). Stilus Atticus.

*) Virtutes ergo Attici stili sunt I. *breuitas*, II. omnis *tumoris* atque *adfectationis fuga*, III. *acumen*, IV. *elegantia*. Hinc praeclare monet Cicer. *Orat.* non sufficere, vt in verbis nihil sibi inquinatum, abiectum, ineptum, durum, aut longe petitum: nec satis esse, si nihil in sententiis absurdum aut alienum, aut subinsulsum sit: sed exigi etiam vires, lacertos, sanguinem, id est acumen et elegantem grauitatem. Sic Attica sunt illa Plin. *epist.* I, 3. *Tu modo enitere, vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris.* Breuia enim haec sunt, recta, acuta, elegantia. Attica etiam illa *epist.* I, 9. *O rectam sinceramque vitam! o dulce otium honestumque ac paene omni negotio pulchrius! o litus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis? quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discur-*

sum

sum, et multum ineptos labores, vt primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, vt Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Sic pleraque apud Plinium sunt breuia, ab omni tumore aliena, acuta, ac polita, id est ἀττικώτατα. Tali etiam dicendi genere in epistolis ad Atticum non infeliciter vtitur Cicero, in historia Sallustius, Thucydidis imitator; nonnumquam etiam Seneca, quamuis is ob nimiam sententiarum frequentiam paullo tumidior videatur.

**) Sunt quidem Lysias eiusque discipulus Isaeus venusti scriptores, subtiles, puri, sed tenues admodum et inornati. Vnde Quinctilianus, praeclarus ingeniorum censor (*lib.* X. *Inst. cap.* 1.): *Lysias subtilis atque elegans, et quo nihil, si oratori satis sit docere, perfectius, nihil enim in eo est inane, nihil arcessitum; puro tamen fonti quam magno flumini propior.* Duas itaque priores, vt et postremam stili Attici virtutem in hisce oratoribus mirati sunt veteres: ast tertia illis plane defuit. Omnia enim simplicia sunt exilia, sicca, vt vix quiuis ex plebe aliter potuerit loqui. Quum tamen multi maximam stili Attici virtutem, id est acumen, non animaduerterent: factum est, ut non paucis magis placerent Lysias, et Isaeus, quam ipse Demosthenes, aliique scriptores ἀττικώτατοι. Atque hi demum Atticum dicendi genus in siccitate atque exilitate sermonis quaesiuerunt.

***) Cicer. *Orat.* 7. *seq.*

XL.

Stilus Asiaticus. Attico dicendi generi e diametro opponitur ASIATICVM, quod omnium est vberrimum *). Paucas enim ideas multis verbis exprimit, ita, vt, si copiam atque

vber-

vbertatem tollas, vix quidquam, admiratione dignum relinqui videatur.

*) Initio Athenis tantum florebant eloquentiae ſtudia. Poſtea etiam in Aſia coli coeperunt. Cic. *Brut. cap.* 13. *Vt ſemel e Piraeeo eloquentia euecta eſt, omnes peragrauit inſulas atque ita peregrinata tota Aſia eſt, vt ſe externis oblineret moribus, omnemque illam ſalubritatem Atticae dictionis, quaſi ſanitatem, perderet, ac loqui paene dediſceret. Hinc Aſiatici oratores, non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, ſed parum preſſi, et nimis redundantes.* Add. 95. Poſtquam vero ſemel redundans illa orationis vbertas in deliciis eſſe coeperat: ipſas etiam Athenas inquinauit. Vnde Petron. *Satir. cap.* 2. *Nuper ventoſa iſthaec et enormis loquacitas Athenas ex Aſia commigrauit, animoſque iuuenum ad magna ſurgentes veluti peſtilenti quodam ſidere afflauit, ſimulque corruptae eloquentiae regula ſtetit, et obtinuit.* Denique et Romanos oratores Aſiaticae copiae ſtuduiſſe nouimus, maxime Ciceronem, qui ſaepe vix dicendi finem reperit. Vnde nec olim defuerunt, quibus iſte orator *inflatus et tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans et ſuperfluens, et parum Atticus videretur.* Auct. *de cauſſ. corrupt. eloqu. cap.* 18.

**) Ait Cicer. *pro Mil. cap.* 4. *Eſt haec non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum e natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela, aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis.* Quantum hic verborum! Et tamen pauciſſimae hae ideae tot verborum phaleris te-

teguntur: *ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae*. Asiatico ergo stilo haec expressit Cicero. E recentioribus in orationibus suis plane Asiaticus est M. Ant. Muretus, qui ipsum nonnumquam Ciceronem copia videtur superare.

XLI.

Stilus Rhodius.

Pressius Asiatico, Atticoque paullo plenius est genus dicendi RHODIVM, adeoque mediocritatem seruat, et similitudinem quamdam inter verba atque ideas *). Vnde et maximam meretur laudem **). Ceterum non melius hos eloquutionis characteres distinguas, quam si unam eamdemque propositionem diuersis dicendi formis expressam, tibi ob oculos ponas***)

*) Talis plerumque est stilus Corn. Nepotis, C. Iul. Caesaris, T. Liuii, quorum lectio ideo maxime commendanda est adolescentibus. Quam iustum orationis habitum conspicimus in illis! Corn. Nep. *Attic. cap.* 13. *Vsus est familia, si vtilitate iudicandum est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii, vt ne pedissequus quidem quisquam esset, qui non vtrumque horum pulcre facere posset*. Nihil hic abruptum, nihil redundans, nihil quod aut addi aut demi, saluo stili nitore possit. Et talem quidem esse oportet stilum Rhodium.

**) Laudat stilum Rhodium Cicer. *Brut. cap.* 13. *Rhodii oratores Asiaticis saniores, et similiores Atticis*. Et sane, quum *Lacones* iusto sint breuiores, *Asiatici* nimis redundantes: facile adparet, *Atticum Rhodiumque* dicendi genus esse ceteris omnibus longe anteponendum. Ori-

go

go ſcholae rhetoricae, quae Rhodi diutiſſime floruit, ab Aeſchine eſt, qui exſul ibi docuit, et teſte Plutarcho *de X. orat.* σχολὴν ἐκεῖ συγκατέλιπε, τὸ Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον κληθὲν, *reliquit ibi ſcholam, quae Rhodiaca adpellata*. Add. Quinctilian. *Inſt. orat. lib. XII. cap.* 10. Hinc et principes Romani, quos dicendo valuiſſe nouimus, Rhodum ad audiendos rhetores, inprimis Apollonium Molonem, confluebant, veluti C. Iulius Caeſar, Sueton. *Iul. cap.* 4. M. Tullius Cicero, Aurel. Victor. *de vir. illuſtr. c.* 4. M. Iunius Brutus, ID. *ibid. cap.* 5. Caſſius, Appian. *de bello ciuil. lib. IIII.* Conf. 10. Meurs *de Rhodo lib. I. cap.* 11.

***) Eſto propoſitio: *ſtudia optimarum artium perpetuo nobis proſunt*. Hanc *Attice* ita exprimit Plin. *epiſt.* I, 3. *Reliqua rerum tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur: hoc numquam tuum deſinet eſſe, ſi ſemel coeperit*. Idem *Aſiatice* eloquitur Cicer. *pro Arch. cap.* 7. *Nam ceterae res neque temporum ſunt, neque aetatum omnium, neque locorum: haec ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur*. Iam ſi ita diceres: *quum reliquarum rerum omnium non admodum ſit diuturna poſſeſſio; ſola optimarum artium ſtudia omnium temporum ac locorum eſſe videntur*. Rhodius hic ſtilus eſſet futurus.

XLII.

Si quaeras, quodnam horum dicendi generum maxime probandum ſit: iam monere me memini, nec Laconicum, nec Aſiaticum multum laudis habere. Danda tamen opera, ne quid inuita Minerua tentemus. **Quis horum praeferendus.**

Alia

Alia ingenia ad CICERONIS ubertatem, alia ad PLINII pressiorem stilum, alia ad CORNELII NEPOTIS, aut CAESARIS medium characterem natura feruntur *). Multum vero in cultiore Latinitate proficiet, quicumque naturam sequetur. Deinde in adolescentibus magis laudanda orationis redundantia, quam in viris, quos decet sensim amputare luxuriantem illam verborum siluam, et vel Atticam, vel Rhodiam, dicendi formam sensim adspirare **).

*) Quo vero tendat ingenium, facillime colliget ex ipsa auctorum lectione. Solent enim ea nobis legentibus quam maxime sese probare, quae genio nostro conueniunt.

**) Adolescentiam non dedecet illa verborum redundantia: sed senectus aliquid grauius desiderat. Et profecto ipsa natura ita comparatum est, vt ingrauescente aetate cum rerum omnium, tum verborum, paullatim reddamur parciores. Notatu dignum est exemplum Hortensii, de quo Cicero *in Bruto c. 95. Sed si quaerimus, cur adolescens magis floruerit dicendo, quam senior, caussas reperiemus verissimas duas. Primum, quod genus erat orationis Asiaticum,* adolescentiae *magis concessum, quam senectuti.* Et paucis interiectis: *Haec autem, vt dixi, genera dicendi aptiora sunt* adolescentibus: *in senibus grauitatem non habent.* Quemadmodum scilicet in puellae ornatu multa tolerantur, quae matronam parum decent: ita in adolescentia laudem aliquam habet diffusum illud orationis genus, quod parum probatur in senibus.

XLIII.

Altera stili diuisio.

Quemadmodum vero hi orationis charac-

ćteres ad ſtili *quantitatem* pertinent: ita, quod ad eiuſdem *qualitatem* attinet, aliud eſt MAGNIFICVM, aliud MEDIOCRE, aliud TENVE dicendi genus *), cui totidem opponuntur dicendi formae vitioſae; ſtilus videlicet FRIGIDVS vel TVMIDVS, INCONSTANS vel INAEQVALIS, ac denique SICCVS **). Multa de his praecipiunt rhetores, ſed, quibus perlectis, vix capies horum characterum differentiam**). Operam ergo dabimus, vt, quoad fieri poterit, dilucidiſſime et hanc doctrinam explicemus.

*) Ita plerique rhetores, et ipſe etiam Cicero *Orat. ad Brutum lib. I.* et e poetis etiam Auſonius *in Gripho*:

Trinum dicendi genus eſt, SVBLIME, MODESTVM,
Et TENVI *filo*.

Nec rei natura repugnat. Quidquid enim pulcrum videtur, aut *grande*, aut *mediocre*, aut *tenue* eſt. Demetr. Phal. tamen *de eloquut. 36.* paullo aliter init rationem, quatuorque ponit dicendi genera, quorum primum vocat ἰσχνὸν ſiue *tenue*, alterum μεγαλοπρεπὲς, ſiue *magnificum*, tertium γλαφυρὸν ſiue *ornatum*, et vltimum denique δεινὸν, ſiue *graue*. Sed et Emporius *de ethopoeia* hanc et ſuperiorem diuiſionem confundit, dum ſcribit: *Tres figurae* Vaſta, humilis, temperata, quos *characteres Graeci vocant* aſiaticum, atticum, rhodium. Ex quo patet, ipſis olim rhetoribus parum inter ſe conueniſſe. Sed quum oratio magnifica etiam grauis atque ornata; ornata vero etiam magnifica eſſe poſſit: primam diuiſionem huic alteri merito praeferimus.

**) Vid. Gell. *Noct. Attic. VII*, 14.

***) Quam

***) Quam parum veteres rhetores hanc ſtili differentiam ipſi videantur intellexiſſe, vel ex iis adparet, quae Demetr. Phalereus de his characteribus, et Dionyſius Longinus de ſtilo ſublimi differunt. Ille eam demum orationem putat magnificam, quae habeat numeros accurate dimenſos, membra prolixiora, dictionem circumductam, verba aſperiora, figuras ſonoras, vocales concurrentes, ſententias graues. Sed quis haec omnia ſtilum magnificum efficere dixerit? Paullo melior Dionyſius Longinus: ſed ita, vt nec ipſe omnia exhaurire videatur. Verum quidem eſt, ex praeceptis rhetorum et exemplo optimorum poetarum Iouis imperantis orationem breuem et concitatam eſſe debere, talemque breuitatem ſummis perſonis digniſſimam eſſe, ceu elegantibus teſtimoniis atque exemplis oſtendit V. C. Petr. Burmannus *ad Valer. Flacc. Argonaut. lib. IIII. v. 78.* Sed aliud eſt genus dicendi breue, et concitatum, aliud ſublime. Breue eſt illud Virgilii *Aeneid. IIII. v.* 237.

Nauiget, haec ſumma eſt, hinc noſtri nuntius eſto.

Sed nihil ego hic ſublime aut magnificum video.

XLIIII.

Stilus tenuis, eique oppoſitus ſiccus. TENVEM ergo, vt ab hoc ordiamur, illum vocamus ſtilum, qui Latinus quidem et concinnus, ſed minime ornatus eſt *). Nuda ergo haec oratio eſt, recta, et venuſta, omnia ornatu orationis tamquam veſte detracta. Contra, ſi vel Latinitas parum pura, vel oratio parum concinna ſit, nec ſententiae quidem admodum graues ſubſint: naſcitur inde genus dicendi SICCVM **).

*) Ta-

*) Talis est stilus Phaedri, C. Iulii Caesaris, nonnumquam etiam Ciceronis in epistolis ad diuersos. Sic et Suetonius raro vltra stilum tenuem adsurgit. Ait hic *Iul.* 1. *Iulius Caesar diuus annum agens sextum decimum patrem amisit, sequentibusque flamen dialis destinatus, dimissa Cossutia, quae familiae equestri, sed admodum diues, praetextato desponsata fuerat: Corneliam, Cinnae, quater consulis, filiam duxit vxorem, ex qua illi mox Iulia nata est.* Omnia hic Latina sunt et concinna: sed nullum vides ornamentum, nihil quod ingenium prodat. Atque ita fere semper humi serpit Suetonius. At tenue tamen dicendi genus Caesari tribuendum esse negat vir celeberrimus, Io. Guil. Bergerus *de naturali pulchritud. orat. p. 64.* Sed id fortassis de eius orationibus olim verum fuerit. Quod enim ad commentarios de bello ciuili et Gallico attinet, quos superstites esse voluit fortuna, de iis iam recte iudicauit Brutus apud Cicer. *in Brut. cap. 75. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem, inquam, probandos. Nudi enim sunt, recti, et venusti, omni ornatu orationis tamquam veste, detracto.* Quae sane non est nisi tenuis orationis descriptio.

**) Non opus est exemplis. Plura quotidie prela typographorum fatigant scripta quouis pumice ficciora. Modo enim Latinitas iis deest, modo concinnitas; modo sententiae tam absonae sunt, vt sine indignatione legi vix possint.

XLV.

MEDIOCRE dicendi genus adpellamus, quod et concinnum, et praeterea ornatum est*). In quo si quis sibi parum constans, puris impura; concinnis dissoluta, ornatio- ribus

Stilus mediocris, eique oppositus inaequalis.

ribus incompta misceat; nascitur inde stilus INCONSTANS vel INAEQVALIS, quo vix vllus poterit reperiri absurdior **).

*) Dabimus exemplum mediocris stili ex Petronii *Satirico cap.* 3. *Adolescens, quoniam sermonem habes* non publici saporis, *et, quod rarissimum est, amas bonam mentem, non fraudabo te arte secreta. Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent* cum insanientibus furere. *Nam nisi dixerint, qui adolescentuli probent, vt ait Cicero, soli in scholis relinquentur; sicuti* ficti adulatores, *quum coenas diuitum captant, nihil prius meditantur quam id, quod putant gratissimum auditoribus fore, (nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, nisi quasdam* insidias *auribus fecerint): sic eloquentiae magister, nisi, tamquam* piscator, eam *imposuerit hamis* escam, *quam scierit adpetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur in scopulo.* Et *cap.* 4. *Quid ergo est? parentes obiurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos* seuera lege *proficere. Primum enim, sicut omnia, spes quoque suas* ambitioni *donant; deinde, quum ad vota properant,* cruda *adhuc* studia *in forum* propellunt, *et eloquentiam, qua nihil esse maius confitentur,* pueris *induunt adhuc nascentibus.* Haec Petronius. Vides omnia non solum Latina et concinna, verum etiam ornatissima esse. Si enim tot elegantes translationes, tot praeclara epitheta, tot insignes imagines ac similitudines, aliaque, quae litteris maiusculis expressimus, consideraveris, non negabis, totam orationem tersam esse atque ornatissimam.

**) Solet hoc illis contingere, qui hanc vel illam dictionem elegantiorem, aut integras etiam sententias ornatiores bonis auctoribus sublegunt,

legunt, atque huic purpurae deinde suas adtexunt lacinias. Sic enim fit, quod ait Horatius, *amphoram is instituit, rota currit, et vrceus exit*. Exempla passim prostant.

XLVI.

MAGNIFICAM denique orationem non solum Latinam, concinnam, et ornatam, verum etiam sublimem esse decet. Sublimis vero fit oratio, si et verba selectiora*), et sententiae graues atque acutae**), et figurae denique affectibus ciendis idoneae***), frequentius adhibeantur. Stilus magnificus.

*) Sublime ergo tum in *verbis* quaero, tum in *sententiis*, tum in *figuris*. Fatendum equidem est, altitudinem illam, quam Longinus ὕψος adpellitat, magis in ipsis sententiis grandibus, quam verbis, sitam esse; Berger. *de nat. pulcr. orat. p.* 347. Sed ideo non existimandum est, verbis nihil magnificentiae inesse. Obseruat sane hoc dicendi magister optimus, Quinctilian. *Inst. orat. lib. VIIII. cap.* 4. *Nam quis dubitat, alia lenius, alia concitatius, alia sublimius, alia pugnacius, alia grauius esse dicenda? Grauibus, sublimibus, ornatis, longas magis syllabas conuenire? ita, ut lenia spacium; sublimia et ornatā Claritatem quoque vocum poscant potius, quam his contraria?* Ad sublimitatem aliquid conferunt I. *Verba prolixiora* maxime *decomposita*, dummodo non sint poetica et dithyrambica. Sic stilo sublimi aptiora sunt *alleuamentum*, quam solatium, *effeminatus*, quam *muliebris*, *contumacissimus*, quam *contumax*. II. *Verba* ἐμφατικώτερα. Sic pro *desperatio incessit animos*, sublimius dixit Buchnerus: *desperatio* Lymphavit *animos, et veluti furiis quibusdam* instinxit. III. *Verba a rebus grandibus*

dibus translata, Buchner. *Orat. paneg. III. p.63.* *neque ignoras*, prouidentissime Principum, *quae inimici fati* truculentia, *quae impotentis* turbinis *vis incubuerit adhuc*, *quantumque malorum inuexerit nobis contumacissimus belli* furor. *Ergo quum iam redire vobiscum in gratiam iratum videatur numen*, *quum* euanescere *incipiant* nubes, *quae paullo ante tot tristia circum* fulmina *eiaculabantur*, *tranquilliorque* fulgere serenitas, cet. sublimia haec omnia ac magnifica, quia translata a rebus grandibus. Porro huc pertinent III. *Epitheta* ἐμφατικὰ καὶ αὐξητικά, qualia in superiore Buchner. loco sunt *inimici fati truculentia*, *impotentis turbinis vis*, *contumacissimus belli furor*, *tranquillior serenitas*, *vagata late ruina*, *cet.*

**) Non verba solum sublimem efficiunt orationem, sed maxime etiam sententiae. Eas esse oportet I. *acutas*. Recte Demetr. Phaler. *n. LXXVII.* obseruat, extra consuetudinem esse debere orationem magnificam. Ἡ γὰρ κυρία, καὶ συνήθης σαφὴς μὲν ἀεὶ, ταπεινὴ δὲ καὶ εὐκαταφρόνητος. *Propria enim, et ex consuetudine loquutio plana quidem semper erit, sed hac de caussa etiam abiecta.* Iam vero maxime extra consuetudinem sunt sententiae acutae huic magnifico charactéri conuenientissimae. Regnat in eo genere Plinius in *Panegyrico*. Nos iam pauca exempli loco adducemus ex *capite* 19. *Est haec natura sideribus, vt parua et exilia validiorum exortus obscuret: similiter imperatoris aduentu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen maior omnibus quidem eras, sed sine vllius deminutione maior: eamdem auctoritatem praesente te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex ea reuerentia accesserat, quod tu quoque illos reuerebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras,*

vt

vt studium omnium laboremque, et tamquam exactor intenderes, et tamquam particeps sociusque releuares. Felices illos, quorum fides et industria non per internuntios et interpretes, sed ab ipso te, nec auribus suis, sed oculis probantur! Consequuti sunt, vt absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi, crederes. Nulla hic periodus, quam non acumen commendet. Eodem pertinent II. *sententiae graves* de rebus diuinis, ciuilibus, naturalibus, quae ipsae per se grande quid et magnificum prae se ferunt. Quam grauis v. c. est illa sententia Plinii *Paneg. cap. 45. §. 5. Flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe, atque, vt ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra sperauerint dissimiles eoque obsequii continuatione peruenimus, vt prope omnes homines vnius moribus viuamus.* Et interiectis quibusdam: *nam vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur; nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo.* Eiusmodi loci communes dici non potest, quantam sublimitatem concilient orationi. Eodem pertinent III. *similitudines a rebus grandibus petitae, exempla heroica, testimonia atque apophthegmata virorum maximorum.* Sic quando Buchnerus *orat. paneg. IIII. p. 97.* tractat locum communem de salute principis, qua communis omnium salus continetur: primo adfert exemplum Augusti, cui Puteolos praeteruehenti nautae acclamarint: *per illum se viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui.* Deinde similitudinem addidit, petitam a diuina prouidentia, quae omnia foueat ac tueatur per universum orbem. Vtraque amplificatio grandis ac sublimis est.

***) Grandem orationem reddunt sche-

mata, cum omnia, tum ea cumprimis, quae vel ſplendorem conciliant orationi, vel ad adfectus excitandos ſunt comparata. Talia ſunt *interrogatio*, Συμπλοκὴ, *exclamatio*, *apoſtrophe*, *proſopopoeia*, *ſermocinatio*, *cet.* quamuis in his quoque tenendus ſit modus, ne in *parenthyrſum* euadat ſublimitas.

XLVII.

Eique oppoſitus frigidus.

Sublimi characteri opponitur FRIGIDVS. Frigus vero oboritur, quoties quis vel de rebus exilibus grandi ac phalerato orationis genere differit*), vel ineptis hyperbolis**), acuminibuſque parum argutis***), vel epithetis denique abſurdis****) vtitur.

*) Commune id vitium fuit auctoribus ſequioris aeui. Stilum ſublimen adfectarunt Caſſiodorus, Sidonius Apollinaris, Symmachus, etiamſi de rebus exilibus differerent. E patribus maxime frigidus videtur Tertullianus, in primis in libello *de pallio*. Tam tenuem enim cauſſam acturus, tantis incedit cothurnis, vt in Philippum inuectus Demoſthenes non grauius ſublimiuſque loqui potuiſſet. Conf. Sam. VVehrenfels *diatribe de Meteoris Orationis et de Logomachiis Eruditorum*.

**) Demetr. Phal. *n. CXV. pag.* 72. Ἐκ γὰρ τοῦ ὑπερβεβλημένου τὴν διάνοιαν καὶ ἀδυνάτου ἡ ψυχρότης. *Ex eo enim, quod ſuperat modum in ſententia, quodque item effici non poteſt, exoritur frigus.* Ipſe Demetrius exemplum adducit locum auctoris neſcio cuius, qui lapidem deſcripturus, a Cyclope in navem Vlyſſis proiectum: φερομένου, inquit, τοῦ λίθου αἶγες ἐνέμοντο ἐν αὐτῷ, *quum lapis ferretur, caprae in ipſo paſcebant*. Nihil eſt hac hyperbole frigidius. Talia etiam haud rara apud Florum. Iam ſupra frigidam eiuſ-

modi ὑπερβολὴν de nauibus M. Antonii adducere me memini. Iam aliam addo ex *lib. II. c. 17. Decimus Brutus aliquanto latius Celticos Lusitanosque, et omnes Gallaeciae populos, formidatumque militibus flumen obliuionis; peragratoque victor oceani litore non prius signa conuertit, quam cadentem in maria solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et horrore deprehendit.* Quis haec legens non mera sibi prodigia narrari putet? Et tamen nihil in Hispania vidit Romanus miles, tantis ampullis dignum. Cur enim formidassent Limaeum fluuium? cur sine horrore non adspexissent solem occidentem? Nihil ergo hac Flori hyperbole frigidius. Eleganter Quinctilian. *Inst. orat. lib. VIII. cap. 6. Huius quoque rei,* (hyperboles,) *seruetur mensura quaedam. Quamuis enim est omnis hyperbole vltra fidem; non tamen esse debet vltra modum: nec alia via magis in κακοζηλίαν itur. Piget referre plurima hinc orta vitia, quum praesertim minime sint ignota et obscura. Monere satis est, mentiri hyperbolem, nec ita, vt mendacio fallere velit. Quo magis intuendum est, quousque deceat extollere, quod nobis non creditur. Peruenit haec res frequentissime ad risum: qui si aptus est, vrbanitatis: sin aliter,* Stultitiae *nomen adsequitur.*

***) Talia sunt frigida illa acumina, quae Thrasoni suo tribuit Terent. *Eunuch. III, 1. v. 22. Illi inuidere misere: verum vnus tamen impense, elephantis quem Indicis praefecerat. Is, vbi molestus magis est; quaeso, inquam, Strato, eone es ferox, quia habes imperium in belluas?* Gnatho, *pulcre me hercle dictum et sapienter, papae! iugularas hominem. Quid ille?* Thraso, *Mutus ilico.* GN, *quidni esset?* TH, *quid illud, Gnatho? quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio, numquid tibi dixi?* GN, *numquam: sed narra*

ra obsecro. TH, *vna in conuiuio erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus. Forte habui scortum; coepit ad id adludere, et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens? Lepus tute es, et pulpamentum quaeris*. GN. *Ha, ha, he!* TH, *quid est?* GN, *facete, lepide, laute; nihil supra. Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? Vetus credidi*. TH. *audieras?* GN. *saepe; et fertur in primis* TH. *meum est*. Quid quaeso frigidius est hisce Thrasonis acuminibus? Haec si frequententur, oratio profecto ipsa hieme Gallica fiet frigidior.

****) *Epitheta* quoque vt ornant, ita et frigidissimam reddunt orationem. Illud fit, si loco et cum delectu; hoc, si confertim et promiscue adhibeantur. Loco et cum delectu adhibentur, I. *Si aliquid efficiunt*, vt ait Quinctil. *Instit. orat. VIII, 6.* id est, si sine illis, quod dicitur, minus esset. Cicer. *Catil. I, 1. Quem ad finem sese effrenata iactabit audacia?* Deme epitheton, inermis ac veluti imbellis erit oratio. II. Si adponuntur *discretionis* caussa v. c. *fortuna secunda, aduersa*. III. Si rei cuidam sint *propria*. e. g. *alma Ceres, pius Aeneas, augustissimus imperator*. Alia sunt epitheta, quae propria vocat Quinctil. *lib. VIII. Inst. orat. c. 2.* veluti *dulce mustum*, et *cum dentibus albis*, de quibus recte v. c. Burmannus *ad Quinctilian. p. 673. Talia epitheta, adfinia ipsi rei et propria saepe apud poetas occurrunt, vt* demens furor, taciturna silentia, pauidus metus, moestus dolor: *antiquiores magis adhuc in his lascinierunt, vt Lucretius dixit* sonitum sonantem, *et Aristophanes βίον βιωτόν. Sed in his omnibus acri opus est indicio, nec extra carmen facile vsurpandum, ne inepti videamur*. At nos propria vocamus epitheta, quae rei, tamquam cognomina quaedam tribui solent, et de quibus idem

Quin-

Quinctil. *ibid.* *Interim autem, quae sunt in quoque genere praecipua, proprii locum accipiunt, vt Fabius inter plures imperatorias virtutes cunctator est adpellatus.* IIII. *Si ornatus et descriptionis* caussa adhibeantur. Sic Cicer. *de senect. cap. 15. herbescentem segetum viriditatem* dixit. Mirus in his epithetis artifex est Petronius. V. Si rem, de qua loquimur, *deminuant*, e. g. Petron. *Satir. cap. 2. Nondum* vmbraticus *doctor ingenia deleuerat*, et *cap. 7. Delectata illa vrbanitate tam* stulta. Terent. *prolog. in Andr. v. 20. Quorum aemulari exoptat negligentiam potius, quam istorum* obscuram *diligentiam*. Sic adhibita epitheta in laude ponuntur. At frigidam ea reddent orationem, I. si sint *poetica, dithyrambica, sesquipedalia*. Talia sunt illa Pecuuii, Lucilii, Laberii *luctificabile cor, monstrificabile facinus, repandirostrum incuruiceruicum pecus, auis pietaticultrix, gracilipes, crotalistria.* II. Si sint *otiosa*, vel vt Aristoteles vocat ἄκαιρα. v. c. *album lac, sudor humidus.* Conf. Demetr. Phal. *de eloquut. n. LXVI.* III. Si sint *crebra* ac *densa*. Ineptit in his Apuleius, qui vix substantiuum sine epitheto audet ponere. Quam frigida illa *de asin. aur. III. Commodum punicantibus phaleris aurora roseum quatiens lacertum, coelum inequitabat.* Conf. de epithetorum vsu Buchner. *de commut. ratione dicendi. I, 13. p. 214. seq.*

XLVIII.

De vsu horum characterum sola notanda est regula DEMETRII PHALEREI *eloquut. num.* CXX. τὸ δὲ πρέπον ἐν παντὶ πράγματι φυλακτέον· τουτέστι, προσφόρως ἑρμηνευτέον· τὰ μὲν μικρὰ μικρῶς, τὰ δὲ μεγάλα μεγάλως. *Decorum in omni reseruandum est, hoc est, apte et* Horum vsus.

accommodate ipsis singulae res sunt verbis exponendae, exiles exiliter, et amplae ample).*

*) *Tenuis* ergo stilus locum habet in colloquiis, epistolis ad familiares, in scriptis didacticis, in historiis minus pragmaticis; *mediocris* in epistolis elaboratioribus, declamationibus scholasticis, dialogis elaborantibus, satiris, et historiis paullo maioris momenti: *sublimis* denique in panegyricis, historiis pragmaticis, et si quando principi adfingitur oratio. Praecipue opera danda, vt ne diuersos dicendi characteres temere atque imprudenter misceamus. Ex instituto hoc praeceptum illustrat Quinctilian. *Inst. orat. lib. XI. c. 1.*

XLVIII.

Tertia diuisio stili.

Omnes hae stili differentiae ad formam potius illius, quam ad materiam, pertinent. Si vero hanc consideres: sex habebis dicendis formas vel ideas, PERSPICVAM, GRANDEM, PVLCRAM, MORATAM, CONCITATAM, et eam, quam DICENDI VIM adpellitare solent*).

*) Non hi sunt dicendi characteres, sed certae priorum characterum adfectiones vel virtutes, quae quam maxime ornant orationem. Singularis de illis exstat tractatus Hermogenis περὶ ἰδεῶν, siue *de Ideis*, editus Graece et Latine a Gasp. Laurenuio, *Geneuae* cIↃ IↃCXVIII. 8. quem nemo praeclarius illustrauit, Io. Sturmio *libris quatuor de vniuersa ratione eloquutionis rhetoricae*, editis *Argent.* cIↃ IↃLXXVI. 8.

L.

Stilus perspicuus et obscurus.

Prima dicendi idea est est ΣΑΦΗΝΕΙΑ vel PERSPICVITAS; de qua multa subtiliter

liter disputat HERMOGENES *). Nos breuiter dicimus, perspicuam fieri orationem vel verbis **), vel eorumdem ordine et compositione ***), vel ipsa argumentorum dispositione ****). In quibus si peccatur, nascitur inde genus dicendi OBSCVRVM, tanto diligentius fugiendum, quanto magis illud orationis fini repugnat*****).

*) In singulis ideis Hermogenes distincte considerat *sententiam*, *methodum*, *dictionem*, *figuram*, *membra*, *compositionem*, *clausulam et numerum*, sed ita, vt ipse, quid sibi velit, non satis intellexisse videatur. Non praeter rem eum veteres adpellarunt ξυστῆρα, *scalptorem*, *quod docuerit dictionem scalpello quasi deradere*, Synes. *Dion. pag.* 47. Sed non solus Hermogenes tam multa praecepta accumulat. Iam pridem enim obseruauit Auct. ad Herenn. I, 1. *rhetores Graecos, ne parum multa scisse viderentur, ea conquisiuisse, quae nihil attinebat, vt ars difficilior cognitu videretur*. Quae quum ita sint, dabimus operam, vt, missis subtilitatibus in quonam consistat vnumquodque dicendi genus, dilucidius ostendamus.

**) Orationem ergo perspicuam reddunt I. *verba propria* aut certe *non longe translata*. Vnde Epicuri oratio facilis intellectu fuit, quia maxime is studuit proprietati verborum, Laert. X, 13. Gassend. *de vita et morib. Epicuri VIII*, 7. Sic perspicua etiam sunt illa Terent. *Andr. I*, 2. 25. *Si sensero, hodie quidquam in his te nuptiis fallaciae conari, quo fiant minus; aut velle in ea re ostendere, quam sis callidus: verberibus caesum, te in pistrinum, Daue, dedam vsque ad necem, ea lege atque omine, vt, si inde te exemerim, ego pro te molam.* Omnia enim verbis propriis eloquutus est se-

nex. Perſpicua etiam eſt oratio II. *verbis notis* vulgoque *receptis* compoſita. Ergo obſcura erunt verba *obſoleta*, *peregrina*, nouiter *inuenta*. Sic Plauti dictio nonnumquam obſcurior, quia vtitur verbis obſoletis, aut nouiter inuentis, e. g. *aſſiduus* pro diuite. *Amphitr.* I, 1. v. 14. *os occillare*, pro verberare *ibid.* v. 28. obſoleta ſunt Noua contra: *pugnos edere* pro pugnis accipi, *Vulcanum in cornu concluſum tenere*, pro *laternam gerere*. Vtraque ideo paullo ſunt obſcuriora. Nec multo clariores ſunt *loquutiones*, quibus ad *fabulas obſcuriores* aut hiſtorias ſecretiores adluditur. Ait Perſius *Sat.* I, v. 2. *ſeqq.*

Quis leget haec? min' tu iſtud ais? nemo hercule, nemo?
Vel duo, vel nemo. Turpe et miſerabile, quare?
Me mihi Polydamas et Troiades Labeonem Praetulerint?

Obſcura haec. Quis enim Polydamas? qui Troiades? quis Labeo? Cornutus, vetus Scholiaſtes per Polydamanta intelligit Neronem, quod ſaepius nupſerit, per Troiades Romanos, per Labeonem malum Homeri interpretem. Sed niſi Cornutum haberemus Oedipum, hoc quidem aenigma ignoraremus.

***) Perſpicua porro eſt oratio III. in qua ordo verborum non nimis eſt perturbatus. Hinc paullo obſcuriores ſunt odae Horatii, quia Lyricorum more, verba confuſius collocat, e. g.

Phoebus, volentem praelia, me loqui,
Victas et vrbes, increpuit, lyra.

Si dixiſſet: *Phoebus me praelia victaſque vrbes lyra volentem loqui, grauiter increpuit*, nihil obſcuritatis habuiſſet oratio. Porro perſpicuitatem gignit III. *membrorum breuitas*. Vnde de-

denuo sequitur, vt tanto obscuriores sint periodi, quanto prolixioribus membris constant. Hinc perspicua est illa periodus Plinii *lib. V. epist. 16. Vt enim crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit: sic recens animi dolor consolationes reiicit ac refugit, mox desiderat, et clementer admotis adquiescit*. Si prolixiora essent membra, facile caligo offunderetur orationi. In primis id contingit, si *parenthefes*, vel crebriores, vel paullo prolixiores interferantur. Obseruat hoc et Fabius *lib. VIII. Inst. orat. cap. 2. Etiam interiectione, (qua et oratores, et historici frequenter vtuntur, vt medio sermone aliquem inferant sensum,) impediri solet intellectus, nisi, quod interponitur, breue est. Nam Virgilius illo loco, quo pullum equinum describit, quum dixisset.*

Nec vanos horret strepitus,
compluribus insertis, alia figura quinto demum versu redit,
Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit.

Sic obscurior est Plauti narratio in *prologo Captiu.* ob prolixiores parentheses.

Seni huic fuerunt filii nati duo:
Alterum quadrimum puerum seruus surripuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Aulide
Patri huiusce. (Iam hoc tenetis) optimum est.
Negat hercle ille vltimus: accedito;
Si non vbi sedeas, locus est, est, ubi ambules.
Quando histrionem cogis mendicarier:
Ego me tua caussa (ne erres) non rupturus sum.
Vos, qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquum; alieno vti nihil moror.)
Fugitiuus ille, vt dixeram ante, huius patri

Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.

Quamuis vero breuiora membra dilucidam reddant orationem: saepe tamen etiam V. ex membris iustae magnitudinis perspicuitas eidem accedit. Saepe enim fit, quod ait Horatius *de art. poetic. v. 25.*

Dum *breuis esse laboro,*
Obscurus fio.

Sic obscurissima sunt illa Persii *Sat. I. v. 8. seq.*

Nam Romae est quis non? ah, si fas dicere, sed fas.
Tunc, quum ad canitiem, et nostrum illud viuere triste
Adspexi, et nucibus facimus quaecumque relictis,
Cum sapimus patruos: tunc, tunc. Ignoscite, nolo:
Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.

Membra enim iusto breuiora sunt, et meras paene hic reperimus ὑποσιωπήσεις. Sensus est: *nam Romae est quis non*, scilicet rudis et imperitus? *Ah si fas dicere? sed fas* omnino est dicere, etiam tunc, *tunc cum ad canitiem* senum scilicet poetarum, *et nostrum illud viuere triste*, vel vitam tristem, *adspexi, et quaecumque facimus nucibus* puerilibus *relictis quum sapimus patruos*, id est, veram seueritatem prae nobis ferimus. Nam et *tunc, tunc* sumus rudes et imperiti. *Ignoscite* haec dicenti. Respondent, *nolo. Quid faciam* ergo? Num ideo omittam satiram scribere? *sed sum petulanti splene cachinno*. Id est natura ad satiram factus. En, quantam caliginem membra nimis abrupta orationi offundunt?

****) Si argumenta omnia sine iusto ordine miscentur, non potest sane, non oratio esse ob-

obscura. Ergo VI. accuratior dispositio multum ad perspicuitatem facit. Sed caue tamen, ne, oratorum sacrorum exemplo, membra quaeuis in nouas diuisiones, et has iterum in subdiuisiones, quas vocant, deducas. Non enim diuidere hoc est, sed in puluerem secare, adeoque ad perspicuitatem hoc nihil facit. Breuiter omnia haec de perspicuitate praecepta coniungit Quinctilian. *lib. VIII. cap.* 2. *Nobis prima sit virtus perspicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata conclusio; nihil neque desit, neque superfluat. Ita sermo et doctis probabilis, et planus imperitis erit. Haec est eloquendi obseruatio.*

*****) Et tamen nonnulli studio obscurum eiusmodi dicendi genus adfectarunt, et in his maxime Tertullianus, et e poetis Persius. Quinctil. *lib. VIII. Inst. orat. c.* 2. *praeceptorem qui discipulos suos omni studio ad obscure scribendum cohortatus est*, memorat, *qui non raro exclamauit: tanto melius, ipse non intelligo.* Add. Martial. *lib. X. Epigr.* 21.

LI.

Secunda dicendi idea est τὸ ΜΕΓΕΘΟΣ MAGNITVDO, ad quam orationem GRAVEM *), ASPERAM **), VEHEMENTEM ***), SPLENDIDAM ****), ac CIRCVMDVCTAM *****) referre solent. De singulis dicendi formis nonnulla obseruabimus. **Stilus grauis, asper, vehemens, splendidus, circumductus.**

*) *Graue* dicendi genus (*σεμνότητα* vocant rhetores), illud est, quod de rebus diuinis, moralibus aut ciuilibus harumque caussis accurate et prudenter disserit. Incomparabilis in hac dicendi forma est Cornelius Tacitus, qui, quoties de euentu aliquo agit, caussas et con-

consilia tam acute prodit, ut non tam historicum, quam rerum ciuilium magistrum legere tibi videaris. Exemplo esse poterunt paucae periodi ex *Annal.* I, 2. vbi dicturus, Augustum cuncta discordiis ciuilibus fessa nomine Principis sub imperium accepisse, caussas huius conversionis reip. ita accurate explicat: *postquam Bruto et Cassio caesis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Caesar, dux reliquus: posito triumuiri nomine, consulem se ferens, et ad tuendam plebem tribunicio iure contentus, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, munia senatus, magistratuum, legum, in se trahere; nullo aduersante, quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis servitio promtior, opibus et honoribus extollerentur; ac nouis ex rebus aucti, tuta et praesentia, quam vetera et periculosa mallent. Neque prouinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio ob certamina potentium, et auaritiam magistratuum; inualido legum auxilio, quae vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur.* Quid, quaeso, paucis hisce periodis possit excogitari grauius? Tam accurate profecto omnes istius euentus caussae ex istorum temporum statu reique publicae conditione, explicantur, ut iustae dissertationi sufficerent materiam.

**) *Asperum* dicendi genus Graecis vocatur τραχύτης, idque adhibetur in reprehendendis magnorum virorum vitiis. Sic Cicer. *Verrin.* 7. satis asper est in reprehendenda nobilitate: *Hominum nobilium non fere quisquam fauet nostrae industriae: nullis nostris beneficiis beneuolentiam illorum allicere possumus: quasi natura*

erga-

et genere disiuncti sunt, ita diffident a nobis animo et voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam antea habueris offensos, quam vllas inimicitias susceperis.

***) Si quis paullo acerbius in minoris dignationis personas inuehitur, genus hoc dicendi vocatur Σφοδρότης, *vehementia*. Verba in hac orationis forma sunt asperiora, nonnumquam etiam nouata, figurae vehementiores, membra fere breuiora. Talis idea in *Ciceronis* orationibus aduersus Catilinam, Pisonem, Vatinium et in Philippicis vbique elucet:

****) Graecis vocatur Λαμπρότης, quando quis res à se ipso vel aliis gestas gloriosa et magnifica oratione collaudat. Qua in re tamen cauendum, ne suffenus videaris. Nihil enim molestius est ostentatione et iactantia. Maxime in defensionibus virorum magnorum locorum habet haec idea. Sic P. Scipio Africanus ab obtrectatiobus vocatus in iudicium brevi, ac splendida oratione caussam dixit: *Hoc die, Quirites, Hannibalem Poenum in Africa felici praelio vici, Carthaginem magna spirantem leges nostras accipere coegi. Itaque quum hodie litibus et iurgiis supersedere aequum sit, ego extemplo hinc supplicatum ibo in Capitolium, Diisque gratias agam, quod mihi et hoc ipso die et saepe alias rei publicae bene gerendae mentem facultatemque dederunt. Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum, Quirites, et orate Deos, ut mei similes ciues habeatis.* Liv. *XXXVIII. extr.* Atque splendida oratione sua facta nonnumquam extollit *Cicero*, maxime in oratione *pro P. Sulla cap. 9. et 11.* vbi tam magnifice solertiam suam in opprimenda coniuratione Catilinaria collaudat, nihil vt possit hoc quidem loco reperiri splendidius.

****) Ge-

*****) Genus hoc dicendi *Exaggeratum et Circumductum*, seu, *ut Hermogenes* vocat, περιβεβλημένον καὶ περιτετονημένον in eo consistit quod propositiones e variis fontibus amplificantur. Fontes eiusmodi, vel, vt rethoribus vocantur, loci amplificationum sunt I. *Genus*, quod ad illustrandam speciem adsumi solet. E. g. Muret. *orat. I. Cum omnes mihi singulari ac praecipua quadam laude digni videntur, qui in adsequenda honestarum artium scientia operam et industriam suam collocant: tum ii praecipue, qui veluti maiore quodam numinis adflatu perculsi, ceteris omnibus posthabitis, ad divinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas atque omnia studia contulerunt.* II. Species, quibus genus illustratur. e. gr. Cicer. *lib. VIIII. epist. ad divers.* 20. *Nam omnem nostram de republica curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commentationem caussarum abiecimus, et in Epicuri nos, aduersarii nostri, castra coniecimus.* Dicere voluit, se publicis negotiis valedixisse. Haec in species distribuit, seque nec magistratus amplius petere, nec senatui interesse, nec in foro caussas agere, ait. III. *Definitio*, qua amplificatur definitum. Sic C. Aquilium a iuris prudentia laudaturus, Cicero *pro A. Caec. cap.* 28. hanc ei iuris consulti definitionem accommodat: *quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate seiunxerit; qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo Romano promptam expositamque praebuerit: qui ita iustus et bonus vir est, cet.* Eodem pertinent IIII. *Effectus*, V. *Adiuncta*, VI. *Caussae*, VII. *Opposita*, VIII. *Comparatio*, VIIII. *Testimonium*, de quibus aliisque amplificandi fon-

fontibus accurate egit Val. Thilo *Rudim. Rhet. Part. II. cap.* 3. Quod si itaque frequentius quis vtatur eiusmodi amplificationibus, nascitur inde genus dicendi *circumductum* vel *exaggeratum*: cui adsuetus, nisi sibi caueat, facile in Asiaticam illam loquacitatem incidet.

LII.

Tertia dicendi forma est τὸ ΚΑΛΛΟΣ vel PVLCRITVDO, quam in ὡραϊσμὸν vel καλλωπισμὸν *), ἀξίωμα vel dignitatem **), et τὸ γλαφυρὸν seu floridum dicendi genus ***) dispescere solent. Primum pulcritudinis genus in vitio ponitur ****): secundum in genere deliberatiuo, tertium in demonstratiuo, laudem meretur. Stilus elegans, sophisticus, floridus.

Vid. I. G. Bergeri *de naturali pulcritudine orationis ad excelsam Longini disciplinam illustri continendique C. Iulii Caesaris exemplo exacta liber commentarius, Lipsiae* cIↃIↃccxx. 4.

*) καλλωπισμὸς vocatur, nimia illa ac *sophistica* orationis elegantia, quae tota ad pompam ac ostentationem comparata est, qualis fuit oratio veterum sophistarum, Gorgiae Leontini, aliorumque, qui veluti calamistris intorquebant orationem, vt erudite docuit Ge. Nic. Kriegr. *in differt. de eloquut. sophist.* Inter Latinos infeliciter eiusmodi καλλωπισμὸν adfectauit Apuleius; inter recentiores Io. Barclaius in *Argenide* aeque ac *Euphormione*, cuius stilus adeo vix commendandus est tironibus. Nascitur hic καλλωπισμὸς I. Ex epithetis *amoenioribus*, v. g. *ego vero tibi locum ostendam, vbi nec smaragdinum pratorum virorem, nec gemmeam florum varietatem, nec lenes aquarum susurros, nec suauissimos auicularum concentus desiderabis.* II. Ex *translationibus amoenis et venustis*; vel-

uti

uti a floribus et fructibus desumtis. III. Ex *descriptionibus amoenis*, quales vbique adfectat Barclaius. III. Ex *figuris sonantioribus*, veluti ὁμοιοπτώτῳ, ὁμοιοτελεύτῳ, aliisque similibus. Laudem talia forsan inuenerint in pueris: non aeque in viris, quos virilis et grauis decet eloquentia.

**) Ἀξίωμα vel *dignitas* ea est pulcritudinis species, quae in partium omnium decentia posita est. Hinc si omnes partes orationis, veluti exordium, confirmatio, confutatio, decore inuentae atque elaboratae sint, si periodis sua constet concinnitas, dictioni sua puritas, ipsi orationi suus nitor: pulcram merito dixeris eiusmodi orationem. Et tales sunt Ciceronis *orationes pro lege Manilia, pro Q. Ligario, pro Milone*, pulchrae illae quidem, sed a sophistico tamen illo ac calamistrato dicendi genere remotissimae.

***) Τὸ γλαφυρὸν vel *floridum* orationis genus medium inter sophisticam dicendi formam et dignitatem tenet locum, orationemque variis veluti floribus ac luminibus distinguit, sed vt paullo magis ostentare videatur elegantiam, quam τὸ ἀξίωμα. Et hinc aliqui iam olim floridum illud dicendi genus commendabant incipientibus, *vt ad alenda primarum aetatum ingenia magis accommodatum*. Quinctil. *lib. II. Inst. orat. cap. 5.* vbi Turnebus: *Floridum adpellat, genus sententiis argutum, verbis elegans, et metaphoris crebrum. In hac autem videtur esse sententia Cicero, qui quidem epidicticum genus, quod floridum est et sophisticum, eloquentiam nutrire scribit.* Tales sunt Ciceronis *oratio pro Archia Poeta et pro M. Marcello*, Plinii *panegyricus*, et e Graecis *Luciani dialogi*. Saepe quoque ad floridam hanc dicendi formam propius accedunt *Petronius*,

La-

Lactantius et e recentioribus Erasmus, Muretus, Maioragius. Facillime differentiam hanc intelliges, si dixeris, dignitatem similem esse pulcritudini virorum: floridum stilum venustati matronarum; καλλωπισμὸν denique fuco meretricio.

****) Iam pridem Petronius *cap. 1. et 2.* risit sophisticum illud ac calamistratum dicendi genus, id est, *mellitos verborum globulos, et omnia dicta, factaque quasi papauere et sesamo sparsa. Qui inter haec*, inquit, *nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.*

LIII.

Quarta idea τῆς ΗΘΟΣ siue MORATA ORATIO vocatur. Eam tunc potissimum conspicimus, quum ita loquimur aut scribimus, vt vbique probitatis, veracitatis, beniuolentiae, prudentiae, modestiae, omnisque virtutis significationes demus*). Stilus moratus.

*) Moratam ergo rationem reddunt, I. *Extenuationes*, Cicer. *pro Archia cap. 1. quidquid in me est ingenii, quod sentio, quam sit exiguum, cet.* II. *Officiorum oblationes*, quae in Ciceronis *epistolis* sunt frequentissimae. III. *sectationes vitiorum*. IIII. *Virtutum commendationes*, et quae sunt huius generis alia.

LIIII.

Quinta idea est ἩΓΟΡΓΟΤΗΣ, id est, velox et CONCITATVM dicendi genus, quod omnia breuibus membris vel incisis, maxime vero interrogationibus, responsionibus, obiectionibus, solutionibus proponit*). Et cauendum quidem est genus orationis ignauum, iners, remissum, et quasi Stilus concitatus et parenthyrsus.

su-

ſupinum **), ſed cauendum etiam, ne in PARENTHYRSVM abeat nimia, et ex immodico adfectu profecta celeritas ***).

*) Vtimur concitato eiuſmodi ſtilo

I. In *narratione rerum*, quae celeriter ſe inuicem ſunt conſequutae. Terent. *Andr. I, 1. v. 56. ſeqq.*

--- obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes aut abeuntes; rogitabam: heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriae
Illi id erat nomen. Teneo. Phaedrum aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum ſimul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? ſymbolam
Dedit, coenauit. Gaudebam. Item alio die
Quaerebam; comperiebam, nihil ad Pamphilum
Quidquam adtinere.

II. In *deliberatione* nobiſcum ipſis inſtituta. Terent. *Eunuch. I, 1. v. 1. ſeqq.*

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Quum arceſſor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat, redeam? non; ſi me obſecret.

III. In *altercationibus oratoriis*, maxime ubi cum adverſario coram nos colloqui fingimus. Cicer. *pro Sex. Roſc. cap. 19. Illum quidem voluiſſe exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo adfere, quare id factum putem? Ve-*

re nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commode, vt ne plane videaris id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis et horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit? Quam ob caussam? Nescio. Exheredauitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? Cui dixit? nemini. Quid est aliud, iudicio et legibus ac maiestate vestra abuti ad quaestum atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare?

**) Graeci ignauum vel lentum eiusmodi dicendi genus vocant ὕπτιον vel ἀνειμένον, idque in vitio ponitur.

***) ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΣ nomen accepit a thyrso, bacchantium gestamine. Quum enim hi furere solerent: παρένθυρσον vocarunt furiosum illud dicendi genus, quod in inepta adfectuum concitatione versatur, quum scilicet tragoediae aguntur de nugis, ac in rebus paruis illae dicendi faces adhibentur, quibus auditor incendi solet atque inflammari. Conf. v. c. Schvvarzii *Miscell. politior. human. p.* 99. Quod vitium grauiter reprehendunt Dionys. Longin. *περὶ ὕψους, sect. IIII,* 15. et Cic. *de Orat. II,* 51. Lepidum exemplum est apud Martialem, *epigr. lib. VI. cap.* 19. vbi aduocati, nescio cuius, παρένθυρσον ita perstingit:

Non de vi, neque caede, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abesse furto,
Hoc iudex sibi postulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et periuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosque, Mutiosque
Magna voce sonas manuque tota.
Iam dic, Postume, de tribus capellis.

Nihil sane hoc dicendi genere est ineptius. Accidit

cidit enim eiusmodi oratoribus, vt pro consternatione et stupore cachinnos auditorum commoueant, quippe qui furere apud sanos et quasi inter sobrios bacchari vinolentos arbitrantur, vt eodem loco obseruat Longinus.

LV.

Dicendi vis. Sextam denique orationis ideam HERMOGENES (II. 9.) Δεινότητα vel DICENDI VIM adpellat. Ea nihil aliud est, quam aptus ac decorus reliquarum idearum usus. Quod si enim quis suo loco perspicua, graui, morata, pulcra, concitata oratione vti nouerit, et in omni re viderit, quid deceat, ei δεινότητα tribuit Hermogenes*). **Quarta stili diuisio.** Ceterum quum non eadem omnes deceat oratio: alius stilus esse dicitur τεχνικὸς vel ἐπιστημονικὸς, vulgo *philosophicus*, alius ἱστορικὸς, *historicus*, alius διαλογικὸς, vulgo *dialogisticus*, alius ῥητορικὸς, *oratorius*, alius πολιτικὸς, *ciuilis*, alius ἐπιστολικὸς, *epistolicus*, alius denique ποιητικὸς, *poeticus*. De singulis pauca.

*) Hinc δεινότης deest auctoribus omnibus cui Latine quidem nec ineleganter scripserunt; sed digno materia sua charactere non vsi sunt. Non ergo δεινὸς est Tertullianus, qui, quum docere velit, perspicuitatem negligit, nec Florus, qui, historiam scripturus, poetico stilo vtitur, nec e recentioribus Lipsius, qui etiam vbi docet, vel rhetoricatur, vel comicum agit. Sane aeque inepti hi videntur, ac comici, qui reges tunica rustica; rusticos purpura; matronas meretricio; meretrices matronali habitu indutas producunt in scenam. Elegans est praeceptum Quinctiliani *Instit. orat. lib. XI. cap.* 1. *Quid*

Quid prodest, esse verba et Latina, et significantia, et nitida, figuris etiam numerisque elaborata, nisi cum iis, in quae iudicem duci formarique volumus, consentiant? Si genus sublime dicendi parvis in caussis, parvum limatumque grandibus, laetum tristibus, lene asperis, minax supplicibus, submissum concitatis, trux atque violentum iucundis adhibeamus? Vt monilibus et margaritis ac veste longa, quae sunt ornamenta feminarum, deformentur viri, nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari potest augustius, feminas deceat.

LVI.

PHILOSOPHICVS stilus adhibendus in omnibus scriptis didacticis *). Satis laudis meretur, si sit proprius **), purus ***), perspicuus ****). Elegantiam non adfectat, nec tamen sponte se offerentem negligit *****). Praecipue tamen vitat figuras patheticas, et quidqu d ad persuadendum potius, quam ad demonstrandum facere videtur ******). **Stilus philosophicus.**

*) In ἐπιστημονικῷ hoc dicendi genere reliquis omnibus praeferendi e Graecis Xenophon in *oeconomicis*, aliisque scriptis didacticis, inter Latinos Celsus, qui de *arte medica*, et Columella, qui *de re rustica* pura ac tersa oratione scripserunt. Nec plane contemnenda dictio Ciceronis, quam in libris *de officiis* et in *topicis ad Trebatium* adhibuit, quamvis in illis aliquando ad oratorium dicendi genus adsurgat. In reliquis scriptis philosophicis stilus Tullii propius ad genus dicendi vel διαλογικὸν vel ῥητορικὸν accedit. Seneca acutus est, sed non tam docet, quam rhetoricatur. Lactantius purus in plerisque et elegans, sed nec is ab oratorio stilo abstinet.

**) Ab-

**) Abſtinendum ergo in hoc ſtilo a translationibus, maxime longe petitis. Quum enim docentium ſit, claras ac diſtinctas rerum ideas in audientibus excitare: facile patet, huic fini non conuenire metaphoras. Hinc iam ſupra obſeruaui, laudem meruiſſe ſcripta Epicuri, qui nuſquam uſus ſit translato dicendi genere. Equidem de rebus ad mentes et ſpiritus pertinentibus ſaepe nobis deſunt verba propria: ſed et hic danda opera, ne metaphoris audacioribus, et rem non ſatis exprimentibus utamur. Sic ſi quis *adfectus* vocat *commotiones animi*, iiſque opponit *mentis quietem et tranquillitatem*, metaphorice quidem loquitur; ſed ferendus eſt. Aſt ſi quis adfectus cum Stoicis *animi tumultus*, aut *perturbationes*; aut animi quietem *inducias cum mente factas* adpellaret; merito reprehenderetur. Ideae enim inde naſcuntur vel falſae, vel certe obſcurae ac confuſae.

***) Caue ergo exiſtimes, docentium eſſe, ſtilo ſicco et barbaro vti. Non magis hic character docentes decet, quam philoſophum pallium et pera Diogenis. Non vnguenta redolent viri ſapientes, ſed nec ſordes amant. Non ferendi ergo in tanta litterarum luce, qui in theologicis vel philoſophicis doctrinis tradendis, latinae linguae puritate atque elegantia omnino neglecta, barbaro, atque exotico ſtilo vtuntur. Docuerunt ſane quamplurimi noſtrorum temporum poſſe de rebus etiam theologicis puro ac terſo orationis genere diſſeri. Feliciter idem iuris prudentia tentarunt Cuiacii, Briſſonii, Hotomani: qui Ulpianum et Papinianum, quam Iaſonem, vel Accurtium maluerunt imitari. Medicos Celſus purius ſcribere docuit: philoſophiam paene innumeri elegantiſſime pertractarunt. Quis ergo hodie in tanta litterarum luce vmbratiles doctores imita-

retur,

retur, et, fruge reperta, glandibus vesci mallet?

****) Quid iuuat docere, si intelligi nolis? Perspicua e veteribus sunt scripta Xenophontis et Columellae, e recentioribus Cartesii, quo non temere quisquam cogitationes suas dilucidius cum aliis communicauit. Hi omnes cum voluptate leguntur. At quis sine taedio legerit Lullii somnia, aut Helmontii, et Henr. Mori, meditationes? Non omnibus promiscue haec scripta, aiunt, sed initiatis, adduntque illud Horatii *Carm. III*, 1.

Odi profanum vulgus et arceo.

Sed, vt vera fatear, suspecta mihi semper est obscuritas, et plerumque parum sapientiae latitat in tam spissis nubibus. Nulla est veritas tam sublimis, quae non verbis possit enunciari dilucidis, alias enim ne ab ipso quidem docente concipi, adeoque nec doceri posset. Notum est, quantum antiquis obscuritatis caussa vapularit Heraclitus, ea quae volebat dicere, ὄτε λέγων, ὄτε κρύπτων, ἀλλὰ σημαίνων, *nec clare eloquens, nec occultans, sed innuens*, quod ipse de oraculis pronunciauit apud Iamblicum *de myster. Aegypt. p.* 79.

*****) Non solum verba elegantiora atque acumina non negligunt philosophi, si se sponte offerant, vt docent Socratis *disputationes* apud Xenophontem, et Arriani *dissertationes Epictetica*e: sed ne iocos quidem ac facetias liberales adspernantur. Noti sunt *Socratici sales*, de quibus videndus Cicero *de offic. I*. 30. *de orat. II*, 67. Hi ita placuerunt antiquitati, vt si quid festiuum atque vrbanum vocare vellent, *Socraticum* adpellarent. *Omne* scilicet *tulit punctum, qui miscuit vtile dulci*. Vnde merito ipse scurram egit, quisquis tanto fuit

supercilio, vt Socratem ideo *scurram Atticum* vocaret Cicero *de nat. Deor. I, 36.* Adhibendus tamen et hic modus, videndumque, quid deceat. Quod quum non faceret Diogenes Cynicus, Σωκράτης μαινόμενος, *Socratis furentis* nomen accepit. In primis abstinendum est ab eiusmodi salibus in rebus grauibus, quales sunt sacrae et theologicae. Tentarunt etiam hac in re aliud Balt. Schuppius et Io. Val. Andreae, sed et hi multorum reprehensionem incurrerunt. Quamuis forsan eos excuset ingenium ad vrbanitatem natura factum, et tempora, quibus viuebant infelicissima, de quibus iure repetas illa Iuuenalis *Sat. I, 30.*

Difficile est satiram non scribere.

******) Aliud est *concionatorium* dicendi genus, aliud τεχνικὸν vel *philosophicum*. Illud contentum est argumentis verosimilibus, quae tamen tantis verborum phaleris vestiuntur, vt demonstrationes videantur. Hoc nudam proponit veritatem, eamque demonstrationibus accurate suffulcit. Illud oratorias, hoc philosophicas amat connexiones, id est, veritates omnes ex genuinis ac veluti domesticis principiis ducit. Illud delectat et mouet; hoc docet et conuincit. Nec tamen figuras omnes respuit methodus paraenetica, quam vocant, quippe cuius finis itidem est *mouere* et *persuadere*. Attamen et tunc magis illae sponte sua inter dicendum sese obtulisse, quam operose excogitatae videri debent. Sunt sane in Arriani *dissertationibus Epictetis* quaedam pulcherrime dicta, sunt figurae elegantissimae, sed tanta cum simplicitate coniunctae, vt orationem naturali quadam pulcritudine adsurgere, statim adpareat. Illud fallit, hoc bona fide agit. Exemplo sit Seneca, qui, declamatorio dicendi genere vsus miram prae se fert sapientiae speciem: et tamen

men & remotis inuolucris propius eum inspicias, non demonstrationes inuenies, sed acumina quaedam parum solida, non res et veritates, sed verba sonora, id est, fulgur e pelui. Id quod iam dudum obseruarunt Malebranche *de inquisit. verit.* II, 4. Menag. *in Menag. tom. II. vt et* Saneuremontius *in Saneuremontianis*.

LVII.

Stilus historicus.

A philosophico seiungendus est stilus HISTORICVS *), qui non modo puritatem **), sed et concinnitatem ***) amat. Decet praeterea istum perspicuitas ****), grauitas †), pulcritudo ††), minime vero vehementia †††), parenthyrsus ††††) et hyperbole †††††).

*) Singularis *de stilo historico* exstat tractatus Casp. Scioppii, sed in quo frustra praecepta quaeres. Solet enim iste homo vbique aliorum vitia, tamquam quisquilias colligere. Non itaque docet, qualis esse debeat ista historicorum oratio, sed qualis sit apud eos, qui parum adcurate scripserunt. Paullo meliora, sed et pauciora sunt, quae de stilo historico praecipiunt Quinctilian. *Inst. orat.* X, 1. Lucian. *in dial. πῶς δεῖ τὴν ἱστορίαν συγγράφειν*, Schefter. *de stilo II. 5. p. 15. et in Gymn. p. 35. sequ.* Addendus etiam Voss. *de art. hist. 26. seq.*

**) Quemadmodum omnem in vniuersum Latinitatem, ita et stilum historicum maxime commendat *puritas*. Abstinendum ergo a verbis poeticis; sed non vtendum tamen vulgaribus ac tabernariis, vt recte monet Lucianus. Ceterum et historici I. suas habent *dictiones*, quas non temere reperias apud oratores. Vnde

iam olim, teste Athenaeo, *Deipn.* 11. Parthenius quidam libellum conscripsit περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς λέξεων, *de vocabulis historicorum*. Nos quaedam tantum, exempli caussa, dabimus. Animadvertit Augustin. Saturn. *Mercur. maior* X, 9. vocem *velox* aliter fere ab historicis, aliter ab oratoribus, aliter a poetis, vsurpari. Hi dicunt *velox pedes*, illi *velocibus pedibus*, isti *velox pedibus*. Sic et frequentissima historicis est constructio *profunda maris*, *incerta viae*, a quibus fere abstinent oratores. Frequentissimae etiam connectendi formulae *quo factum est*, *interiecto tempore*. In primis huc pertinet formula historicis fere propria: *ceterum fides eius rei penes auctores erit*: de qua Cortius *ad Sall. p.* 497. *Formula propria historicorum, vbi ad praestationem scribere nolunt. Seneca de breuit. vit. c.* 14. *Neque semper pro signo verbositatis et neglectus rerum est habenda*. Vid. Io. Christoph. Becmann. *Praecogn. mor. c.* 3. *Immo in re dubia, difficili, et per alios cognita, fere semper adhibetur*. Plin. *Hist. nat.* XXVIII, 1. Quin immo externa quoque et barbaricos ritus indagabimus. *Fides tamen auctores adpellet*. Seneca *nat. quaest. c.* 3. Aut quod historici faciunt, et ipse faciam. Illi quum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, vnam aliquam rem nolunt spondere, sed adiiciunt; *penes auctores fides erit*. *Adde eumdem de morte Claudii c.* 1. Plin. *lib. VIIII. epist.* 33. Tacit. *Germ. c.* 3. Quin et II. figuras sibi veluti proprias amant historici, in quibus haud postrema est *enallage infinitiui* pro imperfecto indicatiui, de qua Seru. *ad Virg. Aen.* II, *v.* 683. *seq. Infinitus modus pro indicatiuo: et est* Figura propria Historiographorum. Conf. Cott. *ad Sall. p.* 42. *seq.* Vtuntur equidem etiam poetae. Sed historiam esse proximam poesi, *et quo-*

quodam modo solutum, obseruat Quinctil. *Inst. orat.* X, 1.

***) Formant ergo periodos historici, sed breviores. *Nihil est enim in historia*, Cicerone *teste*, *pura et illustri breuitate dulcius*. Diffusiores tamen aliquando sunt Nepos, Liuius, et qui alias satis pressus esse studet, Tacitus. Nonnumquam etiam incisim et membratim scribunt, quoties vel rem celeriter gestam referunt, vel aliorum verba obliquo dicendi genere recensent.

****) *Perspicuitas* virtus historico quam maxime necessaria. Vnde cauendus perturbatior verborum ordo, quem etiam in Thucydide nonnulli reprehendunt. Perspicuus maxime Cornelius Nepos et Iul. Caesar, obscuriores Sallustius et Tacitus, quorum vterque Thucydidem videtur imitatus:

†) *Grauitas*, vt iam supra diximus, maxime decet historicos pragmaticos: Et hinc eam virtutem miramur in Polybio, Tacito, Thuano, Cominaeo et nonnullis aliis, qui pragmaticas dederunt historias, et non modo euentus, sed et eorum caussas, personarum characteres, consilia, similiaque adcurate enarrant.

††) *Pulchritudinem*, quum in *dignitatem* et *venustatem* supra distribuerimus, hic addendum est, illam, quam hanc, historico esse digniorem. Elegantissimus est Liuius, Curtius potius venustus videtur. Vbique enim adfectat sophisticum quoddam ac declamatorium dicendi genus. Nimius in descriptionibus locorum, fluminum, fontium; nimius in consectandis sententiis, quae tamen historicum non decent, nisi statim ad hypothesin transferantur. De eo nemo aequiore Ioue iudicauit Bergero *de natur.*

pulcr. orat. p. 373. 451. *seq.* 557. qui hic merito adhibendus in consilium.

†††) Abstinendum ergo ab increpationibus hominum, quippe quae ad declamatores pertinent. Historici non est, vel in homines inuehi, vel eorum virtutes collaudare, sed res gestas, procul habito odio aut amore, narrare. Ineptus ergo Velleius Patereulus, qui vbique immiscet panegyricos: ineptus etiam Florus, qui nonnumquam fasces et secures in viros grauissimos expedit.

††††) Omnes figurae, quae adfectibus mouendis iuuentae sunt, historicum dedecent. Vnde nec laudem in historia merentur interrogationes, exclamationes, et quae sunt huius generis aliae. Frigidum ergo est, quod Florus saepe exclamationes narrationibus, quasi per parenthesim, interserit. Veluti *lib. I. c. 3. Sic, (rarum alias decus!) vnius manu parta victoria est*. Et *cap. 7. Eminentia forte papauerum capita virgula excutiens, quum per hoc principes interficiendos esse intelligi vellet, (quae superbia!) sic respondit*. Paucis interiectis: *cedentibus ceteris diis (mira res dictu!) restitere Iuuentas et Terminus*. Talia frequentissima sunt apud Florum. Veluti *lib. I*, 10. *Immane dictu! I*, 11. *Nouum et insigne commentum!* Item, *quis credat? proh pudor! Fidem numinum! quanta velocitate?* Frequentissimae quoque apud eum sunt interrogationes. Exemplo esse poterit *c. 8. lib. I.* totum paene interrogationibus compositum. Talia etiam nonnulli notant in Curtio, cuius prolixa exclamatio exstat *lib. III. cap.* 16. §. 10.

†††††) Nihil frigidius est hyperbole, maxime in historia. Hanc quoque in Floro supra aliquoties notauimus. Sed nec Curtius ab hoc vitio abhorret. Quis quaeso feret histo-

ricum referentem, Alexandrum in Aegyptum profectum extra terminos solis errasse? Et tamen ita loquitur Curt. IIII, 83. male imitatus Virgilium *Aeneid. VI. v. 795.*

- - - iacet extra sidera tellus
Extra anni solisque vias.

Poetica haec sunt, in historico non toleranda, qualia tamen plura occurrunt apud Curtium. Eamdem dicam Floro merito scribit Bergerus *ibid. p. 452. Florus, nulla ingenii verecundia, cogitationum sequutus impetum, superiores audacia transferendi vicit, cum ipsisque certauit poetis, dignus profecto, quem multa frigide, multa putide, multa sine mente sana loquutum increpitaret grauiter et incusaret Io. Georgius Graeuius, sinceri vir iudicii, vt tandem aliquando multi, qui commendant acumen illius venustatemque, discerent, res gestas Romanorum capitulatim expositas, illinc esse considerandas, non stilum imitatione tam praua effingendum.*

LVIII.

Stilus DIALOGICVS familiares amicorum sermones imitatur. Vnde facile adparet, eum esse tenuem *), Rhodium **), moratum ***), et nonnunquam iocosum ac vrbanum ****). Quare non temere imitandi Plato et Cicero †), sed e Graecis Xenophon ††), et Lucianus †††), e Latinis veteribus comici, et in his maxime Terentius ††††), e recencioribus Erasmus, cuius colloquiis nihil potest reperiri vrbanius †††††). Stilus dialogicus.

*) Praecepta de stilo διαλογικῷ haud poenitenda suppeditauit Demetr. Phaler. *de eloquut. 231. seq.* Nos veluti fundamenti loco ponimus, dialogos imitari familiares amicorum confabulationes. Vnde facile adparet, I. stilum

dialogicum *tenuem* esse debere. Nemo sane in colloquiis cothurno incedit. Attamen quum et stilus tenuis nonnumquam subtilior, nonnumquam elegantior acutiorque sit: ratio habenda est personarum. Vnde Plautus omnes quidem comoedias suas tenuiter scripsit, sed aliam tamen orationis ideam heris, aliam filiis familias, aliam militi glorioso, aliam meretricibus, aliam denique seruis, lenonibus, parasitis, tribuit. Idem obseruare nos decet in dialogis, et adcurate, quantum video, id obseruauit Erasmus. Attamen et mediocrem aliquando esse posse dialogorum elaboratiorum stilum, supra §. 48. obseruauimus. Tales sane sunt dialogi quidam Ciceronis et omnes Platonis, quum contra Xenophon et Aeschines humi fere repant. Multum interest, quas personas quis loquentes inducat, et qua de re inter se sermocinatae esse fingantur.

**) *Atticum* dicendi genus paullo est ingeniosius, *Asiaticum* operosius, quam vt dialogos deceat. Quum ergo in colloquiis familiaribus non praemeditati, sed ex tempore sermones caedere soleamus: consequens est, vt II. stilus *Rhodius* quam maxime deceat dialogos. Hinc maiore cum voluptate legimus colloquia Erasmi et Luciani, quam Ciceronis, qui aliquando vix etiam in dialogis ab Asiatica illa vbertate abstinet.

***) Hinc in dialogis vbique debent elucere eloquentium *amor*, *modestia*, *veracitas*. Maxime e comicis notandae sunt formulae, quibus in familiari colloquio se inuicem excipiebant amici. Quemadmodum enim hodie nobis familiares sunt formulae salutandi, bene precandi, petendi cet. ita nec Romanis illae defuerunt. Nos specimen huius rei daturi, vel ex vnica Terentii *Andria* quasdam huius generis de-

decerpemus. *Act. I. sc. 1. Dictum puta: nempe vt*, id est, *intelligo, quid velis, nempe iubes, vt. Quin tu vno verbo dic, quod me velis. Heus, puer, dic sodes. O dictum bene! beasti. Quam timeo quorsum euadas? Sat est, curabo.* Act. II. 1. *Nunc te per amicitiam et per amorem obsecro. Reddidisti animum. Act. II, 2. Me vide*, id est fide mea promitto. *Act. II. scen. 5. Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora. Facis vt te decet. Act. III. sc. 3. Ah ne me obsecra, quasi hoc te orando a me impetrare oporteat. Merito te semper maximi feci: Act. III, 4. Hem numnam periimus? Act. IIII, 4. Hem praediceres.* Tales formulae in dialogis incredibilem venustatem habent, si commode adhibeantur.

****) Genus hoc dicendi iocosum et vrbanum, dici non potest, quanta voluptate legentes aeque, ac audientes adficiat. Vnde et veteribus eiusmodi facetiae sales dicuntur, eo, quod non minus sermonem, quam sal cibos condiunt. Quamuis vero natura hic vtramque faciat paginam, nihilque sit frigidius iocis, inuita Minerua excogitatis: plures tamen fuerunt qui totam artem iocandi praeceptis quibusdam includere ausi sunt. Exstant Iac. Masenii *Argutiae familiares*. Exstat etiam Vauassoris politissimus *de dictione ludrica* libellus: quo tamen maxime comicam illam et scurrilem linguas corrumpendi licentiam, quam Galli vocant *burlesque*, exagitat. Sed reliquis omnibus hac in re praeferendus Cicero *de orat. II, 58. sequ. et ad diuers. lib. VII. epist. 32.* etiam *lib. I. Offic. cap. 29.* et Macrob. *Saturn. II, 2. et 3.* quibus nemo curiosius iocandi fontes indagauit. Vnde digna Ciceronis commentatio visa est elegantissimo Passeratio, quam libro suo *de ridiculis* praeclaro commentario illustraret.

Nos horum ductu praecipuos hic iocandi modos trademus. Ridiculum vel in *verbis* est, vel in ipsa *re* seu *sententia*. Primus *verborum* locus est.

I. *Ambiguitas*. Sic olim de seruo iocatus est Nero, *solum esse, cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occlusum*. Cicer. *l. c. 56*. Talis etiam est Plauti iocus *in Poenul. I, 1. v. 22.*

Quin si feriri te video, extemplo dolet. Mater M. Bruti quum pretiosum aere paruo fundum abstulisset a Caesare, subiiciente hastae bona ciuium: non effugit tale dictum Ciceronis: *equidem quo melius emtum sciatis, comparauit Seruilia hunc fundum, Tertia deducta*. Tertia vero erat Seruiliae filia, in quam aeque, ac in matrem lasciuiebat Caesar, Macrob. *Saturn. II*, 2.

II. *Verbi pronunciatio* vel *παράγραμμα*, quando vocabulum deprauatur. Quodam dicente: *eamus deambulatum*, alter respondit: *quid opus est de?* Cui ille: *immo vero*, inquit, *quid opus est te?* Cic. *de orat. II, 63.*

III. *Interpretatio nominis*, Cic. *pro Sex. Roscio cap. 43. Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogoni*.

IIII. *Testimonium, prouerbia, sententiae auctorum commode adhibita*. Antonius, quum testis a se profectam pecuniam diceret, et hic haberet filium delicatiorem et prodigum, perpportune vsurpauit illa comici.

Sentin' senem esse tactum triginta minis? Cic. *de orat. II, 64.* Post Mutinensem fugam interrogatus Furius Albinus, *quid ageret Antonius?* respondit: *Quod canis in Aegypto*, bibit et fugit. Macrob. *Saturn. II. 2.*

V. *Responsio* ad verbum, non ad sententiam. Quaerente censore Catone: *ex tui animi sententia, tu vxorem habes? Non hercle*, inquit L.

Porcius Nafica, *ex animi mei ſententia*. Cic. *de orat. II, 65.* Sic et Antioco oſtentanti exercitum, auro et argento fulgentem, interrogantique: *putaſne ſatis eſſe Romanis haec omnia?* reſpondit Hannibal: *plane ſatis eſſe credo Romanis haec, etſi auariſſimi ſunt.* Macrob. *Saturn. II, 2.*

VI. *Immutatio verborum*, quum immutatis verbis ſententiam retinemus. *Ruſca*, quum legem ferret annalem, diſſuaſor M. Seruilius: *dic mihi*, inquit, *M. Pinari, num, ſi contra te dixero, mihi maledicturus es, vt ceteris? Vt ſementem feceris, ita metes, inquit* Cicer. *de orat. II, 66.*

VII. *Translatio*, quum metaphora habet inſignem aliquem iocum. Corinthiis Scipioni promittentibus ſtatuam eo loco, vbi reliquorum eſſent imperatorum: reſpondit Scipio: *turmales mihi diſplicent*. Idem, *ib.*

VIII. Relatio contrariorum vel retorſio, dicente Libone: *Quando, tandem, Galba, de triclinio tuo exibis? Quum tu, inquit, de cubiculo alieno.*

Et hi quidem verborum ioci: ſequuntur *rerum* vel *ſententiarum*. Tales ſunt.

I. *Feſtiua narratio*. Talis narratiuncula Craſſi de Memmio lacertum Largii deuorante exſtat apud Cicer. *de orat. II, 59.*

II. *Collatio*. Sic Cicero pater Romanos homines ſimiles aiebat eſſe Syrorum venalium: vt quiſque optime Graece ſciret, ita eſſe nequiſſimum Cicer. *de orat. II, 68.* Auguſtus, quum ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum, modo retraheret: *Putas*, inquit, *te aſſem elephanto dare*. Macrob. *Saturn. II, 4.*

III. *Amplificatio incredibilis*. Scipio ad Numantiam ſtomachatus cum Metello, dixiſſe di-

citur, *si quintum pareret mater eius, asinum fuisse parituram.*

IIII. *Arguta significatio*, quum rem obscuram callide et argute significamus, cum C. Fabricio P. Cornelius, homo furax et auarus, sed egregie fortis, gratias ageret, quod se consulem inimicus fecisset. *Nihil est*, inquit, *quod mihi gratias agas, si malui compilari, quam venire.* Cicer. *de orat. II, 66.* Publius Mucium, in primis maleuolum quum vidisset solito tristiorem: *Aut Mucio*, inquit, *nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni.* Macrob. *Saturn. II, 2.* Faustus, Sullae filius, quum soror eius eodem tempore duos mocchos haberet, Fuluium, fullonis filium, et Pompeium Maculam: *Miror*, inquit, *sororem meam habere maculam, quum fullonem habeat.*

V. *Ironia* vel *vrbana dissimulatio*. Scaeuola Septumuleio, cui pro Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, vt se in Asiam praefectum duceret: *Quid tibi vis*, inquit, *insane? Tanta malorum est multitudo ciuium, vt tibi ego hoc confirmem, si Romae manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum.* Cicer. *de orat. II, 67.* Quum Vettius monimentum patris exarasset: ait Augustus: *Hoc est vere monimentum patris colere.* Macrob. *Saturn. II, 4.*

VI. *In re inhonesta verbum rei honestae.* Africanus censor tribu mouens centurionem, qui in pugna non adfuerat, quum diceret, *se custodiae caussa in castris mansisse, quaereretque, cur ab eo notaretur? Non amo*, inquit, *nimium diligentes.* Cicer. *l. c.*

VII. *Contra voluntatem responsio.* Quum Tarento amisso arcem tamen Liuius retinuisset, multaque ex eo praelia praeclara fecisset, et aliquot post annos Fabius Maximus id oppi-

pi-

pidum recepisset, rogaretque eum Liuius, vt meminisset, opera sua se Tarentum recepisse: *Quidni*, inquit, *meminerim? Nunquam enim recepissem, nisi tu perdidisses*. Cicer. *l. c.*

VIII. *Falsa intellectio*. Quaesitus non nemo: *qualis videtur tibi in adulterio deprehensus? tardus*, inquit, Cicer. *l. c.* Quaestio erat de crimine, respondens minus se intelligere simulabat, de quo quaereretur, et respondit de homine. Non minus facete Augustus, quum multi a Seuero Cassio accusati absoluerentur, et architectus fori Augusti expectationem operis diu traheret, ita iocatus fertur: *Vellem, Cassius et meum forum accuset*, vt demum absoluatur. Macrob. *Saturn. II, 4.*

VIIII. *Falsa responsio*. Opimius, qui adolescens male audiuerat, sed Adgilium, qui mollis videbatur, nec tamen erat: *quid tu, Aegilia mea, quando ad me venis cum tua colu et lana?* Cui hic: *non pol*, inquit, *audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere*. Cic. *de orat. II, 68.*

X. *Abscondita ridiculi suspicio*. Catullus oratori cuidam malo, roganti, videreturne misericordiam mouisse? *Ac magnam quidam*, inquit, *neminem enim puto esse tam durum, cui non miseranda tua visa sit oratio*. Id. *l. c. 69.*

XI. *Morositas et lenitas*. Socrates colapho percussus a petulante iuuene: *Video*, inquit, *mihi in posterum cum galea incedendum*.

XII. *Salsa stultitiae reprehensio*. Siculus, cui Scipio praetor patronum dabat hospitem hominem nobilem, sed stultissimum: *quaeso*, inquit, *praetor, aduersario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis*. Cicer. *de orat. II. 69.* Nomenclatori suo, obliuioso admodum, dicenti: *numquid ad forum mandas?* Augustus respondit: *Accipe commendatitias, quia illic neminem nosti*. Macrob. *Sat. II, 4.*

XIII.

XIII. *Coniecturalis explanatio*. Quum Scaurus accusaret Rutilium ambitus, postquam ipse consul erat factus, ille repulsam tulerat, et in eius tabulis ostenderet litteras A. F. P. R. idque diceret esse: *actum fiat P. Rutilii*; Rutilius autem: *ante factum, post relatum*. C. Caninius Eques Rom. cum Rufo adesset, exclamat: neutrum illis litteris declarari; *Quid ergo?* inquit Scaurus, *Aemilius fecit, plectitur Rutilius*, ID. *ibid.*

XIIII. *Discrepantia*, seu ignoratio elenchi. *Quid huic abest, nisi res et virtus?* Cicer. *de or. II*, 70.

XV. *Familiaris reprehensio vel admonitio*. Patrono malo, quum vocem in dicendo obtudisset, suasit Granius, vt mulsum frigidum biberet, simulac domum redisset: *Perdam*, inquit, *vocem*, si *id fecero*: *Melius est*, inquit, *quam reum*. Cicero *de orat. II*, 70.

XVI. *Dictum consentaneum*, id est, rei vel personae conueniens. Scaurus bonorum possessionem contra tabulas nactus, Bestiae caussam itaque patronus agebat. Funus, quum duceretur, accusator Memmius: *Vide*, inquit, *Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor*. Cicer. *l. c.*

XVII. Ἀπροσδόκητον, *contra exspectationem responsio*. Scipio, quum ei M. Flaccus P. Mucium iudicem tulisset; *eiero*, inquit, *iniquus est*. Quum esset admurmuratum; *Ah*, inquit, *P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus*. Cicero *l. c.* Seruius Geminus videns deformes L. Mallii, optimi pictoris filios: *non similiter*, inquit, *Malli, pingis et fingis*. Cui Mallius: *in tenebris enim fingo*, inquit, *luce pingo*. Macrob. *Saturn. II*, 2.

XVIII. *Votum rei impossibilis*. M. Lepidus, quum, ceteris in campo exercentibus, in herba

ba ipsa recubuisset: *Vellem hoc esset*, inquit, *laborare*. ID. 17.

XVIIII. *Lenta et tarda responsio*. Exemplum est apud Cicer. *de orat. II*, 71.

Atque hi quidem sunt praecipui loci ac fontes vrbanae ac iocosae dictionis a Cicerone ostensi. Nescio tamen, cur Cicero omiserit ἀντιφανὲς, praecipuum iocorum et facetiarum fontem, quando duae res iunguntur, quae consistere non posse videntur. Huc pertinent ioci Ciceronis: *Frater meus dimidius maior est, quam totus*. *Hoc consequutus est Reuilius, vt quaereretur, quibus consulibus consul fuerit*. Macr. *Saturn. II*, 3. vbi et similem iocum refert Laberii, qui quum sedile quaerens, ex Cicerone audiuisset: *recepissem te, nisi anguste sederem*, respondit: *mirum, si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere*. Cauendum tamen, ne ioci fiant illiberales. Tales sunt I. cum iniuria coniuncti, II. profani, veluti si scripturae locis abutaris, III. cum imitatione gestuum et depravatione oris coniuncti, IIII. obsceni, V. parum ingeniosi, et sola stultitia mouentes risum, VI. episodia et loquutiones nullius sensus. Sic virum grauem non decet iocus Plauti *Capt. prol. v.* 1. *seq.*

Hos, quos videtis stare heic captiuos duos,
Illi, qui adstant, ii stant hic ambo, non sedent.
Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.

Risum enim haec mouent, non quia ingeniosa, sed quia nullius sensus sunt. In primis hoc dicendi genere delectatus est ex Graecis Epicharmus, ex Latinis Plautus, quem ideo *ad exemplum Siculi properare Epicharmi*, *dixit* Horatius. Talia in vtroque obseruauit Muret. *Var. lect. XIIII*, 5. veluti illud Epicharmi:

Τόνα

Τόκα μὲν πὰρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ πὰρ κείνοις ἐγών.

nec non iocos Plauti: *Quoi homini di sunt propitii, ei non esse iratos puto.* item: *Quanta mea sapientia est, e malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.* At ne Cicero quidem eo loco abstinuit, in illis *ad Atticum*: *Noli putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia, nihil enim habeo aliud, quod dicam.* VII. deprauatio linguarum, quam *burlesque* vocant Galli, v. g. illa Molierii: *Bene bene respondere, dignus dignus est intrare in nostro docto corpore.* In scena haec plausum referunt, in vita ciuili minime. Vnde et Plauti illa ludicra sunt in *Pseud. II, 2.*

PS. Sed quid est tibi nomen? H. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places,
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.

Vbi quidem *harpax facere* est dictio ludicra. Et *Curcul. III.*

- - - L. Quis tu homo es?
C. Libertus illius, quem omnes Sumanum vocant.
L. Sumane, salue, qui Sumanus? fac sciam.
C. Quia vestimenta, vbi obdormiui ebrius. Sumano; ob eam rem me omnes Sumanum vocant.

Vestimenta sumano. Denuo est ludicrum.

†) Platonis enim dialogi non seruant dictionis familiaris ideam, sed oratione conscripti sunt iusto grandiore, adeo, vt a poemate minus distent, quam comicorum fabula. Vid. Laert. *III*, 38. Themist. *orat. p.* 319. *edit. Harduin.* Idem de Ciceronis dialogis sentiendum est, tanto quippe artificio scriptis, vt probabile haud sit, hoc modo inter se colloquutas esse eas, quas inducit, personas. Simpliciores tamen

men sunt eius *Cato Maior et Laelius*, quos ego Xenophonteos vocare soleo, quum reliqui Platonis vbertatem imitentur.

††) Dictio Xenophontis melle dulcior est, adeo vt *Apis Attica* diceretur. Vid. Menag. *ad Laert. p.* 103. Atqui dulcis et simplex stilus quam maxime conuenit dialogis.

†††) Lucianus, quantum ab obscuro atque adfectato dicendi genere abhorruerit, vel solus eius docet dialogus λεξιφάνης, *Tom. I. opp. p.* 819. Et hinc ipse, si quis alius perspicuitatem ac elegantem simplicitatem sectatur, adeoque stilum διαλογικὸν praeclare exprimit.

††††) Terentii stilus castus, purus, tersus ac plane vrbanus est. Iocatur etiam, sed multo, quam Plautus, liberalius. Mores praeterea atque adfectus hominum adcuratissime exprimit, vt mea quidem sententia nullus ex antiquitate exstet auctor, qui familiaris stili suauitatem felicius expresserit.

†††††) Sunt equidem, qui compositionem adcuratiorem in Erasmo desiderant; sed hi nimis delicati videntur. Festiuus sane est, vrbanus, et tersus, ac ridendo, vt ait Horat. *epist. I,* 2.

- - - *quid sit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non,*
Plenius ac melius Chrysippo et Crantore, dicit.

LVIIII.

De stilo ORATORIO tanto breuius agendum: quanto minus ille a reliquis omnibus dicendi formis abstinet: Omnia sibi permittunt oratores; modo magnifice, modo mediocriter dicunt. Iam Asiaticam copiam, iam Rhodiam Atticamque fruga- lita-

Stilus oratorius.

litatem amant. Modo iidem moratam in exordiis, modo perſpicuam in narrationibus, modo grauem in tractatione, modo in cunfutatione concitatam exprimunt. Figuris praeterea vtuntur omnibus, quae vel ad dignitatem, orationi conciliandam, vel ad ciendos adfectus ſunt comparatae. Vt paucis dicam, non placere tantum, verum etiam admirationi eſſe cupiunt oratores*).

*) Conferri praecipue meretur Shefferus *de ſtilo, illiusque exercit. II, 7.*

LX.

Stilus politicus & ciuilis. Ab oratorio ſtilo non multum diſcrepat POLITICVS ſiue CIVILIS, niſi quod is Atticam breuitatem, nec non acumen et grauitatem magis amare videtur*). Elucet praecipue ciuilis iſta dicendi ratio ex orationibus magnorum atque excellentium virorum, quales paſſim hiſtoriis ſuis inſeruerunt Liuius, Tacitus, Curtius, aliique annalium ſcriptores**).

*) Talis eſt oratio Alexandri M. vere ciuilis apud Curtium IIII, 1. *Et ego pecuniam, quamgloriam, mallem, ſi Parmenio eſſem. Nunc, Alexander, de paupertate ſecurus ſum, et, me non mercatorem, memini eſſe, ſed regem. Nihil quidem habeo venale, ſed fortunam vtique meam non vendo. Captiuos, ſi placet reddi, honeſtius dono dabimus, quam pretio remittemus.*

**) Diſputant quidam, an deceat integras orationes inſerere hiſtoriae. Negat Fr. Patricius; at adfirmat Ger. Io. Voſſ. *de art. hiſt.* 20. *et* 21. cui procul dubio elegantia harum ora-

orationum imposuit. Nam nulla ratio est, qua possit homini veritatis amanti persuaderi, in hac re licere historicis mentiri. Et certissimum tamen est, Romulum numquam concionatum esse iis verbis, quae ei tribuit initio operis Dionysius Halicarnasseus. Ceterum illud verissimum est, vel ideo magni aestimandas esse eiusmodi orationes, quod veram dictionis ciuilis ideam nobis ob oculos ponunt.

LXI.

Stilus EPISTOLICVS non est διαλογικῷ similis *), sed sermone quotidiano paullo adcuratior, dictione vero elaborata remissior et, vt Demetr. Phalereus *de eloqunt. n.* 244. monet, ex tenui et venusto mixtus. Vbique etiam elucere debet τὸ ἠθικὸν **) id est, *genus dicendi moratum*. Neque tamen vno eodemque filo contexendae omnes epistolae. Iocosae enim et familiares quotidianis conscribuntur verbis ***); hortatoriae, expostulatoriae, et huius generis aliae concitatum ****); commendatitiae et petitoriae mediocrem *****); ciuiles denique aut ad viros magnos exaratae grauem stilum exigunt ******). Stilus epistolicus.

*) Existimauit hoc Artemon, qui Aristotelis epistolas exscripsit. Verum illum refellit Demetr. Phal. *de eloqunt. num.* 232. *Dialogus enim*, inquit, *imitatur ex tempore loquentes: epistola autem scribitur, et alteri veluti dono mittitur.*

**) Est haec dicendi idea adeo necessaria, vt si absit, epistola esse desinat. Hinc qui de rebus grauissimis subtiliter disputant, scribunt quidem, verum non epistolas, sed tractatus vel disser-

dissertationes, quibus τὸ χαίρειν praemissum est, vt ait Demetr. Phal. *n*. 236. *et* 240. Hinc facile patet, longissime ab epistolico dicendi charactere abesse Senecae epistolas, in quibus nullum morati stili vestigium occurrit. Vnde, ne quidem epistolas has esse, sed locos communes, et variarum disputationum rhapsodias, nonnulli arbitrantur. Vid. Morhof. *Polyhist. I*. 1.23.22. *p*.300.

***) Hanc legem ipse sibi dixit Cicero *ad diuers. lib. VIIII. epist*. 21. §. 2. Vnde in epistolis familiaribus non probatur nimia atque anxia scribendi cura. Certe non temere iudicauit Scioppius, epistolas Manutii, quamuis puras ac elegantes, vix ea esse gratia, vt hominem nisi valde otiosum ad iteratam lectionem inuitent. Quod non aliunde esse duxerim, quam a superstitiosa scribendi cura, quae tanta fuit in Manutio, vt saepe menses aliquot vni epistolae impendisse dicatur. Morhof. *Polyhist. I*, 1. 23.57. *p*. 307.

****) Exemplo esse possunt Cicer. *epistolae ad Appium Pulchrum*, in primis *ad diuers. lib. III, epist*. 7.

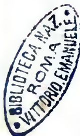
*****) Tales sunt pleraeque epistolae Ciceronis ad viros grauiores scriptae. Praeclare quoque hoc dicendi genus exprimunt M. Ant. Muretus, Ian. Nic. Erithraeus, et pauci alii.

******) Has epistolas paullo elatiores esse iubet Demetr. Phal. *de eloquut. n*. 243. Nos non elatiores, sed grauiores ceteris esse volumus. Exemplo praeiuit Cicero *in epistola ad Quintum Fratrem I*, 1. quam ego reginam omnium Ciceronis epistolarum adpellare soleo. Tam graui enim oratione proconsulis describit officium, ut fieri id non potuisset grauius. Eiusdem generis sunt Epistolae, quas Dario et Alexandro M. tribuit Curt. *IIII*, 1.

LXII.

LXII.

Supereſt ſtilus POETICVS, qui tametſi huc non pertineat; vel ideo tamen non plane videtur praetereundus, vt ab eius tumore in ſoluta oratione nobis tanto facilius caueamus. Maxime autem ſtilus poeticus non modo verbis *), epithetis **), phraſibus ***), conſtructionibus ****) et connexionibus *****), ſed et toto orationis habitu ******) a proſa diſcrepat oratione. Stilus poeticus.

*) Primo enim poetae vocabulis vtuntur, quae reliqui ſcriptores ignorant. Vid. ſupra §. *XV*. Deinde plura vocabula componunt, et veluti in vnum conflant, Vid. *ibid.*

**) Epitheta poetis placent I. etiam *otioſa* v. c. *Turdis edacibus*. Hor. *Epod. II. dulci mellis flauoque liquore*. Lucret. *de rer. nat. lib. III. translata*, et quidem audaciſſime, v. c. *ambitioſa colus*, i. e. quae, intertexto auro, fila trahit, Claudian. *conſ. Hon. IIII. v.* 549. *Turbo anhelus*. Sil. Ital. 1. *Attonitus ignis*, quo videlicet Scaeuola vrebat manum Martialis *epigr. VIII*, 29. Plura eiuſmodi translata epitheta ſuppeditabit Morhofii *idea lexici poetici*, inſerta eius *Polyhiſtori I*, 3. 11. *p.* 679. At non epithetis tantum translatis vtuntur, verum etiam ſubſtantiuis, immo et aliis figuris audaciſſimis, ut ſaepe Delio natatore opus eſſe videatur. Eo in primis pertinet μετάληψις, non modo ſimplex, ſed multiplex. E. g. dixit Virgilius *lib. VIII. Aen. v.* 90.

Iter inceptum celerant rumore *ſecundo*.

Ibi vero duriſſima μετάληψει *rumor* pro murmure, *murmur* fluuiale pro ipſo fluuio dicitur, ex mente Gronouii *Obſeru. II*, 17. niſi cum Seruio legere malis: *Rumone ſecundo*. *III.* de-

com-

composita et dithyrambica Claudian. *Consul. Honor. IIII.*

Et Septemgemino *iactantior aethera pulset*
Roma iugo.

Talia etiam sunt *Bellerophonteae habenae*. Claud. *Cons. Probini*, *Cornipedes equi*. ID. *consul. IIII. Honor. Amphitryoniades Hercules*. Stat. v. 6709. *Ternox Herculea. ibid.* v. 13102. *IIII. Obscura* v. c. *Geticum plectrum*, pro Orphico. *Arcadius galerus*, pro pilo Mercurii; *Centaurica semina*, pro equis; *Danaeius volucer*, pro Perseo; *Bisthonius ensis*, pro acuto, quia Mars Bisthone templum habebat. Talia complura apud Statium, quo non temere alius est poeta tumidior.

***) Phrases poetae non a vulgo petunt, sed ipsi sibi fingunt pro lubitu. Claudian. *Consul. Hon. VI.*

- - - *Certis vbi legibus aduena Nereus*
Aestuat

i. e. vbi fluxus et refluxus maris est. Idem *Consul. Mallei.*

- - - *Qui se iaculantur in auras,*
Corporaque aedificant celeri crescentia nexu.

Loquitur de funambulis. Talia etiam sunt: *euomere purpuream animam*, pro e vulnere mori, *venenatis grauidà sagittis pharetra*, pro pharetra sagittis referta. *Colla triumphati Istri proculcare*, pro victoriam ad Istrum reportare. (Stat. *Thebaid. X.* 675.) *Fulminis radiis afflata cupressus combibit ingestas et stirpe et vertice flammas*, id est, *cupressus fulmine combusta est*. Quis ita in prosa oratione loqueretur? Plura huius generis dederunt Iac. Masen. *in Palaestra II*, 12. Fr. Robortell. *de artific. dicendi cap. de poet. serm. disp. I.* Ioan. Dedekenn. *in obseruat. Poet. Antu.* CIↃIↃCLXXXVIII. editis, et a

Mor-

Morhofio iterum cum praefatione sua in lucem exire iussis *Kilon.* cIↃIↃcxci. 8.

****) In constructionibus maxime poetae amant I. *Graecismos*. Hinc nominatiuum saepe ponunt pro vocatiuo v. c. Sen. *Herc. fur.* 893.

Stantes, Sacrificus, *comas*
Dilecta tege populo.

Saepe et genitiuum pro ablatiuo, Hor. *Carm.* I, 22. *Integer vitae, scelerisque purus*, pro integer vita scelereque purus. Saepe omittunt praepositionem *secundum*, more plane Graecanico, Virg. *Aen. III. v.* 593. *ac cetera Graius*. Talia etiam sunt, *nuda genu*, *pernix pedes*, *tremit artus*. Sed talia intellectu facilia. At obscurissimum illud Ouidii:

Phoeniceam fuluo clamydem contractus ab auro.

vbi *contractus clamydem* idem est, ac *contracta clamyde vsus*. Ita enim versum legendum explicandumque esse monet Gronou. *Obs. III*, 18. Saepe etiam adiectiuum apud poetas in locum aduerbii succedit, Virg. *Eclog. III. v.* 63. *suaue rubens hyacinthus*. Hor. *Carm. I*, 22. *Dulce ridentem Lalagen amabo*. Prudent. II. *hymn. Matutin.* 33. *Nunc nunc seuerum viuitur*. Hor. *epist. I*, 1. *v.* 101. *Insanire putas sollemnia me*. Saepe Graecorum more construunt, v. c. *Desine querelarum, decet nobis, caussa perire, callida resonare, bonus calamos inflare. Retulit Aiax esse Iouis pronepos*. Plura congessit Buchn. *de commut. rat. dicendi I*, 19. Deinde poetae II. plane negligunt leges, quas supra de verborum ordine dedimus. In primis Lyricis sollemne est, omnia miscere, ceu vel ex Horatio patet.

*****) Esse connexiones poetis proprias, vel ex solis adparet eorum comparationibus et similitudinibus. Eas plerumque connectunt adiectiuis relatiuis *Qualis*, *Talis*, quibus numquam vtuntur oratores. Virg. *Aen. IIII. v.* 143.

Qua-

Qualis, vbi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit; ac Delum maternam inuisit Apollo cet.
- - - haud illo segnior ibat
Aeneas.

******) Diuersae nimirum poetis et oratoribus sunt inuentiones, diuersa argumentorum dispositio, diuersa eloquutio, diuersa etiam schemata. Vt de ultimis dicam, non facile v. c. apud oratorem reperies *seiugationem*, qualis illa Ouidii *Heroid. ep. II. v. 25.*

Demophoon, ventis et verba et vela dedisti:
Vela queror reditu; verba carere fide.

non facile etiam oratoribus placebit ἐπανάληψις talis, qualis illa Ouidii est *Fast. IIII, 365.*

Qui bibit inde furit, procul hinc discedite, queis est
Cura bonae mentis, qui bibit inde, furit.

Plane poetica haec similiaque sunt, et hinc in prosa vix inueniunt locum. Plura de stilo poetico dabit Ger. Io. Voss. *de arte poetica.*

LXIII.

Stilus argutus. Plerisque dicendi characteribus hactenus descriptis commune est ἡ δριμύτης, id est, genus quoddam orationis ACVTVM atque ARGVTVM *), in quo palmam reliquis praeripere videntur Seneca, Plinius, Tacitus, Curtius. Ne ergo et huius stili obscura nobis sit ratio **): sciendum est, omne acumen vel in verbis ***), vel in propositionibus ****), vel in ipsis enthymematibus *****) esse positum.

*) Dubitarunt nonnulli, an acutum illud orationis genus laudem aliquam mereatur. Aiunt enim ad corrumpendam bonae dictionis indo-

indolem inuentum primum esse stilum argutum, et quidem post tempora Ciceronis, quum iam in deterius ire coepisset Romana eloquentia. Addunt, nihil solidi inesse eiusmodi argutiis, sed meros strepitus sententiarum male cohaerentium, et quamdam antithetorum histrioniam, quibus titillari aures possint, pectus non saturari. Vide Alberti de Albertis *Thesaur. eloqu. sacrae et prof.* Franc. Vavassoris Orat. III. quae est *pro veteri dicendi genere contra nouum*, et iam ex antiquis Quinctil. *Inst. orat. VI*, 3. Sed haec omnia vt sunt verissima, ita tamen non ita accipienda, vt nullum omnino acuminibus concedamus locum. Laudem illa suam merentur, sed veluti condimenta quaedam atque aromata, quae quum intemperantius adhibita fastidium pariant, modice adspersa mirifice delectare solent. Quemadmodum ergo non laudanda Senecae oratio, quae tota argutiis potius, quam sententiis solidis atque enthymematibus, conflata est: ita nec reprehensionem merentur Plinius et Tacitus, qui paullo parcius istis condimentis vsi sunt. Vid. Morhof. *disciplin. argut. praef. p.* 3. *sequ.* Addendus est v. c. Christ. Gottl. Scuuarzius *de orat. concinna* §. XXXIIII. *seq.* vbi de acuto dicendi genere, et quid de eo sentiendum sit, ex instituto disquirit.

**) Ex antiquis acuti stili fontes ostendere conati sunt Arist. *Rhet. III*, 10. *et* 11. Hermogenes, *Idear. II*, 5. Quinctilian. *Inst. orat. VI*, 3. E recentioribus hic ceteris anteferendi Sarbieuius in libro *de acuto*, Masenius in *arte argutiarum*, Em. Thesaurus in *idea argutae dictionis*, et, qui reliquos omnes longo post se interuallo reliquit Morhofius in *disciplina argutiarum*, quae prodiit *Lubec.* cIↄIↄccv. 8.

***) Acumen omnibus mentis operatio-

nibus inesse potest. Et ad *verba* quidem quod attinet, acutam orationem reddunt I. ambiguitas: vt quando quis de Draconis legibus dixit. *Non hominis istae sunt leges*, sed Draconis. Arist. *Rhet. II*, 23. aut quando Sceparnio apud Plaut. *Rud. I*, 1. *aedes illustres* vocat, quas venti perflabant. II. ἀντανάκλασις: *Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum.* Cicer. *ad Attic. epist. XIIII*, 14. III. παρονομασία v. c. *inceptio haec amentium est, non amantium.* Ter. *Andr. I*, 3. *Non est enim facile in eum scribere, qui potest proscribere.* Macrob. *Saturn. II*, 4. IIII. παρήχησις. Plaut. *Menaechm. IIII*, 2. *Palla pallorem incutit.* V. Significationis mutatio. Sic *abdicare* alias dicuntur patres filios: acute ergo *Alexander Philippum patrem abdicasse* dicitur Curtio *IIII*, 10. Sic etiam si maritum imperiosae vxori dicas *nupsisse*: acutum hoc erit. Quamuis enim veteres *nubere* etiam viros dixisse ferantur, idque probari possit ex Nonio *de propr. serm. cap.* 2. *n.* 577. tamen et exoleuit postea illa verbi notio, et exemplum, quod ex auctore vetere, nescio quo, adducit Nonius, satis ostendit, scriptorem illum, quisquis fuerit, significationem studio mutasse. Ait enim ille:

Sed meus frater maior, postquam vidit me inde eiectum domo,
Nupsit posterius dotatae, vetulae, varicosae, afrae, (fort. *vafrae*.)

Tales vero qui domum ducunt, illi mihi vere nubere videntur. VI. allusio. Sic cum parasitus apud Ter. *Phorm. V*, 9. Chremetis amores Nausistratae vxori prodidisset, et deprehensus Chremes vxorem formidaret, lepide et acute ait parasitus: *Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire, iam tempus est*, alludens ad formulam in funeribus sollemnem. Allusio quo-

que in illis Cicer. pro *Sex. Roscio: Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogonum.*

****) Propositiones reddunt acutiores I. repugnantia: Flor. *II, 6. Nouam de Hannibale victoriam commentus est Fabius, nolle pugnare.* Martial. *epigr. II, 80.*

Hostem quum fugeret, se Fannius ipse peremit:

Hic, rogo, non furor est, ne moriare mori?

II. Paradoxa, Flor. *II, 6. Capuam Hannibali Cannas fuisse.* III. adfirmatio cum negatione coniuncta: Plin. *Paneg. IV. Vtrumque, Caesar, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non finis, et quod hic finis.* IIII. *ἐπάνοδος.* Cicer. *pro Planc. cap. 28. Gratiam qui refert, habet: et, qui habet, eo, quod habet, refert.* Felicissimum hac in re fuit Publii Syri ingenium, cuius sententiae pleraeque omnes huius generis sunt. V. *ἀντιμετάθεσις: Non ideo vicisse videris, vt triumphares, sed triumphare, quia vinceres.* Plin. *Paneg. cap. 17.* VI. Allegoriae. Sic quum aliquis familiam suam *triumphorum seminarium* vocasset: acute Cicero: *ex illo seminario,* inquit, *triumphorum non nisi arida folia laureae retulisti.* VII. Correctio, maxime quae fit per epitheton. Vellei. Paterc. *Hist. II, 41. Caesar, Alexandro M. sed sobrio, simillimus.* Sen. *epist. 4. Adhuc enim non pueritia in nobis, sed puerilitas, remanet.* VIII. lusus verborum: Seneca *de Ira, I, 16. Satis tibi est magna ad peccandum caussa, peccare.* Id. *I, 5. Vltima supplicia sceleribus vltimis ponat, vt nemo pereat, nisi quem perire etiam pereuntis intersit.* Arist. *Rhet. III, 11. 26. Dignum est mori, antequam dignus sis mori.* Laberius apud Macrob. *Saturn. II, 7.*

Necesse est, multos timeat, quem multi timent. Publius Syrus:

Cui plus licet, quam par est, plus vult, quam licet. VIIII. distributio. Seneca *ep*. 1. *Si volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima, nihil agentibus, tota, aliud agentibus*. X. comparatio. *Adoptauit te optimus princeps in suum; senatus in optimi cognomen*. Plin. *Paneg. cap*. 88. *et* 4. *Enituit aliquis in bello, sed obsoleuit in pace: alium toga, sed non et arma honestarunt; reuerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit; ille quaesitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit*. XI. similitudo. *Vita principis censura est, eaque perpetua*. Plin. *Paneg*. 45. *XI*. paraemia. Sic si quis de Hannibale diceret: *omnibus malis Punicis inest granum putre*; argutissime hoc esset dictum, cum ob aequiuocationem *malis*, tum ob paroemiam. XII. allusio ad fabulam. Cicer. *diuin. in Q. Caecil. cap*. 17. *sed repente vestigio ex homine, tamquam aliquo Circaeo poculo, factus est Verres*.

*****) In tertia mentis operatione siue *enthymemate* pleraeque argutiae ex sophismatibus oriuntur, veluti. I. *Ex aequivocatione*. Tale est enthymema illud apud Suet. *Neron. c*. 39.

Quis negat Aenae magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

II. Ex figura dictionis, v. c. *Mirum, nisi Anna haec in fine quoque sui esset similis*. III. Ex fallacia compositionis et diuisionis, v. c. *vos victi victores impios occidisti occisi*. IIII. Ex fallacia non caussae, v. c. *omnia, Castor, emis, sic fiet, vt omnia vendas*. Mart. *epigr*. Sic Populia Marciae filia, miranti cuidam, quid esset, quod aliae bestiae numquam marem desiderent, nisi quum praegnantes vellent fieri? respondit: *Bestiae enim sunt*. Macrob. *Sat. II*, 6. Et ita etiam ex reliquis fallaciarum generibus facile nascentur acumina, si ingenium accesserit

rit felicius. Nisi enim impetus quidam naturae adfuerit, facile in frigus et adfectationem degenerabunt. A quo vitio ne quidem Em. Thesaurus cauere sibi satis potuit.

CAPVT III.

De Fundamentis Stili Philosophicis.

I.

Reliquum est, vt de fundamentis stili PHILOSOPHICIS dicamus, Quemadmodum enim fundamenta *grammatica* et *rhetorica* ad orationis structuram atque ornatum; ita *philosophica* ad eiusdem materiam pertinent. Verba enim, quantumuis ornata, in vanam abibunt loquacitatem, nisi sententiae illis subsint, tanto verborum adparatu dignae*). Fundamenta philosophica stili.

*) Praeclare hunc locum tractant Cicer. *de orat. I, 19. seq.* e recentioribus Muret. *P. I. orat. IV.* vbi de philosophiae atque eloquentiae coniunctione praeclare disserit.

I I.

PHILOSOPHICA *) ergo stili cultioris fundamenta voco, quaecumque sententias veras, et rectae rationi consentaneas orationis suppeditant. Quidnam per illa intelligatur.

**) Paullo latius itaque hic patet *philosophiae* nomen, quo omnes disciplinas atque artes, materiam stilo suffecturas, intelligo. Praecipue tamen huc pertinent *logica*, *philosophia moralis*, *ius naturae et politica*; quibus carere

haud posse eloquentem, omnes eruditi fatentur.

III.

Quotuplicia sint?

Duorum vero generum sunt fundamenta philosophica. Alia enim *singularibus periodis*; alia *integris argumentis* suppeditant materiam.

IIII.

Ad amplificandam orationem facit definitio.

Ad amplificandam orationem plurimum facit I. DEFINITIO *), quae, dici non potest, quantum ornet orationem **). Definitiones vero non aliunde, quam ex philosophia, petendae sunt.

*) Caue vero existimes, definitiones illas vocabulis philosophicis et technicis concinnatas, cultiori inserendas esse orationi. Tum demum placebunt, si verbis lectissimis ornatissimisque proferantur. Neque tamen oratores eam semper sectantur ἀκρίβειαν, quam in philosophis exigimus, sed plerumque vel per *caussas*, vel per accidentia siue adiuncta, rem describunt. Sic Cicero pro *Cluent.* dicturus Milesiam quamdam mulierem, partu sibi medicamentis abacto, capitis esse damnatam, elegante definitione filii vtitur, atque hanc concinnat periodum: *Nec iniuria, quae spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiae, designatum reipublicae ciuem sustulisset*. Ex quo exemplo patet, plures nonnumquam definitiones, aut si mauis descriptiones, veluti per congeriem accumulari. Nec minus elegans est illa definitio Cicer. *Philipp.* I, 12. *Est autem gloria, laus recte factorum, magnorumque in rempublicam meritorum, quae cum optimi cuiusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur*. Caussin. *lib. IV. cap.* 13. vocat hu-

huiusmodi definitionem *per synonymiam*, addique exemplum: *Quid enim est aliud lilium, quam terrae ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, pulchritudo radiis suauiter emicantibus fulgurans?* Eodem exemplo olim vel Sapho vel Achilles Tatius rosam γῆς κόσμον φυτῶν ἀγλάϊσμα ὀφθαλμὸν ἀνθέων, *terrae ornamentum, plantarum decus, oculum florum* adpellauit.

* *) Tria vero potissimum definitionum genera, in cultiore oratione commendantur. Primum rhetoribus vocatur ἄρνησις, alterum ἀφαίρεσις, tertium σύγκρισις. I. ΑΡΝΗΣΙΣ siue *negatio* est, quum vera genera, verasque propietates tollimus. Cicero *pro Cluent. At quae mater? quam coecam crudelitate et scelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vmquam turpitudo retardauit, quae vitiis animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea stultitia, vt eam nemo hominem, ea vis, vt nemo feminam; ea crudelitas, vt nemo matrem adpellare possit.* II. ΑΦΑΙΡΕΣΙΣ siue *remotio*, quum res differentes tollimus, proprias subiungimus. Cic. *Philipp. I,* 12. *Credo enim vos homines nobiles, magna quaedam spectantes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli suspicantur, quae semper ab amplissimo quoque clarissimoque contemta est, non opes violentas, et populo Romano minime ferendam potentiam, sed caritatem ciuium et gloriam concupisse, est autem gloria laus recte factorum, cet.* III. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ siue *contentio*, quum simul contraria siue opposita exprimimus. Cic. *Phil. II,* 44. *Et nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris. Sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. Pax est tranquilla libertas, seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum.* Conf. Buchner. *de commut. rat. dicendi*

di II, 3. 1. At sunt tamen alia quoque oratoriarum definitionum genera. Aliquando enim res definitur per *partes* suas: Lactant. *Inst.* II, 5. *An Archimedes Siculus concauo aere similitudinem mundi ac figuram potuit machinari, in quo ita solem ac lunam composuit, vt inaequales motus, et caelestibus similes conuersionibus singulis quasi diebus efficerent, et non modo accessus solis et recessus, vel incrementa deminutionesque lunae, verum etiam stellarum vel inerrantium vel vagarum dispares cursus orbis ille, dum vertitur, exhiberet? Deus ergo illa vera non potuit machinari et efficere, quae potuit sollertia hominis imitatione simulare?* Aliquando per *caussas* et *effectus*. Hoc modo enim pestem definit Virgil. *lib. III. Aeneid. v.* 137. *seq.*

- - Subito cum tabida membris
Corrupto coeli tractu miserandaque venit
Arboribusque satisque lues, et lethifer annus.
Liquebant dulces animas, aut aegra trahebant
Corpora; tum steriles exurere Syrius agros.
Arebant herbae et victum seges aegra negabat.

Definitiones per *accidentia* et *similitudinem*, addit Caussin. *lib. IIII. cap.* 20. *seq.*

V.

Et diuisio. Nec minus ornatam periodum reddit II. DIVISIO *). Saepe enim vel totum in partes, vel genus in species partitur orator, vt tanto vberior grauiorque fiat oratio. Optimas vero diuisiones suppeditare philosophiam **), nemo, nisi rerum omnium ignarus, ignorat.

*) Exemplum dabit Muret. *Part. I. orat. VII.* Dicturus is erat, philosophiam moralem non ad adparentem, sed ad veram felicitatem esse

esse comparatam. At quum ex philosophia didicisset, adparentia illa bona vel vtilia, vel honesta, vel iucunda videri, diuisione illa vtitur, atque inde hanc concinnat periodum: *Non enim philosophia sibi opes ac copias, quae et saepe possessoribus suis exitio sunt, et tam multis casibus eripi possunt; non honores et imperia, quae, quod concupierint, multi; quod adspernatus sit, nemo vmquam vituperatus est; non quidquam denique proponit eiusmodi, quo et carere sine probro, et abundare sine gloria, liceat: sed eam, ad quam omnes adspirant, quam sibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes suas actiones, omniaque consilia referunt, felicitatem.*

**) Non tamen et hic partes tamen enumerari, sed singularum vel definitiones vel attributa quaedam recenseri solent. Sic Cicero *de offic. I, 4.* quum e Stoica philosophia didicisset, quatuor esse virtutes cardinales, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam: singulares definitiones vna hac eaque elegantissima, periodo complectitur: *sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, sollertiaque versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, et rerum contractarum fide: aut in animi excelsi atque inuicti magnitudine ac robore: aut in omnium, quae fiunt, quaeque dicuntur, ordine et modo, in quo inest modestia et temperantia.*

VI.

Sic etiam CAVSSAS rerum, ipsasque rationes, et argumenta oratori sufficit philosophia *). Iis vero quam maxime ad periodos caussales concinnandas opus est **). Et caussis.

*) Philosophia enim quum sit solida veri

bonique cognitio, non solum τὸ ὅτι verum etiam τὸ διότι, inuestigat. Nam *scire* est rem per caussas nosse.

**) Periodi caussales nascuntur, si propositiones suis muniuntur rationibus. Rationes vero solidissimas suppeditat philosophia. Exemplo sit elegantissima periodus apud Ciceron. *de amicit. cap.* 11. Propositio eius haec est: *nulla est excusatio peccati, si amici caussa peccaueris:* Eam hac solidissima ratione fulcit: *Nam quum conciliatrix amicitiae virtutis opinio fuerit; difficile est amicitiam manere, si a virtute defeceris.*

VII.

Necnon effectus et adiuncta.

Sed et EFFECTVS et ADIVNCTA rerum, quibus saepe egregie amplificatur periodus, e philosophia petuntur*).

*) Mira est eiusmodi periodorum elegantia, si rem veluti viuis coloribus depingere, atque ob oculos ponere velis. Effecta enim et adiuncta, quum maxime incurrant in sensus, tam luculentam reddunt orationem, vt rem non audire nobis, sed oculis vsurpare videamur. Insignem haec vsum habent in describendis personis, quarum χαρακτῆρες non nisi ex interiore philosophia morali peti possunt. Quam accurata est descriptio Catilinae apud Sallust. *Catil. cap.* 5. *Corpus patiens inediae, vigiliae, algoris, supra quam cuique credibile est, animus audax, subdolus, varius, cuius rei libet, simulator ac dissimulator, alieni adpetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus: satis loquentiae, sapientiae parum. Vastus animus immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat.* Sic Seneca *de ira l.* 1. iracundiae turpitudinem exaggeraturus, effectus et adiuncta furoris et irae

inter

inter se contendit: *nam vt furentium certa indicia sunt, audax et minax vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietae manus, color versus, crebra et vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant et micant oculi, multus in ore toto rubor, exaestuante ab imis praecordiis sanguine; labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitus mugitusque, et parum explanatis vocibus sermo praeruptus, et complosae saepius manus, et pulsata humus pedibus, et totum concitum corpus, magnasque minas agens, foeda visu et horrenda facies, deprauantium se atque intumescentium.* Cicero de mansuetudine *in orat. pro M. Marcello 3. animum vincere, cet. iudico.*

VIII.

Nec minus CONTRARIA *) et CONDITIONES **), quibus ad construendas periodos saepe opus est, e philosophia mutuanda sunt.

Itemque contraria et conditiones.

*) Sic praeclare sapientiam et curiositatem seiungit Cic. *de finib. V,* 18. *omnia quidem scire, cuiusque modi sint, cupere, curiosorum: duci vero maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem scientiae, summorum virorum est putandum.*

**) In conditionibus quantum momenti sit positum, nemo ignorat. Quidquid enim adfirmari negarique potest, non absolute, sed certa sub conditione verum est. Quaenam vero sint singularum veritatum conditiones, id quidem philosophia docet. Sic. Cic. *de offic. I,* 29. ostensurus, qua conditione iocari liceat: *Ludo autem et ioco,* inquit, *vti illo quidem licet,*

 sed

fed ficut fomno et quietibus ceteris, tum, quum grauibus feriisque rebus fatisfecerimus.

VIIII.

Sententiae etiā e philofophia petendae.

Idem dicendum de SENTENTIIS*), quae vix vllam vel venuftatem vel dignitatem habent, nifi ex intima philofophia depromantur.

*) Sane, qui maxime ob fententiarum grauitatem concinnitatemque commendantur, philofophi fuerunt, veluti e Graecis Epicharmus et Euripides, e Latinis Seneca et Plinius. Nec praetermittendae tamen hic funt, quas fupra (P. I. cap. 2. §. 56. p. 144.) de Senecae fententiis dedimus, obferuationes. Merito hic confulendus eft Henr. Stephanus in *differtatione* elegantiffima *de habendo delectu fententiarum, quae γνῶμαι a Graecis dicuntur*, vbi obferuat, improbas plerumque effe fententias, quae non ad philofophiae praecepta, fed ad vulgi opinionem formentur. Tales funt illae Menandri:

Ἀπλοῦν γὰρ ἐστι.
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως ἀποθανεῖν.

Satius fuiffet, eos, qui fua quadra viuere nequeunt, occidere, (quam pauperibus ftipem dare.) nec non Plauti:

Enimuero dii nos, quafi pilas, homines habent.

Praemiffa eft vtiliffima illa Stephani differtatio *comicorum Graecorum fententiis* ab eo editis CIↃ IↃLXVIIII. in 16.

X.

Fundamenta ftili, quae argumentis inferuiunt.

Sed haec quidem praecipua funt fundamenta ftili, quae *fingularibus periodis* fuppeditant materiam. Proximum eft, vt et ea,

quae

quae *integris argumentis* inseruiunt, consideremus. Et horum quidem tria sunt, LOCVS COMMVNIS, SYLLOGISMVS, et ENTHYMEMA.

XI.

LOCVS COMMVNIS est tractatio thematis moralis *) vel politici **) generalior, quae deinde ad hypothesin accommodatur ***). Locus communis quid.

*) Dici non potest, quantum eiusmodi loci communes ornent orationem. Hinc vix vlla Ciceronis exstat oratio paullo diligentius scripta, cui non locus communis quidam moralis intextus sit. Sic e. g. *in oratione pro Sex. Roscio cap.* 16. *et* 18. eleganter differit de laudibus vitae rusticae: *cap.* 23. 24. praeclare ex philosophia morali disputat, possitne parricida tranquillo animo esse? et an tam nefandum crimen praesumatur? In oratione *pro T. Annio Milone cap.* 16. tractatur locus communis de moderamine inculpatae tutelae. In orat. *pro Marcello cap.* 2. *et sequentibus* demonstrat, maiorem esse clementiae, quam rerum bello gestarum, laudem. Talium locorum communium plenae sunt Ciceronis, Plinii, et recentiorum quoque oratorum, ueluti Mureti, Maioragii, et Buchneri orationes.

**) Nonnumquam et politica themata intexuntur orationi. Sic Cicero in orat. *pro Sex. Roscio cap.* 20. eleganter disputat, qua lege accusatores tolerandi sint in republica? Plura occurrunt in Buchneri *panegyricis*. Exempli loco esse poterit *oratio V.* vbi *p.* 133. differit de studiis iuuvenilibus principum; *p.* 135. de vtilitate peregrinationum; *p.* 136. de virtute vxoris princi-

pis, *p.* 159. an quis ſuam ſibi poſſit fingere fortunam? cet.

***) Paullo aliter itaque loci communis vocabulum accipit Aphthon. *Progymn. VII.* 1. dum eum vocat λόγον αὐξητικὸν τῶν προσόντων τινὶ καλῶν ἢ κακῶν, *orationem augentem ea, quae in aliquo ſunt bona vel mala.* Alius enim eſt locus communis *oratorius*, de quo nos hoc loco: alius *progymnaſmaticus*, de quo Aphthonius agit.

XII.

Quomodo elaboretur.

Ceterum locus communis quiſque conſtat THESI et AETIOLOGIA. Accedit nonnumquam ILLVSTRATIO a *ſimili, comparatione, exemplis, contrario, teſtimoniis* *). Quo vero ordine haec omnia proponenda ſint, in oratoris poſitum eſt arbitrio **).

*) Exemplum dabimus, locum communem Ciceronis de accuſatoribus improbis, qui in oratione *pro Sex. Roſcio c.* 20. Hic

I. THESIS praemittitur. *Intereſt reipublicae, vt multi ſint accuſatores, dummodo non calumnientur.* Hanc theſin ita profert Cicero: *accuſatores multos eſſe in ciuitate, utile eſt, ut metu contineatur audacia. Verum tamen hoc ita eſt vtile, vt ne plane illudamur ab accuſatoribus.* Accedit ſtatim

II. AETIOLOGIA. *Innocens eſt quiſpiam, verumtamen, quamquam abeſt a culpa, ſuſpicione non caret. Tametſi miſerum eſt, tamen ei qui accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere. Quum enim aliquid habeat, quod poſſit crimínoſe ac ſuſpicioſe dicere, aperte ludiſicari, et calumniari ſciens non videtur. Quare facile omnes patimur eſſe quam plurimos accuſatores,*

quod innocens, si accusatus sit, absolui potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Vtilius est autem, accusari innocentem, quam nocentem caussam non dicere. Sequitur

III. ILLVSTRATIO, petita

I. *a simili. Anseribus cibaria publice locantur, et canes aluntur in Capitolio, vt significent, si fures venerint. At fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint, et quia id est suspiciosum, tametsi bestiae sint, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, quum Deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffringentur, quod acres sint, etiam tum, quum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant; nocere non possunt. Alii canes, qui et latrare et mordere possunt. Cibaria vobis praeberi videmus. Vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis, etiam tum, quum verosimile erit, aliquem commisisse, in suspicione latratote, id quoque concedi potest.*

II. *a ritu antiquo*, calumniatorum frontibus litteram K inurendi. *Sin autem sic agetis, vt arguatis aliquem patrem occidisse, neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo, et tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet, sed si ego hos bene noui, litteram illam, cui vos vsque eo inimici estis, vt etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis.*

Aliquando tamen omittitur illustratio, eiusque loco consectarium aliquod additur. Exempla habes apud Scvvarz. *de orat. concinna* §. 29. Seligemus vnum, quod p. 33. attuli:

The-

Thesis: *Ille neutiquam diues est, qui neque finem habet cupiendi, neque modum statuit utendi.*

Aetiologia: *Nam et multum desiderare egentis est signum, et nihil parcere egestatis initium.*

Consectarium: *Adeo vt malim paucis iucunde frui, quam magnas opes immoderato animo vel adpetere, vel prodigere.*

**) Idem sane Cicero *in orat. pro Arch.* locum communem de optimarum artium studiis ita disponit, vt *illustrationem aetiologiae* partim praemittat, partim subiungat.

I. THESIS. *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, et sine doctrina, naturae ipsius habitu prope diuino per se ipsos et moderatos et graues extitisse, fateor. Etiam illud adiungo, saepius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae; tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere exsistere.*

II. ILLVSTRATIO petita *ab exemplis.* *Ex hoc* esse *hunc numero, quem patres nostri viderunt, diuinum hominem, Africanum: ex hoc C. Laelium, L. Furium, modestissimos homines et continentissimos: ex hoc fortissimum virum, et illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem: qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque virtutem litteris adiuuarentur, numquam se ad earum studium contulissent.*

II. AETIOLOGIA.

1. *Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, vt opinor, hanc animi remissionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt, neque aetatum omnium*

nium, neque locorum. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur.

2. *Quod si ipsi haec neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus; tamen ea mirari deberemus, etiam quum in aliis videremus.*

IIII. ILLVSTRATIO noua. *Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, vt Roscii morte nuper non commoueretur? qui quum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus?*

XIII.

Quum vero oratio constet argumentis, argumentaque syllogismis concludantur: facile patet, vsum plane incredibilem esse SYLLOGISMI oratorii. Languida enim neruisque suis destituta videbitur oratio, quantumuis ornata, quae eiusmodi syllogismis non constat *). Vsus syllogismi oratorii.

*) In alia omnia quidem ire videri posset Quinctilianus *Instit. orat. V,* 14. dum ita praecipit: *Namque ego vt in oratione syllogismo quidem aliquando vti nefas non duco, ita constare totam aut certe confertam esse adgressionum et enthymematum stipatione, minime velim. Dialogis enim ac dialecticis disputationibus erit similior, quam nostri operis actionibus, quae quidem inter se plurimum differunt.* Sed facile patet, non de oratoriis syllogismis eum loqui, sed de dialecticis, quos nemo paullo prudentior in elegantiore oratione tolerauerit. Hinc statim addit:

dit: *Nobis ad aliorum iudicia componenda est oratio, et saepius apud omnino imperitos atque aliarum certe ignaros litterarum loquendum est; quos nisi et delectatione allicimus, viribus trahimus, et nonnumquam turbamus adfectibus, ipsa, quae iusta ac vera sunt, tenere non possumus. Locuples et speciosa vult esse eloquentia, quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis et crebris et in vnam prope formam cadentibus concisa, et contemtum ex humilitate, et odium ex quadam seruitute, et ex copia satietatem, et ex amplitudine fastidium tulerit.* Nos ergo, quum non de contortis conclusiunculis, quales in dialecticis disputationibus vibrantur, sed de syllogismis copiosis et vberioribus, qui non in vnam formam cadunt, loquamur: facile possumus Quinctiliano conciliari.

XIIII.

Quid sit? Est vero syllogismus oratorius iusta ratiocinatio, cuius singulae partes ita deducuntur atque amplificantur, vt syllogismi materia ac forma in tanta verborum copia latitans non nisi ab eruditis possit animaduerti *).

*) Sic Ciceronis oratio *pro Sex. Roscio* paene tota ex syllogismis composita est. Sed eos tamen, nisi ostendatur dispositio, vix quisquam lectorum animaduertet. Immo aliquando adeo multis verbis inuoluitur syllogismus, vt, syllogismum proferri, nemo animaduertat, maxime si perturbatiore ordine collocantur propositiones. Exemplo id demonstrauit Anton. Riccobon. *in comment. ad Aristotelis lib. I. cap. 2. de arte rhetor. p. 57.* Cicer. *orat. pro Coelio cap.* 19. 20.

In Coelio nulla est luxuries: est enim deditus

opti-

optimarum artium studiis, quo in hominum genere nulla luxuries esse solet.

Hic primo CONCLVSIO est, quam ita Cicero proponit: *At vero in M. Caelio nulla luxuries reperietur, nulli sumtus, nullum aes alienum, nulla conuiuiorum ac lustrorum libido, quod quidem vitium ventris et gutturis non modo non minuit aetas hominibus, sed etiam auget. Amores autem et hae deliciae, quae vocantur, quae firmiore animo praeditis diutius molestae non solent esse, (mature enim et celeriter deflorescunt,) numquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt.* Conclusioni MINOREM propositionem, seu *adsumtum* subiungit Cicero: *Audistis, quum pro se diceret, audistis antea, quum accusaret, genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque verborum, quae vestra prudentia est, perspexistis. Atque in eo non solum ingenium elucere eius videbatis, quod saepe etiam, si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat ratio, et bonis artibus instituta, et cura et vigiliis elaborata.* Denique et MAIOR propositio subiungitur, cuius ἐξεργασία talis est: *Atque scitote, iudices, eas cupiditates, quae obiiciuntur Caelio, atque haec studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. Fieri enim non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, saepe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando, possit sustinere.*

XV.

Ceterum SYLLOGISMVS oratorius ita elaboratur, vt singulis propositionibus, quas praemissas vocant, subiiciatur vel Quomodo elaboretur?

AETHIO-

AETIOLOGIA vel ILLUSTRATIO, vel utraque *). Quo ordine tum propositiones, tum membra illa, disponenda sint, denuo in oratoris positum est arbitrio**).

*) Sic Sextum Roscium Amerinum defensurus Cicero, non cadere in illum parricidii suspicionem hoc syllogismo ostendit:

Quicumque parricidii suspectus est, is audacissimus sceleratissimusque sit oportet.
Non autem huius notae est Sextus Roscius.
Non ergo est parricidii suspectus.

Maiori propositioni statim addit *aetiologiam*. Est enim crimen horrendum: ut et *illustrationem a* testimonio: vultu saepe laeditur pietas. Minorem etiam Cicero probat atque illustrat per *μερισμὸν*, ostenditque, Roscium nec audacem esse, nec luxuriosum, nec auarum. Ipsam Ciceronis *ἐξεργασίαν* statim subiiciemus.

**) Non ergo ordinem naturalem seruandum semper existimamus. Magna hic oratori relicta est libertas. Exemplo paullo ante adducto rem illustrabimus. Cicero syllogismum suum procul dubio ita animo conceperat.

I. MAIOR. Quicumque suspectus est parricidii, eum audacissimum sceleratissimumque esse oportet.

1. *Aetiologia;* Est enim crimen horrendum.
2. *Illustratio:* Quum enim vultu laedatur pietas: quanto magis parricidio?

II. MINOR: Sextus Roscius non est talis.

Aetiologia et illustratio per *μερισμόν*:
Non est *audax*, nec *luxuriosus*, nec *auarus*.

III. CONCLVSIO. Ergo non suspectus est parricidii.

At in elaboratione alio ordine utitur. Aetio-

lo-

logiam enim atque illuſtrationem ipſi maiori propoſitioni praemittit hoc modo:

I. Aetiologia maioris. *Occidiſſe patrem Sextus Roſcius arguitur. Sceleſtum, Dii immortales, ac nefarium facinus, ac eiuſmodi, quo vno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe videantur.*

II. Illuſtratio maioris. *Etenim, ſi, (id quod praeclare a ſapientibus dicitur,) vultu ſaepe laeditur pietas; quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit patri, pro quo mori, ipſum, ſi res poſtularet, iura divina atque humana cogebant?*

III. MAIOR propoſitio. *In hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro exſtitit, vt, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigii ſimile numeretur; quibus tandem te, o Eruci, argumentis accuſatorem cenſes vti oportere? nonne et audaciam eius, qui in crimen vocetur, ſingularem oſtendere, et mores feros, immanemque naturam, et vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, denique omnia ad pernicem profligata atque perdita?*

IIII. MINOR. *Quorum tu nihil in Sextum Roſcium ne obiiciendi quidem cauſſa contuliſti.*

Probatio et illuſtratio minoris per μερισμόν. *Patrem occidit Sextus Roſcius. Qui homo? Adoleſcentulus corruptus et ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet ſicarius, homo audax, et ſaepe in caede verſatus? At hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, et aeris alieni magnitudo: et indomitae animi cupiditates, ad hoc ſcelus impulerunt? De luxuria purgauit Erucius, quum dixit, hunc ne in conuiuio quidem ullo fere interfuiſſe. Nihil autem umquam debuit. Cupiditates porro quae poſſunt eſſe in eo, qui, vt ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, et in agro colendo vixerit?*

vit? Quae vita maxime disiuncta a cupiditate, et cum officio coniuncta.

VI. CONCLVSIO. *Quae res ergo tantum istum furorem Sexto Roscio obiecit?*

Eadem libertate oratores etiam minorem maiori propositioni, aut vtrique conclusionem praemittunt. Id quod, nisi breuitati studeremus, facile posset exemplis quam plurimis demonstrari.

XVI.

Enthymema oratoriũ. Quum vero non semper vtraque praemissarum ad rei demonstrationem videatur necessaria: non raro alterutra omittitur, et tunc quidem e syllogismo fit ENTHYMEMA oratorium *).

*) Non ergo singularia quaedam praecepta exigit ENTHYMEMA. Vid. Quinctilian. *lib. V. Inst. orat. c.* 14. Hoc vno enim a syllogismo oratorio differt, quod alterutra praemissarum omittitur. Vbi recte obseruat Aristot. *de arte rhetor. lib. I. cap.* 2. eam omittendam esse propositionem, quae iam satis nota sit auditoribus. Ἐὰν γὰρ ᾖ τι τούτων γνώριμον, οὐδὲ δεῖ λέγειν. αὐτὸς γὰρ τοῦτο προστίθησιν ὁ ἀκροατής. *Si enim aliquid sit horum notum, non oportet dicere. Ipse enim id supplet auditor.* Altera, quae reliqua est, eadem ratione elaboratur, quam in syllogismis oratoriis paullo ante ostendimus.

PARS SECVNDA SPECIALIS.

DE VARIIS SCRIPTORIBVS IN SOLVTA ORATIONE VSITATIS.

CAPVT PRIMVM.

De Epistolis.

I.

DE conscribendis epistolis innumeri ferme praecepta satis prolixa dederunt *): sed, mea quidem sententia, paucissimi fecerunt operae pretium. Quum enim plerique epistolas certis regulis adstringere ausi sint: praestantissimae optimorum auctorum epistolae, opera quippe extemporali scriptae, longissime ab illis regulis discedunt **). Ex quo consequitur, vt aut epistolas Ciceronis, Plinii aliorumque innumeras proscribendas, aut praecepta illa epistolographica parui aestimanda iudicemus.

Pleraeque institutiones epistolicae nullius momenti sunt.

*) E veteribus de epistolis conscribendis nonnulla commentati sunt Demetr. Phal. *de eloquut.* et Gregor. Nazianz. *epistola singulari*, quam seorsum cum Ad. Theodori Siberi *commentario* prodiisse nouimus *Vitemb.* cIↃIↃcvIII. 8. Post renatas litteras eiusmodi prodiere libelli, e quibus

bus palmam reliquis praeferunt Io. Ludouici Viuis *de conscribendis epistolis*, *Colon.* cIↃ IↃxxxvi. 8. Desid. Erasmi et Corn. Celtis eiusdem tituli libelli, *Colon.* cIↃ IↃxxiiii. 8. Rob. Britanni *ratio conscribendarum epistolarum*, *Lutet. Paris.* cIↃ IↃxlv. 8. Io. Despauterii *Ars Epistolica*, *Lutet. Paris.* cIↃ IↃxxxv. 8. Henr. Farnesii *de imitatione Ciceronis*, *seu de scribendarum epistolarum ratione*, *Antu.* cIↃ IↃlxxi. 8. Melch. Iunii *scholae rhetoricae de contexendarum epistolarum ratione*, *Argent.* cIↃ IcIxxxvii. 8. Iusti Lipsii *Institutio epistolica*, *Antu.* cIↃ IↃcv. 4. Dan. Ge. Morhofii *collegium epistolicum*, *Lubecae* cIↃ IↃccxvi. 8.

**) Solent enim eiusmodi auctores certas tradere regulas de quarumuis epistolarum argumentis et dispositione, quas tamen nemo ueterum adcurate obseruauit, neque hodienum quisquam eruditorum obseruat. Hinc si gratulatoriam quamdam Ciceronis epistolam contuleris cum praeceptis Io. Phil. Horstii, Sam. Schmidii, aliorumque scriptorum: non obseruabis, ad ista praecepta se adstrinxisse liberum Ciceronis ingenium. Alii formulas epistolis collegerunt, veluti Henr. Anringius in *medulla variarum, earumque in orationibus vsitatissimarum connexionum*, *Ienae*, cIↃIↃCLVIII. 12. Hannardus Gamerius Mosaeus in *auctoritatibus Ciceronis*, *Col.* cIↃIↃCLXXVII. 8. Hich. Neander in *epist. familiarium formulis*, *Lips.* cIↃIↃXCI. 8. Iac. Pontanus in *centuria epistolicarum formularum*, *Coloniae* 8. Gabr. Prateolus *in floribus et sententiis scribendisque formulis illustrioribus ex Cicerone*, *Paris.* cIↃIcLXXVII. 16. Andr. Reyherus in *florilegio epistolico*, *Gothae*, cIↃIↃCLXVI. 8. Io. Starkius in *thesauro epistolari locorum et formularum epistolicarum*, *Hamb.* cIↃIↃCXXI. 8. Car. Virulus in *formulis*

dis epistolarum, *Paris.* cIↃcccclxxxx. et alii complures, sed, qui in haec formularum dumeta se relegari patiuntur, iis merito acclamaueris illud Horatii.

O imitatores, seruum pecus!

Liberrima est epistolas conscribendi ratio, sunt enim epistolae familiare inter absentes colloquium. Atqui familiares sermones regulis et formulis se circumscribi haud patiuntur. Ex quo consequitur, vt *quo simpliciora breuioraque sunt praecepta epistolica, eo meliora iudicanda sint.*

II.

Epistolae eruditorum Latinae variorum generum sunt. Aliae enim de rebus philosophicis, aliae de mathematicis, aliae de philologicis et criticis, aliae de theologicis, iuridicis, medicis, aliae denique de historicis conscribuntur. Quas omnes, quum non tam epistolae, quam dissertationes, videantur, nec tam elegantiam, quam acumen eruditionemque et diffusam lectionem, ostentent, huc plane non pertinere arbitramur. **Varia epistolarũ genera.**

Philosophicis) Tales sunt epistolae Senecae, quas si dissertationes philosophicas ac morales dixeris, non errabis, ex mea quidem sententia. Vnde non dubito eorum accedere sententiae, cui Senecam eas non ad Lucilium misisse, sed animi caussa, prout quidque in mentem venerat, in chartam coniecisse, existimant. Tales etiam sunt *Epistolae* Bern. Baldi *Mediol.* cIↃ IↃLVIII. 8. Conr. Bouillii, *Geneu.* cIↃIↃx. cum reliquis operibus, Ren. des Cartes, *Amstelod.* cIↃIↃLXVIII. 4. Honorati Fabri, *Franc.* cIↃ IↃ CLXXIIII. 12. Mars. Ficini, *Florent.*

cIↃ ccccLxxxxv. 3. Iac. Horstii, *Lips.* cIↃ IↃ Lxxxxv. 8. aliaeque complures.

mathematicis) Veluti epistolae Matthiae Berneggeri, et Io. Kepleri mutuae, *Arg.* cIↃIↃcLxxII. 12. Guil. Schickardi et Matthiae Berneggeri, *Arg.* cIↃ IↃcLxxIII. 12. aliaeque.

philologicis) Huc pertinent epistolae Rol. Maresii, *Par.* cIↃ IↃcIIII. 8. et *Lips.* cIↃIↃcLxxxvII. 12. Rich. de Buri, *Franc.* cIↃ IↃx. 8. et Io. Caselii, *Helmst.* cIↃ IↃcxxIII. 8. et *Hamb.* cIↃ IↃcxvIIII. 8. Iani Drusii, Io. Corasii, Iusti Lipsii, Aldi Manutii et Iani Parrhasii *quaesita per epistolas*, cet.

criticis) In rebus criticis occupantur pleraeque epistolae Scaligerorum, Is. Casauboni: Cl. Salmasii, Cl. Sarrauii, Th. Reinesii ad *Hoffmannum*, *Rupertum*, *Daumium*, *Bosium*, Fort. Liceti, Iusti Lipsii, Cael. Calcagnini, Tan. Fabri, Iani Gruteri, Io. VVovverii et variae illae virorum doctorum, quarum syllogen tomis V. in forma maiori quarta publici iuris fecit v. c. Petrus Burmannus, *Leidae* cIↃIↃccxxIv. xxvII.

theologicis) Quales sunt epistolae pleraeque Hieronymi, Augustini aliorumque patrum, et e recentioribus Io. Launoii, M. Ant. Flaminii, aliaeque complures.

iuridicis) In iuridico argumento saepe versantur viri generosi Greg. Maiansii *Epistolarum libri* vI. qui prodierunt *Valentiae Edetanorum* cIↃ IↃccxxxII, 4. in quibus orationis nitor cum rerum, quas explicat, praestantia certare videtur.

historicis) Quo pertinent epistolae Aug. Gisl. Busbequii, Herm. Conringii, Melch. Goldasti, Hug. Grotii, Hub. Langueti, Anglerii, Sforc. Pallauicini, Andr. Chrysost. Zaluskii, et aliorum. Nuper, vt alia omittam exempla, va-

varias Galliae cisalpinae et transalpinae antiquitates eruditis epistolis explicauit Scip. Maffeius, Veronensis, quae prodierunt sub titulo: *Galliae antiquitates quaedam selectae atque in plures epistolas distributae, Veron.* cIↃIↃccxxIIII.

III.

Magis huius loci sunt epistolae, quae non eruditionis ostentandae, sed testandi amoris aut animorum conciliandorum caussa scribi solent: in quo genere scribendi Cicero, Plinius, Paullus Manutius, Marcus Antonius Muretus, Latinus Latinius, Ianus Nic. Erithraeus, Petrus Cunaeus regnant *). Quae huc pertineant?

Ciceroni in omni epistolarum genere non temere vllus comparandus est. Sane in *epistolis ad diuersos* incomparabilis eloquentia, in *epistolis ad Atticum* insignis prudentia et adfectus vbique elucet, facileque adparet, Ciceronem, siue iocari, siue irasci, siue permouere maluerit, omnes alios longo post se interuallo reliquisse. Vid. Henr. Stephani *dissert. de vario epist. Cicer. genere*. Merito ergo epistolae illae incomparabiles assidua lectione in succum et sanguinem vertendae, nec vmquam e manibus deponendae sunt. Quem fructum inde ceperit Herm. Buschius, ostendit Io. Freinshem. *orat. IIII. p. 46.* Cicero.

Plinii epistolae succinctae et festiuae, facetae et acutae: et concinnis sententiis distinctae, mirifice placent viris ingeniosis. Sed stilum tamen hunc non omnes decere, nec omnibus conuenire ingeniis, palam est. Plinius, inquit Lud. Viues, *doctis atque acutis ingeniis mirifice est aptus, qui scholasticas inter se mit-* Plinius.

runt epistolas et vmbraticas, quibus oportet plus ornatus et condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur. Adde Morhof. *Polyhist. I, 1. 13. 20. p. 300. Tomo I.*

Manutius. Manutius nemo accuratius Ciceronianam dictionem expressit. Longius tamen abest a Ciceronis vigore et prudentia. Vnde eius epistolae ornatae quidem, at a rebus plane inopes adparent. Quae forsan caussa est taedii illius, quod Casp. Scioppio iudice, legentibus Manutium obrepere soleat. Recentissima et optima editio est Krausiana. Elegantissimam eius epistolam, quam Marq. Gudius omnium epistolarum Pauli Manutii reginam vocare solebat, e bibliotheca huius viri docti edidit Morhof. *in Polyhist. I, 1. 25. 41. p. 345. Tomo I.*

Muretus. Qui Paulo Manutio deesse videtur vigor et spiritus, M. Ant. Mureto plane est admirandus, vt hunc ego inter recentiores reliquis omnibus anteponere non dubitem. Quod iudicium etiam est Iani Nicii Erythraei *in Pinacoth. I, 5.*

Latinius. Prodierunt Latini Latinii epistolae *Romae* cIↄ Iↄ cxxxviiii. 4. et praeter rerum varietatem ob Latinitatis nitorem quam maxime commendantur.

Erythraeus. Ian. Nic. Erythraeus, vel potius, qui sub eo nomine latet, Io. Vict. Roscius, Romanus, in eloquentia Latina adeo excelluit, vt in arte sua iure Roscius dicatur. Prodierunt epistolae eius admodum nitidae atque vrbanae, *Colon.* cIↄ Iↄcxlv. 8. aliquot voluminibus, quae acutissimo Gabr. Naudeo adeo se probarunt, vt eas Petr. Bembi et Ang. Policiani epistolis longe anteponat. Vid. Naud. *epist. 66.*

Cunaeus. Eloquentiae laudem etiam non denegaueris epistolis Petri Cunaei, quas nuper edidit vir publico rei litterariae bono natus Petr.

 Bur-

Burmannus *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxxv. 8.

*) Aliquam ſtili elegantiam prae ſe ferunt epiſtolae Angeli Politiani: Petr. Bembi, Eraſmi *Roterodami*, Ioach. Camerarii, Rog. Eſchami, Iuſti Lipſii, Dom. Baudii, Aug. Puchneri, Io. Geo. Graeuii, Conr. Sam. Schurtzfleiſchii, ſed quum horum plerique ſingulare quoddam dicendi genus adfectarint, quod non eſt publici ſaporis, legendi potius, quam imitandi, mihi quidem videntur.

IIII.

Quotuplices? Ceterum epiſtolae Latinae, quibus hodie vtimur, vel *familiares* ſunt, vel *elaboratiores*. Illae plures plerumque res complectuntur*): hae de vno themate exarantur diligentius **).

*) Solent enim familiares, ſi quando colloquuntur, de variis rebus inter ſe confabulari. Quae colloquia, quum imitentur epiſtolae, mirum haud eſt, ſi et illae de pluribus rebus agant. Tales ſunt pleraeque Ciceronis *epiſtolae ad Atticum*. Exemplum vide *lib. XV. epiſt.* 25.

**) Huc pertinent epiſtolae *gratulatoriae*, *gratiarum actoriae*, *petitoriae*, *commendatitiae*, *cet*. Per has enim totas regnat vna eademque propoſitio primaria, adeoque adhibitis argumentis, diligentius elaborari ſolent. Sic Ciceronis *epiſt. ad diuerſ. XI*, 22. tota eſt commendatitia, *epiſt.* 12. *lib. V.* tota petitoria, eaque elegantiſſima. Vberiorem catalogum, in quo ſingulae Ciceronis aliorumque epiſtolae ad ſuas claſſes referuntur, dederunt Melch. Iun. *de conſcrib. epiſt.* et Morhof. in *colleg. epiſtolico*, ſed qui ab eloquentiae ſtudioſo ex tot epi-

stolarum voluminibus postea editis facile augeri posset.

V.

Epistolas familiares conscribendi ratio.

In epistolis *familiaribus* primo propositiones, de quibus scribere velis, iusto ordine ponantur ob oculos*). Deinde dispiciatur, habeantne inter se aliquid commune, an plane dissimilis sint naturae. Id enim dabit elegantem connexionem **). Considerentur porro singulae propositiones, an probari illustrariue debeant ***). Et inde si accesserit elaboratio, facile nascetur epistola familiaris elegantissima ****). Illud tamen obseruandum postremo, has epistolas quam maxime exigere moratum ac iocosum illud dicendi genus, de quo superiore capite disseruimus.

*) Exemplum omnia ista praecepta reddet dilucidiora. Sunto nobis hae propositiones.
I. *Breuiter scribam tuo exemplo.*
II. *Fiduciam nobis magnam iniicis.*
III. *Bono ergo animo ero.*
IIII. *Litterarum mearum caussa non exspectabis in Italia.*
V. *Habebis pecuniam.*
VI. *Seruilius tibi amicus est.*
VII. *Nos non deerimus.*

**) Connexiones vel *verbales* sunt, vel *reales*. *Illae* per particulas et formulas fiunt, *hae* a propositionum similitudine ac dissimilitudine petuntur. Nonnumquam tamen etiam sine connexione propositiones componuntur. Sic Cicer. *epist. ad diuers.* XI. 24. omnes istas propositiones VII. quas paullo ante recensuimus, sine connexione ita extulit.

I. *Nar-*

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor. Te igitur imitabor.*

II. *Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, vt quotidie melius: Lepidum commode sentire, tribus exercitibus quiduis nos oportere confidere.*

III. *Si timidus essem, tamen ista epistola omnem mihi metum absterfisset. Sed, vt mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae.*

IIII. *Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius.*

V. *Pecunia, expeditissima quae erat, tibi decreta est.*

VI. *Habes amantissimum Seruilium.*

VII. *Nos non desumus. Vale.*

Dabimus tamen operam, vt et connexiones inueniamus. Inter primam et secundam propositionem similitudo quaedam adparet: *scribendi rationem breuem imitabor: sed et fiduciam tuam.* inter secundam et tertiam similitudo quaedam intercedit: vtrobique enim *fiducia est.* Inter tertiam et quartam dissimilitudo est, *spes* enim est *morae impatiens,* Brutus vero *morabitur in Italia.* Quarta et quinta similes aliquo modo sunt: *Brutus non morari debet in Italia, nec nos in mora erimus, sed mittemus pecuniam.* Tres vltimae simillimae. *Nec pecunia tibi deerit, nec Seruilius, nec nos.* Connexio ergo erit talis.

I. *Narro tibi: antea subirascebar breuitati tuarum litterarum: nunc mihi loquax esse videor. Te igitur.*

II. *non litteris tantum, verum etiam virtute animique magnitudine imitabor: Breuissima enim epistola tua me de tot rebus nouis, id est, de valetudine voluntateque tua et Lepidi, triumque exercituum virtute reddidisti certiorem; tantamque spem iniecisti animo, vt,*

III. *nisi tuo exemplo optima spe fiduciaque essem, omnium mortalium sim meticulosissimus. Omnem itaque metum, si quis fuisset, ista epistola tua abstersisses; sed, vt vera fatear, iam frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te: quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, vt non desim constantiae meae. Quum vero spes nihil aegrius, Quam moram, ferat;*

IIII. *nolim profecto, te, litterarum mearum caussa, in Italia morari. Equidem, si per hostem licuerit, non erraris: multa enim Romae. Sin aduentu tuo bellum confici potest; caue rei gerendae occasionem, mora ista tua, dimittas. Sane, ne in nobis vlla tibi mora esset,*

V. *pecuniam, expeditissima quae erat, tibi decreuimus. Nec argentum ergo tibi deerit, nec, quod omni argento praestantius, amici.*

VI. *Seruilium enim habes tui amantissimum, cuius prolixam erga te voluntatem,*

VII. *et ego non imitabor modo, verum etiam, quoad eius fieri poterit, studio officiisque meis superabo. Vale.*

***) Accedunt nonnumquam aetiologiae, ceu ex epistola antecedente adparet, in qua Cicero propositionem III. ratione quadam confirmat. Accedunt etiam illustrationes, veluti exempla, similia, testimonia: sed ita, vt magis per adlusionem innuantur, quam explicentur prolixius. Exemplo erit Cic. *epist. ad diuers.* *V*, 12. in qua eiusmodi illustrationes mira breuitate concinnitateque cumulatas animaduertimus.

****) Exem-

****) Exemplum eiusmodi epistolae familiaris subiiciemus. Propositiones sunto sequentes:

I. *Diu admodum siluisti.*

II. *Ego iam rusticor.*

III. *Scribe ad me frequentius.*

Obseruatis ergo praeceptis, in ipso paragrapho explicatis, haec nascitur epistola:

I. *Tam diuturno me silentio adhuc mulctasti, vt, nisi te ex P. disciplina scirem prodiisse, in Pythagoraeorum castra transisse te existimarem. Quis, malum, morbus te hominem, olim loquacissimum, inuasit, vt confestim magis mutus videaris, quam piscis? Ego vero praeclare, mihi crede, vlciscar illam pertinaciam tuam, litterisque meis tanto magis te obtundam quotidie, donec odiosissimum istud silentium tuum tibi extorqueam.*

II. *Sed, heus tu, inquies, tantumne tibi otii est, vt bonas horas scribendis epistolis consumas? Est vero, et quidem plurimum. Relicto enim vrbano strepitu, nuper in suburbanum illum, quem nosti, secessum, tamquam in portum, me vindicaui. Hic modo rusticor, et temporis nonnihil valetudini, nonnihil remissioni animi tribuo. Interdum, ne nihil potius agere, quam otiosus esse, videar, aliquid parturit ingenium, sed, vt ille ait, plenum ruris et inficetiarum.*

III. *Ne ergo me vrbanae elegantiae plane capiat obliuio: fac, quaeso, vt a te litteras et frequentissimas, et, quales tu mittere soles, Roma ipsa vrbaniores, accipiam. Vale.*

VI.

Ad *elaboratiores* quod attinet epistolas: in iis vna regnat propositio, ad quam, tamquam ad centrum, omnes reliquae partes referuntur.*) In epistolis elaboratioribus vna regnat propositio.

I 5 *) Exem-

*) Exempli caussa, in *gratulatoriis* propositio illa primaria est: *Gratulor tibi nouum munus, natalem, restitutam valetudinem, cet.* In consolatoriis: *Aequo animo tibi ferenda fortuna, mors parentis, cet.* In gratiarum actoriis: *Gratias tibi ago, quod me principi commendaris, suffragio adiuueris, cet.*

VII.

Quae deinde probanda. Ea propositio deinde argumentis, firmis potius, quam multis, munienda est, quae facile suppeditabunt ipsae περιστάσεις, vt adeo certis argumentorum locis hic supersedere liceat*).

*) Vulgo quidem in institutionibus epistolicis multos argumentorum locos, veluti *ab vtili, iucundo, decoro, facili, honesto, cet.* ostendunt, ex quibus omnia argumenta, tamquam e sedibus aut pluteis suis, depromenda existimant rhetores. Sed his quidem loculis aequo animo carebimus. Ipsae enim περιστάσεις rationes scribenti sufficient optimas, et instituto adcommodatissimas, nihil vt opus sit istis argumentorum locis. e. g. si cui *gratulandum* sit nouum munus, ratio ipsa docebit, ostendendum esse, munus hoc esse optabile, honorificum, virtuteque alterius dignissimum, ex eoque multum decoris ad rempublicam redundaturum, cet. Si *consolandus* quis de obitu filii: ratio ipsa suadebit, vt exponamus defuncti beatitudinem, temporum, quibus subtractus sit, miseriam, christiani in adfectibus coercendis officium, cet. Et sic numquam deerunt scribentibus argumenta, dummodo περιστάσεις, *quid? vbi? cet.* expendantur paullo diligentius. Vtilitatis tamen haud parum tironibus adferre possunt Planeri *epistolae enthymematicae*, quibus et varia argu-

men-

menta vel enthymemata, quae in singulis epistolarum generibus adhibenda videantur, cum cura ostendit, et veterum ac nouorum scriptorum epistolas in certas classes retulit.

VIII.

Perinde autem est, siue argumenta propositioni, siue hanc argumentis praemittas*). Dispositio est arbitraria.

*) Sic Manutius *epist.* I, 1. propositionem argumentis praemittit: *epist.* I, 2. eamdem illis subiungit. Nonnumquam propositio argumentis et praemittitur et subiungitur, cuius rei exemplum denuo est apud Manut. *epist.* I, 8.

VIIII.

Possunt et hic argumenta nonnulla aetiologiis illustrationibusue amplificari, dummodo obserues, et parcius hoc fieri debere, et breuius. In epistolis enim ad exempla, similia, sententias tantum adludendum esse, iam supra obseruauimus*). An in epistolis locum habeant illustrationes.

*) Quam eleganter illustrationibus eiusmodi vtatur Cicero, vel ex hac breui eius *epistola* 6. *libri* VII. adparet: *In omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commendationis tuae, nec ea vulgaris, sed cum aliquo insigni indicio meae erga te beneuolentiae. Tu modo ineptias istas, et desideria vrbis, et vrbanitatis depone, et quo consilio profectus es, id adsiduitate et virtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignouerunt Medeae, quae Corinthi arcem altam habebant, matronae opulentae, optimates, quibus illa manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi illae vitio verterent, quod abesset a*

patria. Nam multi suam rem bene gesserunt et publicam patria procul. Multi qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbati. Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. Sed plura scribemus alias. Tu qui ceteris cauere didicisti, in Britannia, ne ab essedariis decipiaris, caueto: et quando Medeam agere coepi, illud semper memento: Qui ipse sibi sapiens prodesse nequit, nequaquam sapit. Cura, et valeas.

X.

Exordia epistolarum qualia? Accedit nonnumquam exordium, quod vel *commune* est, vel *proprium*. *Illud* omnibus epistolis *), *hoc* ei tantum, quam exaramus, conuenit **). Vtrumque breuissimum esse oportere, quilibet intelligit***).

*) *Communia* exordia sunt, quae de valetudine alterius inquirunt, aut veniam scribendi rogant, aut acceptarum epistolarum sententiam repetunt. Antiquissimum sollemnissimumque est illud: *Si vales, bene est, ego valeo*, quod tamen iam altero post Augustum aeuo euiluerat. Vnde non est, quod a nobis demum in vsum reuocetur.

**) Plerumque hoc ab occasione caussaque scribendi petitur, adeoque reperitur facillime. E. c. Si gratulandum alicui sit munus nouum; eius in ipso exordio iniicienda esset mentio. Sic Manutius *epist. I, 2.* Alfonso Caraffae gratulaturus purpuram, ita auspicatur: *Solent esse, quae minus expectantur, laetiora. Nihil tamen ista, qua te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis expectatum apud eos, qui studia tua, tuos ad virtutem praeclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut laetitiae maioris vmquam fuit.*

***) Ge-

***) Generatim enim inter epistolarum virtutes praecipuas est brevitas, adeo, *vt eas sinistram manum implere haud debere*, scribas Seneca *epist*. 45. Longiores esse solent epistolae ad familiares, iisque quam maxime se oblectari scribit Cic. *epist. ad Quint. fratr*. I, 1. Sed hae plerumque neglectis exordiis, statim ad rem ipsam et variarum rerum narrationem progrediuntur. Nec brevitas tantum exordia epistolarum commendat, sed et inexspectatum. Statim enim nescio quid admirationis et voluptatis excitant improuisa eiusmodi, atque inexspectata exordia. Elegantissimum ergo exordium Cic. *epist. ad diuers*. VII, 13. *Quam sint morosi qui amant, vel ex hoc intelligi potest. Moleste ferebam antea, te inuitum istic esse: pungit me rursus, quod scribis, te esse istic libenter*. Sane quid sibi vellet Cicero hoc inexspectato exordio, intelligere non potuit Trebatius, nisi perlectis sequentibus. Aeque elegans est exordium Manutii *epist*. I, 14. *Odi paene meos oculos; etsi oculi sunt, id est, omnium rerum carissimi. Sed odi certe peius, quam antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adspectus, tuus complexus eripitur*. Addo illud Coelii apud Cic. *epist. ad diuers*. VIII, 4. *Inuideo tibi: tam multa quotidie, quae mirere, istuc perferuntur*. Item illud Plinii *epist*. I, 6. *Ridebis et licet, rideas*.

XI.

Idem de conclusione sentiendum, quaequalis esse debeat, facile ex ipsa propositione primaria intelliges *). Vt et conclusiones.

*) Exempli gratia si cui gratulandum est, per se patet, conclusionem vel votum aliquod complecti, vel cohortationem, vel commendationem nostri, vel aliud quid huiusmodi. Ita

etiam epiſtolis gratiarum actoriis ſubiicietur vel votum, vel grati animi pollicitatio, vel commendatio in futurum. Sunt tamen etiam concluſiones quaedam tantum non omnibus epiſtolis communes, veluti officiorum oblatio, commendatio valetudinis, amicorum ſalutatio, reſponſionis flagitatio, et quae ſunt huius generis alia.

XII.

Stilus epiſtolarum qualis eſſe debeat? Stilus epiſtolarum qualis eſſe debeat, iam *capite 2. partis prioris, num. 61.* ſatis adcurate expoſuimus, nihil vt hic addendum ea de re videatur.

XIII.

Quid in titulis atque ſubſcriptionibus obſervandū? De complicandis etiam obſignandiſque epiſtolis aliquid monere, ſuperuacuum fuerit. Lippis enim et tonſoribus talia ſunt notiſſima. De titulis tamen, quos vocant, et ſubſcriptione, moneo, eum tenendum eſſe modum, vt ne vel antiquitatis adfectatione *), vel ſtili barbarie ac novitate **), reprehenſionem iure mereamur.

*) Antiqui nullo titulorum ſyrmate onerabant alios, ſed litteris haec praemittebant: M. T. Cicero Volumnio S. P. D. Poſtea ſaepe addebant: ſuo, vt C. Caecil. Plinius Arrio ſuo S. P. Denique et alterius nomen ſuo honoris cauſſa praemittere ſolebant, veluti: Arrio ſuo C. Caecil. Plinius S. P. D. idque diu in vitio poſitum eſſe nouimus. Paraſiticum enim videbatur, nomen ſuum poſtponere, ceu oſtendunt El. Vinet. *ad Auſon. epiſt.* 20. et Menag. *Amoen. iur. ciu. c.* 23. *p.* 124. Hinc Auſonius ibid. Paullini praeponens nomen, id metri neceſſitate excuſat:

PAVL-

PAVLLINO AVSONIVS. *Metrum sic suasit, vt esses*

Tu prior: et nomen praegrederere meum.
Quamquam et fastorum titulo prior, et tua Romae
Praecessit nostrum sella curulis ebur.

Semper itaque veteres, omisso titulorum syrmate, breui illa salutatione vsi sunt. Et hos quidem imitari non dubitarim, quoties ad familiarem aliquem scribendum esset. At, si viris magnis scribendum, nemini ego quidem auctor fuerim, vt hac antiqua formula vtatur. Satius tunc erit, titulos quosdam honoris in casu vocatiuo epistolae praemittere, hoc modo:

VIR ILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME.

VIR SVMME, cet.

Ad calcem litterarum recentiore more adiunges subscriptionem:

ILLVSTRIS EXCELLENTISSIMIQVE NOMINIS TVI

cultor perpetuus.

vel similem. Dandum enim aliquid hodiernis moribus, ne magnorum virorum dignitatem supercilio scholastico despicere videamur.

**) Merito ergo ex latinis epistolis elaboratioribus proscribimus I. salutationes illas: *Salutem et officia*, *χαίρειν*, *εὖ πράττειν*, Hebr. *Immanuel*, et similia, et multo magis II. aenigmata illa puerilia: *Mitto tibi* NAVEM, *prora puppique carentem*, cet. Nec ferendae III. loquutiones abstractae, quas vocant, imitatione Ger-

Germanicae linguae inuentae, veluti: *Dominatio vestra, vestra Serenitas, Nobilitas, Amplitudo, nobilissima dignitas vestra, cet.* Multoque minus tolerandae, quae plane vel barbarae, vel soloecae sunt, e. gr. *Vestra deuotio, discretio, paternitas, vestra gratia, cet.* Ignota quoque veteribus illa extenuandi caussa reperta: *paruitas mea, exiguitas mea,* quamuis prius placuerit iam Valerio Maximo, *in prooem.* Id vero postea frequentarunt scriptores aeui posterioris, et maxime Christiani, quos vel maxime decebat modestia. Hieron. *ad Tranquillinum: Et quia meae* Paruitatis *quaeris sententiam.* Denique etiam IIII. ab illo more alios tertia persona compellandi merito abstinemus, v. c. *Iussit me excellentia vestra, si quid noui gestum fuerit, eam de illo reddam certiorem. Sciat ergo cet.* Putida haec omnia sunt, et a Latinae linguae indole aliena aeque ac compellatio in persona secunda singulari a more linguae Germanicae.

CAPUT II.

De Orationibus conscribendis.

I.

Cur etiā de conscribēdis orationibus praecepta quaedam addamus. ALterum scriptionum genus, quo hodie nonnunquam vtimur, sunt ORATIONES. Eas conscribendi rationem quum ex instituto ostendant rhetores, superuacuum forsan fore videbitur, ea de re vel verbum addere. Enimuero quum alia hodie, quam olim, sit oratorie ratio, neque vetera illa rhetorum praecepta nostrae reipublicae, nostroque saeculo possint adcommodari *): licebit et nobis pauca quaedam de conscribendis orationibus monere.

*) Ora-

*) Oratoriam primi excoluerunt Graeci, e quibus vix quisquam, ante Aristotelem, eam in artis formulam redegit. Nam, qui ante hunc aliquid de praeceptis rhetoricis commentati sunt, veluti, Empedocles, Tisias, Theodorus, Gorgias, vix videntur operae pretium fecisse. Vid. Voss. *de nat. et constitut. rhet. VIIII. p.* 331. *sequ.* Iam vero Graeci tantum non omnes in liberis vixerunt rebuspublicis, in quibus plebs eloquentia demagogorum quam maxime flectitur. Multum ergo intererat Graecorum, tum ad potentiam, tum ad securitatem, vt istam dicendi facultatem adsequerentur, qua animos vulgi huc illuc flectere possent. Hinc et totius oratoriae Graecae finis est τὸ πείθειν seu *persuadere*, nec melius ea definiri posse videbatur, quam πειθοῦς δημιουργὸς *persuasionis opifex*, ceu rhetoricam in *Gorgia* adpellat Plato. Paucissimi, et in his Quinctilian. *lib. II. Inst. orat. c.* 15. negarunt, finem oratoriae esse persuadere, vel adposite ad persuadendum dicere, eosque potius, *qui bene et recte dixerint*, finem artis adsequutos censuerunt. Sed si vel maxime hunc finem proximum dixeris: tamen et illa bene ac recte dicendi facultas procul dubio ad persuadendum fuit comparata; isque adeo oratoriae fuit finis ultimus. At hodie alia est rerumpublicarum plerarumque facies. Raro enim plebis suffragiis amplius, sed vel iussibus principum, vel optimatum consiliis, summa rerum committitur. Nec in laude amplius ponitur flexanimis illa eloquentia demagogorum, sed suppliciis digna iudicatur. Ex quo facile patet, oratoriam, cuius hodie vsus est, toto coelo ab antiqua illa Graeca distare.

Sci-

II.

Veterum orationũ genera tria.

Scilicet triplex erat Graecis dicendi occasio. Vel enim in conciliis populi, vel in foro et iudiciis, vel in Graeciae conuentibus verba erant facienda *). Quare etiam triplex Graecis erat orationum genus, DEMONSTRATIVVM, quo in conuentibus Graeciae: DELIBERATIVVM, quo in conciliis vel comitiis; et IVDICIALE, quo in foro et iudiciis vtebantur **).

*) Oratoriam praecipue excolebant Athenienses. Nec enim vel Sparta, vel Thebae, vllum, qui in ea arte excelluerit, oratorem protulere. Athenis vero Populus certis statisque diebus solebat in concionem vel concilium prodire, vt de figendis refigendisque legibus, de legendis magistratibus, de pace denique ac bello in medium consuleret. Et haec quidem populi comitia stata ac sollemnia *ἐκκλησίαι νόμιμοι*, *ὡρισμέναι*, item *κυρίαι* dicebantur. Aliquando etiam extra ordinem cogebatur concio, si quid subitum accidisset, et hae erant *ἐκκλησίαι σύγκλητοι* vel *πρόσκλητοι* itemque *κατεκκλησίαι*. De quibus populi conciliis vel comitiis Iul. Pollux *Onomast. VIII*, 1. 32. *et V*, 8. 7. Pfeiff. *Antiq. Graec. II*, 35. In foro quoque exercebantur iudicia publica, maxime in Areopago, de quo videndus Suid. *voce Ἄρειος πάγος*. Io. Meurs. *in Areopago*. Denique tota Graecia habebat suos conuentus, suasque panegyres, ad quas vndequaque ad communes ludos communiaque sacra confluebant Graeci. Talia erant *Olympica*, *Pythia*, *Nemea*, *Isthmia*, de quibus Pfeiffer. *Ant. Graec. I*, 49. *sequ.*

**) In conuentibus ergo vel *ἐκκλησίαις* oratores populo vel suadebant, vel dissuadebant aliquid,

aliquid, de quo tum deliberatio instituebatur. Vid. Demosth. *orat. pro Ctesiph.* Et hoc genus dicendi δημηγορικὸν, ἐκκλησιαστικὸν, vel συμβουλευτικὸν solebat adpellari. Tales sunt Demosthenis orationes *Olinthiacae*, *Philippicae*, et reliquae pleraeque. In foro etiam, veluti Areopago, Palladio, Delphinio, Prytaneo, Phreatio, Heliaeo, Lyceo, Meticheo quoties habebantur iudicia publica, oratorum partes erant, reis vel diem dicere, vel eosdem defendere, quod qua ratione factum sit, luculenter ostendit Meurs. *in Areopago cap. extremo*, et Sigon. *de rep. Athen. III.* Et eiusmodi orationes dicebantur δικανικαὶ seu *generis iudicialis*, quales sunt Demosthenis *orationes in Aphobum*, *Neaeram*, *Aristogitonem*, et aliae. Denique quando Graeci vniuersi ad ludos sollemnes confluebant, in publica etiam ista celebritate gentis orationes habebantur, in laudem illorum, qui Graeciae libertatem defenderant, hostesque deuicerant, Coel. Rhodigin. *lect. antiq. XXVIIII*, 12.

III.

Quum vero hodie nec in populi conciliis concionentur demagogi, nec in foro caussarum patroni eloquentiam ostentent, nec denique sollemnes quaedam supersint panegyres: facile patet, triplicis illius caussarum generis, quo vniuersa veterum rhetoricha nititur, hodie nullum superesse vsum *). Quandoquidem ergo in scholis tantum aliquae supersunt oratoriae Latinae reliquiae, declamationes vero illae vmbraticae ad nullum trium generum pertinent: nouum orationum genus inuenerunt doctores, quod quum non tam in persuadendo, quam

An etiam hodiernae orationes ad haec genera reuocari possint?

quam docendo delectandoque verſetur, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟ'Ν adpellare conſueuerunt **).

*) Aiunt equidem, hodienum nos vel laudare, vel vituperare, ſuadere, vel diſſuadere, adcuſare, vel defendere, adeoque omnino magnum eſſe veteris oratoriae vſum. Quo ſenſu Quinctil. *lib. III. c. 7. Laudare teſtem, vel contra, pertinet ad momentum iudiciorum, et ipſis etiam reis dare laudatores licet, et editi in competitores, in L. Piſonem, Clodium et Curionem libri vituperationem continent, et tamen in ſenatu loco ſunt habiti ſententiae.* Sed qui conſiderauerit ea, quae paullo ante de trium generum origine diſſeruimus, facile deprehendet, orationes hodiernas *de laudibus hiſtoriae, de philoſophia cum iuriſprudentia coniungenda, de non ferenda iuuenum proteruia, de turpitudine ebrietatis*, aliaſque huius generis non magis ſimiles eſſe orationibus veterum in comitiis populi, foroque et conuentibus Graeciae habitis, quam vmbram luci.

**) Multa de hoc *didaſcalico* dicendi genere commentatur Nic. Reuſnerus, Matth. Dreſſerus, Conr. Dietericus, aliique rhetores. Sed ipſi rhetorices fini ac naturae illud repugnat. Interim negari nequit, pleraſque declamationes, quas hodie in ſcholis audimus, generis eſſe didaſcalici.

IIII.

Orationes hodie vel ſcholaſticae ſunt, vel panegyricae.

Vt ergo orationes conſcribendi rationem noſtrae aetati reique publicae adcommodemus: duo hodie eſſe arbitramur Latinarum orationum genera. Alterum in vmbra ſcholarum vſu receptum *), alterum paullo ſollemnius **). Illas DECLAMATIONES, has

has PANEGYRICAS vocare licebit. Nos hoc capite de declamationibus agemus.

*) *Declamationes* mihi sunt, quae de rebus quibusdam, ad eruditionem pertinentibus, veluti de quaestionibus physicis, moralibus, iuridicis, philologicis, theologicis, historicis, exercendi ingenii, ostentandaeque eloquentiae caussa habentur. Tales sunt pleraeque orationes M. Ant. Mureti, M. Ant. Maioragii, Petri Cunaei aliorumque recentiorum, quas more maiorum in gymnasiis et academiis habuerunt.

**) *Panegyricas* voco non tantum laudationes magnorum virorum, quales sunt pleraeque Buchnerianae: sed quaecumque in festo quodam conuentu coram splendidiore auditorio habentur, veluti in inauguratione academiae, vel regis, in sacris saecularibus, cet. Hae quemadmodum a superioribus materia, ita et stilo quam maxime differunt.

V.

Declamationem itaque scripturo, id praecipue agendum est, vt thema inueniat haud vulgare *) nec tamen a sensu communi remotum **): iucundum ***), nec tamen scurrile ****): ita denique comparatum, vt personis, loco, temporique conueniat *****). **Declamationem scripturū sollicitū esse oportet de themate.**

*) Cauendum ergo est a thematibus vulgaribus, qualia sunt *de laudibus virtutis, de laudibus litterarum, cet.* His enim facile obiici posset illud Catonis: *Stulte, quis vmquam vituperauit?* In pueris et adolescentulis, qui nondum aere lauantur, tolerari haec possunt: minime in viris, quorum in grauiore materia exercetur ingenium.

**) Non enim eloquentia abutendum est, sed

ſed vtendum. Cum ratione ergo inſaniunt, qui I. veterum academicorum more de rebus omnibus in vtramque partem diſſerendum, in eaque ſummam eloquentiae laudem poſitam exiſtimant. Vid. Cic. *de fin. bon. II,* 1. Adcuratum ergo ac laudandum fuit ſenis illius Catonis iudicium, qui Carneadem, quod eadem eloquentia iuſtitiam et laudauerat, et vituperauerat, vrbe eiiciendum cenſuit. Sane rerum laudandarum vituperandarumque ideae tam ſunt neceſſariae, vt qui eas dicendo euellere animis conatur, vel magno conatu maximas agere nugas, vel ad quoduis ſcelus profligatiſſimus videatur. Et quid humano generi prodeſſet eloquentia, qua liceat νικᾶν ϰ̀ δίκαια κἄδικα, vt de Socratis eloquentia ait Ariſtophanes *in Nubib. v.* 99? Nec magis ſapere videntur, II. qui res vituperandas laudando, vel laude dignas vituperando in muſtaceo quaerunt laureolam. Lucianus *muſcam* et *podagram*, Syneſius *caluitium*; Dio Chryſoſtomus *exſilium*; Maioragius *lutum*; Burmannus *pigritiam* laudauit, nec febri, aſinoque ſui encomiaſtae defuerunt. Παράδοξα haec ſunt, et ingenio oſtentando idonea, ſed tamen puerilia, et viro graui parum digna. At nihil reperias in huius generis oratiunculis, ſed mera σοφίσματα, ſine quibus res minus laudandae laudari nequeunt.

***) Quum enim declamationes eiuſmodi ſcholaſticae pleraeque vix aliquam inſignem vtilitatem vel reipublicae vel auditoribus polliceri poſſint, adeoque multis taedium inter audiendum obrepere ſoleat: facile patet, iucunditate rerum abſtergendum eſſe hoc faſtidium, adeoque ea themata quam maxime referre plauſum, quae ſunt auditu iucundiſſima. Quis dubitaret quaeſo, quin ſuauiſſimae celeberrimi auctoris declamationes *de charletaneria*

eru-

eruditorum explicatioribus frontibus auditae sint, quam si subtilissimus aliquis philosophus magno supercilio *de laudibus reginae illius scientiarum, metaphysicae,* disseruisset?

****) Modus in rebus omnibus optimus est. Cauendum ergo, ne dum iucundus esse laboras, scurram aut histrionem agas. Cauenda etiam Cynica illa dicacitas et linguae virulentia, ne in satiram euadat oratio.

*****) Morhofius v. c. *in Polyhist. III,* 12. 3. *sequ.* praeclare ostendit, inuentionem omnem poeticam e locis illis περιστατικοῖς: *Quis? quid? vbi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?* vnice esse petendam, his tria alia adiuncta subiice: *quale? quantum? quoties?* Idem mihi de inuentione thematum videtur. Fingamus, orationem inauguralem habendam esse a professore politices: circumstantia *quis?* themata nobis suppeditabit varia. Differere enim possemus *de virtutibus professoris politices, de praecipuis huius aeui scriptoribus politicis,* de quaestione: *prudentiae ciuilis doctrina, an solo vsu comparetur?* circumstantia *quid?* themata suggeret *de sophismate politico in veterum auguriis latitante, de eloquentia ciuili, de oratoria principis.* Fingamus porro orationem illam habendam Argentorati, vel Altorfii, circumstantia illa *vbi?* commendabit thema *de republica Argentoratensi, vel Norimbergensi solutissimo prudentiae architectonicae exemplo.* Sin Lipsiae ea oratio habenda esset, *quanta sit commerciorum ad reipublicae beatitudinem vtilitas,* posset demonstrari. Circumstantia *quibus auxiliis?* denuo nobis varia sufficiet themata, veluti *de doctrina principis, de exemplo principis, de perpetua censura.* Circumstantia *cur?* dicere suadebit *de doctrinis in academiis inculcandis,* vel de quaestione: *cur olim in academiis inculta iacuerit pru-*

prudentia ciuilis? Circumstantia *quomodo?* nobis ad animum reuocabit themata, *de scopulis in prudentia ciuili cauendis, de monarchomachismo, de Machiauellismo, cet.* Denique si oratio ista habenda fuisset eo tempore, quo praeclarum aliquid, vel reipublicae admodum salutare contigerit: circumstantia illa quando? nobis suggereret quaestiones, quantum firmata pax, aut victoria insignis relata reipublicae profuerit? Quis ergo tam esset ab ingenio omni destitutus, vt e tot thematibus non posset illud seligere, quod et optimum, et auditoribus iucundissimum fore praevideat?

VI.

Vnde res et argumenta petenda? Inuento themate, dispiciendum, ad quam disciplinam illud pertineat. Inde enim omnis adparatus rerum argumentorumque est petendus *).

*) Nolim ergo, te et hic de certis argumentorum locis vel sedibus esse sollicitum. Declamationes pleraeque de rebus ad eruditionem pertinentibus agunt. Quid vero de iis dicendum sit, disciplinae docent. Ex iis ergo colligenda, quae ad thema pertinent, ita tamen, vt ne extra oleas vagemur. Non enim omnia, sed optima, et ad rem pertinentia, dicenda sunt. Exempli caussa, si quaestio esset: *cur olim tam inculta iacuerit prudentia ciuilis?* facile animadverterem, omnem adparatum partim ex historia litteraria medii aeui, partim ex historia academiarum. Quantus mihi inde nasceretur rerum argumentorumque adparatus? Nihil ergo opus est *locis dialecticis, arte Lullistica, indice combinatorio*, aliisque eiusmodi subsidiis, quae magno iuuenum malo a nonnullis commendantur,

Vbi

VII.

Vbi iuftus rerum argumentorumque adparatus ad manum eft, opera porro danda erit, vt illum in certas quafdam claffes, vel partes diftribuamus *), Quot partes vel claffes conftituuntur: totidem erunt orationis ARGVMENTA. Quomodo ea disponēda?

*) Collecto e. g. adparatu, qui ad thema aliquod pertinet: facile animaduerterem, eum ad quaedam reuocari capita poffe. Hinc tota tractatio totidem conftabit argumentis; quot funt partes, in quas diftributa materia fit. Ceterum, fi vmquam, hic certe iudicio opus eft. Nec ordo ille ita certis adftringi regulis poteft, vt ab iis difcedere non liceat. Eleganter Quinctil. *Inftit. orat. lib. VII. cap.* 1. *Sed meminerimus ipfam difpofitionem plerumque vtilitate mutari, nec eamdem femper primam quaeftionem ex vtraque parte tractandam. Cuius rei vt cetera exempla praeteream, Demofthenes quoque atque Aefchines poffunt effe documento, in iudicio Ctefiphontis diuerfum fequuti ordinem, quum accufator a iure, quo videbatur potentior, coeperit, patronus omnia, vel paene omnia ante ius pofuerit, quibus iudicem quaeftioni legum praepararet.*

VIII.

Singula argumenta iam facillime poterunt elaborari, fi ea obferuentur praecepta, quae fupra de *fyllogifmo et enthymemate oratorio* fuppeditauimus *). Quomodo fingula argumenta elaboranda.

*) Scilicet argumenta fingula rediguntur in fyllogifmos vel enthymemata. Praemiffae deinde probantur atque amplificantur. Exemplo nobis erit Mureti oratio II. Venet. *de laudibus litterarum* habita. In ea oftendere conatur orator

eloquentiſſimus, permultum ornamenti praeſidiique optimas litteras rebus publicis bene temperatis adferre. Omnem ergo adparatum e prudentia ciuili petitum ad duo ſumma capita refert, demonſtratque, *I. litteris pueritiam et adoleſcentiam ad rempublicam praeparari*, II. *iisdem viros ciuiles in adminiſtranda republica adiuuari*. Prius argumentum in hunc redigit ſyllogiſmum:

I. Maior. *Quodcumque adoleſcentes ad virtutem praeparat, illud multum ornamenti praeſidiique adfert reipublicae*; vbi
  I. Ipſa propoſitio.
  II. Aetiologia. *Felicitas enim reipublicae a ſingulorum felicitate ac virtute dependet.*
II. Minor. *Litterae adoleſcentes ad virtutem praeparant*. Vbi
  I. Ipſa propoſitio.
  II. Aetiologia. Nam
    I.) pueritiam praeparant.
      1.) Aetiologia. *Informant enim eamdem ad humanitatem et virtutem.*
      2.) Illuſtratio. *Vt in ſemente ſpes meſſis, ita in inſtitutione puerili ſpes vitae poſita eſt.*
    II.) Iuuentutem praeparant.
      I.) Aetiologia. *Nam abducunt eam a voluptatum illecebris, et ad gloriam excitant.*
      II.) Illuſtratio ab
        1.) exemplo *Themiſtoclis, qui Miltiadis trophaeis excitabatur.*
        2.) fabulis poeticis, *de Veneris imperio, et de Iaſone, qui Sirenum inſidias Orphei lyra euaſit.*
        3.) exemplis *Chryſippi, Archimedis, Solonis, qui voluptatem e litteris incredibilem ceperunt.*

III. Conclusio. *Ergo litterae multum ornamenti praesidiique adferunt reipublicae.*

Alterum argumentum Muretus enthymemati huic includit:

I. Minor. *Litteris viri ciuiles in administranda republica adiuuantur.* Litterae enim vsum suum exserunt

I. In pace. Vbi

I. Aetiologia. *Politica enim omnes viri ciuilis partes ostendit.*

II. Illustratio, ab

I.) obiectione. *At possunt viri ciuiles aliena opera vti.* Quod negatur.

II.) Illustratio *ab exemplo Manlii, qui caecus consulatum recusabat, quod indignum putaret, ei capita fortunasque omnium committi, qui alienis oculis vteretur.*

II. In bello, vbi

I. Aetiologia. *Bella enim non tantum corporis, sed et animi viribus geruntur.*

II. Illustratio *a voto Agamemnonis, qui decem sibi non Achilles aut Aiaces, sed Nestoras optabat.*

III. Secunda aetiologia. *Historia tot bella ob oculos ponit, quum alias maximi duces paucis tantum bellis interfuerint.*

IIII. Tertia aetiologia. *Litterae ob oculos ponunt clarissimorum fortissimorumque ducum exempla.*

V. Quarta aetiologia. *Maximos saepe exercitus eloquentia vel stitit vel incitauit.*

VI. Illustratio *ab exemplo Tyrtaei poetae, qui Lacedemoniorum exercitum versibus inflammauit.*

VII. Aetiologia quinta. *Maximi ac celeberrimi duces eruditi fuerunt.*

K 2 VIII.

VIII. Illustratio *ab exemplis Architae Tarentini, Melissi, Socratis, Platonis, Xenophontis, Periclis, Themistoclis, Epaminondae, Scipionum, Luculli, Fabii, Marcelli, Iulii Caesaris, Bruti.*

VIIII. Illustratio *a lege Mitylenaeorum, qui bello victos non aliter mulctabant, quam vt ne liberos suos litteras edocerent.*

II. Conclusio. *Multum ergo ornamenti praesidiique litterae adferunt reipublicae.*

Vides, clarissimum illum oratorem non alio vsum artificio, quam quod nos hic commendamus, politissimam illam composuisse orationem. Ἐξεργασίαν eius addere nihil attinet. Ecquis enim est tam omnis elegantioris doctrinae incuriosus, vt elegantissimas Mureti orationes legendas, et in sinu gestandas non existimet?

VIIII.

Exordia generalia. Accedit et hic EXORDIVM, idque vel *generale*, vel *speciale*. Modo enim a persona oratoris *), modo ab auditoribus **) modo a loco ***), modo a tempore ****) aliisque circumstantiis auspicari licet. Quae omnia *exordia generalia* habentur.

*) Talia sunt exordia, quibus orator sese extenuat. Ipse Cicero eiusmodi exordio vtitur in *oratione pro Sexto Roscio Amerino*. Erat enim tum admodum iuuenis, nec dum cuiquam praestiterat patrocinium. Minus ergo excusandi, qui extenuatione eiusmodi vtuntur in consessu hominum obscurorum, quique nulla admodum auctoritate pollent.

**) Elegantissimum huius generis est exordium Mureti, quo in *oratione II. partis I.* vtitur. Dicendum enim illi erat in splendidissimo

mo Senatus Veneti conſeſſu, cuius adſpectus vel conſtantiſſimo viro metum incutere potuiſſet. Eiuſdem generis eſt exordium orationis Ciceronianae pro lege *Manilia*.

***) Hunc exordiendi modum eadem oratione praeclare obſeruauit Muretus. Nam vt in ſenatus, ita et in ipſius vrbis et reip. laudes latius excurrit.

****) Sic Muret. *orat. II*, 18. dicturus de circumciſione, a tempore, id eſt, Kalendis Ianuariis exorditur.

X.

Exordia ſpecialia.

Sed elegantiora plerumque ſunt *exordia ſpecialia*, quae vel ab occaſione dicendi *), vel a re ipſa **) petuntur.

*) Muret. *orat. I*, 8. dicturus de philoſophiae moralis laudibus, exordium ducit ab occaſione dicendi, munere ſcilicet docendi philoſophiam, quod ei ſuperiore anno, auſpiciis pontificis maximi, fuerat demandatum.

**) Idque fit dupliciter, vel *directe*, quemadmodum Muret. *orat. I*, 1. de theologiae laudibus acturus, ſtatim in exordio theologiam praecipua laude dignam eſſe demonſtrat; vel *indirecte*, theſi, ceu vocant, ad hypotheſin traducta, veluti, ſi quis de prudentia docendi acturus, in exordio ipſam commendaret prudentiam. At vero ea exordiorum genera videntur ſuauiſſima, quae vel a ſimilitudine quadam, vel ab exemplo, vel denique a teſtimonio elegantiore petuntur. Ita Maiorag. *orat. IIII.* exordium ducit ab elegantiſſima comparatione ſolis et legum humanarum. Muretus vero *orationem I*, 10. ab exemplo Croeſi; et *orationem II*, 2. a teſtimonio Euripidis auſpicatur. Mirus ea in re artifex eſt Lucianus, cuius inter ope-

ra variae etiam exstant praefationes, seu exordia elegantissima ab exemplis, comparationibus, similitudinibus ducta, qualia sunt *Tomo I. p.* 806. *Hercules Gallus: Tomo II. Op. p.* 841. *de dipsadibus: Tomo III. p.* 212. *Herodotus vel Aetio*, et alia.

XI.

Dispositio exordiorum. Exordia quomodo disponenda sint, etiam et vulgus rhetorum docet. Praemissa enim THESI, statim additur AETIOLOGIA; tum porro APODOSIS ac denique BASIS subiicitur*). Solent tamen oratores, copiae studiosiores, singulas fere partes vel nouis rationibus, vel illustrationibus quibusdam munire**).

*) Thesis rem proponit; Aetiologia eamdem confirmat; Apodosis ad thema adplicat, Basis denique viam ad propositionem munit. Exempli loco sit exordium orationis I. Mureti quod ita disponitur:

I. Thesis. *Theologia singulari quadam, ac praecipua laude digna est.*

II. Aetiologia. *Nam mortalitatem nostram diuinae naturae arctissima colligatione deuincit.*

III. Apodosis. *De ea dicere iussus, hanc spartam non abs re defugi.*

IV. Basis. *At nunc semel altum ingresso, vela facienda sunt.*

**) Sic in eodem exordio Muretus apodosin duabus fulcit rationibus. Defugiisse se ait dicendi munus, partim ob rei grauitatem, partim, quod vix sperare potuerit eam stili sublimitatem, quae digna videretur tanta rei magnitudine. Priorem rationem exemplo sophistae apud Hannibalem de rebus bellicis differentis;

po-

posteriorem testimonio Platonis illustrat. Sed en ipsum exordium:

I. Thesis. Theologia praecipua laude digna est: *Cum omnes mihi singulari quadam ac praecipua laude digni videantur, qui in adsequenda honestarum artium scientia operam et industriam suam collocant: tum ii praecipue, qui veluti maiore quodam numinis adflatu perculsi, ceteris omnibus posthabitis, ad diuinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas atque omnia studia contulerunt.*

II. Aetiologia. Nam mortalitatem nostram diuinae naturae arctissima colligatione deuincit: *Nam si eorum omnium, quae in hac immensa rerum vniuersitate cernuntur, vnumquodque naturali sui perficiendi desiderio tenetur: et animus noster, ad similitudinem diuinitatis effectus tanto perfectior est, quanto propius ad illud, ex quo ductus et propagatus est, exemplar accedit: dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas, quae, quoad eius fieri potest, cum humanis diuina copulando mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur diuinae naturae arctissima colligatione deuincit.*

III. Apodosis, vbi

1. Applicatio. De ea dicere iussus, hanc spartam initio defugi: *De illius mihi facultatis laudibus hodierno die demandatum est ab iis, quorum et apud me plurimum valet, et apud omnes peraeque valere debet auctoritas, non vt eas quidem sigillatim percensere omnes, ac flore orationis conuestire conarer: (quod et imperare iniquum; et suscipere temerarium esset;) sed vt ex earum innumerabili copia pauca quaedam seligerem, de quibus hoc amplissimo loco, vobis audientibus, explicarem. Qua de re quum mecum initio ageretur, refugiebam equidem tanti oneris magnitudinem.*

II. Rationes et illustrationes: *veritus ne idem mihi contingeret, quod nobili olim sophistae apud Hannibalem de rebus bellicis longa accurataque oratione disputanti contigisse dicitur, si homo adolescens, et cum a ceteris rebus satis tenuiter instructus, tum in hoc genere penitus rudis, inter tot eruditissimos viros ad dicendum de rebus diuinis adgrederer. Illud etiam commonebat, quod praeclare a Platone scriptum noueram orationi et iis rebus, quae oratione tractantur: quamdam inter se cognationem intercedere oportere, ex quo facile intelligebam consequi, vt ad res diuinas pro dignitate tractandas diuinum quoddam requireretur orationis genus.*

IIII. Basis. At nunc semel altum ingresso verba nimirum facienda sunt: *At ista quidem, re adhuc integra, fortassis maiore quadam cautione prouidenda fuerint: nunc quidem iam semel altum ingressis, quae nos cumque tempestas exceptura est, vela nimirum facienda sunt.*

XII.

Quid de captatione beneuolentiae censendum.

Propositioni, quae vel basi, vel apodosi subiungi, vel eidem innecti solet, plerumque accedit *captatio*, quam vocant *beneuolentiae*. Sed maiorem mihi laudem videntur mereri, qui beneuolentiam potius dicendi suauitate retinendam, quam multis verborum lenociniis captandam existimant*).

*) Aut enim thema orationis ita est comparatum, vt auditoribus placeat, et tunc non erit, quod auribus insidieris, et verbis sesamo ac papauere sparsis captes beneuolentiam, sed praestabit, dare operam, vt et eleganti elaboratione et ipsa dicendi suauitate auditorum spei satis-

satisfiat; aut ipsum thema vel eius tractatio fastidio est: et tunc parum praesidii erit in ista beneuolentiae captatione. Fastidiosum enim est aurium iudicium, nec tam beneuolentiae, quam voluptati vtilitatique obsequitur. Notum est, quid de A. Albino censuerit M. Cato, quum in principio historiae eius multis verbis veniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulari legisset. Tum enim Cato: *Nae tu*, inquit, *Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam veniam petere solemus, aut quum imprudentes errauimus, aut quum compulsi peccauimus. Te*, inquit, *oro te, quis perpulit, vt id committeres, quod, priusquam faceres, peteres vt ignosceretur?* Corn. Nep. apud Gell. *Noct. Attic.* *XI*, 8. Itaque et Ciceronem parcius huiusmodi formulis captare beneuolentiam, animaduertimus, sed plerumque iis argumentis, quae ἦθη vocant oratores, auditorum vel iudicum fauorem sibi conciliare. At sicubi vti constituit nouo quodam atque inusitato genere dicendi, tali formula eum veniam precari animaduertimus. Exemplum reperias *in orat. pro Archia cap. 2. Quaeso a vobis, vt in hac caussa mihi detis hanc veniam, adcommodatam huic reo, vobis, quemadmodum spero, non molestam, vt me pro summo poeta atque eruditissimo homine dicentem, hoc concursu hominum litteratissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique praetore exercente iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paullo loqui liberius, et in eiusmodi persona, quae propter otium ac studium minime in iudiciis periculisque tractata est, et vti prope nouo quodam et inusitato genere dicendi.*

XIII.

Qualis esse debeat conclusio.

In CONCLVSIONE plerumque vel quaedam

dam fit argumentorum repetitio seu anacephaleosis, vel paraenesis quaedam ad auditores subnectitur, atque adeo adfectus aliquis mouetur*). Sed cauendum, ne in rebus non adeo magni momenti tragoedias agamus, eoque in illud incidamus vitium, quod ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΝ vocari supra *P. I. cap. 2. num. 53.* monuimus**).

*) Atque eatenus recte post Aristotelem monent rhetores, in exordio regnare ἤθη; in tractatione λόγους; in conclusione πάθη. Et hinc eleganter docet Quinctilian. *Inst. orat. lib. VI. c. 1. perorationis duplicem esse rationem, positam aut in rebus; aut in adfectibus. Rerum repetitionem et congregationem, quae Graece dicitur ἀνακεφαλαίωσις, a quibusdam Latinorum enumeratio, et memoriam iudicis reficere, et totam simul caussam ponere ante oculos, et etiamsi per singula minus mouerit, turbam valere. Adfectus quoque esse necessarios, si aliter obtineri vera et iusta, et in commune profutura non possint.*

**) Scilicet nostrae orationes veterum illarum veluti vmbrae sunt. Olim in orationibus plerisque adfectus erant concitandi, et magnis in laudibus tota Graecia erat *Pericles*, qui non loqui, sed fulminare, et in eorum mentibus, qui audissent, quasi aculeos quosdam relinquere dicebatur. Quum enim isti oratores vel de republica dicerent, vel de ciuium capite, et quidem apud plebem, quae non tam ratione, quam adfectu regitur: facile patet ratio, cur ea oratio omnium praestantissima visa sit, quae adfectus quam vehementissime moueret. At hodie non de ciuium capite et fortunis, non de reipublicae salute aut interitu, sed de rebus scho-

ſcholaſticis declamamus, vbi frigida plerumque eſt nimia adfectuum commotio.

XIIII.

Denique in orationibus vel declamationibus ſcholaſticis, quam maxime ſtili habenda eſt ratio *). Conuenit vero huiuſmodi orationibus ſtilus mediocris **), oratorius***), elegans****), perſpicuus*****); nonnumquam etiam grauis et concitatus******). Recte enim obſeruauit Plato, *orationi et iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter ſe cognationem intercedere oportere* †). Qualis torius orationis ſtilus?

*) Plerumque enim non tam ob inſignem aliquam vtilitatem, quam ad oſtentandam eloquentiam habentur. Turpe ergo eſſet, dicendo infantiam prodere, quam tacendo potuiſſes diſſimulare.

**) De quo vide ſupra *part. I, c. 2. n. 45.*

***) Conf. ſupra *part. I, c. 2.* Vix ergo publici ſaporis ſunt orationes Erycii Puteani, Caſp. Barlaei, M. Zueri Boxhornii, Dom. Baudii, et in primis Io. Conr. Danhaueri, qui poeticam potius, quam oratoriam exprimunt facundiam. Iuſt. Lipſii orationes elegantiores purioreſque ſunt eius epiſtolis, adeo vt eas nonnulli Lipſio ſuppoſitas exiſtiment. Vid. Vinc. Placc. *de Pſeudon. p.* 219.

****) De hoc ſtilo vide ſupra *part. I, c. 2.* Cauendum tamen ne nimium elegantiae ſtudium in ſophiſticam, vt ita loquar, vaniloquentiam euadat.

*****) Vide ſupra *part. I. c. 2.*

******) Quoties ſcilicet adfectus mouendi. Adde tamen, quae ſuperiore paragrapho monuimus.

†) Operae pretium itaque fuerit, optimos hic recensere oratores, quos a renatis litteris floruisse constat. Primas itaque partes merito M. Antonio Mureto deferimus, cuius eloquentiam etiam Ios. Scaliger in *excerptis Puteanorum*, et Ian. Nic. Erythr. *Pinacoth. III, p.* 74. admirantur. Proximi huic sunt Io. Casa, de cuius opusculis praeclare meritus est Nic. Hieron. Gundlingius, M. Ant. Maioragius, Dionys. Petauius, Petr. Io. Perpinianus, Hispanus, de quo Ian. Nic. Erythr. *Pinac. loc. cit.* Franciscus Vauassor, Io. Caselius, Petr. Cunaeus et Aug. Buchnerus. Reliqui tantum non omnes longe infra mediocritatem subsidunt.

CAPVT III.

De Panegyricis.

I.

Panegyricus quid sit?

ADeclamationibus differre ORATIONES PANEGYRICAS *), iam supra obseruauimus. *Est* vero λόγ☉ PANEGYRICVS ORATIO *sollemnis* **), *in laudem personae illustris stilo magnifico elaborata* ***), *et in splendido auditorum congressu habita.* *)

*) Panegyricae dictae sunt hae orationes, ὅτι πάντας ἤγυρον *quia omnes congregabant*, vt recte obseruat Scalig. *poet. III,* 109. Tales conuentus Athenis erant ludi quinquennales, de quibus Dionys. Halic. *Fragm. Rhet. I.* sed et quatuor illi ludi Graeciae, Olympici, Nemei, Pythii et Isthmii, *panegyres* dicebantur. Scal. *de*

art.

art. poet. I, 23. Quum vero in eiusmodi conuentibus etiam orationes in laudem virorum illustrium, et bene de patria meritorum haberentur: orationes istae dictae sunt *panegyricae*.

**) Omnes ergo panegyrice orationes sunt laudatoriae, sed non omnes laudationes sunt orationes panegyricae. Sollemnis enim esse debet huiusmodi oratio, et hinc in magna quadam celebritate haberi. Dicuntur enim ἀπὸ τῶ πανηγύρειν, id est *a congregando*, adeo vt et *nundinarum* πανήγυριν, dixerit Cicero *epist. ad Att.* I, 14.

***) Stilo panegyricae orationis adeo propria est magnificentia, ut Graeci ideo panegyricum vocent, quidquid est splendidum, elatum atque admirabile. Sic Plutarchus Praeciam, scortum nobile vocat πανηγυρικήν. Et Athaeneus Apelicota Teium πανηγυρικῶς potius, quam στρατιωτικῶς, educatum ait. Vid. Cael. Rhodigin. *Lect. ant.* XXVIIII, 12.

II.

An viri sapientis sit scribere panegyricos?

Quandoquidem vero splendidae eiusmodi ac veluti ambitiosae laudationes non facile ab adulatione vacuae esse solent: multi eas vix putant ferendas *). Enimuero quum virtutem tollere videatur, qui laudem omnem et gloriam remoueri iubet **): malim ego quidem non tam ipsas illas orationes, quam adulationem seruilem et parasiticum veluti oratorum quorumdam obsequium reprehendere ***).

*) Iam olim optimi quidam principes sibi dicendos panegyricos ipsi magnopere deprecati sunt. Pescennius Niger cuidam panegyricum recitaturo: *Scribe*, inquit, *laudes Marii vel* Han-

Hannibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, et dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrisio est, maxime imperatores, a quibus speratur, qui possunt necare, qui proscribere: ego autem viuus placere volo, mortuus etiam laudari. Ael. Spart. *Pescenn. Nig.* 11. De Alexandro quoque Seuero, principe optimo, auctor est Lamprid. *in vita eius* 35. *oratores et poetas non sibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Pescennii stultum dixerit, sed aut orationes recitantes aut facta veterum, libenter eum audiuisse.*

**) Virtutis enim comes est laus et gloria, et plerisque non solum rerum bene gestarum praemium, verum etiam incitatrix ad res maiores alacriter suscipiendas constantissimeque peragendas. Vnde Plinius: *postquam*, inquit, *desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.* Cellar. *praef. ad Panegyr. vet. XII.*

***) Nonnumquam tamen laus eiusmodi, quantumuis nimia, non tam adulatio videtur, quam admonitio. Multis sane Plinius splendido illo panegyrico suo non tam virtutes Traiani celebrasse, quam eum, qualis esse debeat, admonere voluisse videtur. Ceterum eleganter laudationis atque adulationis discrimen ostendit Lucianus *in apologia* ὑπὲρ τῶν εἰκόνων *Tom. III. p.* 327. *seq.* vbi docet, *adsentatorem quaecumque sui compendii caussa laudare, nullaque veritatis ratione habita, ea omnia immodicis laudibus extollenda existimare. Impudenter quoque mentiendo illum plura addere de suo, adeo vt non vereatur Thersiten quoque forma turpissimum ipso Achille pulcriorem dicere, et Nestorem inter omnes eos, quotquot ad Ilium pugnaturi venerint, natu minimum. Persancte quoque eum deieraturum, Croesi filium acutiore esse auditu praeditum Melampode, praeterea*

Iphnea

Iphnea acutius cernere quam Lynceam, dummodo spes aliqua consequendi lucri ob mendacium adpareat. Porro autem laudatorum nequaquam mentiri, aut addere aliquid, quod in totum in laudato non compareat, sed ea, quibus quis natura praeditus sit bonis, tametsi non admodum magna sint, extollere: nec lucrum ea laude captare, sed iustum virtutibus pretium statuere, cetera.

III.

Ceterum in panegyricis conscribendis e veteribus ingenium exercuerunt Plinius *) et duodecim illorum panegyricorum auctores Cl. Mamertinus, Eumenius, Nazarius, Ausonius, Latinus Pacatus **), quos coniunctim post alios edidit Christ. Cellarius ***). Quinam e veteribus eiusmodi orationes scripserint?

*) Plinii panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate compositus est. In primis vel ideo commendari meretur, quod et ciuilium rerum petiti copiosissimum prudentiae imperatoriae penu in luculentissima illa oratione deprehenduntur.

**) Auctores hi pro temporum, quibus floruere, varietate, vario stilo vtuntur. Incedunt fere cothurnis, et nonnumquam poetico magis, quam oratorio dicendi genere delectantur. Laudari tamen meretur artificium oratorium, nisi quod nonnumquam nimis ad seruile obsequium sese demittere videntur.

***) Seorsum hos auctores recensuit, notisque ac indicibus suo more illustrauit Christophorus Cellarius, *Halae* cIↃIↃccIII. 8.

IIII.

Nec desunt, qui a renatis litteris panegyricos in laudem summorum principum scri- Quinam e recentioribus?

ſcripſerunt. *) Eminent in his Eraſmus, Pierius VVinſemius, Ez. Spanhemius, Aug. Buchnerus, Io. Henr. Boeclerus, Oct. Ferrarius, Dan. Eremita, Ant. Malagonellus et quidam, quos noſtra hac aetate in hac arte excelluiſſe conſtat **).

*) Non una exſtat panegyricarum orationum collectio. Praecipua aliquot voluminibus prodiit *Hanou.* cIↃ IↃCXIII.8. ſed orationes non omnes his tomis comprehenſas eiuſdem eſſe commatis, recte obſeruauit Morhof. *Polyhiſt. I, 6. 3. 6. p.* 280. *T. I.*

Eraſmus. Exſtat huius Eraſmi oratio panegyrica ad Burgundum principem, optima, multaque eruditione referta, in cuius etiam ſtilo nihil poterit deſiderari, iudice eodem Morhoſio *l. c.*

VVinſemius. Exſtant huius oratoris panegyrici varii.

Spanhemius. Splendido admodum et plane antiquo ſtilo Ez. Spanhemius laudauit Chriſtinam, Sueciae reginam, *Gen.* cIↃIↃCLII. 4. Exſtat eiuſdem panegyricus genethliacus de nato Electori Brandenburg. filio.

Buchnerus. Buchneriana oratione nihil poteſt eſſe ſplendidius, nihil vberius, nihil grauius. Nonnumquam tamen paullo longius a puritate illa caſtitateque terſae Latinitatis diſcedit, quod iam ab aliis eſt obſeruatum.

Boeclerus. Huius varie exſtant orationes panegyricae *Tomo III. diſſertat. academicarum.* Sed agmen facile ducit illa in laudem Chriſtinae reginae, rerum ſummam ſuſcipientis, *Vpſaliae* habita.

Ferrarius. Huius praecipue laudandae ſunt orationes binae, quarum altera in laudem Chriſtinae, reginae Sueciae, conſcripta, ſub titulo *Pallas Suecica*; altera in laudem Ludouici XIIII. regis Franciae, prodiit *Venet.* cIↃ IↃCLXVI. 4.

Eremita. Exſtat huius luculentiſſimus panegyricus Coſmo

mo Mediceo, Magno Hetruriae Duci, dictus, de quo multi iudicarunt, ita in eo omnem artis oratoriae adparatum exhausisse Danielem Eremitam, vt, si iterum ipsi dicendi obtigisset occasio, nihil sibi eloquentiae ac artis superesse fuisset intellecturus. Sed edidit tamen et alterum panegyricum in laudem Ferdinandi Medicei. Recusos illos cum aliis eiusdem opusculis habemus *Vltrai.* cIↃIↃccI. 8. *cum praefatione* Graevii.

Prodierunt Malagonelli orationes *Romae* cIↃIↃcLxxxxvII. 12. sed facile adparet, eas non tam Ciceronis aliorumque castae orationis scriptorum facundiam, quam argutum illud Plinii dicendi genus, quod florida sententiarum varietate aures permulcet, sapere. Vid. Morh. *Polyh. l. c. p.* 208. Malagonellus.

**) Plures aetate nostra prodierunt panegyrici, quos omnibus his facile opposueris. Praecipue tamen in Belgio Io. Ge. Graeuius, et P. Burmannus. Helmstadii Casp. Coerberus et Iust. Christophorus Boehmerus. Vitembergae Conr. Sam. Schurzfleischius et I. G. Bergerus, Altorfii Noricorum C. G. Schvvarzius, Halae Christophorus Cellarius et Nic. Hier. Gundlingius, magnam hoc dicendi genere laudem sibi pepererunt, quamuis fatendum sit, Gundlingii dictionem non vbique veterem illam puritatem atque elegantiam, quam in Cellario aliisque miramur, redolere. Vnde merentur variae illorum orationes, quae et colligantur, et diurna nocturnaque versentur manu.

V.

Vt vero, quomodo scribendi sint panegyrici, tanto magis pateat: sciendum est, eos esse duorum generum. Alii enim ANA- Quotuplices sint orationes panegyricae.

LY-

LYTICA *); alii SYNTHETICA **), quam vocant, methodo conſcribuntur. Voſſius tertium genus addit, quod *mixtum* vocat, *lib. I. cap. 9.* *)

*) *Analyticam* methodum ſequimur, quoties viri cuiuſdam illuſtris hiſtoriam ordine temporis percenſemus. Sic Plinius auſpicatus a Traiani adoptione, quae is deinde in imperio geſſerit, paullo adcuratius exponit. Sic et Latinus Pacatus laudaturus Theodoſium, primum de patria Hiſpania, deinde de patre, tum de dotibus fortunae, hinc porro de virtutibus dotibuſque animi, denique de rebus geſtis agit. Et ita quidem plerique ſolent elaborari panegyrici, qui adeo nihil aliud ſunt, quam hiſtoriae vel vitae magnorum virorum, multis ſententiis atque locis communibus, tamquam gemmis quibuſdam, illuminatae.

**) *Syntheticos* panegyricos vocamus, in quibus thema quoddam tractandum ſuſcipitur, quod deinde ex vita hiſtoriaque viri cuiuſdam illuſtris illuſtratur. Exemplo eſſe poteſt panegyricus Cl. Mamertini Maximiano Herculeo dictus, in quo demonſtratur, *Herculeum, quum ad reſtituendam rempublicam a Diocletiano vocaretur, plus tribuiſſe beneficii, quam acceperit.* Vid. *paneg. vet.* I, 3. Hoc thema deinde petitis ex eius hiſtoria vitaque argumentis demonſtrat. Ita et Buchnerus Henricum a Friſen laudaturus, magni cancellarii ſiſtit imaginem, eumque et genere nobilem, et virtute ornatum, et auctoritate conſpicuum, et doctrina prudentiaque inſignem eſſe debere, exemplo eius demonſtrat. Ceterum ſynthetica haec laudandi ratio ab ipſo Cicerone inuenta videtur, quippe qui in *oratione pro lege Manilia* eadem fere methodo Pompeium Magnum collaudat.

Quem-

VI.

Quemadmodum ergo declamationibus disciplinae *) ; ita panegyricis historia adparatum sufficit **) : neque quisquam scribet panegyricum, nisi qui interiorem viri laudandi vitam atque historiam in numerato habet. *) Earum argumenta ex historia petenda.

*) Vid. supra *cap. 2.*

**) Siue enim analytica, siue synthetica methodo panegyricus sit elaborandus, vtramque paginam facit viri illius, cui consecratus est, historia. Vnde primo omnium sollicitum de ea esse oportet oratorem. Quemadmodum vero superiore capite declamationem scripturos res e disciplinis collectas in certas classes ac argumenta dispescere iussimus: ita et hic historia viri, quem laudaturi sumus, in certas periodos describenda est. Et quidem, si syntheticam methodum eligimus, argumenta iam nota sunt. Quamuis et hic loci communes saepe ex intima philosophia morali, iurisprudentia naturali, et ciuili maxime prudentia depromendi sint: Deinde vero dispiciendum, quid ex historia vel vita viri laudandi ad probandam illam orationis partem aliquid conferat. Sin magis placeat methodus analytica: laudandus erit heros noster a *patria, parentibus, educatione, dotibus corporis, fortunae, animi, rebus gestis, cet.* Quotcumque ergo mihi laudabilia in historia eius offeruntur, totidem nasci mihi intelligo panegyrici argumenta.

VII.

Collecto igitur ex historia adparatu, eodemque in partes aut argumenta distributo, singulae partes erunt elaborandae. Verum Singula argumenta constant loco communi et historia.

rum caue hic eodem modo, quo in declamationibus procedas. Quum enim in his argumentum vnumquodque per syllogismum vel enthymema oratorium disponatur *): in panegyricis singula argumenta *loco communi* et ipsa *historia* constant **).

*) Vide *caput antecedens*.

**) *Locus communis* ostendit, rem esse laudandam; *historia* vero, laudem istam in virum illum illustrem cadere, demonstrat. Solet tamen nonnumquam locus communis vel omitti, vel breui certae sententiae includi. Nonnumquam etiam locus communis historiae, nonnumquam haec illi praemittitur, aliquando inter se miscentur.

VIII.

Quomodo loci communes elaborandi? *Locus communis* facile inuenietur, considerato paullo adcuratius argumento*). Quomodo vero elaborandus disponendusque sit, iam priore huius opusculi parte docuimus**).

*) E. g. si quis laudandus esset a genere, loci communes tractari possent, splendidos natales multum conferre ad auctoritatem: illustri sanguini inesse quosdam virtutis igniculos: incitatrices ad res magnas gerendas esse virtutes exemplaque maiorum. Porro si de peregrinationibus eiusdem dicendum esset, locum inuenirent tractationes de peregrinandi prudentia, de vtilitate peregrinationum, cet.

**) Vide supra *lib. I. c. 3. num. 11. seq.*

VIIII.

Quomodo historia? *Historia* ipsa non nuda recensenda, sed intermixtis subinde iudiciis politicis et moralibus, nec non variis similitudinibus, exem-

emplis, testimoniis illustranda *). Nihil enim occurrere debet in panegyricis, nisi illustre, sublime, magnificum.

*) Alias enim nihil interesset inter historiam et panegyricum. Hinc vita variis iudiciis et illustrationibus, tamquam gemmis, distinguenda est.

X.

Stilus panegyricorum sit sublimis *), grauis **), acutus ***), nonnumquam etiam, si ita ferat materiae ratio, concitatus ****). Obseruandum tamen, sublimis etiam stili certos veluti gradus esse. Vnde quo illustrior est, quam laudamus, persona; eo sublimiorem grauioremque esse stilum oportet *****). Qualis sit panegyricorum stilus?

*) Vide supra *part. I. cap. 2. num. 46.*

**) Maxime haec gravitas in locis communibus et iudiciis, quae historiae immiscenda esse diximus, elucet. Vide supra *part. I. cap. 2.*

***) Attamen vt in omni vita, ita et hic illud adprime vtile est, ne quid nimis. Plinius et sequentes panegyricorum scriptores, in primis Ausonius, plus iusto indulgent ingenii acumini, quod etiam vbique ostentant Io. VVovverus et Ant. Malagonellus. Castiores ea in re M. Ant. Muretus, Aug. Buchnerus, Io. Geo. Graeuius, C. G. Schvvarzius, quos merito imiteris. Conf. *part. I. c. 2. num. 63.*

****) Stilus concitatus panegyricorum praecipue in exordiis et conclusionibus locum habet, quoties adfectus mouendi sunt vehementiores. Conf. *part. I. c. 2. num. 54.*

*****) Quum enim inter rem, de qua disse-

differimus, ipsamque orationem quamdam veluti proportionem esse oporteat: facile patebit, sublimiorem esse debere stilum in panegyrico magno alicui principi consecrato: paullo remissiorem vero, si viri vel rerum gestarum, vel eruditionis scientiaeque gloria conspicui, virtutes sint celebrandae.

XI.

Quid in exordiis et conclusionibus obseruandū?

Ad *exordium* et *conclusionem* quod attinet, nihil singulare habent panegyrici, nisi quod in vtraque parte vehementiores moueri solent adfectus, quam qui in declamationibus locum habere possunt. *)

*) Nam saepe in panegyricorum vel exordiis vel conclusionibus vti solemus apostrophis, sermocinationibus, prosopopoeiis, exclamationibus, aliisque figuris patheticis, quae in declamationibus non solum intempestiuae, verum etiam frigidae plerumque essent futurae.

CAPVT IIII.

De Dialogis.

I.

Dialogi, etsi hodie rariores, laudem tamen merentur.

IN scriptionibus prosaicis, locum haud postremum merentur dialogi, qui veteribus non modo *), verum etiam vltimi aeui scriptoribus quibusdam **) fuere in deliciis. Et quamuis hodie paene ab vsu recesserint: digni tamen sunt ob iucunditatem ac elegantiam ***), de quibus praecepta nonnulla ****) suppeditemus.

*) Summis Graecorum philosophis ea scriben-

bendi methodus mirifice placuit. Hodienum exstant Platonis, Aeschinis et Xenophontis dialogi plane egregii. Nec ignoti sunt Athenaei Δειπνοσοφισταὶ, Luciani *dialogi*, aliaque huius generis opera. E Latinis in dialogis scribendis excelluit Cicero, qui et philosophica et oratoria scripta pleraque hac methodo composuit. Exstat etiam Corn. Taciti vel potius incerti auctoris de caussis corruptae eloquentiae dialogus elegantissimus, cui iungendus Minucii Felicis insignis dialogus, quo Christianae religionis caussam contra gentilium calumnias perorauit. Omitto Macrobium, qui Athenaeum non infeliciter imitatus est, et alios.

**) Recentioribus paullatim vel displicere, vel ignota esse coepit haec scribendi ratio. Neque tamen nulli aliquid in ea re ausi sunt. Nam ut colloquiorum scriptores omittam, et qui in vernacula eiusmodi quid tentarunt; non inuenusti sane sunt dialogi quidam M. Anton. Maioragii, Iani Nicii Erythraei, Iusti Lipsii.

***) Quemadmodum enim omnis imitatio habet, quod nos capiat atque oblectet: ita non potest non dialogus cum voluptate legi, qui doctorum virorum mores, vrbanitatem disserendique rationem veluti in theatro sistit. Nec iucunditate solum, sed et vtilitate sua, nonnumquam se commendant dialogi. Quum enim veritates nonnullae ita sint comparatae, vt si nudae ac sine inuolucro sistantur, animo parum composito duriores videri possint: consultissimum erit, argumentis in vtramque partem adlatis, de iis disputare, et lectori permittere iudicium. Cui rei maxime inseruient dialogi. Vnde facile patet, cur Galilaeus a Galilaeis librum de systemate mundi dialogistica, quam dogmatica, methodo conscribere maluerit. Et nescio sane, an non id innuere voluerit Quin-

cti-

ctilianus, quando dialogis libertatem adscribit, *lib.* X. *c.* 5. *Quapropter historiae nonnumquam vbertas in aliqua exercendi stili parte ponenda, et dialogorum* libertate *gestiendum*. Quamvis enim ibi pro *libertate* Vossiani codices habeant *vbertate*: tamen quum id vocabulum iam paullo ante adhibuerit scriptor elegantissimus, non sane verosimile est, eum illud hic repetere voluisse.

****) Equidem iam olim elegantem de dialogo librum edidit Car. Sigonius ad Io. Moronum, cardinalem, excusum *Venet.* cIↃIↃLXII. et *Lips.* cIↃIↃLXXXXVI. in 8. Sed ille historicus potius et criticus est, quam rhetoricus, quod et de Georgii Paschii diatriba de vsitata veterum exemplo ratione tradendi per dialogos, *Kiloniæ* cIↃIↃcc. 4. edita, dicendum videtur.

II.

Dialogus quid sit? *Est* vero DIALOGVS *fictum* *) *inter viros doctos* **) *colloquium, quo variae de materia quadam dubia sententiae* ***) *expenduntur.*

*) Plerosque ergo dialogos sermones personis tribuere, quos numquam inter se habuere, satis constat. Ac proinde Socrates, viso Platonis Lyside: *Proh Dii immortales*, inquit, *quam multa de me mentitur adolescens!* Diog. Laert. III, 35. Non magis veras esse, quae in Luciani, Ciceronis, aliorumque veterum dialogis viris summis tribuuntur, orationes, facile vnusquisque, qui in his non plane hospes est, intelliget.

**) Exstant etiam dialogi, in quibus Dii vel mortui in campis Elyseis inter se confabulari finguntur; quales e veteribus Lucianus

con-

confecit. Hos Poeticos dicere possis ob ingeniosam fictionem, quae hic vtramque paginam facit. Sed quum ob futiles libellos nostra memoria hac methodo scriptos hi dialogi fere ridiculi facti sint: iis iam quidem non immoramur.

***) Equidem, quemadmodum familiares de rebus variis inter se cadunt sermones; ita et dialogos de rebus omnibus conscribi posse, nemo dubitauerit. Sed quum hic de iis potissimum agamus colloquiis, quae inter viros eruditos habita finguntur, hi vero non videantur de lana caprina sermocinari: aptissimam dialogis materiam suppeditabunt quaestiones dubiae, de quibus in vtramque partem solet a viris doctis disputari. Sic Cicero modo diuersas de Diis sententias, modo ancipites veterum de diuinatione disputationes, modo quaestiones de fato, vel de summa hominis felicitate, examinat paullo adcuratius.

III.

Quamquam autem multiplices sint dialogi *): praecipue tamen hic obseruandum, alios HISTORICOS **) esse, alios COMICOS ***). Quae diuisio non ab obiecto, sed a forma vel scribendi ratione, desumitur.

Quotuplices illi sint?

*) Sic Platonis dialogi vulgo diuidi solent in φυσικοὺς, qualis est *Timaeus*; ἠθικοὺς, qualis est *Apologia Socratis*; λογικοὺς quales sunt *Theages*, *Cratylus*, *Sophista*, *Laches*; ἐλεγκτικοὺς, quales *Parmenides* et *Protagoras*; πολιτικοὺς, quales *Criton*, *Phaedo*, *Minos*, *Symposion*, *Leges*, *Menexenus*, *Clitipho*, *Philetus*; πειραστικοὺς: quale *Eutyphron*, *Meno*, *Ion*; *Charmides*; μαιευτικοὺς, qualis *Alcibiades*; ac denique ἀνατρεπτικούς.

quales *Hippias*, *Enthydemus* et *Gorgias*. Vid. Albini *introd. in Platonis dialog. n.* 5. apud Fabric. *Biblioth. Graec.* III, 2. p. 46.

**) *Historicos* dialogos voco, in quibus, quid inter personas actum sit, historice narratur. Tales sunt Ciceronis dialogi de oratore, de finibus, de diuinatione, aliique, in quibus tum occasio colloquii, tum ipsi, qui inter amicos vltro citroque habiti sunt, sermones historice enarrantur.

***) *Comicos* adpello dialogos, vbi, sine narratione, sermones personarum, directa oratione, proponuntur. Tales sunt Ciceronis dialogi *de legibus*, vt et eiusdem *Topica ad Trebatium*, nec non *partitiones oratoriae*. Platonis etiam, Luciani et Erasmi dialogi plerique sunt comici.

IIII.

Quales personae eligendae in dialogis historicis?

Ad historicos quod adtinet dialogos, primo omnium eligendae sunt personae, et quidem tales, quae vno eodemque tempore vixerunt *), et quas ita loquuturas fuisse verosimile sit **).

*) Ridiculum ergo esset v. c. Abrahamum, Petrum et Mahumedum colloquentes introducere, qui quum eodem tempore haud vixerint, nec colloqui profecto inter se potuerunt. Et tamen ne Plato quidem sibi ab hoc vitio temperauit, qui in *Timeo* philosophum hunc Pythagoraeum introducit colloquentem cum Socrate, quos tamen *eodem saeculo haud vixisse*, iam Macrob. *Saturn.* I, 1. obseruauit, quamquam et Cicero *de finib.* V. eum a Platone auditum referat. Immo et Socratem cum Parmenide, cuius pueritia vix Socratis senectutem adprehenderit, et Paralum ac Xanthippum, Periclis

riclis filios cum Protagora committit Plato, quum illos multo ante infamis illa pestilentia Athenis absumsisset. Macrob. *ibid.*

**) Vt vbique, ita et hic τὸ πρέπον vtramque paginam facit. Hinc ludibrium deberet lectoribus, qui e. g. *Augustum* et *Liuiam* de substantiae definitione, aut de vsu syllogismorum loquentes introduceret. Quis enim credat, par istud coniugum de quaestionibus eiusmodi leuissimis inter se disseruisse? Peccauit ea in re ipse Cicero. Quum enim in quaestionibus Academicis Lucullum et Catullum introduxisset loquentes, ab Attico monitus, tantos viros de rebus eiusmodi colloquutos, vix esse verisimile, mutauit consilium, aliasque personas elegit.

V.

Quot partibus illi constent.

Partes eiusmodi dialogorum tres numeramus, παρασκευὴν, (*exordium*) ἀγῶνα (*tractationem*) καὶ ἐπίλογον (*epilogum*) *).

*) Παρασκευὴ occasionem colloquii, ἀγὼν ipsum colloquium, ἐπίλογος denique, quomodo illud abruptum sit, enarrat.

VI.

Qualis sit παρασκευή?

Παρασκευὴ partim *prologo* *), partim *narratione* **) constat, tametsi prologus non semper videatur necessarius.

*) *Prologus, nihil aliud est, quam totius dialogi exordium*, quod vel ab ipsa re, vel a circumstantiis loci, temporis, personarum, potest desumi. Sic Cicero dialogos de diuinatione auspicatur a vetere quaestione, an sit diuinatio quaedam praesensioque rerum futurarum? Dialogis de natura Deorum prologum a philosophorum dissensu de exsistentia et natura Deo-

 rum

rum praemittit. In principio librorum de legibus, de laudibus municipii Arpinatis; alibi de laudibus Luculli et Hortensii disserit.

**) *Narratio* quasi viam pandit ad colloquium, et qualis fuerit sermocinandi occasio, enarrat. Dicendum ergo, vbi viri isti congressi sint, et qua occasione in hanc disputationem inciderint. Ingenio ergo non magis, quam iudicio, hic opus est, ne quid fingamus, quod circumstantiae non ferant.

VII.

Et constat prologo et narratione. *Prologus* non aliter, quam quodcumque aliud orationis exordium, elaboratur *); *Narratio* vero ordinem temporis obseruat, adeoque, quid antecesserit, quidue consequutum sit, sigillatim exponit **).

*) Quemadmodum ergo orationis exordium *protasi*, *aetiologia*, *apodosi et basi* absoluitur: ita eaedem partes in dialogorum prologis obseruantur. Id quod vel vnico exemplo demonstrare iuuat: Cicero *de nat. Deor. I*, 1. in prologo huius dialogi dissensum philosophorum de Deorum exsistentia et natura hoc ordine exponit.

I. Protasis. *Magna semper fuit inter philosophos contentio de natura Deorum.*

II. AEtiologia. *Disputant enim.*

I. *de existentia Deorum.*

II. *de eorum essentia.*

III. *de prouidentia.*

III. Apodosis. *Et tamen haec quaestio maximi momenti est.*

IIII. Basis. *Hinc philosophiae me sedulo dedi, et maxime amaui academicam, quae nihil temere adfirmat. Vnde etiam methodo academicorum de natura Deorum disputabo.*

Ha-

Habes hic omnes exordii partes, ad quas facile etiam reliquorum dialogorum prologos licebit reuocare.

**) Hinc vulgo aiunt, *narrationem* constare *antecedentibus*, *concomitantibus*, *et consequentibus*. Cicero eodem dialogo ita narrationem disponit.

I. Antecedens. *Veni ad Cottam feriis Latinis, et inueni disputantem cum Velleio Epicureo et Balbo Stoico.*

II. Concomitantia. *Tum me Cotta inuitauit ad disputandum.*

III. Consequens. *Facile ei assensus, primo Velleium rogaui sententiam:*

Elegans in primis est παρασκευή, quam Octauio suo praemisit Minucius Felix. Exorsus enim a laudibus Octauii Christiani, deinde narrat Caecilium, Deorum cultorem, Octauio familiarissimum, salutatum huc venisse, quocum hic ad maris litus deambulatum exierit. In via Caecilium incidisse in simulacrum Serapidis, quod quum more maiorum veneraretur, Octauium monitum esse, Minucio ne pateretur familiarem diutius in tanta re errare. Hinc occasionem illis natam de religione disputandi.

VIII.

Ἀγὼν ipsum enarrat colloquium. Vbi obseruandum, varias de quaestione sententias inter personas colloquentes esse distribuendas*). Primae partes plerumque deferuntur personae, quae opinionem vel vulgarem, vel paullo absurdiorem defendit **). Vbi haec persona dixit sententiam, altera respondet, et prioris argumenta partim probat, partim refellit, et, quid sibi videatur, exponit ***). Idem et reliquae, si plu-

Quid sit ἀγών

plures sint, personae faciunt. Accedit nonnumquam veluti arbiter, qui totam litem componit ****)

*) Hanc regulam adcurate plerumque obseruat Cicero. Sic in dialogo de natura Deorum alium ex mente Epicureorum, alium ex sententia Stoicorum, alium ex Platonicorum principiis de Diis disserere fingit. Ita et Minucius Felix Caecilio partes paganorum, Octavio Christianorum tribuit.

**) Hinc in Ciceronis saepe laudato dialogo Velleius Epicureus, in Minucii Felicis Octavio Caecilius, Deorum cultor, prior dicit sententiam.

***) Hic quoque exemplum luculentissimum dabit Minucii Felicis dialogus, in quo Octauius Caecilii argumenta non solum adcurate refellit, sed et pro Christiana religione copiosius disserit.

****) Ita eodem dialogo Minucius Felix veluti arbitri partes in se suscipit. Sed obseruandum, arbitro eiusmodi locum vix esse in dialogis Ciceronis. Quum enim hic academicorum scholae dedisset nomen, qui nihil temere adfirmabant: facile patet ratio, cur numquam componat litem, sed lectores veluti sub cultro relinquat.

VIIII.

Qualis epilogus? *Epilogus* plerumque breuissimus est, et tantum, quomodo interruptum sit colloquium *), aut quid rei consequutum sit **), enarrat.

*) Hic quoque aliquid, quod verisimile sit, fingendum, v. c. accessisse amicum, qui alio sermonem inflexerit, vel itum esse ad caenam,

nam, in qua aliis de rebus in multam noctem confabulati sint, cetera.

**) Sic Minucius Felix in epilogo narrat Caecilium Octauii oratione permotum, profanas de religione sententias eierasse, et christianae ecclesiae dedisse nomen.

X.

Dialogi *comici* non historice narrant, quid inter se sermocinati sint amici, sed tantum directa oratione, vt comici solent singulorum orationem proferunt, praemissis semper personarum nominibus *). Quo fit, vt veluti *κατ᾽ ἐξοχὴν colloquia* vocentur eiusmodi dialogi. Quales personae eligendae in dialogis comicis?

*) Quum in dialogis *historicis* plerumque personae verae introducantur inter se colloquentes: in comicis nomina fere finguntur, quamuis et hic laudem mereatur ὀνοματοποιΐα, quae characterem personarum quodammodo exprimit, qua in re Plautus in primis mirus fuit artifex.

XI.

Haec quoque colloquia παρασκευῇ, ἀγῶνι et ἐπιλόγῳ absoluuntur. Verum παρασκευὴ nec prologum, nec narrationem complectitur, sed tantum ipsum ostendit sermonis initium, et quo ordine colloquentes in hos sermones inciderint. Quot partibus illi constent?

XII.

De stilo dialogorum non est, quod hic plura moneamus, quum illum iam supra*) satis adcurate descriptum meminerimus. Illud tantum addo, hic quoque personarum, quas loquentes introducimus, haben- Qualis dialogorum stilus?

dam esse rationem, ne vel pueris cothurnos, vel Herculi soccos aptemus **)

*) Vid. *part. I. cap. 2. num. 58.*

**) Alius enim dicendi character viro erudito, alius indocto, alius viro honesto, alius parasito, alius Thrasoni competit. Hac quoque in re parem vix habent Lucianus, Plautus, et Terentius, quibus nemo fere diuersos personarum characteres ipsa etiam forma stili adcuratius expressit. Contra ea Plato, cuius stilo omnes tantam tribuerunt laudem, vt ipsum Iouem, si Graece loqui vellet, Platonis oratione vsurum somniarint, vbique eumdem seruat stili characterem, eamdem orationis vbertatem, eaque re multum venustatis dialogis suis detrahit.

CAPUT V.

De Inscriptionibus.

I.

Inscriptiones vel veteres vel nouae.

Prosa oratione etiam *inscriptiones* conficiuntur, quae cum vltimis potissimum temporibus, id est, patrum nostrorum memoria, nouam veluti faciem induerint *), recte in *antiquas* et *nouas* dispesci possunt.

*) Quales veteres fuerint inscriptiones, satis adparet e tot marmoribus, quorum epigraphas collegerunt Ian. Gruterus, Thom. Reinesius, Raph. Fabbretus, Io. Bapt. Ferretius, Iac. Sponius, Iac. Phil. Tomasinus, Sertor. Vrsatus, Iac. Salomonius, Onuphr. Panuinius, Marc. Velserus, Phil. a Turre, Car.

Caes.

Caes. Maluasia, Io. Vignolius, nuper etiam Scip. Maffeius *in Antiquitatibus Galliae*, et Maiansius in *epistolis*, aliique quam plurimi. Vt iam non dicam de noua Marquardi Gudii collectione, quae *Leouardiae* typis Halmianis excusa, prodiit tandem cIↃIↃccxxxii. At postremis temporibus aliud in vsu esse coepit inscriptionum genus, ex meris argutiis conflatum, quod cum vetere illo nihil habet commune, nisi quod auctores et harum inscriptionum breues longasque lineas promiscue ponere solent: Quum enim ob poetarum ineptias ipsa carmina, quantumuis nitida, sordere coepissent viris grauibus: coeperunt illi aliquid reperire inter orationes et versus medium, et, loco carminum, cudere inscriptiones argutas. Auctores huius rei Itali, inter quos mirifice hoc siue inscriptionum, siue elogiorum genere delectati sunt Laur. Pignorius, Iac. Salianus, Em. Thesaurus, Oct. Ferrarius, Io. Palatius, aliique, quos deinde et Galli, Germani ceteraeque nationes imitari non dubitarunt. Parum honorifice tamen de nouo hoc inscriptionum genere sentiunt eruditi, quotquot sunt antiquae elegantiae tenaciores. Nam praeterquam quod exemplo veterum destituuntur: nescio quid declamatorium et sophisticum sapit argutus ille inscriptionum stilus, nec magis virum grauem decet, quam vestis auro gemmisque operta. Vid. Boecleri *Museum tom. III. dissert. acad. p.* 337. *seq.* Morh. *disciplin. argut. III,* 4. *p.* 180. *seq.*

II.

Veterum exemplo conscriptae quando hodie locum inueniant?

Veteres hodie imitamur, quoties in portis, propugnaculis, pontibus, aliisque publicis operibus inscriptiones ponendae sunt *). Idem stilus lapidaris maxime ornat epita-

L 5 phia

phia **), cenotaphia ***), et alia huius generis monimenta.

*) Non temere vllum opus publicum exstruxere Romani, quod non addita inscriptione aliqua veluti consecrarint. Illud et hodie imitantur principes, famae suae studiosiores, vt vel ex solis illustrissimi auctoris Monimentis Paderbornensibus liquet. Sic et hodie saepius titulis eiusmodi ornantur portae vrbium aediumque publicarum, catarractae, arcus triumphales, pontes, aliaque opera publica, qualia exempla passim exstant in Em. Thesauri *inscriptionibus*. Hic vero caue nouas illas inscriptiones, quarum superiore paragrapho mentionem fecimus, imiteris. Exigit enim temporum nostrorum elegantia, vt veterem potius illum stilum lapidarem exprimere conemur.

**) Neque enim probantur eruditis epitaphia hodierna, in quibus praeter vitae mortisque historiam, et aliquot sententias e scriptura sacra depromtas, nihil omnino occurrit, quod placeat. Imitandi et hic veteres, quorum epitaphia et breuitate concinnitateque, et interdum etiam acumine, sed non anxie quaesitis argutiis, sese lectoribus commendant. Plura eiusmodi monimenta exstant apud Gruterum, Reinesium, Sponium aliosque, e quibus optima quaeuis seligi oportet, quae imitemur. Neque enim negari potest, alia sequioris aeui inquinatam Latinitatem; alia vel auctorum vel lapicidarum ruditatem redolere.

***) Cenotaphia ab epitaphiis quomodo differant, nemo ignorat. Epitaphium *est titulus vero sepulcro suffixus*; Cenotaphium *inscriptio sepulcro honorario adiecta*. Talia sepulchra honoraria sunt monimentum illud Drusi Moguntinum, vulgo *der Eichelstein*, et celeberrimum

ceno-

cenotaphium Pisanum, Caii et Lucii Caesarum memoriae positum, quod singulari eoque pererudito commentario illustrauit doctissimus Romanae ecclesiae Cardinalis Henricus Norisius, *Venetiis*, cIↃIↃCLXXXI. *fol.*

III.

Vt vero stilum lapidarem veterem paullo adcuratius exprimamus, quaedam tum circa *materiam*, *dispositionem*que, tum circa *eloquutionem ac ortographiam* monenda sunt. In iis quid obseruandum?

IIII.

Materiam facile sufficiet occasio. Nemo enim non videt, si verbi gratia aedificium publicum inscriptione vel titulo notandum sit, tunc finem, caussam efficientem, et tempus in eiusmodi monimento esse exprimenda*). Non temere tamen inscriptio publica poni solet, in qua non Principis honorifica fiat mentio **). Earum materia.

*) Sic e. g. muris Veronensibus haec inscriptio addita reperitur apud Gruter. *Inscript. pag.* CCXVI. 12.

COLONIA. AVGVSTA. VERONA.
NOVA. GALLIENIANA.
VALERIANO. II. ET. LVCILLO. COSS.
MVRI. VERONENSIVM.
FABRICATI.
EX. DIE. III. NON. APRIL.
DEDICATI. PRID. NON. DECEMBR.

Habes hic murorum finem, scilicet vt praesidio essent coloniae Veronensi: habes caussam, vel certe quibus consulibus Romanis id factum sit, habes denique aedificationis ac dedicationis tempus. Omnia enim haec scire posteritatis intererat.

**) Quaecumque in monarchia geruntur, Principis geruntur auspiciis. Vnde non facile praetermitti solet grata ac honorifica eorumdem mentio. Quid? quod legibus cautum sit, ne priuatorum nomina operibus publicis inscribantur, sed principum, *l. 3. D. de operib. publ.* nisi priuati sumtus in illa fecissent, *l. 2. §. 2. l. 3. §. 2. D. eod.* Notandum tamen, adulationem illam, quam in Romanis posterioribus vbique animadvertimus, ex inscriptionibus etiam passim elucere. Nihil enim frequentius est loquutionibus: *Deuotus numini maiestatique eius diuina eius prouidentia, cet.*

V.

Earumde dispositio, & quidem epitaphiorum. Ad dispositionem quod adtinet, *a publicis monimentis* seiungere soleo *epitaphia*, quo olim et inscriptiones priuatorum statuis subiectae pertinebant: quamuis vti antiquioribus temporibus inscriptiones vel titulos statuarum plane ignorabant, et plerosque a posteris demum additos esse obseruat Iac. Periz. *Animadu. hist. c. 7. p. 302. sequ.* ita et iam pridem exoleuit mos ille priuatis dedicandi statuas. In EPITAPHIIS plerumque praemittitur CONSECRATIO *), cui deinde subiungitur MORTIS vel SEPVLTVRAE mentio **). Hinc porro sequitur NOMEN defuncti ***), cui ELOGIVM aliquod breue et acutum ****) addi solet. Accedit postea DIES EMORTVALIS et defuncti AETAS. Nonnunquam et ALLOQVVTIO vel ad defunctum *****), vel ad viatorem ******), subiicitur. Quibus omnibus denique subiungitur NOMEN illius, qui istud moni-

men-

mentum fieri curauit †). Reliqua, tamquam πάρεργα, merito praetermittimus ††).

*) CONSECRATIO illa vel dedicatio saltim non temere omittebatur a Romanis, apud quos sepulcra pontificii iuris, adeoque religiosa, putabantur. Vid. *antiqu. Rom. iurisprud. ciuil. illustrant.* II, 1. 4. p. 409. Quum vero illa dicata dicerentur Diis inferis: semper fere epitaphiis praemitti solebant litterae: D. M. id est, *Dis Manibus*, vel: D. M. S, *Dis manibus sacrum*, item: D. I. M. S, *Dis inferis manibus sacrum*, Iac. Gutlier. *de iure man.* III, 1. In Christianorum autem epitaphiis haec inscribuntur litterae D. O. M. S. vel D. O. M. id est, *Deo optimo maximo sacrum*, vel: *Deo optimo maximo*.

**) Solet haec elegantiore aliqua phrasi exprimi v. g. *Mortale, quidquid habuit, hic deposuit. Adstas viator trophaeo. Sitae sunt sub hoc monimento exuuiae*, cet.

***) Hic quoque cauere solent antiquae elegantiae studiosiores, ne nomina longo titulorum syrmate onerent. Sic Principis titulum veteri exemplo ita liceret reddere: *Incomparabilis Princeps*, vel: *Iosephus, Imp. Caes. Aug. P. P.* vel: *Princeps Pius, Felix, Aug. P. P.* vel: *Carolus Imp. Caes. Aug. Germanicus. Gallicus. Hispanicus. Italicus. Hungaricus. Turcicus*. Talia etiam sunt elogia: *Princeps iuuentutis, Principis amicus, Principis a secretis, ab epistolis*, cet.

****) Id quo breuius atque acutius, eo erit elegantius. v. c. *Incomparabilis exempli femina, quae numquam maritum, nisi morte, turbauit. Puer venustulus, ipsisque gratiis amabili. R. Princeps immortalitate dignissimus, si aliud ad aeternitatem iter patuisset. Amor deliciumque generis humani: Quem-*

aut nasci numquam, aut numquam mori oportuisset, cet.

*****) Talis est vetus illa; *Haue beatissima anima, nos te eo, quo quemque natura iusserit, ordine cuncti sequemur.* Talis etiam formula in antiquis monimentis frequentissima: H. S. E. S. T. T. L. *hic situs est: sit tibi terra leuis.* Grut. *Inscr. p.* CCCXXI, 6. *p.* DCLXXV, 10. *p.* DCXCIII, 8. *p.* DCLXXVI, 1. *p.* DCCII, 10. *p.* DCXCV, 9. Quemadmodum vero his locis omnibus litterae tantum singulares occurrunt: ita tota formula expressa est apud eumdem *p.* DCCCXLIII, 1. *p.* DCCXVII, 9. *pag.* DCCLXXXV, 3. Add. Martial. *Epigr. V*, 34. *et VIIII*, 30. Sunt et aliae formulae adloquendi cineres: *Hauete animae, Reines. class.* XIII, 70. *Haue dulcis, dulcis vale*, Reines. *class. XIIII*, 192. *Salue, haue, vale*, Gruter. *p.* DCXCI, 6. *p.* DCCLXIX, 4. Reines. *class. XIIII*, 31. ΘΑΡΡΕΙ, ΘΑΡΣΕΙ, ΕΥΘΥΜΕΙ, ΘΑΡΡΕΙ ΚΑΙ ΘΥΜΟΝ ΕΧΕΙ ΑΓΑΘΟΝ, Reines. *praef. p.* 8. *et class. XIIII*, 31. Grut. *p.* cIↃcxx, 4. *p.* DCCCCXXXIII, 11. Eliod. II, 1. III, 1. ΕΥΨΥΧΕΙ ΣΥΝ ΤΟΥ ΟΣΙΡΙΔΟΣ, Reines. *inscr. praef. p.* 8.

******) Sepulcra Romani solebant condere in agris iuxta vias, vbi et spacium quoddam, septo plerumque cinctum, religione occupari credebatur. Vid. *antiqu. Rom. iurispr. illustr. II*, 4. *p.* 409. *seq.* Hinc tam frequens viatorum mentio in epitaphiis Romanis. Saepe etiam defuncti viatores alloqui, et de communi mortalitate rerumque omnium vanitate admonere fingebantur. Tales sunt elegantes illae adloquutiones: *Non fui, non sum, ero. Vixi, vt viuis, morieris, vt sum mortuus. Sic vita truditur. Solus cursim quaeris, vt censorio illo die tanto facilius sine impedimento resurgam*, quamuis hanc formulam non anti-

quam,

quam, ſed poſt renatas litteras inuentam eſſe, facile pateat, idque praeclare demonſtratum ſit a Th. Reineſio in *praefat. inſcriptionum*. Adde et hanc, quae in pueri ſepulcro locum habere poſſet: *Quum fata intercipiant pueros, tibi quid expectandum ſit memento.* Aliquando et colloquium aliquod inſtituitur inter defuncti cineres et viatorem: *Bonus homo ſicut et tu.* ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ, ΚΑΙ ΣΥΓΕ. Exempla habet Reineſ. *claſſ. XI. inſcr. I. p. 606.* Eſt vbi aliquid rogare fingitur defunctus a viatore, veluti: *Nemo nos inquietet*, Reineſ. *claſſ. XII*, 60. *Te quicumque titulum noſtrum relegeſ, rogo per ſuperos, ſic vt ad infernas partes recipiaris, ne velis tribus ſepulcris moleſtari.* Reineſ. *claſſ. XIIII*, 33. *Rogo per ſuperos, qui eſtis, oſſa mea tueatis*, pro *tueamini*, Reineſ. *claſſ. XVII*, 170.

†) In hac ſubſcriptione plerumque neceſſitudo, quae inter defunctum et ſuperſtitem intercesserat, vel cauſſa, cur monimentum poſitum ſit, exprimitur. Tales ſunt formulae: *Parenti optimo et* B. D. S. M. (id eſt, *bene de ſe merenti*) C. Criſpus Filius, *hoc monumentum* L. L. Q (id eſt, *lubens lugenſque*), vel *cum lacrumis poſuit*. *Patruo* B. D. S. M. C. Manlius ex Teſt. F. F. vel F. C. id eſt, *ex teſtamento fieri fecit*, vel *faciundum curauit*. Paullo maioris momenti ſunt litterae: H. M. H. S. id eſt, *hoc monimentum heredes ſequitur*, quas, quoties hereditario iure conditorium poſſidemus, epitaphiis ſubiicimus.

††) Talia in vetuſtis epitaphiis et titulis ſepulcralibus quam plurima obſeruamus, quae iam Barn. Briſſonius et alii collegerunt. Vt paucis rem exemplis illuſtremus, aliquando adiiciebatur pœna, inferenda in arcam pontificum, ſi quis ſepulcrum alienaret. Gruter. *Inſcr. p.* LX, 1.

p. XII,

p. XII, 12. p. CIↃCXXXIX, 12. p. DCCCCXLVI, 6. p. DCII, 8. Reinef. *Infcr. claff.* I, 43. p. 87. Aliquando edicitur, ne extraneum corpus in idem monimentum, vel infra finem maceriae inferretur, Reinef. *claff.* XII, 37. ne vftrinum monimento adplicaretur, *ibid.* n. 123. vt dolus malus monimento abeffet: Reinef. *claff.* XV, 25. In primis frequentes in veterum epitaphiis imprecationes, quibus iis dira quaeuis minabantur, qui fepulcrum violare non dubitaturi fint: e. g. *Ollam eius fi qui inuolarit, ad inferos non recipiatur.* Reinef. *claff.* XVII, 168. conf. *claff.* XIIII, 33.

VI.

Nec non monimentorum publicorum.

Reliqua monimenta publica ita difponi poffunt, vt praemiffo PRINCIPIS *nomine* et *titulo* *), breuis rerum geftarum addatur HISTORIA **). Eam deinde fequitur defcriptio OPERIS PVBLICI, hoc titulo notandi, vel OCCASIONIS, operi huic conftruendo datae ***). Denique additur SVBSCRIPTIO perfonarum vel collegii, cuius impaenfis hoc monimentum conftructum eft ****).

*) Hic quoque repetendum, quod fupra §. V. huius capitis monuimus, dandam fcilicet effe operam, ne cum longo prouinciarum fyrmate nomen Principis proferamus: Quum enim ftilo lapidari hic vtendum fit: fatius erit, vetere more Principum titulos recenfere.

**) Res geftae fere cafu ablatiuo folent defcribi, e. g. *Proftratis hoftibus, concilia. pace, patria. opibus. locupletata*, cet.

***) Nonnumquam et operis ipfius et occafionis fimul inijcitur mentio, e. g. *Ciuibus. in. ius. iurandum. adactis. arcum. hunc. trium-*

umphalem. constituit. deuota virtuti. maiestatique. eius. ciuitas.

****) Vbi tamen cauenda est antiquitatis adfectatio. Sane merito ludibrium debent cordatioribus, qui sollemne istud S.P.Q. omnibus fere municipiis tribuunt, vbi populo nihil iuris est in administranda republica, et vbi vmbra potius collegii, quam senatus hoc nomine dignus occurrit. Romae saepe nomina subscribebant operum publicorum curatores. Hi erant viri senatorii ordinis, qui sub dispositione praefecti vrbi erant, et sub se habebant procuratores et dispensatores operum publicorum. De his erudite, vti solet, Reines. *Inscr. class. VIIII, 54. p. 571.* Ceterum nostrum erit huius quoque paragraphi doctrinam exemplo illustrare. Tale est, quod sequitur:

D. O. M.
IMP. CAROLVS.
REX. GERMANORVM. HISPAN.
HVNGAR. BOEMORVM.
SICVLORVM.
PRINCEPS. PIVS. FEL. AVG. P. P.
PROFLIGATIS. HOSTIBVS.
REDDITA. CIVIBVS. PACE.
IMPERIO. CLASSE. MILITIBVS.
OPERIBVS. FIRMATO.
ALBAM. GRAECAM. TVRCIS.
EREPTAM.
NOVIS. HIS. PROPVGNACVLIS.
MVNIVIT.
OPTIMO. PRINCIPI.
HOC. MONIMENTVM.
POSS.
DEVOTI. VIRTVTI. MAIESTATIQVE.
EIVS.
REGNI. HVNGARICI. PROCERES.

Po-

VII.

Stilus lapidaris qualis? Potissimum vero respiciendum est ad STILVM, quem LAPIDAREM vocant critici. Eum enim nonnulla singularia habere, nemo ibit inficias *).

*) Praecipua hic tantum consectabimur. Obseruandum itaque est

I. *In marmoribus multa occurrere vocabula, multasque loquutiones, reliquis Romanae lingue auctoribus ignotas*, quales sunt ABANTE, DEANTE, AETERNALIS. Vid. Scaligeri *indices*, Gruteri *inscriptionibus additos*, qualem etiam *cap.* 18. suis iudicibus inseruit Reinesius. Ex eo notamus vocabula Ballatio, Ballematio, Vallatio pro *saltatione*, Capitularis pro *seruo arcario*, Duplicarius, pro eo *qui vtrique parti fauet*, Frunitus, pro *fruitus*, Schola olarum, pro *receptacula vrnarum*. Tata, προσφώνησις φιλεταιρικὴ τοῦ πρὸς μείζονα, Por, pro *puer*, pora, pro *puella*, Virginia coniux. Virginius compar, Virginius vir. Vterque alter, pro *fratre*. Quae pauca tantum speciminis loco damus. Verum caue in his quaeras delicias. Multa enim huius generis lapicidarum ruditati; multa vulgi dialecto debent originem. Forsan etiam aliquando aberratum est ab iis, qui inscriptiones veteres e lapidibus descripserunt. Exempla sane eiusmodi lapsuum plurima notauit Car. Sponius: plura adhuc dabit Marq. Gudius, cuius correctiones orae operis Gruteriani adscriptae maximam partem publici iuris factae sunt, cum in noua et splendida marmorum Gruterianorum editione, tum in *actis eruditorum Lipsiensibus*, ipsaque noua marmorum Gudianorum collectione.

II. *Singulares quoque esse in marmoribus constru-*

structiones, qualium haud paucas notauit idem Scaliger, e. gr. *cum ferarum lybicarum*. Sed nec hic est quod imiteris, quum eadem id prohibeant rationes, et haec nimis archaismum sapiant. Licebit ex eodem indice Reinesiano quaedam huius generis excerpere. *Adquiescere cui* pro *prope aliquem quiescere*, *Ad cumulum aedificare*, id est, *ad colophonem perducere*. *Comitari cum aliquo*, *ex paruo creuit*, *molestari alicui*, *monere taurobolium*.

III. *In primis inscriptiones praeferre ortographiam antiquam*, veluti *olli* pro *illi*, *coerauerunt* pro *curarunt*, *Abei* pro *abi*, *quoi* pro *cui*. Imitari licebit, quae frequentissima reperies in bonae aetatis monimentis, veluti *heic* pro *hic*, *Sulpici* pro *Sulpicii*, *Kalendae* pro *calendae*, *eidus* pro *idus*. Reliqua pro obsoletis habenda. Neque enim adfectationis notam effugies, si ortographiam vetustissimam immo et falsam aliquando in hodiernis monimentis sequendam existimaueris. Talis est vsus frequens *ae* pro *e*. e. g. *caeleris*, *caerealis*, immo, quod mireris, *diae*, *comparaes*, *pacae*, *praesbyter*, *quinquae* pro *celeris*, *Cerealis*, *die*, *compares*, *pace*, *presbyter*, *quinque*. Eo etiam referimus promiscuum vsum B et V. vt *ababus* pro *abauus*, *atabus* pro *atauus*, *Baleria* pro *Valeria*, *vxori bene bibenti* pro *vxori bene viuenti*, *duuius*, *incomparauilis*, *venemerenti*, *vonae* pro *dubius*, *incomparabilis*, *bene merenti*; *bonae*. Talia, quae magno numero dedit Reines. *in indice Inscr. cap. 19.* quis sanus imitanda putet?

IIII. *Frequentissimas esse in inscriptionibus formulas quasdam*, quas merito notabis. v. c. *Bene de se merenti lubens lugensque*. Plures idem index Scaligerianus antea laudatus suppeditabit.

V. *Denique praecipue notandas esse siglas*, *vel*

vel vocum abbreuiationes, de quibus singularis exstat liber Sertorii Vrsati, in Io. Georg. Graeuii *thesauro antiquitatum Rom. tom. XI. p.* 507. recusus. Addi possunt *indices* Scaligeri et Reinesii, nec non Io. Nicolai commentatio *de siglis veterum, Lugd. Bat.* cIↃccIII. in quibus eiusmodi notae vel abbreuiationes, in lapidibus obuiae, plena manu proferuntur.

VIII.

Inscriptionum nouarum materia, inuentio, et eloquutio.

Pergimus ad inscriptiones *nouas*, quae, quod ad materiam adtinet, parum a carmine differunt *). Res omnis ad vnicam regulam redit, *non temere* scilicet *in inscriptione ponendam lineam, quae non acutum quid et admirandum prae se ferat* **). Attamen, si dicendum quod res est, quo magis hanc obseruabis regulam, eo minorem laudem reportabis ab iis, qui, quam frigida sit illa acuminum nimia adfectatio, non ignorant.

*) Quaecumque ergo inuentio poemati conscribendo inseruit, eadem et inscriptioni suppeditet materiam. Parum enim interest inter carmen et inscriptionem nouam.

**) Quum ergo fontes acuminum me iam supra, sub finem *part. I. c. 2. §. 63.* dare meminerim, hic quidem actum agere nolo, sed exempli loco addere sufficiet inscriptionem Em. Thesauri, vt, quales sint illae lautitiae, harum rerum cupidis exemplo ostendamus. Exstat illa *p.* 319. et Iobi, quem ipse Esaui pronepotem putat, continet elogium:

In

In arenam, o ciues!
Gemini congrediuntur athletae,
Orientis alter; alter occidui ſolis imperator,
Iob et Daemon.
Simplicem illum videbitis cum multiplici hoſte pugnantem,
Illum ſemper eumdem, hunc ſemper alium:
Qui forma carens, formas alternat.
Sed proderit Iobo aduerſarii varietas,
Toties vnum triumphatura.
En mollium Sabaeorum ſpecie ſimulatus hoſtis,
Iobi boues praedatur,
Haec prima daemonis velitatio, robur eneruare deliciis.
Sed irrito euentu.
In flammam mutatur flammarum hoſpes,
et caelo cadens, vbi ſtare non potuit,
Incendit, quacumque incedit:
Et paſcentes ouiculas igni depaſcitur,
Hinc magicum Chaldaeorum agmen mentitus,
Camelos cum rectoribus corripit.
Suſtinet hanc iacturam diuinus pugil,
Qui opibus impeditior, quo ditior,
Aeque beneficum vocat numen, ſiue opes adferat, ſiue auferat.
Sic praedonem angit, dum de praeda non angitur.
Hactenus proluſit adgreſſor: iam propius,
Vt regiam euertat, in ventum vertitur.
Nil enim aulae nocentius vento.
Omnes turbat hic turbo, praeter illum cui nocet;
Qui ruinas inter infractus,
Latiore caelo fruitur, dum tecta ſubſidunt.
Sed maiores ciet lacrymarum nimbos hic ventus.
Dulcem ſenis ſobolem inter epulas ruina ſepelit.
At facilius terram mouet, quam Iobum,
Qui ruente familia ſuſtinere poteſt orbitatem.
Spoliato quid ſupereſt? Vita.

Hanc

Hanc tortoris imagine, cruciat, non rapit:
Vt intra corpus et cadauer medius,
Iob vitam optet, vel mortem.
Iob neutrum curat.
Et ante numen cadens aemulum sternit dum sternitur.
Debellauerat; nisi defessus Antagonista
Deteriorem sibi vicarium sufficeret, feminam.
Viro igitur vxorem delegat,
Quae postremam suis malis imponere manum suadeat,
Et mortem morte anteuertere.
Beneficam crederes hanc maleficam, nisi esset vxor,
Cui luxus est, debili marito carere.
Detrahit hanc pietatis laruam mariti pietas,
Ac linguam lingua retundens,
Viuere mauult, inuisus coniugi ac sibi,
Totiesque hostem verberat, quoties spirat:
Et nihil amaturus, praeter Deum, mortem etiam odit.
Nam postremis in malis,
Fortius est mortem arcere, quam arcessere.
Iam inter rapinas et ruinas nudus, palmam tenet.
Sed ipsam in palmam victus inuolat Daemon.
Et vltimos conatus adhibet, amicorum probra.
Hi tanta virtute, amaris salibus resperſa,
Famosis carminibus victoris famam corrumpunt.
Habet hanc felicitatem nouissima calamitas,
Quod inuidiam extinguit: hoc una inuidenda.
Iob omnium miserrimus, inuidos habet amicos,
Nimirum poetas
Tam male mordaces, vt vel vlcerosum mordeant.

Adeo

Adeo inter aulicos, virgines Musae
lasciuiunt.
Euicit extremum hunc laborem strenuus Iob,
Qui contemtus et contentus, hostes hostiis
lustrat.
Hic toto caeli theatro plausus excitat,
Nec minore praemio, quam praelio,
Regno, liberis, opibus, duplo auctior
hos ipse luctus cecinit:
et calamitates calamo felices fecit.

PARS TERTIA
DE VARIIS CVLTIORIS STILI FACVLTATEM ADSEQVENDI SVBSIDIIS.

CAPVT PRIMVM.

De Auctorum lectione.

Latina lingua inter demortuas referenda.

Atina lingua iamdudum inter mortales conticuit. In Latio enim ipso, vbi olim quam maxime floruit, sensim ita barbarorum commercio coepit inquinari, vt demum noua inde enata sit dialectus, quam Italicam dici moris est*). Idem in prouinciis huius linguae fatum fuit, in quibus LVSITANICA, HISPANICA et GALLICA linguae in priscae Latinae locum successere**). Vt adeo nulla hodie sit prouincia: in qua vetus illa lingua Romana ita vigeat, vt eam vsu, vel consuetudine cum prouincialibus, addiscere possis***).

*) Praeclare linguae latine μεταμορφώσεις, et vt ea sensim in Italicam mutata sit, ostenderunt Car. du Fresne in *dissertatione glossario, mediae et infimae Latinitatis praemissa*, et Chr. Cellarius *in dissertatione de linguae Italicae origine.*

**) De earum linguarum natura praeclare disse-

disseruit ED. Brerevvood in *scrutinio linguarum*, cui iungendus Morhof. *Polyhist.* I, 4. 3. *et* 4. *p.* 19. *seq.*

***) Exstat libellus ἀδέσποτος Gallice primum scriptus, dein *Londini* cIↃ IↃCLVIIII. in 12. excusus sub titulo: *An examen of the vvay of teaching the latin tongue to little children by vse alone*, in quo Regi suadet auctor, vt ciuitatem aliquam Latinam instituat, in qua solo vsu ac consuetudine linguam doceantur pueri: quod consilium etiam, quod mireris, probatur Morhofio, accurati iudicii viro in *Polyhist.* I, 29. 21. *p.* 461. Sed vereor ego quidem, ne et infructuosum hoc consilium, et eadem Latinae huius ciuitatis fata futura sint, ac olim reipublicae Platonicae, quae nusquam, nisi in Platonis cerebro, exstitit. Latinam linguam comparandam esse non colloquiis, sed stilo docet Sanctius *in Mineru. p. m.* 859. *seq.*

II.

Ex eo veró consequitur, vt Romanae linguae puritas ac elegantia non aliunde, quam ex veteribus, qui naufragium euaserunt, auctoribus classicis, hauriri possint*), Quum vero multum referat, quo ordine, quaque ratione auctores euoluas **): de ea quoque re nonnulla, more nostro, monebimus. Hinc potissimum ex auctoribus classicis discenda.

*) Caue tibi persuadeas, ex vsu tantum et loquendi consuetudine ad Latinae linguae facultatem posse perueniri. Tantum enim abest, vt hoc fieri possit, vt potius inde nasci soleat inquinatum, illud ac sordidum dicendi genus, quo Poloni et Hungari delectantur. Quo fit, vt Itali, Latine

elegantiae ſtudioſiores, a ſermonibus Latinis etiam cum viris doctis de induſtria abſtineant, ne dictio aliquid ex idiotiſmo vernaculae trahat, quem etiam viri, quamuis eloquentiſſimi, in colloquiis vix effugiunt. Neque ſola ſcriptione Latinae eloquentiae facultatem adſequimur. Quid enim iuuabit ſcribere, niſi antea ipſam linguae indolem ac genium animo conceperis? Id vero qua alia ratione conſequi poſſis, quam lectis diligenter auctoribus, ego quidem vix intelligo.

**) Sunt equidem, qui ſolum ſequendum Ciceronem exiſtimant. Verum Ciceronianos illos, ſi Diis placet, iam dudum exagitarunt viri cordatiſſimi. Alii omnes auctores eo, quo ſcripſerunt, ordine, id eſt ſecundum aetatum, in quas inciderunt, ſeriem legi iubent, qua ratione vſum ferunt Cl. Salmaſium. Sed inde non poteſt non inaequale ac frigidum naſci dicendi genus, quod nec magnus ille criticus ſemper euitare potuit. Eo itaque ordine vtendum puto, vt ſenſim ad perfectionem linguae perueniamus, et auctor vnus alteri veluti viam ſternat; quo facilius intelligi ac in ſuccum ac ſanguinem verti poſſit.

III.

In lectione auctorum certum ordinem commendauit TAN. FABER.

Quod ad ordinem huius lectionis adtinet, ſemper mihi ſe probauit TANAQVILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto iucundius eius experimentum in ipſo filio cepit, quem, a decimo aetatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita vtraque lingua expoliuit, vt cum viris certare poſſet *). Nos vero, quamuis Fabrum non per omnia ſequuti, Fabri tamen

men methodo praecipuos Latinae linguae auctores ita disponemus, vt quatuor cursibus ille ambitus absolui, ex prioribus semper animus ad posteriorum intelligentiam praeparari possit.

*) Mentionem huius methodi aliquoties facit Faber in epistolis, sed postea eam adcuratius descripsit in libello: *Methode pour commencer les humanites Graeques et Latines, Salmurii*. CIↃIↃLXXII, 12. ex quo tractatu pleraque excerpsit, et *Polyhistori* suo intexuit Morhof. *part. I. lib. II. c. 9. n.* 44. *sequ.* Hanc methodum ergo et nos sequemur, sed ea vsi libertate, vt in ipso auctorum ordine pleraque, nostro arbitrio, mutemus.

IIII.

Primo itaque cursu, in quo singulari cura ac diligentia opus esse videtur, PHAEDRI fabulas, POMPONII MELAE geographiam, EVTROPIVM, et CORN. NEPOTEM euoluendos suaserim. *Ex primo* enim auctore vocum phrasiumque aliqua copia, *ex secundo* geographiae veteris notitia, *ex tertio* historia Romana, *ex vltimo* denique historiae Graecae non minima pars poterit hauriri. His vero praesidiis praemunitus, facile, ex mea quidem sententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget. Qui auctores primo cursu perlegendi?

Argumentum fabularum Phaedri earum, si pauca paullo obscuriora omiseris, puerile est, ac summa cum voluptate coniunctum. Stilus tenuis, et plane talis, quali in familiari sermone vtebantur Romani. Summa quoque in his fabulis est orationis puritas, nec Phaedrus.

iudicium suum eruditis vmquam probauit Scioppius, qui nescio quem Thracismum in Phaedri stilo sibi subolfacere visus est. Videatur Schefferus *in vita Phaedri*, eius fabulis praemissa, et Morhofius *de Patauinitate Liuii*, *p.* 139. Inter minores Phaedri editiones praestant Io. Christoph. VVolffii, quae prodiit *Flensburge* cIↃIↃccVIII. 8. et Petri Burmanni, quae prodiit *Hagae Comitum* cIↃIↃccXVIII. 12. Inter maiores duae *Burmannianae*, prima, quae cum integris commentariis Gudii, Rittershusii, Rigaltii, Nevelsti, Heinsii, Schefferi, Praschii et excerptis aliorum prodiit *Vltraiecti* cIↃIↃccXVIII. 8. mai. et altera, quae cum commentario nouo ipsius Burmanni prodiit *Leidae* cIↃIↃccXXVII. 4. mai.

Pomponius Mela. Geographiae caussa Phaedro subiungimus POMPONIVM MELAM, Claudiani aeui scriptorem. Ex eo enim non solum terrarum situs addisci, verum etiam vocum phrasiumque copia non parum poterit locupletari. Latinitas enim huius auctoris, etsi non adeo elegans et florida, pura tamen est, et satis castigata, id quod profecto tironibus praecipue vtile est. Inter meliores editiones est Isaaci Vossii, cui Iacobus Gronouius suam opposuit editionem, in qua potissimum Claudium Salmasium aduersus Vossii censuras insigni, et familiari Gronouiano calamo, acrimonia vindicauit. Sed et hoc non impune tulit, siquidem Vossius *adpendicem obseruationum ad* Melam *Londini* publici iuris fecit. Denique huic παῖτα πεὶ παίτων reddidit Iacobus Gronouius. Nouissime prodiit cum notis integris Hermolai Barbari, Petri Ioannis Oliuarii, Fredenandi Nonii Pintiani, Petri Ciacconii, Andreae Schotti, Isaaci Vossii, et Iacobi Gronouii, curante Abrahamo Gronouio, *Lugd. Batauor.* cIↃIↃccXXII. 8. mai.

mai. In hac tamen editione non omnia, quae Vossius aduersus Gronouium monuit, exstare, viri docti monuerunt. Indignam tantis viris dixeris hanc litem, et plane pudendam, nisi nobis tot elegantes Pomponii editionis, totque obseruationes vtilissimas peperisset.

Eutropius. EVTROPIVM, quamuis sequioris aeui historicum, vel ideo subiungendum Melae duximus, quod nullus exstat scriptor, qui stilo simpliciore historiam Romanam ab ipsis vrbis primordiis, ad occasum paene occidentalis imperii vsque tradiderit. Romanae vero historiae cognitione non poterit is carere, qui se ad reliquorum scriptorum lectionem accingit. Accedit, quod iam habet in hoc auctore tiro, in quo geographiae veteris, quam a Mela edoctus fuerat, vsum perspiciat. Latinitas est simplex, et nonnumquam satis tersa, vt adeo et vocum phrasiumque copia legendo illo possit augeri. Si quid ex saeculi genio naeui trahit auctor, facile illud notari euitarique poterit, si iungantur notae Christophori Cellarii, in quibus illi lapsus adcurate notantur. Quare et eius editionem prae ceteris commendandam existimamus. Nouissime Eutropium cum *methaphrasi Graeca* Paeanii, et notis integris Eliae Vineti, Henrici Glareani, Tanaquili et Annae Fabri, Thomae Hearnii, item selectis Friderici Sylburgii et Christophori Cellarii edidit Sigebertus Hauercampus *Lugduni Batauorum* cIↄIↄccxxvIII. 8. mai. qui et suas, et Christophori Augusti Heumanni notas adiecit, in qua tamen editione multa itidem viri docti desiderant.

Cornelius Nepos. Subiicimus Eutropio CORNELIVM NEPOTEM, idque ob multas rationes. Nam primo, si quid ex Eutropio aeruginis haereat, illud eius lectione facile poterit abstergi: deinde

ex eo insignis parabitur elegantissimarum loquutionum copia. Denique eadem opera ex Graeca et Punica historia tantum addiscet tiro, quantum satis erit ad sequentes auctores tanto facilius intelligendos. Editiones exstant innumerae: sed ergo, quod ad hunc vsum adtinet, *Cellarianam* reliquis existimo longe anteponendam. Optima est, quam cum notis integris Iani Gebhardi, Henrici Ernstii, et Io. Andr. Bosii, et selectis Andreae Schotti, Dionysii Lambini, Gilberti Longolii, Hier. Magii, Io. Sauaronis, aliorumque doctorum, nec non excerptis Petri Danielis, et indice locupletissimo omnium vocabulorum, studio et opera Io. Andr. Bosii confecto edidit Augustinus *van* Staueren, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxxxiiii. 8. *mai*.

V.

Qui secundo?

Emensus hoc iter tiro, iamque tot adminiculis ad maiora instructus, alterum auspicabitur cursum, quo TERENTIVM, CICERONIS *epistolas* et *libros* aliquot *philosophicos*, nec non IVLIVM CAESAREM et MINVCIVM FELICEM diurna nocturnaque manu versabit.

Terentius.

Qui superiore cursu commendati sunt auctores ad puritatem pertinent: danda ergo postea erit opera, vt et concinnitatem elegantiamque veterum imitemur, et huc pertinent auctores in hanc classem relati. TERENTIO enim nihil potest reperiri elegantius. Phrasis eius, si ab archaismis quibusdam discesseris, non solum pura, sed et nitida est, quod ipse, quamuis alioquin modestissimus, in *praefatione Heautontimorumeni* prae se ferre non dubitat. Vnde lector

lector iam sensim elegantiae adsuescet, quae in Latino illo scriptore est maxima, ceu vel ex *chrestomathia Terentiana*, editioni Boecleri *Argent.* cIↃIↃCLVII. 8. adiecta, adparet. Quare haec editio et *Lindenbrogiana*, quae cIↃIↃCXXIII. 4. prodiit, reliquis omnibus anteferenda videtur, maxime, quum posterior veteris grammatici, Aelii Donati, *scholia* in Terentium simul exhibeat, Add. Barth. *Aduersar. lib. VIIII.* Splendidissima editio est, quam *commentario perpetuo* illustrauit, et cum Aelii Donati, Eucraphii, Calphurnii et Friderici Lindenbruchii *obseruationibus* edidit Arnoldus Henricus VVesterhouius, *Hagae Comitum* cIↃIↃCCXXVI. *duob. voluminib.* 4. *mai.* Contractiorem hanc omissis aliis *cum interpretatione* Donati et Calphurnii, vt et *commentario perpetuo* idem auctor postea edidit *Hagae Comitum* cIↃIↃCCXXXII. 8. *mai.*

Ciceronis epistolae.

Vt Terentius elegantiae Romanae; ita CICERO concinnae pariter ac fusae orationis gustu nos imbuit. Hinc merito iam eius epistolae in manibus erunt, in quibus et elegantia, et ars periodica tanta adparet, vt facundiam ex earum lectione se adsequutos multi fateantur, et in his Hermannus Buschius apud Freinshemium *orat. IIII. p. 46.* Conf. Muret. *part. II. orat. XVI.* vbi Ciceronianarum epistolarum vsum et praestantiam egregie demonstrat. Nec adeo difficilis amplius erit harum epistolarum lectio ei, qui iam non poenitendam historiae Romanae et geographiae antiquae partem primo cursu ex Eutropio et Pomponio Mela sibi reddiderit familiarem. Selectu tamen et ordine hic quoque opus est. Merito ergo I. *epistolis ad Atticum*, in quibus Cicero ἀττικίζει, praefero *epistolas ad diuersos*, nec non *ad Quintum fratrem*. II. in his ipsis omitti possunt eae,

quae a Coelio, nec non a Tirone scriptae sunt; seligendae vero in primis III. epistolae, quas in proconsulatu scripsit. Ii enim nihil solet esse elegantius. Denique IIII. comparanda eiusmodi editio, in qua ordine chronologico epistolae dispositae sunt. Ita enim lectio eo facilior erit ob historiae nexum, et continuam seriem. Reliquis tamen editionibus palmam iure quodam suo praeripiunt *Cellariana*, quae vna cum Gottlieb Cortii *adnotationibus* nouissime prodiit *Lipsiae* cIↃIↃccxxxv. 8. *Bengeliana*, quam *iis instruxit rebus, quae ad interpretationem imitationemque pertinent*, Ioannes Albertus Bengelius, *Stutgardiae* cIↃIↃccxviiii. 8. *mai.* et *Graeuiana*, quae cum *notis integris* Petri Victorii, Paulli Manutii, Hieronymi Ragazonii, D. Lambini, Fulv. Vrsini, *nec non selectis* Io. Frider. Gronouii, *et aliorum*, vt et cum Io. Georg. Graeuii *animaduersionibus* et *ex eiusdem recensione* prodiit *Amstelodami* cIↃIↃcxciii. *duob. volum.* 8. *mai.*

Epistolae ad Atticum optime prodierunt *Amstelodami* cIↃIↃLxxxiiii. *duob. volum. in* 8. *mai.* *ex recensione* Ioannis Georgii Graeuii, *et cum notis integris* P. Victoris, Paulli Manutii, Malaespinae, Lambini, Fului Vrsini, Simon. Bosii *e chirographo eius auctoribus*, Francisci Iunii et Popmae, *ineditis item antea* Isaaci Casauboni, Mureti et Io. Frid. Gronouii, *selectisque* Corradi, *atque aliorum.*

Eiusdem *epistolarum ad Q. Fratrem libri tres, et ad Brutum liber unus, cum notis integris* Petri Victorii, Paulli Manutii, Leon. Malaespinae, D. Lambini, F. Vrsini, Fr. Iunii, Ian. Gruteri et Iacobi Gronouii. Adiectus est *ad Marcum Tullium fratrem de petitione consulatus liber*, *cum integro commentario* VALERII PALERMI Veronensis,

pre-

prodierunt *Hagae Comitum* cIↃ IↃ ccxxv. 8. *mai.*

Libris philosophicis reliquis praemittendos ego iudicarim *Catonem maiorem* et *Laelium*, ob facilitatem. His deinde subiiciendos suaserim *libros de officiis*, ob adcuratam eloquutionem et concinnitatem egregiam, quam ipse Cicero in *prooemio* filio ad comparandam Latinae linguae facultatem profuturam iudicat. Proximos esse iusserim *libros de diuinatione*, et *de finibus bonorum et malorum*, ex quibus praeter Latinitatis elegantiam hauriri poterit insignis historiae philosophicae cognitio, qua plane non potest carere, qui reliqua opera philosophica Ciceronis euoluere statuit. Ciceronis libri philosophici.

Libri tres de officiis. Cato Maior, Laelius paradoxa, somnium Scipionis ex recensione Ioannis Georgii Graeuii, *cum eiusdem animaduersionibus et notis integris* D. Lambini, F. Vrsini, C. Langii, Fr. Fabritii, A. Manutii *selectisque aliorum*, prodierunt *Lugduni Batauorum* cIↃ IↃ ccx. *duob. volum.* 8. *mai.*

Libri II. de diuinatione et liber I. de fato cum notis integris Paulli Manutii, P. Victorii, D. Lambini, F. Vrsini, Hadr. Turnebi et Io. Dauisii prodierunt *Cantabrigiae* cIↃIↃccxxi. 8. *mai.*

Ciceronis *opera quae extant omnia*, adcuratissime edita sunt a Iacobo Gronouio *cum notis integris* Iani Guilielmii et Iani Gruteri, vt et Asconio Pediano et *veteri scholiastae*, *Lugduni Batauorum* cIↃ IↃclxxxxii. 4.

Perlectis Ciceronis epistolis iam perspicuus admodum, et intellectu facilior videbitur Iulius Caesar, maxime in libris *de bello ciuili*, quos illis *de bello Gallico* praemittendos arbitror. Tota enim illa historia partim ex Eutropio, partim ex Ciceronis epistolis memoriae succur- Iulius Caesar.

ret. Stilus eius est elegans, sed simplex, vnde eum ideo Ciceroni subiungendum puto, quod quidquid redundantis copiae ex lectione Ciceronis forsan haeserit, lecto Caesare, possit abstergi. Optima editio est, quae *cum animaduersionibus integris* Dion. Vossii, Io. Danisii, *aliorumque variis notis ex museo* Ioannis Georgii Graeuii prodiit *Lugduni Batauorum* 1713. 8. *mai*.

Minucius Felix. Quum omnes, quos commendauimus, auctores, profano Deorum cultu sese polluerint, merito iam his subiungimus Minucium Felicem, Christianum scriptorem, quum ille et elegantiae et concinnitatis sit studiosissimus. Duae vero sunt huius consilii mei rationes. Nam praeterquam, quod inde nostrae religionis principia ac mysteria stilo elegantiore exprimere discimus: dialogus iste, quem *Octauium* inscripsit, etiam bonam partem mythologiae continet, adeoque viam sternit ad lectionem *Ciceronis de natura Deorum*, et poetarum, in quibus mythologia vtramque paginam facit. Attamen ei, qui cum fructu lecturus est Minucium, suaserim, vt simul ad manus habeat Iulii Hygini *fabulas*, vel Natalis Comitis *mythologiam*, vel alium ex eiusmodi scriptoribus mythicis, e quibus veteres coniunctim prodierunt *Amstelodami* 1681. 8. Ceterum Minucium nitidissime ediderunt Cellarius, et Iacobus Gronouius *Lugd. Batauor.* cIↃIↃccvIIII. 8. *mai*.

VI.

Qui tertio? In tertio auctorum cursu ad stili differentiam respicio. Hinc in manibus iam erunt Sallustius, Ciceronis *orationes selectiores*, Liuius, Suetonius, Plinii *panegyricus*, Tacitus, Curtius, Plautus, Senecae *aliquot libri*

bri philosophici, et denique Lactantius. Si cui non vacat tam vastos auctores totos perlegere: ei potiores inde partes decerpere licebit.

Vt stili vere *Attici* formam animo concipias, commendanda erit lectio C. Crispi Sallustii. Nemo enim fere Atticam Thucydidis dictionem inter Latinos illo adcuratius expressit. Tribus verbis integras explet sententias, non circumducit, non interponit, asyndetis frequentissime vtitur, et vbique adstrictior adparet. Vid. Leo Allatius *de erroribus magn. viror. in dicendo, pag.* 36. vbi sententiam Scaligeri, breuitatem Sallustio *lib. IIII. Poet. c.* 24. negantis, refellit. Verborum tamen obsoletorum atque archaismorum nonnumquam adfectator est, quod merito in eo reprehendit Scioppius *de exercit. rhet. generib. p.* 13. *seq.* Omnibus editionibus palmam praeripiunt *VVassiana*, quam *cum notis integris* Glareani, Riuii, Ciacconii, Gruteri, Carrionis, Manutii, Putschii, Doussae, *et selectis* Castalionaei, Cornelii et Ausonii Pompae, Iani Mellerii Palmerii, Fuluii Vrsini, Io. Frid. Gronouii, Petri Victorii, cet. edidit Iosephus VVasse, *Cantabrigiae*, cIↃIↃccx. in 4. et ea, quam adnotationibus illustrauit Gottlieb Cortius, ac edidit *Lipsiae* cIↃIↃccxxIIII. 4. Sallustius.

Stili *Rhodii* et *Asiatici*, nec non *oratorii morati* et *concitati* indoles optime ex Ciceronis *orationibus* elucet. Vnde ad earum lectionem merito nunc se accinget elegantioris stili studiosus. Selectas vero commendo, quales sunt *pro S. Roscio Amerino, pro Archia poeta, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro lege Manilia, pro T. Annio Milone, Philippica secunda*, et quaedam aliae, coniunctim aliquoties editae. Prae ceteris tamen adole- Ciceronis orationes.

ſcentibus Chriſtophori Cellarii editio, ob diſpoſitiones, nouas, et indices commendari meretur.

Liuius. Liuii ſtilus eſt *Rhodius, elegans* et *grauis*. Hinc vt et hi dicendi characteres exemplo quodam perſpiciantur: merito decas aliqua huius praeſtantiſſimi ſcriptoris erit euoluenda. Vberius de eius ſtilo diſputatum eſt a Morhofio in *diſſertatione de Patauinitate Liuii*. Optima editio eſt Io. Frid. Gronouii, quae tertium emendatiſſime prodiit *Amſtelod.* cIↃIↃcLXXVIIII. 8. *mai. Vol. III.*

Suetonius. *Tenuis* ſtili effigiem ſiſtit Suetonius, ſaeculi II. ſcriptor, qui nuſquam adſurgit, ſemper humi repit. Praeſtantiſſima editio eſt, quam cum notis integris Io. Bapt. Egnatii, Henrici Glareani, Laeuini Torrentii, Fuluii Vrſini, Iſaaci Caſauboni, Iani Gruteri, Theod. Marcillii, Io. Ge. Graeuii, Caroli Patini, (qui ex numiſmatibus illuſtrauit), et *ſelectis aliorum* edidit vir magnus Petrus Burmannus, *qui et ſuas adnotationes addidit*. Prodiit haec editio *Amſtelodami* cIↃIↃCXXXVI. *in.* 4. *mai. duob. volumin.*

Plinius. Eodem tempore, quo Suetonium floruiſſe conſtat, ſtili *ſublimis* exemplum egregium dedit Plinius iunior, conſcripto admirabili *panegyrico*, cui parem vix habet Romana antiquitas, cuius nouam editionem adornare V. Cl. Chriſtianum Gottlier Sevvarzium, mirifice laetamur. Sed et *Attici* atque *acuti* ſtili ſpecimen edidit Plinius, maxime in *epiſtolis*, de quibus tamen iam ſupra iudicium noſtrum dedimus. Optima editio eſt *Cortiana*, quae *cum notis ſelectis.* Io. Mariae Catanaei, Iacobi Schegkii, Itcobi Sirmondi, Iſaaci Caſauboni, Henrici Stephani, Conradi Ritterſhuſii, Claudii Minois, Caſparis Barthii, Augusti

Bu-

Buchneri, Ioannis Schefferi, Ioannis Friderici Gronouii, Christophori Cellarii, Gotlieb Cortii, et Paulli Danielis Longolii prodiit *Amstelodami* cIↃIↃccxxxIII. 4. *mai.*

In Tacito praeter acumen etiam σύμνότητα seu *grauitatem stili* maxime commendant eruditi: idque nemo, nisi in istius lectione plane hospes, inficias iuerit. Vnde non moramur Casparem Scioppium, Andream Alciatum et AEmilium Ferretum, quibus soloecus iste auctor, et plane e iuuenum manibus excutiendus videtur. Vid. Vossius *de histor. Latin. I*, 3. Inter Taciti editiones reliquis palmam dubiam reddit, immo praeripit, praeclara illa, quam ex noua parentis sui Iacobi Gronouii ad MS. Florentinum recognitione excudi curauit Abrahamus Gronouius, *Lugduni Batauorum* cIↃccxx. 4. *mai. cum notis integris* B. Rhenani, F. Vrsini, Mureti, Iosiae Mercerii, Iust. Lipsii, Valentis Acidalli, Curtii Pichenae, Iani Gruteri, Hug. Grotii, Io. Freinshemii, Io. Frid. Gronouii, Iac. Gronouii et Io. Iensii, *selectis* autem Alciati, Aurelii, Barclaii, Boxhornii, Coleri, Marcelli Donati, Ferreti, Gutherii, Kirchmaieri, Loccenii, Lupanii, Reinesii, Ruperti, Salinerii, Sauilis, Schefferi, Vertranii, Virdungi, *et aliorum*. Tacitus.

Stili *elegantis* et *floridi* ideam dabit Curtius, incertae aetatis scriptor, quem ob declamatorium et anxium dicendi genus, naeuosque varios multi plane nouum ac supposititium scriptorem putant. Vid. Vossius *de histor. Lat. I*, 28. Guid. Patin. *epist.* 27. *p.* 96. Cellar. *in iudicio de Curtio, editioni suae praemisso*. VVagenseilius *in pera libror. iuuenil. tom. IIII. p.* 178. Verum, vtut facile largiamur, non immunem esse Curtium a variis naeuis, in dictione aeque, ac in geographia admissis: non tamen. Curtius.

men ideo nitidum illum scriptorem vel nouum, vel plane e manibus iuuenum excutiendum arbitramur, vel ideo, quod stilus ille *venustus*, quem supra descripsimus, a nemine, quam a Curtio, felicius exprimitur. CVRTIVM a Io. Clerici iniuriis vindicauit V. Cl. Iacobus Perizonius *in Q. Curtio Rufo restituto in integrum, et vindicato Ludguni Batauorum* cIↃIↃCCIII. 8. Optima Curtii editio est, quae *cum omnibus supplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis* Fr. Modii, Val. Acidalii, T. Popmae, Ioan. Freinshemii, Io. Schefferi, Christoph. Cellarii, Nicol. Heinsii, *vt et selectis et excerptis aliorum cura* Henrici Snakenburgii prodiit *Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCXXIIII. 4. *cum figur.*

Plautus. In *iocoso* stilo regnat Plautus, qui et purus est, et tersus. Verum hic obseruandum, I. archaismos nimis amare Plautum, id quod tamen saeculo, quo vixit, condonandum est. II. Eumdem stilum ex personarum, quas in theatro sistit; ingenio formare, et hinc III. saepius fingere phrases et voces, ridiculas magis, quam Latinas. IIII. iocos quoque seruiles, quibus abundat, aliquando parum esse vrbanos, quod iam Horatius in *art. poet. v.*270. *seqq.* notauit.

At nostri proaui Plautinos *et numeros et*
Laudauere sales: nimium patienter vtrumque,
Ne dicam stulto mirati: si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Conf. Dan. Heinsii *dissertat. in hunc locum* Horatii, Terentii editionibus addi solita, et Vauassor. *de ludicra dictione*. His obseruatis fructum ex Plauti lectione non leuem capiemus. In optimis editionibus eminent Frider. Taub-

Taubmanni, *cum eiusdem luculentissimo commentario, et notis* Iani Gruterii, quae prodiit cIↃIↃcxxi. 4. itemque Io. Frid. Gronovii, quae prodiit *Amstelodami* cIↃIↃcxxiiii. 4. *Tom. II.* Nec negligendum Phil. Paraei *Lexicon Plautinum*, quod insignem vtilitatem adferet omnibus, qui dictionis Plautinae sunt paullo studiosiores. Nouam Plauti editionem minatus est Arn. Henr. VVesterhouius.

In *acuto* ac *sententioso*, quem vocant, stilo, prae ceteris commendandus Seneca, quamuis eum etiam hac in re iusto esse diligentiorem, iam supra ex Quinctiliano aliisque sit obseruatum. Abundat sane Seneca dulcibus vitiis, quae facilius, quam saniora, a iuuentute in imitationem trahuntur: vnde merito eius lectionem in tertium demum cursum reiecimus. Ex philosophicis eius scriptis hic seligendos existimarim libros *de tranquillitate animi*, *de prouidentia*, et *de clementia*. Reliqua, vt et *epistolae* vltimo cursui poterunt reseruari. Editio Io. Frid. Ornouii, quae prodiit *Amstelodami* cIↃIↃcLxxii. 8. *volum. III.* reliquis adcuratior, commodior, atque elegantior habetur. Seneca.

Subiungimus his omnibus Lactantium, Christianorum Ciceronem, quem saeculo IIII. ineunte floruisse constat. Eo enim duce facile discemus, quae optima sit imitandi ratio. Nam Ciceronis dictionem atque vbertatem tam adcurate expressit, vt non temere quisquam paria illi ea in re fecerit. Sunt tamen et in Lactantio naeui quidam saeculo, quo vixit, condonandi, quos aeque, ac virtutes illius cum cura expendit Io. Aug. Krebsii *dissertatio, Halae Magd.* cIↃIↃccii. *habita, de stilo Lactantii Firmiani*. Institutiones eius diuinae multo nitidiores sunt libello *de mortibus persequutorum*, quem Stephanus Baluzius e codice Colbertino exscriptum primus extulit *tomo II. Miscel-* Lactantius.

scellan. Paris. cIↄIↄcLXXVIIII. 8. Vnde hunc librum non Lactantio, sed Caecilio cuidam tribuendum existimat Massuetus. Sed nec is libellus vel ob res, quas complectitur, notatu dignissimas videtur praetermittendus. Editiones *institutionum diuinarum* exstant variae, in quibus *Cellarianae* locus haud postremus debetur. Alter vero libellus *cum notis* Stephani Baluzii, Gisberti Cuperi, Columbi, Toinardi, Graeuii, El. Boherelli, Th. Gale, Iac. Tollii editus est a Paullo Bauldri *Vltraiecti* cIↄIↄLXXXXII. 8.

VII.

Qui quarto? Quarto cursu, iis potissimum, qui sese totos amoenioribus Musis consecrarunt, destinato, non solum reliqua auctorum hactenus recensitorum scripta adeunda, sed et per ceteros scriptores omnium aetatum diuagandum est *). Euoluendi itaque erunt scriptores rei rusticae Cato, Varro, Columella, scriptor architecturae doctissimus Vitruuius, historici porro Velleius Paterculus, Valerius Maximus, Caius, Plinius, Florus, Iustinus, *scriptores historiae Augustae* sex, et Ammianus Marcellinus, rhetores item et oratores M. Ann. Seneca, Quinctilianus, et *auctores Panegyricorum veterum*, quibus denique accedent Cornelius Celsus, T. Petronius Arbiter, Frontinus, Aulus Gellius, Apuleius, Censorinus, Iulius Obsequens, Fl. Vegetius, Macrobius, et Marcianus Capella. Reliqui enim scriptores, quibus et Symmachum, et Cassiodorum, et patres plerosque accenseo, historiae

ſtoriae potius, quam Latinitatis cauſſa euoluendi ſunt.

*) Quum enim viro eloquenti de variis rebus diſſerendum ſcribendumque ſit; facile adparet, non ſufficere ei paucos auctores. Hinc phraſes ad rem bellicam pertinentes ex ſcriptoribus hiſtoricis, tacticis, et qui de caſtrametatione egerunt; phraſes oeconomicas ex Catone, Columella, Varrone; loquutiones medicas ex Celſo; architectonicas ex Vitruuio et Palladio; alias denique ex aliis petet. Vnde ſimul intelligere licebit, quanto in errore verſentur, qui ſolo lecto Cicerone ad ſummam eloquentiae perfectionem ſe peruenturos exiſtimant.

Cato, quum dudum ante Ciceronem ſcripſerit, non adeo elegans eſt. Archaiſmos adhuc habet ſaeculo ſuo familiares. Optimum tamen agricolam fuiſſe, iam Cornelius Nepos *in vita eius* obſeruauit. Varro innumera paene ſcripſit, in quibus tamen praeter libros aliquot *de re ruſtica* et *de lingua Latina* pauciſſima fragmenta commune illud naufragium euaſerunt. Scripta eius iam olim doctrinae potius, quam eloquentiae laude commendabantur, Quinctilin. *Inſt. orat.* X, 1. Auguſtin. *de ciuitate Dei* VI, 2. Elegantiſſimus de re ruſtica ſcriptor eſt Columella, qui ſub Claudio floruit, vir eloquentiſſimus, adeoque cum cura legendus. Coniunctim hos ſcriptores *cum notis virorum clariſſimorum et lexico rei ruſticae* edidit V. Cl. Io. Matth. Geſnerus, *Lipſiae* CIↃIↃCCXXXV. 4. *Volum. II.*

Scriptores rei ruſticae Cato. Varro. Columella.

M. Vitruuius Pollio architecturae ſcriptor doctiſſimus eſt, nec nitidiſſimus tamen, quamuis ſaeculo Auguſteo floruerit. Hinc in eo peregrinitatem et plebitatem notant Barthius *aduerſar.* I, 10. et Caſp. Scioppius. Saepe in linguas varias translatus eſt hic auctor. Lati-

Scriptor architecturae Vitruuius.

nae quoque editiones exstant haud paucae, in quibus commendanda praestantissima, quam cum Guil. Philandri *Castilionaei integris commentariis, excerptis notis* Dan. Barbari, et *lexico Vitruuiano* Bernardini Baldi Vrbinatis, tum Io. Buteonis, Nic. Goldmanni, Claudii Salmasii et Marci Meibomii *ad loca quaedam Vitruuii obseruationibus, addita eius vita,* vulgauit Ioannes de Laet. *Amstelod.* 1149. *fol.*

Velleius Paterculus. Velleius Paterculus sub Tiberio floruit, historiamque edidit, cuius in postrema parte vbique ostendit animum parasiticum, stilumque Tiberio et Seiano obnoxium. Vnde eum potius panegyristen dixeris, quam historicum. Dictio tamen eius, quidquid alii, est plane Romana, elegans, et vel ideo commendanda, quod hominum indolem cum cura descripsit. Inde Io. Henr. Boecleri enatus est libellus *de characteribus politicis Velleianis, Argentor.* cIↃIↃCLXXII. 8. Praestantissima omnium, ac nitidissima editio est, quae *cum integris scholiis, notis, variis lectionibus et animaduersionibus doctorum* curante V. Cl. Petro Burmanno prodiit *Lugduni Batauorum* cIↃIↃCCXVIIII. 8. *mai.* cui ex illa *Oxoniensi* etiam Henrici Dodvvelli *annales Velleiani* accesserunt. Fragmentum Velleii, quod circumfertur, a VVolfg. Lazio editum, ab eruditis dudum explosum est.

Valerius Maximus. Eodem Tiberio imperante Valerius Maximus vixit, qui historiam memorabilium dictorum factorumque in varios titulos distributam scripsit. Sed quum stilus uix sapiat tam bonum aeuum: non dubitarim ego quidem eorum accedere sententiae, qui non tam integrum auctorem, quam eius excerpta quaedam ad nos peruenisse iudicant. Vnde et raro inter se conspirant codices MSS. ceu obseruauit Barthius

thius *Aduerſ. XVIIII,* 15. Omnibus editionibus palmam praerepturus fuiſſet Iacobus Perizonius, ſi eius prodiiſſet editio. Sed in ſpongiam incubuit hic Aiax, niſi quod nuper *Perizoniana*, quae reperiri potuerunt, nouae ac ſplendidad: editioni ſuae inſeruit V. Cl. Abrahamus Torrenius. Prodiit haec editio *Leidae* cIↃccccxxvi. 4. *mai. cum notis integris* Henr. Loriti Glareani, Stephani Pighii, Iuſti Lipſii, Chriſtoph. Coleri et Io. Vorſtii, necnon *ſelectis aliorum obſeruationibus*, quibus accedunt *emendationes ineditae*. Caſparis Barthii, Franciſci Guyeti et Marquardi Gudii, item Antonii Schultingii *exercitatio ad libros VII. de teſtamentis reſciſſis*.

C. Plinii Secundi *hiſtoria naturalis* iuſtae inſtar bibliothecae eſt, vnde reliquorum eius librorum iactura tanto triſtior accidit reipublicae litterariae. Vid. Plin. *lib. III. epiſt.* 5. Auctor nondum ſatis caſtigatus videtur ob codicum MSS. penuriam, et eorum, qui exſtant, naeuos, de quibus conqueruntur *Scaligeriana prima, p.* 20. Reliquis tamen praeferendae editiones Io. Frider. Gronovii *cum notis variorum Lugduni Batauorum* cIↃIↃclviii. 8. *mai. tom. III.* et illa cedro digna Io. Harduini, *Lutet. Pariſ.* cIↃIↃccxxiii. *fol. Exercitationes* ſiue Solinianae, ſiue *Plinianae* Cl. Salmaſii, incredibili eruditionis varietate refertae ſunt, adeo ut vir ille doctiſſimus omnes fere vaſtae doctrinae theſauros in iis exhauſiſſe videatur. Sed multa etiam inſunt parum adcurate ſcripta, multae hariolationes criticae, multae coniecturae ſatis audaces, vt poſteá viris doctis tantum non omnibus vapularit Salmaſius. Prodierunt poſt Pariſinam editionem *Vltraiecti* cIↃIↃclxxxviii. *in fol. tom. III.* Plinius.

Florus, ex Annaeorum gente, qui ſub Traiano ſcripſiſſe videtur, hiſtoriam ſtilo magis poe- Florus.

tico

tico, quam historico, composuit. Vbique adfectat magnificentiam et acumina, quae tamen aliquando in frigus abeunt, vt supra aliquot exemplis demonstrauimus. Non tamen sine fructu eum leges, si iudicium adhibueris. Splendidissima editio est, quae *cum integris* Salmasii, Freinshemii, Graeuii, *et selectis aliorum animaduersionibus ex recensione et cum notis* Caroli Andreae Dukeri prodiit *Lugduni Batau.* cIↃIↃccxxii. 8. *mai.*

Iustinus. Incertae aetatis est Iustinus, quem plerique ad ferream Latinitatis aetatem referunt. In compendium redegit Trogi Pompeii, seuerissimi et priscae eloquentiae viri *historiam Philippicam:* sed stilo vltra aeuum suum elegante, vt illum dictionem Trogi sui vbique retinuisse verosimile sit. Optima editio est, quae *cum integris commentariis* I. Bongarsii, F. Modii, M. Berneggeri, M. Z. Boxhornii, I. Vossii, I. F. Gronouii, I. G. Graeuii, T. Fabri, I. Vorstii, I. Schefferi *et excerptis aliorum* prodiit *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxviii. 8. *mai.* curante Abrahamo Gronouio. Adcuratissimam nobis editionem dedit, et *variantes lectiones adiecit* V. Cl. Petrus Burmannus, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxxii. in 12.

Scriptores historiae Augustae. Scriptores historiae Augustae vocantur, qui historiam imperatorum Romanorum, inchoatam a Suetonio continuarunt, AElius Spartianus, Iulius Capitolinus, AElius Lampridius, VVlcatius Gallicanus, Trebellius Pollio et Fl. Vopiscus, qui omnes imperantibus Diocletiano et Constantino M. floruisse videntur; quamuis quas singuli vitas composuerint, non adeo videatur expeditum, ceu ostendit vir doctissimus Henr. Doduuellus in *praelectionibus Cambdenianis*. Maximi merito habentur ob rerum, quas tradunt, varietatem: stilus vero haud parum ex aeui illius sordibus trahit, nec

ad-

adeo temere imitandus est. Coniunctim saepe editi sunt isti VI. viri, de quibus optime meriti sunt If. Casaubonus et Cl. Salmasius, quorum notae cum saepius, tum potissimum *Lugduni Batauorum* cIↃIↃcLXX. *in* 8. *mai. volum. II.* prodierunt, in qua editione et Iani Gruteri notae occurrunt. Nouam horum scriptorum editionem parat V. Cl. Godofredus Mascouius.

Ammianus Marcellinus, Graecus natione, Latine tamen scripsit temporum suorum historiam. Quumque sub Iuliano demum imperatore vixerit: facile colliges, qualem eius dictionem esse oporteat. Duriuscula illa est, et horridior, quam vt stili caussa legi possit. Est tamen Ammianus scriptor prudens, grauis, seuerus, et veritatis studiosissimus, vnde viri doctissimi in eo illustrando multum industriae collocarunt. Editio optima est, quae *cum integris obseruationibus* Friderici Lindenbrogii, Henrici Hadrianique Valesiorum et Iacobi Gronovii prodiit *Lugduni Batauorum* cIↃIↃcLXXXXIII. *fol.* multis imperatorum numis, gemmis, imaginibus, obeliscis aeri incisis exornata. Ammianus Marcellinus.

M. Annaeus Seneca Rhetor, Lucii philosophi parens, more saeculi, controuersias et suasiones, id est declamationes, scripsit. Vigebant enim tum vmbratiles illae exercitationes, qnas suo more exagitauit Petronius. Quamuis vero non nisi excerpta habeamus, quae ipse Seneca in filiorum gratiam e penu memoriae, qua ad miraculum vsque valuit, depromsit: scripta tamen illa sunt ea dictionis puritate et elegantia, vt nihil in eo genere purius exstet aut venustius. Solent plerumque *declamationes* istae philosophi operibus iungi, id quod etiam a Io. Frid. Gronovio factum. Seneca.

M. Fab.

Quinctilianus. M. Fab. Quinctilianus a Galba Imperatore ex Hispania Romam deductus, rhetoricam ibi docuit, tanta fama, vt viros doctissimos, et in his Plinium etiam, discipulos habuerit. Exstant eius *institutiones oratoriae*, aeternum opus, et *declamationes*, quae tamen quum ad Quinctiliani praecepta non sint compositae, eius esse haud videntur. Splendidissima omnium ac vtilissima editio est ea, quam *cum virorum doctorum integris notis ac animaduersionibus* edidit V. Cl. Petrus Burmanus *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxx. 4. *mai. vol. II.* Conferenda omnino eiusdem V. Cl. *epistola ad* Claudium Capperonnerium, *Diaconum Ambianensem, et Graecae linguae Professorem de noua eius* M. Fab. Quinctiliani *de institutione oratoria editione, Leidae* cIↃIↃccxxvi. 4. *mai.*

Auctores panegyr. veter. De auctoribus his panegyricorum veterum iam supra actum est *part. II. cap.* 3.

Cornelius Celsus. Cornelius Celsus, suauissimae Latinitatis auctor, artem medicam nitida dictione expressit, vnde eum Latinorum Hippocratem, et medicorum Ciceronem vulgo audias cognominari. Optime de eo meritus est medicus Theodor. Ians. ab Almeloueen, qui Celsum emendatissimum, suisque illustratum notis dedit *Amstelodami* cIↃIↃccxxx. 8.

Petronius. Accedit celeberrimus ille elegantiarum pariter, ac nequitiarum arbiter, T. Petronius Arbiter, *Satirici* auctor, a quo sola si abesset obscenitas, nemo felicius manum ad scribendum adpulisset. Perstrinxisse videtur Neroniani aeui infelicitatem, et forsan, si integrum exstaret satiricon, auctorem habituri essemus non minus grauem vitiorum insectatorem, quam Iuuenalem. Verum videtur aliquis, parum castus, ea tantum ex opere illo excerpsisse, quae inuenerat maxime obscena. Commendandus itaque est non pueris ac adolescen-

ſcentibus, ſed compoſitae mentis viris, qui et inde haud pauca praeclare diſcent. Optima editio eſt, quam *cum integris virorum doctorum commentariis, et notis* Nicolai Heinſii ac Guilielmi Goeſii *nunc primum editis*, vna cum Iani Douſae *praecidaneis*, et D. Ioſ. Ant. Gonſali de Salas *commentis* edidit V. Clariſſ. Petrus Burmannus *Traiecti ad Rhenum* cIↃIↃccvIIII. *in* 4. *mai.* Nouam editionem mox iterum prodituram ſperamus. Exſtat et aliud fragmentum, Traguriae in Dalmatia repertum, de quo mirae inter Valeſium, Schefferum, VVagenſeilium, alioſque viros doctos intercesſere lites. Edidit illud *cum notis* ſuis Io. Schefferus, *Vpſaliae* cIↃIↃcLxv. 8. deinde Thom. Reineſius, *Lipſiae* cIↃIↃcLxvI. 8. hinc Chr. Arnoldus, *Norimberg.* cIↃIↃcLxvII. 8. qui etiam totius illius litis hiſtoriam texuit, variaque virorum doctiſſimorum iudicia adiecit. Fuit etiam, qui totum Petronium Albae Regiae anno cIↃIↃcLxxxvIII. repertum in lucem extulit Franc. Nodotius, *Roterodam.* cIↃIↃcLxxxxIII. 12. Sed non tam creduli adhuc fuerunt eruditi, vt hunc ſibi fucum fieri paterentur a milite.

E Traiani aeuo eſt ſextus Iulius Frontinus, qui et *de ſtrategematibus*, et *aquaeductibus* et *cloacis* ſtilo non adeo nitido ſcripſit. Strategemata Vegetio plerumque addi ſolent: ſed et ſeparatim *cum notis integris* Franciſci Modii, Godeſcalci Stevvechii, Petri Scriuerii et Samuelis Tenulii edidit Franciſcus Oudendorpius, *Lugduni Batauorum* cIↃIↃccxxxI. 8. *mai.* Liber *de vrbis Romae aquaeductibus* opera et ſtudio Ioannis Poleni ſplendidiſſime prodiit *Patauii* cIↃIↃccxxII. 4. *mai.* Frontinus.

Aulus Gellius, quem alii Agellium vocandum contendunt, *noctes Atticas*, ſed luculentiſſimas A. Gellius.

ſimas, ſcripſit, quo in libro innumera philologica, critica, hiſtorica, philoſophica, promiſcue tractauit. Optima editio eſt, quae *Lugduni Batauorum* cIↄIↄcvi *in* 4. *mai.* cura Iacobi Gronouii prodiit. Nouam expectamus a V. Cl. Abr. Gronouio.

Apuleius. Apuleius, Madaurenſis, Afer, monſtroſae ac tumidae Latinitatis auctor eſt. Proprietatis quidem ſatis eſt amans, et diligens veteris Latinitatis conſeruator, ſed qui tumore et adfectatione ita omnia corrumpit, vt phraſim eius non immerito *docto ineptam* cum Voſſio et Lipſio poſſis adpellare. Mirifice tamen Apuleii ſtilum amauit Philippus Beroaldus, a multis hinc iure notatus. Commodiſſima editio eſt Geuerardi Elmenhorſti, quae *cum ſpicilegiis* Iani Rutgerſii, Er. Puteani et Io. Brantii cet. prodiit *Frf.* cIↄIↄcxxi. 8. *Metamorphoſeos* autem *libros XI.* Ioannes Pricaeus, *Houdae* cIↄIↄcl. 8.

Cenſorinus. Cenſorinus, quem ſub Alexandro Seuero vixiſſe conſtat, librum ſcripſit aſtrologica mathematicaque doctrina refertiſſimum, *de die natali*. Stilus ſimplex eſt, nec plane contemnendus. Optimae editiones ſunt Henr. Lindenbrogii, *Lugd. Batauorum* cIↄIↄcxxxxii. 8. et quae *Cantabrigiae cum notis variorum* prodiit.

IuliusObſequens. Iulius Obſequens *de prodigiis*, quae Romae et in vicinia acciderunt, *libros II.* ſtilo ſimpliciſſimo ſcripſit. Eos *cum animaduerſionibus* Io. Schefferi, et *ſupplementis* Conr. Lycoſthenis edidit Franciſcus Oudendorpius, *Lugduni Batauorum* cIↄIↄccxx. 8.

Vegetius. Fl. Vegetius, aeui Theodoſiani auctor, tum *de re militari*, tum *de mulomedicina* ſcripſit. Prior liber vna cum reliquis ſcriptoribus cum notis variorum prodiit. Poſteriorem ſplendidiſſimae *editioni ſcriptorum rei ruſticae tom. II.* inſeruit V. Cl. Io. Matth. Geſnerus.

Eiuſ-

Eiusdem aetatis scriptor Aurelius Theodosius Macrobius vtilissimo ad posteritatem instituto optima quaeuis ex Latinis Graecisque auctoribus excerpsit. Quare etsi eius stilus varius est: multa tamen veterum fragmenta hodie intercidisse conquereremur, nisi a Macrobio fuissent conseruata. Certe ei inter alia debemus luculentissimum illud e Ciceronis libris *de republica* ἀποσπασμάτιον, quod *somnium Scipionis* adpellatur, in quod Macrobius commentarium doctissimum conscripsit. Prodierunt Macrobii opera saepius, sed optima est editio, quae *cum notis integris* Is. Pontani, Io. Meursii et Iac. Gronouii prodiit *Lugduni Batau.* cIↃIↃcLXX. 8. *mai.* Macrobius.

Marciani Capellae stilus adeo horridus et durus est, vt eum *pecudalis eloquentiae* auctorem suo stilo vocet Casp. Barthius *Aduersar.* XXV, 13. Fabulam scripsit *de Mercurii et philologiae nuptiis*, qua totam encyclopaediam, sed non satis feliciter, complexus est. Auctori huic adolescens XIIII. annorum lucem accendere studuit Hugo Grotius, cuius editio prodiit *Lugduni Batau.* cIↃIↃLXXXXVIIII. 8. Marc. Capella.

VIII.

Omissos videbis poetas. Nam Plautus, Terentius, Phaedrus, quos recensuimus, licet metro se adstrinxerint, dictione tamen familiari potius, quam poetica, vtuntur *). Neque tamen exiguus est poetarum vsus etiam in soluta eloquentia, si cum iudicio legantur **). In primis vero commendandi sunt ob puritatem sermonis Virgilius, Horatius, Ouidius ***), Catulus, Tibullus, Propertius, ob phrasim Lucretius ****), ob acumen Lucanus *****). A tumidorum An etiam poetarum lectione opus sit?

vero poetarum, quales sunt Statius, Claudianus et alii ******), imitatione plane, me quidem auctore, abstinebit elegantiae castioris studiosus.

*) Comici enim personas sistunt viliores, veluti senes, agricolas, seruos, libertos, parasitos et huius generis alios, qui cothurnis incedere haud solent. Hinc et eiusmodi eligunt metrum, quod vix familiari et soluta oratione possit distingui. Paullo adstrictior est Phedrus, qui tamen et ipse comicos potius; quam poetas alios imitatur.

**) Qui paullo subactiore sunt iudicio, ii, quid in poetis sit poeticum, quid Latinum, facile discernent. Ergo ex poetis *magnam optimarum vocum phrasiumque copiam* colligent, quae etiam in prosa oratione inueniet locum. Dabimus exempla quaedam e Cunaeo. Dixerat Horat. *Carm. IIII,* 4.

per damna, per caedes, ab ipso
ducit opes animumque ferro.

Hanc phrasin eleganter imitatus Cunaeus *orat. I. p.* 14. de academia Lugdunensi: *quo plures,* inquit, *emergerent belli difficultates, tanto illa maior in dies pulcriorque effloruit, ita quod prope inauditum est, per damna, per caedes, ab ipso ferro duxisse vires suas et augmentum videtur.* Sic et Lucanus *Pharsal. V,* 108. de infantibus a Mario occisis:

crimine quo parui caedem potuere mereri?
sed satis est iam, posse mori.

Haec ita imitatur Cunaeus *orat. II. p.* 39. *Crudelitatem in omnes ciues exercuit, etiam in eos, quorum nullum erat aliud crimen, nisi quod*

mori

mori possent. Ita Idem *orat. IIII. p. 72.* Aristotelem vocat *maximum vbique auctorem naturae verique*, idque stilo Horatii, qui *lib. I. od. XXVII.* Pythagoram hoc elogio ornauit. In deliciis quoque ipsi sunt phrases: *sub faustis enutritus penetralibus*, ex Horat. *Carm. IIII, 4. Romani rerum domini* ex Virg. *Aen. I. v. 282. Ioue aequo iudicare* ex Horat. *epist. II, 1. v. 68. Victima suorum ciuium* ex Sen. *Herc. Fur. v. 922.*

II. Poetae etiam saepe suppeditabunt praestantissima epitheta, nec non

III. Pulcherrimas similitudines, imagines et alia huius generis. Quam pulcrum v. c. est epitheton Hor. *satir. II, 3. v. 287. foecunda Menenii gens*, pro stultis? Quam eleganti imagine de tardiore gressu vtitur Plaut. *in Poenul. III, 1. v. 10.*

nam iste quidem gradus succretus est cribro pollinario.

Caue tamen hic arripias epitheta vere poetica, qualia iam supra notauimus. Non pauciora

IIII. E poetis petes acumina et ingeniosas loquutiones. Sic Martialem imitatus, de eo, quem mortis metus manus sibi consciscere iussit, eleganter dices: *nihil eum potuisse facere stolidius, quam, dum, ne moreretur, mori voluerit.* Denique

V. Nonnumquam integra poetarum loca oratione soluta reddi possunt, quod saepe ipsum Ciceronem fecisse adparet. Cunaei exemplum iam supra adduximus ex eius *Sardis venalibus. p. 412.*

(***) Virgilii dictio elegans est ac plane Latina. Ad solutam tamen orationem propius accedunt eius *eclogae* et *georgica*, quam *Aeneis*, in qua absolutissimum dare voluit sublimis et heroici carminis exemplum. Ea vero propria est Virgilii laus, quod res verbis aequat, et

N 2 ex

ex lectoribus fere efficit spectatores. Optima et splendidissima omnium est editio, quam cum integris *commentariis* Seruii, Philargyrii, Pierii, et *adnotationibus* Scaligeri et Lindenbrogii *ad Culicem*, *Cirin*, et *Catalecta* edidit Pancratius Masuicius *Leouardiae* cIↄIↄccxvii. 4. *tom. II.* Inter minores editiones praestat *Burmanniana*. Q. Horatius Flaccus, impar aetate Virgilio, *carmina Lyrica*, *satiras*, *epistolas* et *de re poetica* scripsit. In his satirae, epistolae et de arte poetica libellus proxime ad solutam orationem accedunt. Dictio in illis est grauis, morata, amoena, et caste Latina. Textum Horatii emendatissime exhibent editiones duae *Burmannianae*, et Alexander Cuninghamius, cuius editio prodiit *Hagae Comitum* cIↄIↄccxxi. 8. Denique P. Ouidius Naso scripsit *libros amorum*, *metamorphoses*, in quibus omnibus iuueniliter saepe lasciuit. Maiore iudicii maturitate compositi sunt libri *tristium*, *de Ponto* et *Fasti*, antiqua eruditione referti. *Heroidum epistolarum* purissima quidem dictio, sed impurae saepe sententiae sunt, vt solet in libris eroticis. Stilus vbique candidus, natiuus, et facilis, quiue plurimum adiumenti solutae orationis scriptoribus suppeditare possit. Ita enim plerumque scribit Ouidius, vt demto numero poetico, solutam orationem audire te crederes. Optimae editiones sunt duae *Burmannianae*, altera, quae tribus voluminibus in minore forma prodiit *Amstelodami* cIↄIↄccxiiii. et textum tantum exhibet; altera, quam *cum* integris Iacobi Mycilli, Herculis Ciofani et Heinsiorum et excerptis aliorum *adnotationibus* edidit vir laude nostra maior Petrus Burmannus *Amstelodami* cIↄIↄccxxvii. 4. *volum. IIII.*

****) T. Lucretius Carus, Ciceronis aequalis, philosophiam Epicuri naturalem carmine

mine Latino exposuit, cuius dictionem, puram admodum esse vel ideo oportet, quod post Lucretii fata ipse Cicero amici poemati limam adhibuit. Fugiendi tamen archaismi quidam, quibus aliquando indulsit Lucretius. Optima ac emendatissima sine dubio est editio, quam *cum interpretatione et notis* edidit Thomas Creech, *Londini* cIↄIↄccxvii. 8. *mai.* quamuis non ignorem, recentiorem esse editionem *Hauercampianam*, quippe quae *Lugduni Batauorum* cIↄIↄccxxv. 4. *vol. II. prodiit*, quae tamen ob integros aliorum commentarios adiectos commendari meretur.

*****) Acutissimus poeta est Lucanus, ex Annaea gente, M. Senecae rhetoris ex filio Annaeo Mela nepos. Quinctiliano *Institut. orat.* X, 1. sagacissimo ingeniorum censori, *ardens videtur, concitatus et sententiis clarissimis vsus, sed oratoribus magis, quam poetis adnumerandus*. Nos vero non poeseos, sed acutae dictionis caussa, commendamus Lucanum, non ignari, versus paullo inamoeniores et nonnumquam tragicos furores in eo notari. Lucanum cum lectionibus variantibus edidit V. Cl. Gottlieb Cortius, *Lipsiae* cIↄIↄccxxvi. 8. cum *scholiaste* vero inedito et *adnotationibus* integris Henrici Glareani, Iacobi Mycilli, Hugon. Grotii, et selectis aliorum edidit vir doctissimus Franciscus Oudendorpius, *Lugduni Batauorum* cIↄIↄccxxviii. 4. *mai.*

******) Meteora potius orationis, quam solidam stili elegantiam deprehendimus in Papinio Statio, quem cum *animaduersionibus* suis edidit Caspar Barthius. Vnde miror, eius tumores adeo placuisse Iusto Lipsio, Aug. Buchnero et aliis, quibus magni spiritus poeta videtur. Vbique excrescit in tumorem, vbique eo sublimitatis tendit, vbi, quo loco pedem

ponat, non inuenit. Vnde recte illi, qui Statium fingunt in summo Parnasso sedere, sed casuro similem. Eumdem tumorem in Sidonio Apollinari, Claudiano aliisque sequioris aeui poetis reperimus, quorum lectionem ideo non adeo multum cultioris stili studiosis profuturam arbitramur.

VIIII.

In auctorum lectione quae obseruanda. Sed haec quidem de ordine, quem in lectione auctorum obseruandum arbitramur. Proximum est, vt, quae in ipsa lectione obseruanda enotandaque sint, doceamus.

X.

Primo phrases elegantiores. Primum ergo danda est opera, vt sensum auctoris probe capiamus *). Deinde respiciendum ad voces et phrases elegantiores, nec non ad compositionem ac constructiones rariores **). In his enim quanta sita sit stili elegantia, ii intelligent, qui quae superioris partis primae capite primo ea de re diximus, sibi in memoriam reuocauerint.

*) Equidem in ipso, quem commendauimus, ordine ad intelligentiam auctorum magnum positum est momentum. Suadendum tamen simul est auctores cum fructu lecturis, I. vt optimas sibi editiones comparent. Quo emendatior enim est textus, eo auctor intelligetur facilius. Praeterea non tam facile librariorum vitia pro loquutionibus rarioribus atque elegantioribus adripient, sed prudenter abstinebunt ab iis, quae dubiae lectionis esse, ex editionibus cum MSS. collatis intelligunt. II. Vt notas eruditorum diligenter conferant, in quibus difficillima plerumque loca cum cura explicantur.

tur. Neque tamen aliorum sententiis, tamquam scopulis est inhaerendum. Saepe enim attentior lectio et meditatio aliquid suggeret, quod quis frustra in variorum notis quaesiuerit, maxime quum illae notae variorum saepe rem eamdem repetant, difficiliora haud raro praetereuhantur et in rebus exiguis et vulgo notis aliquando sint verbosissimae. III. Vt ne adspernentur subsidia illa, quae ad explicandos auctores quam maxime faciunt. Sic Liuium v. c. lecturus facilius progredieris, si praeter geographiam antiquam, etiam antiquitates Romanas et Lipsii praeclarum opus *de militia vetere Romanorum* in consilium adhibueris. Immo et in librorum omnium historicorum lectione in primis vtile ac frugiferum est, et chronologiam quamdam paullo adcuratiorem, veluti Dion. Petauii *rationarium temporum*, et eos scriptores, qui de veterum Rom. familiis commentati sunt, vel uti Glandorpium, Ant. Augustinum, Fulu. Vrsinum, a *Petauio* et *Vaillantio* editum auctumque in consilium adhibere. Vtrique vsui seruient etiam Steph. Vinpighii *annales Romani*, quamuis hic auctor, quod ad magistratus et personarum originem gentiumque successionem adtinet, multa indulsisse ingenio videatur.

**) Exempli loco esto locus quidam Senecae *Consol. ad Marc. XV.* Prima periodus haec est:

Quid aliorum tibi funera Caesarum referam? quos in hoc mihi interim videtur violare fortuna, vt sic quoque generi humano prosint, ostendentes, ne eos quidem, qui diis geniti, deosque genituri dicantur, sic suam fortunam in potestate habere, quemadmodum alienam.

Hic mihi notarem elegantem compositionem *aliorum tibi funera Caesarum*. Notarem etiam phrases et vocabula: *funera Caesarum* pro fune-

ra in domo Augusta: *in hoc* pro ideo, *principem violat fortuna*, pro fortuna principi aduersa est. Satis enim patet, Senecam ad sacrosanctam principum personam respicere, quam alioquin violare nefas est. Nec inelegans est loquutio, *fortunam suam in potestate habere*. Succedat iam altera et tertia periodus.

Diuus Augustus, amissis liberis, nepotibus, exhausta Caesarum turba, adoptione desertam domum fulsit. Tulit tamen fortiter, tamquam eius iam res ageretur, cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri.

Hic diuus est ἀποθεώσεως signum. Notarem quoque *Caesares* hic dici principes iuuentutis, qui in spem imperii succrescunt. Nec praetermitterem phrases: *turba liberorum exhausta est*, pro numerosa proles morte intercepta est, quamuis durior sit translatio, quum *turba* non *exhauriri*, sed dissipari, opprimique soleat. Sane et haec non satis adcurate vel eleganter dicta enotare vtile est. *Deserta domus* pro orbata, *adoptione fulcire desertam domum* pro adoptione sibi liberos in demortuorum locum surrogare, vbi denuo non satis elegans est translatio, quum non *domus desertae*, sed hiscentes, ventremque facientes et ruinam minantes fulciri soleant. *Nemo iam de deo queritur*, pro, felicissima sunt tempora. Pergit Seneca:

Tib. Caesar, et quem genuerat, et quem adoptauerat, amisit: ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque in conspectu, posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret, et flente populo Romano, non flexit vultum, experiendum se dedit Seiano, ad latus stanti, quam patienter posset suos perdere.

Hic occurrunt vocabula *amittere* et *perdere*. Prius de filiis Tiberii; posterius de Seiano eiusque

que ſociis vſurpat Seneca. Hoc mihi in animum reuocaret differentiam vtriuſque vocabuli, *amittere* ſcilicet nos dici, vbi ſpes ſit recuperandi, *perdere*, vbi euanuerit. Illa ſpes ſcilicet liberos Caeſarum non minus, ac ipſos Caeſares, in duorum numerum referebat eorum temporum ſuperſtitio. Obſeruandae porro loquutiones: *hoc oculos ab ea re arcet*, pro hoc inter oculos et rem interiectum; *non flexit vultum*, pro eodem vultu perſeuerauit, *experiendum ſe alicui dare*, pro experimentum in ſe dare. Plura addere nihil adtinet.

XI.

Nec ad verba tantum reſpiciendum, verum etiam ad ingenioſa iudicia vel acumina, quae auctor immiſcuit *). Deinde acumina tariora.

*) Haec dici non poteſt, quantam ſuauitatem adferant orationi, ſi ea cautione, quam ſupra commendauimus, adhibeantur. Sic in Senecae periodis paullo ante recenſitis, mihi notarem arguta illa iudicia: *principes non ita ſuam fortunam in poteſtate habere, quemadmodum alienam*. Item *principis quam maxime intereſſe, neminem ſuo tempore de diis* (de fortuna) *queri*. Sic quoque ſi legiſſem Phaedri *fab. I, 14.* praeter voces et loquutiones praecipue mihi in vſus meos ſeponerem acutum illud regis iudicium: *quantae putatis eſſe vos dementiae, qui capita veſtra non dubitatis credere, cui calceandos nemo commiſerat pedes?* Talia enim eleganter imitatione exprimi, aliiſque rebus adcommodari poterunt, ceu infra docebimus.

XII.

Denique quam maxime ratio habenda eſt rerum *). Vix enim operae pretium vide- Denique res notatu digniores.

N 5 re-

retur, verborum tantum caussa per tot omnis aevi scriptores diuagari.

*) Per res in primis intelligo, I. ritus antiquos, II. ea, quae ad illustrandam historiam ecclesiasticam, ciuilem, naturalem, iuris et legum, philosophiae et litterarum pertinent; III. doctrinas e philosophia depromtas, ita tamen, vt semper, cui sectae aut methodo philosophandi addictus fuerit auctor, consideremus, IIII. sententias et apophthegmata, V. similitudines et comparationes, VI. exempla memoratu digniora, aut si quid aliud ad institutum nostrum facere videbitur. Fieri enim potest, vt quis singularia quaedam themata aliquando adcuratius tractare constituerit. Huic ipsa suadebit ratio, vt res omnes, in auctoribus obuias, quae ad istud thema pertinere videbuntur, cum cura obseruet, et in suos vsus seponat. Id quod pluribus exemplis docuit Sagittarius in libello *de lectione atque imitatione Ciceronis*. Nos, vt iisdem Senecae periodis regulam nostram illustremus, ex iis notare possemus *exempla* Augusti et Tiberii, qui liberorum amissionem forti animo tulerunt. Notaremus etiam *exemplum* stultitiae Seiani, qui se gratia principis excidere haud posse, putauerat. Porro obseruaremus *ritum* veterum, quod etiam principes suos pro rostris laudarint, nec non *alterum ritum*, quod pontificibus maximis Romanorum funera adspicere non licuerit, ideoque interposuerint velamentum, quod oculos ab isto conspectu arceret.

XIII.

Inde conficienda excerpta. Quum vero fallax plerumque sit memoria, et nemo velit tantum laboris lectioni auctorum ideo insumere, vt quae legerit obser-

obseruaritque, eorum paullo post obliuiscatur: *opus etiam erit excerpendi arte* *) , quam tamen non confusam **) aut cum taedio coniunctam ***), sed expeditissimam esse oportebit.

*) Fuerunt equidem, qui memoria felicissima freti hac excerpendi opera supersederunt. Sed ii plerumque ipsi postea de ista negligentia sua conquesti sunt. Nam praeterquam quod memoria, quamuis felicissima, subinde fallit, aliaque pro aliis suggerit: molestus tunc erit euoluendi labor, quando locum auctoris requirere volueris. Accedit, quod licet iuuenes lecta facile teneamus memoria, senectus tamen homines plerumque reddat obliuiosos. Tunc vero iucundum erit, omnia, quae legimus, in collectaneis nostris tamquam in cella penaria recondita intueri.

**) Confusa erunt collectanea, si ea ita conficias, vt, quae quaeris, inuenire nequeas. Hic non suaserim, vt quis more vulgari, verba et res sub titulis quibusdam collocet. Nam primo ita res ad varias disciplinas pertinentes adcumulantur, et res diuersae naturae saepe sub eodem titulo adparebunt. Deinde quum titulos arbitrio nostro fingamus, et vna saepe obseruatio sub decem titulis inueniat locum: haud raro fiet, vt eam sub pluribus titulis frustra quaeramus. Omitto alia, quae huic excerpendi rationi insunt, vitia.

***) Innumera exstant de excerpendi arte consilia, quae non magis plerumque necessaria videntur, quam si quis artem reponendi thesauros magno adparatu docere vellet. Quis quaeso probaret V. C. Vinc. Placci scrinium? quis alia eiusmodi inuenta, qualia haud pauca

recensuit Morhofius. *Mihi ea demum excerpendi ratio videtur optima, quae et omnium minime laboriosa, et tamen ad rem quamlibet reperiendam expeditissima est.*

XIIII.

Et quidē lexicographica.

Magno vero laboris compendio excerpta locupletissima conficies, si lexicon aliquod adcuratius *) et aduersariorum librum tibi paraueris. Et lexico quidem adscribes vocabula, si qua inueneris, rariora **), significationes vocum elegantiores ***), phrases selectiores ****), epitheta notatu digniora *****), signatis simul auctorum locis ******), additisque obseruationibus criticis et philologicis, quas in virorum doctorum adnotationibus deprehendisti †).

*) Excerpta eiusmodi lexicographica mirifice commendant Iac. Thomas. in *erotem. rhet.* p. 66. Vinc. Placc. in *hist. excerpt.* eius libro de excerpendi arte adnexa, et Morhof. *Polyhist.* I, 2, 3, 4. 619. Vsui hic erit *lexicon Fabrianum* Gesneri, vel ideo, quod vir hic diligentissimus iam plurima enotauit, adeoque multum laboris nobis detraxit.

**) Talia sunt, quae, iam Morhof. *l. c.* p. 623. notauit *vacuefacere* apud Nep. *leno* pro legato apud Iustinum, pro quo tamen emendatiores editiones legunt *legatus*, *calculo* pro calculatore apud Cic. aliaque huius generis. Probe tamen in eiusmodi vocabulis dispiciendum, I. an forte sint dubia? Multa enim, expensis codicibus MSC. euanescere solent. Sic et Petr. Bembus apud Ciceronem inuenerat *multissimus*, eaque voce tamquam Ciceroniana fuerat vsus. Verum postea ex codicibus MSS. ad-

adparuit, non legendum in Cicerone esse *ex multissimis miseriis* sed *multis meis* miseriis. Dispiciendum quoque II. an sint obsoleta? item III. an ioci caussa inuenta? Sic Cicero aliquando dicit *dextella* pro *dextra*, *epist. ad Attic. XIIII*, 13. sed quis dubitaret, quin ipse hanc vocem ioci caussa inuenerit? Talia etiam multa apud Plautum occurrunt. Haec quidem tamquam rariora notanda, sed non temere imitanda videntur. Denique et id generatim obseruandum, rariora, quantumuis bona, vel ideo non esse frequentanda, quia rariora sunt. Notanda tamen sunt diligenter, vt ne bonis auctoribus, qui aliquando talibus vsi sunt, dicam temere impingamus. Sic rara quam plurima occurrunt in *Digestis*, quae in libro *Parergon* diligenter collegit Barn. Brissonius, et acerrime exagitauit Laur. Valla. Et tamen pleraque defendi posse, satis ostendunt *opuscula de Latinitate veterum ICtorum Lugduni Batanorum* CIↃIↃCCXI. 8. recusa, et adnotationes doctissimae, quae iis adspersit v. c. Car. Andr. Dukerus.

***) Rariores nonnumquam occurrunt vocum significationes, quas notari in lexicis omnino par est. Sic *insanire* est immodicos sumtus facere apud Plaut. *mil. glor. III*, 1. *v.* 59. Virgil. *ecl.* 3. *v.* 36. Terent. *Phorm. IIII*, 3. 37. *supplicium* pro supplicatione non semel occurrit apud SALLVSTIVM. Talia notanda sunt, ita tamen, vt et hic consideremus, num forte auctor ad adfectationem sit procliuior. Multae enim significationes rariores sunt apud SALLVSTIVM, quae vix videntur imitandae.

****) Phrases eiusmodi sunt seligendae, quas non facile ipsi fingeremus, e. c. *otium corpori dare*, est apud Phaedr. *praef. lib. III*. Hanc ipse non excogitassem facile. Mea ergo in-

intereſt, vt eam lexici adſcribam margini, ad vocem *otium*. In indice vero Germanico euolui poterit vox *ſic eine Beränderung machen*, ibique addi pagina lexici, in qua illa phraſis Latina adſcripta eſt. Eodem modo reliquae phraſes elegantiores ſuo quaequae loco poterunt adſcribi. Neque tamen plane praetermittendi ſunt Germaniſmi falſo ſuſpecti. Quamuis enim illi non temere adfectandi ſint, multae tamen occurrunt loquutiones Latinae, quae quum nobis ob vernaculae ſimilitudinem haud parum ſuſpectae videantur, in optimis tamen auctoribus reperiuntur, V. C. *magnum ſe facere*, *hilarem ſe facere*, *veſtis bene ſedet*, *pro felice aliquem adſpicere*. Conferri meretur Vorſtii libellus *de Latinitate falſo ſuſpecta*.

*****) Talia epitheta non ſtatim ſuccurrunt, et tamen mirifice ornant orationem. Marius Nizolius laudanda opera ſingulis ſubſtantiuis epitheta Ciceroniana ſubiecit. V. C. ad vocem *bellum* haec notauit epitheta: bellum *acerbum*, *aeternum*, *adfectum*, *non confectum*, *commotum*, *confirmatum*, *perniciosum*, *exitioſum*, *crudele*, *domeſticum*, *triſte*, *turbulentum*, *duriſſimum*, *peſtiferum*, *inteſtinum*, *iuſtum*, *denunciatum*, *inductum*, *merum*, *mortiferum*, *nefarium*, *occultum*, *oppreſſum*, *renatum*, *reſtrictum*, *inflammatum*, *deterrimum*, *periculoſum*, *externum*, *profligatum*, *hoſtile*. Si ex reliquis auctoribus talia colligerentur, quantam nobis enatam videremus epithetorum ſegetem? Sed in vſu eorum illa reuocanda erunt in memoriam, quae ſupra *part. I. c. II.* §. 47. ea de re monuimus.

******) Hic denuo magno nobis adiumento erunt editiones optimae, in quibus plerumque textus in capita, et haec denuo in inciſa ſua ſecantur. Facile ergo phraſi Cornelia-

nae;

nae: *petere commigrationis societatem* poterit adscribi locus Nep. I, 1, 2. vbi primus numerus vitam imperatoris: secundus caput, tertius incisum capitis notat.

†) In hunc censum veniunt I. *scholiastae veteres*, quos non temere praetermittendos puto, quia insignem suppeditant obseruationum doctissimarum copiam. Sic in Ciceronem commentati sunt Ascon. Paedianus et Macrobius: in Virgilium Donatus et Seruius: in Horatium Acron, Porphyrion, aliusque ἀνώνυμος, cuius scholia ex Codice MSC. primus extulit Iac. Crucquius. De Iuuenale etiam, Terentio, Persio, aliisque auctoribus bene meriti sunt scholiastae quidam veteres, quos euoluisse haud poenitebit. Consulendae etiam II. adnotationes virorum doctorum, qui a renatis litteris lucem auctoribus accendere conati sunt. In his vero bonae frugis plenissimae sunt notae Mureti, Manutii, Lipsii, Taubmanni, Scaligeri, Salmasii, Casauboni, Gronouiorum, Graeuii, Is. Vossii, Burmanni, Iani VVovveri, Cellarii. Nam qui ad solam criticam pertinent commentarii, vtiles illi quidem sunt, sed huc non pertinent. Quin quum et sparsim loca quaedam veterum scriptorum vel illustrent, vel interpretentur viri docti: operae pretium facturi sunt, qui huiusmodi opera stromatica et tessellata diligenter et cum iudicio legent. Tales sunt M. Anton. Mureti *variae lectiones*: talia Hadr. Turneri et Casp. Barthii *aduersaria*: Tho. Reinesii *varia*, et quae Ianus Gruterus in *face critica* vel *thesauro* suo laudabili industria collegit. Hic merito addendae, quae nuper ab anno CIϽIϽCCXXXII. magno optimarum litterarum bono prodierunt. Miscellaneae Obseruationes in Veteres Auctores, quarum iam *Tho-*

mas

mos VI. Amstel. in forma octaua editas adhuc vidimus.

XV.

Nec non aduersaria.

In adversariorum libro promiscue notari possunt, quaecumque acutiora in auctoribus classicis legimus *). Ea enim subinde perlegendo, et, qua occasione vsui esse possint, meditando **), facile omnia memoriae insigemus.

*) Hic exscribi velim integra auctorum loca, addito statim numero libri et capitis. Margini deinde adscribi potest titulus aliquis, vt tanto facilius possit inueniri, quod quaeritur.

**) E. c. si in aduersariis meis inuenirem acumen illud Phaedri: *quantae putatis esse vos dementiae, ei credere capita, cui calceandos nemo commiserat pedes?* cogitarem qua occasione illud possim imitatione exprimere. Quum ergo Phaedrus loquatur de sutore inopia deperdito, qui medicinam facere coeperit; fingerem ego, malum aduocatum praedia conduxisse. Sic in promtu futura esset imitatio: *quantae putatis hoc esse dementiae, res et fortunas suas committere ei, cui nemo commisisset infortunium*. Sed de his paullo post in capite *de imitatione* plura monebimus.

XVI.

Et denique loci communes reales.

Denique ad res quod adtinet, seiungere ego soleo eas, quae ad disciplinas pertinent, et quae in sola eloquentia vsui esse possunt. Illas ad suam quamque disciplinam *), has in aduersaria referri suaserim **).

*) Totidem puto conficienda collectanea, quot

quot sunt disciplinae. Sed vt hic quoque compendium facias laboris in singulis disciplinis, seligendum erit compendium aliquod vel systema adcuratius scriptum, illudque charta munda distinguendum. Quotiescumque ergo aliquid legis, quod ad hanc vel illam disciplinam pertinet, statim in compendio illo euolues locum, vbi materia ista occurrit, eoque referre locum auctoris. Sic nec titulis opus erit, nec indicibus. Nec periculum erit, vt omnia inuenire possis.

**) Huc refero exempla, similia, sententias acutiores, aliaque huius generis, quae tamquam gemmae intexi solent orationi elegantiori. Haec in aduersariis adscribi possunt eo modo, quem superiore paragrapho commendauimus. Si enim in margine addantur tituli, iique deinde in indicem referantur, facile omnia poterunt reperiri. Sed in his omnibus is prudentissime agere videtur, qui suo quemque sensu patitur abundare.

CAPVT II.

De Imitatione.

I.

PArum vtilitatis adferet auctorum lectio, nisi accesserit IMITATIO. Haec vero nobis est facultas, auctoris stilum *) eiusque ideam sine plagii suspicione **) exprimendi. Quid sit imitatio

*) Quum vero stilus non consistat in sola phraseologia, sed in ipso orationis habitu: facile patet, non eum imitari Ciceronem, qui phra-

phrasibus ex eius libris excerptis vtitur, sed qui totum orationis Ciceronianae characterem sollerter exprimit.

**) Aliud est exscribere auctorem, aliud eumdem imitari. Hinc qui integras auctorum periodos orationi suae intexit, is non imitari, sed plagium committere videtur. Qua in re plures forsan peccarunt eruditi, quam vulgo existimatur.

II.

Quid de ea notandum? Vt vero totam imitandi artem recte teneamus, de duobus potissimum capitibus videtur cogitandum, videlicet quem imitari oporteat *)? et quomodo ea imitatio prudenter sit instituenda **)?

*) Satis equidem ipsa nos sana docet ratio, exemplum quod nobis imitandum proponimus, suis numeris absolutum esse debere. Recte enim Plin. *epist. I, 5. Stultissimum credo, ad imitandum non optima quaeque proponere.* Sed quem, quaeso, auctorem dixeris optimum? Fieri potest, vt in eodem genere plures eamdem laudem, sed diuersissimam tamen, consequantur. Sane qui inter se contendit Ciceronem et Plinium, Nepotem et Caesarem, Liuium et Tacitum, Horatium et Iuuenalem, vtrosque fatebitur maximos, sed peculiari quadam et sua laude. Quare non adeo expeditum est, quis e tot praestantissimis auctoribus praecipue, sit imitandus.

**) Quemadmodum rebus in omnibus, ita et in imitatione, apprime hoc est vtile, *ne quid nimis*. Qui neminem imitaturus suo indulget ingenio, plerumque sibi fingit dictionem quandam insulsam atque insipidam. Contra

ea fieri poteſt, vt nimia imitandi cura in ſeruitutem illam euadat, de qua Horatius:

o imitatores ſeruum pecus.

Praeclare de hoc hominum genere Lipſ. *epiſt. miſcell. cent. IIII, 52. Vbi,* inquit, *ſola imitatio eſt, et huic adhaeremus, quid ſit? perſona ſcenica: et vt quidam magnorum virorum habitum atque inceſſum, aut geſtus imitantur, cetera et interna diſpares: ſic dictiunculas aut clauſuras aliquas* Tullii *ſi forte referimus, ad vim et Venerem eius non adſpiramus.* Ita Lipſius, qui ſi tam prudenter prius iſtud extremum euitaſſet, quam hoc poſterius, ad ſummam eloquentiae laudem potuiſſet peruenire. Quare et hoc operae pretium eſt cognoſcere, qua ratione ita imitandi ſint optimi auctores, vt vtrumque vitemus vitium, et nec ingenio plus iuſto indulgere, nec κακόζηλοι videamur.

III.

Ad priorem quaeſtionem quod adtinet, nec neminem imitandum puto *), nec promiſcue omnes **), ſed vnum optimum. Optimus vero videtur, qui cuiuſque ingenio ac captui quam maxime eſt adcommodatus ***). Quiſnam auctor imitandus.

*) Fuerunt, qui nullum imitandum crederent. Iam olim Caeſarem et Cottam eo maxime nomine admiratus eſt Cicero, qui in *libro II. de oratore: eſſe tamen multos,* inquit, *videmus, qui neminem imitentur, et ſuapte natura, quod velint, ſine cuiuſquam ſimilitudine conſequantur: quod et in vobis animaduerti recte poteſt, Caeſar et Cotta. Neque vero veſter aequalis, Curio, quemquam mihi magnopere videtur imitari.* Enimuero tametſi facile largiar, Romanos alios in vernacula lingua

gua sola naturae ingeniique bonitate ad perfectionem aliquam potuisse peruenire, quemadmodum id saepe etiam in aliis fieri solet, qui linguam patriam adcuratius sibi excolendam existimant: hodie tamen, ex quo lingua illa exspirauit, fieri non potest, vt sine imitatione eius genium ac natiuam pulcritudinem adsequamur. Vnde ludibrium lectoribus debet Ang. Politianus, qui in *epist. V. III, 16.* omnem imitationem explodere videtur.

**) Fieri non potest, quin inaequali ac sibi parum simili adsuescat dictioni, qui per omnes vagatur auctores, et modo hunc, modo illum imitatur. Vix oculos prudentum ferret aedificium, in quod architectus ex mille diuersissimae structurae palatiis coniecisset, quidquid pulcrum ei esset visum. Ea demum pulcra ac pudica videtur oratio, quae licet artificio varia, vbique tamen eumdem seruat colorem, nusquam eadem, et semper tamen sui similis. Hanc vero facultatem adsequetur nemo, qui vel neminem, vel omnes promiscue imitatur, ceu vel Iusti Lipsii exemplo patet.

***) Omnes legendos auctores, et ex iis optima quaeuis in vsum nostrum esse seponenda, ipsi capite superiore docuimus. Neque tamen ideo omnes promiscue sunt imitandi. Vnus, isque optimus, eligendus, cuius ad exemplum totius orationis habitum componamus. Ex reliquis phrases, acumina, res peti possunt. Merito vero eum iudicamus optimum, qui cuiusque naturae ac ingenio videtur conuenientissimus. Sunt, qui naturae quodam impetu ad vbertatem et copiam feruntur: iis Ciceronem commendauerim. Sunt, quibus nihil, nisi quod adstrictum ac argutum est, placet: his Plinius erit imitandus. Alii simplici quodam ac casto orationis genere delectantur: hi facillime vel

Cae-

Caesarem vel Cornelium Nepotem imitabuntur. Denique quibus oratio grauis et pressa est in deliciis, ii non inuita Minerua Tacitum sibi imitandum proponent. Hinc naturam cuique suam hac quoque in re esse sequendam, iam olim optime obseruauit Quinctil. *Inst. orat.* X, 2. *Ergo primum est, vt, quod imitaturus est quisque, intelligat, et quare bonum sit sciat, tum in suscipiendo onere consulat* suas vires. *Nam quaedam sunt inimitabilia, quibus aut infirmitas naturae non sufficiat, aut diuersitas repugnet. Nec, cui tenue ingenium erit, sola velit fortia et abrupta: cui forte quidem, sed indomitum, amore subtilitatis et vim suam perdat, et elegantiam, quam cupit, non adsequatur. Nihil est enim tam indecens, quam quum mollia dura fiunt.* Quis vero auctor ingenio nostro quam maxime videatur adcommodatus, facile ex eo intelligemus, si, quis maxime nobis placeat, et quem facillime imitando exprimamus, subinde facto periculo, experiamur. Ita enim fere natura comparatum est, vt tanto magis quidque nobis placeat, quanto est ingenio ac naturae nostrae conuenientius.

IIII.

Est vero imitatio vel PVERILIS, vel VIRILIS seu mascula. Illa verba ac phrases anxie et morose imitatur *): haec ipsum auctoris ingenium ac orationis habitum cum iudicio ac libertate exprimit **). **Imitatio vel puerilis est, vel virilis.**

*) Tales sunt omnes illae imitationes, quas in scholarum triuio deprehendimus. Perlecta Ciceronis periocha, excerptis phrasibus elegantioribus, iisque in epistolam aliquam aut historiam compactis, tum demum discipuli sibi plane Ciceroniani, aut si mauis, Ciceronianissimi

ſimi videntur, quaſi omnis elegantia Ciceroniana in ſolis phraſibus, ac non potius in ipſo orationis habitu, conſiſteret. Mireris ergo viros quosdam ceteroquin doctiſſimos nimium huic puerili imitationi tribuiſſe, ac ſaepe periodos integras ex auctoribus exſcripſiſſe. Iam a Scheffero in *gymnaſ. ſtil. p.* 31. eſt obſeruatum, AEneam Syluium in *hiſtoria Europae* de Hungaris ita diſſeruiſſe: *Turcas aurea et diſcolori veſte: Hungaros ferro atque aere fulgere. Chriſtianum agmen et ſtare paratum et ſequi, nec turba nec ſarcinis praegraue, intentum, quod dux non modo ſignet, ſed etiam innuat.* Atqui haec omnia ſunt ex Curtio, *lib. IIII. cap.* 26. vix verbo mutato, exſcripta. Ferenda haec ſunt in pueris; in maturioris iudicii viris reprehenſione digniſſima, maxime ſi non loca auctorum rebus, ſed res auctorum phraſibus adcommodentur. Cuius rei praeclarum exemplum ab eodem Scheffero *p.* 32. datum eſt ex Eginhardi *vita Caroli M.* qui Caroli ſui deſcripturus ſtaturam et corporis habitum: *formae*, inquit, *auctoritas ac dignitas, tam ſtanti quam ſedenti, plurima inerat, ceruix obeſa et breuior, venterque proiectior, valetudine proſpera, praeter quod, antequam decederet, noctibus ita dormiebat, vt ſomnum quater aut quinquies non ſolum expergiſcendo, ſed etiam deſurgendo interrumperet.* Omnia haec ex Suetonii *Claudio*, *Nerone*, *Iulio et Auguſto*, quemadmodum et alia, exſcripta ſunt. Quis vero crederet, Carolum M. illorum formam ac corporis habitum in pleriſque tam adcurate expreſſiſſe? ſic Eginhardus *ergo dum inepte* Suetonii *premit veſtigia, multa adfingit illi principi inſulſa et* παρὰ τὸ ὄν, vt eleganter ait Caſaubonus.

**) Virilis vel maſcula imitatio non verba tantum ac phraſin auctoris exprimit, ſed et in-

inueniendi, disponendiue artificium, ipsumque orationis habitum, ita tamen, vt illa exscripta esse, nemo possit arguere. Eleganter Quinctilian. *inst. orat. lib.* X. *cap.* 2. *p.* 928. *edit.* Burmannianae: *imitatio autem, (nam saepius idem dicam,) non sit tantum in verbis. Illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque personis, quod consilium, quae dispositio, quam omnia etiam, quae delectationi videantur data, ad victoriam spectant: quid agatur prooemio, quae ratio et quam varia narrandi, quae vis probandi ac refellendi, quanta in adfectibus omnis generis mouendis scientia, quantaque laus ipsa popularis vtilitati gratia adsumta: quae tum est pulcherrima, quum sequitur, non quum arcessitur. Haec si peruiderimus, tum vere imitabimur.* E. g. elegans est haec periocha Lucretii *lib. I.*

nec me animi fallit, quam sint obscura, sed acri
percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum, quo nunc instinctus mente vigenti
auia Pieridum peragro loca, nullius ante
trita solo.

Haec imitatus est Virgilius, sed ita, vt nemo eum plagii suspectum habiturus sit. Ita enim canit poeta suauissimus *Georg. III,* 289. *seqq.*

nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
quam sit, et angustis rebus hunc addere honorem,
sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuerterat orbita cliuo.

Similia haec Virgilii sunt illis *Lucretianis:* ast non eadem tamen. Eamdem enim rem elegantio-

tiore phrasi alioque orationis charactere expressit Virgilius. Sic supra etiam hanc produximus periodum Ciceronis ex *orat. pro A. Caecinna, c.I. Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro atque in iudiciis impudentia valeret: non minus in caussa cederet A. Caecinna Sex Aebutii impudentiae, quam in vi facienda eius cessit audacia.* Eam nos *p.* 82. ita sumus imitati: *si quantum in effringendis carceribus astutia potest, tantum ad effugiendam furcam audacia valeret; non minus iam hic fur carnifices deluderet audacia, quam lictoribus olim illusit astutia*. Nec verba hic sunt eadem, et res diuersissima. Quicumque tamen vtramque periodum inter se contenderit, statim deprehendet, nostram e *Ciceroniana* esse expressam. Scilicet non verba et phrasin, sed ipsum orationis habitum sumus imitati, eaque imitatio iure quodam suo *virilis* poterit adpellari.

V.

Quid puerilis? Ad *puerilem imitationem* quod adtinet, ea multo facilior est. Modo enim phrases ab auctore mutuas accipimus *) : modo sententiam quamdam aliis verbis phrasibusque exprimimus **), modo eamdem, additis quibusdam detractisque vocibus aut circumstantiis, refingimus ***).

*) Hoc imitationis genus maxime puerile est. Nihil enim artis habet vsus iste phrasium. Sic si quis ita loqueretur: *quum et nobilitate generis, et gloria maiorum, et tua virtute vnus omnium maxime floreas: omnes non solum sperant, sed etiam confidunt, talem te aliquando futurum, qualem cognitum iudicarunt*: facile vnusquisque videt, phrases has omnes e Cornelii Nepotis *vit. Miltiad. c.* 1. esse: sed nemo

mo tamen quidquam artis aut ingenii in hac imitatione deprehendet.

**) Secundam hanc imitationis puerilis speciem iam Quinctil. *inst. orat.* X, 5. commendauit, *sumamus sententiam*, inquit, *eamque versemus quam numerosissime, velut eadem cera aliae atque aliae formae duci solent*. Exempli loco sit sententia illa Hectoris apud Naeuium: *pulcrum est laudari a laudato viro*. Hanc si quis aliis verbis ita exprimeret: *laudari ab iis, qui ipsi sunt laude dignissimi, is vero fructus laudandarum actionum videtur pulcherrimus*, dicerem ego, sententiam illam ex Naeuio quidem, sed mutatis tamen verbis, esse expressam.

***) Haec quoque imitandi ratio puerilis est, sed paullo artificiosior. Quemadmodum enim prima species furto manifesto similis est: ita haec eorum furum aemulatur sollertiam, qui rebus furtiuis signa quaedam detrahunt, aut alia noua addunt, ne tam facile possint a dominis furtum concepturis, vel quaesitoribus agnosci. E. g. supra *p.* 81. 82. prolixam admodum ac verbosissimam adduximus periodum ex Mureti *orationibus* I, 4. Eam coarctabimus facile, omissis nonnullis aut detractis, quae eminere videntur: *si eorum, quae viuunt, vnumquodque perficiendi sui desiderio tenetur, animusque noster tum demum, quando ad diuinum exemplar propius accedit, videtur perfectissimus: ea profecto erit omnium praestantissima facultas, quae homines deo, quoad eius fieri potest, arctissime deuincit*. Eodem modo etiam amplificando refingi possunt auctorum sententiae. Verum in vtraque imitandi ratione danda est opera, vt ne sententiae elegantia ac acumen pereat. Plerumque enim tam pressae ac rotundae sunt optimorum auctorum sententiae, vt neque addi quidquam, neque detrahi possit, quin simul

maxima pars pulcritudinis pereat. Exemplo esto sententia, vt opinor, Publii Syri: *cuiuis potest contingere, quod cuiquam potest*. Hic siue addas quidquam, siue detrahas, plurimum acuminis ac elegantiae decedet. Vnde adcurata opus est prudentis doctoris manuductione, ne adolescentes his decipiantur.

VI.

In virili vel inuentionem imitamur.

Virilis imitatio non contenta phrasibus aut vocabulis, ipsas auctoris virtutes exprimere docet. Quum vero auctoris virtus modo in inuentione, modo in dispositione, modo in eloquutione eluceat, mascula in primis videtur imitandi ratio, qua auctoris INVENTIONEM adsequi contendimus *).

*) Inuentio versatur in excogitandis argumentis. Ea vero quum in λόγοι, ἤθη, ϗ πάθη diuidantur, nullum est argumentorum genus, in quo non imitari liceat alios. Saepe auctores nobis suppeditant I. *enthymemata* elegantissima, quae nobis in vsus nostros conuertere licebit, E. g. Plinius *epist.* I, 10. laudaturus Euphratem philosophum Stoicum, quot praeclara enthymemata adcumulat? Ait eum esse, I. obuium et expositum, plenumque humanitatis; II. in disputando grauem, subtilem, ornatum, ac paene Platonicum; III. in sermone copiosum, varium, dulcem, vt facile repugnantes quoque ducere possit. Addit IIII. multum ipsi venerationis adquirere proceritatem corporis, decoram faciem, demissum capillum, ingentem et canam barbam; V. nullum horrorem in cultu esse, multam tamen seueritatem. Laudat quoque VI. vitae sanctitatem cum comitate; VII. seueritatem in insectandis vitiis cum summa humanitate coniunctam. Nec VIII. liberos eius

ad

ad veram laudem adcurate institutos praetermittit. Vide, quot hic enthymemata paucis periodis adcumulet Plinius? An iam deesse tibi possent argumenta, philosophum vel theologum aliquem praeclarum laudaturo? Equidem adfirmare non dubitarim, toti orationi encomiasticae sufficere posse haec enthymemata. Quem vero tunc deprehensurum putas, te Plinium esse imitatum? Nec minus II. *adfectus* excitandi rationem optime ostendunt auctores classici. Exemplum denuo praebebit Plinius, *epist. III,* 1. qui amore studiorum inflammaturus Caninium Rufum, praediorum eius amoenitatem collaudat, ac deinde colligit, recte iis vtendum esse: non rectius vero iis vsurum Caninium, quam si, omissis sordidis rei familiaris curis, in studiorum sese portum vindicet, maxime quum praedia illa post eum alium atque alium habitura dominum, gloria vero, vigiliis ac lucubrationibus parta, numquam sit interitura. Quam eleganter hoc argumento παθητικῷ vti posses, si quando cohortari aliquem volueris ad diligentiam, qui in pingui aliquo secessu, aut alio amoeniore loco viuit? Denique III. etiam *mores* quos vocant, seu ἤθη optime ducibus auctoribus classicis addiscimus. Vt hic quoque consulamus Plinium, *epistola* eius *XI. libri I.* exemplo esse poterit, quam comiter cum amicis sit expostulandum. Obiurgat Fabium Iustum de infrequentia litterarum, petit vt vel solum illud: *si valet bene est, ego valeo*, scribat, hoc enim sibi fore maximum. Serio se id rogare ait, vt sciat, quid agat, quod sine sollicitudine summa nescire non possit. Tam morata epistola nobis etiam facile licebit cum amicis expostulare, si nostro vsi stilo, mutata Plini dictione, solum retineamus argumentum ἠθικόν. Ceterum incredibilem vtilitatem eloquentiae studioso hic adferet veterum

Graecorum Latinorumque scriptorum comparatio. Hi enim pleraque, quae in Graecis admiramur, imitati sunt, et ita quidem, vt aliquando superarint. Pertinet huc Scaligeri *Poetices lib. V.* vbi id exemplis innumeris ostendit, addito simul vbique iudicio, qua in re vel superarint Graecos Latini, vel iis manus dare coacti sint. Quin a *capite X.* eius libri ipsos Latinos inter se contendit eadem cura, ostenditque, saepe vnum alterum in eadem sententia exprimenda vel impari passu sequutum esse, vel multis post se parasangis reliquisse. Addi potest Macrobii *commentarius in* Ciceronis *somnium Scipionis*, quo Ciceronem Platonis similem inuentionem expressisse, praeclare ipso statim libelli initio demonstrat.

VII.

Vel dispositionem. Nonnumquam et DISPOSITIONEM auctoris imitamur, cum generalem totius orationis *), tum eam, quam in singulis argumentis deprehendimus **).

*) E.g. Buchnerus *panegyr. VIIII.* laudaturus Henricum Frisium, cancellarium Saxonicum, ita orationem partitur, vt cancellarium et *genere nobilem*, et excellentem *virtute*, et magnum *peritia*, et *auctoritate* validum esse oportere, easque virtutes omnes in Frisio eminuisse, ostendat. Quilibet, in Ciceronis lectione paullo versatior, intelliget, Tullianam esse hanc dispositionem. Is in oratione *pro lege Manilia*, *cap.* 10. eodem modo laudat Pompeium Magnum. Ait enim, summo imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, et felicitatem, eaque omnia in Pompeio summa esse.

**) Permultum enim refert, quomodo disponantur argumenta singula. Fieri id solet per

syllo-

syllogismos et enthymemata. Sed in his disponendis magnam oratori relictam esse libertatem iam supra obseruauimus. Non melius itaque nobis consulemus, quam si ea quoque in re auctores veteres duces sequamur. Exemplum petamus ex eiusdem Ciceronis *oratione cap. 15.* vbi auctoritatem Pompeii hoc ordine collaudat:

I. MAIOR: *Quicumque maxima pollet auctoritate, is imperator optimus est:*

RATIO: *Homines enim vt contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famae, quam ratione, commouentur.*

II. MINOR: *Pompeius maxima pollet auctoritate.*

RATIONES

I. *Popul. Rom. praeclara de eo iudicia tulit.*

II. *Pompeius rempublicam seruauit sola fama ac celebritate nominis.*

III. *Plures gentes ei se dediderunt.*

III. CONCLVSIO: *Ergo Pompeius erit imperator optimus.*

Hoc ordine Cicero auctoritatem Pompeii celebrat. Dabimus operam, vt eodem ordine Eugenii, Sabaudiae ducis, prudentiam bellicam laudemus.

I. MAIOR: *Quicumque prudentissimus est, is optimus erit imperator.* Et quoniam prudentia multum in bello quoque gerendo ac imperio militari valet: certe nemini dubium est, quin ea quoque mentis perspicacia idem ille dux incomparabilis plurimum possit.

RATIO. *Plura enim saepe prudentia, quam manu in bello geruntur.* Vehementer autem pertinere ad res feliciter gerendas, quid agatur, ac quomodo vnumquodque prouide administretur, quis non intelligit, quum res ipsa doceat, imperatores in profligandis hostibus, ex-

pugnandis castris, vrbibusque capiendis, plura saepe consilio ac prudentia, quam ferro, effecisse?

II. MINOR. *Eugenius, dux Sabaudiae, est prudentissimus*. Quod igitur nomen vmquam in vniuerso orbe Christiano ob prudentiae laudem celebrius fuit? Cuius consilia paria?

RATIO I. *Eius prudentiam tres imperatores Romanorum probarunt*. In quo principe tres Romanorum imperatores, id quod maximum prudentiae argumentum est, tantam spem collocarant, vt eum maximis exercitibus imperiique sui satis summo cum imperio praefecerint.

II. *Prudentiam, multis variisque bellis feliciter administratis, sibi peperit*. An vero quidquam prudentiae ei deesse posse existimatis, quem a prima adolescentia in castris versatum, in omni bellorum genere fortuna exercuit, nullamque rem in vsu militari positam passa est ignorare?

RATIO III. *Vbique eius eluxit prudentia*. Itaque vt plura non dicam, neque aliorum testimoniis iudiciisque confirmem, quantum consilio prudentiaque valeat, ipse ille sibi testis virtutis suae sit locupletissimus, qui quo anno Gallicano bello in Sabaudia oppositus est imperator, tam repente acutissimo hosti consilia omnia disturbauit, vt prius se fusum fugatumque, quam aduentantem Eugenii exercitum animaduerteret. Iam, recepta a Turcis Alba Graeca, quum res Christianorum in Hungaria in peius ire coepissent, barbarorum opes animique creuissent, satisque firmum praesidium regnum illud non haberet: amissus fuisset tot victoriarum fructus, nisi ad id ipsum eo tempore Eugenium tanto bello prouidentia Leopoldi obiecisset. Huius consilium ac prudentia non solum Turcas superiori Hungariae cum maxi-

mo

mo exercitu imminentes retardauit, verum etiam castris operibusque clausos e latebris istis in aciem, ex hac in fugam, ac inde in praeterlabentem fluuium coniecit, tantoque terrore concussit Turcarum imperium, vt pertaesi bellorum, pacis leges cum summo dedecore suo coniunctas accipere, quam Eugenii prudentissima consilia diutius experiri mallent. Age vero illa res quantam declarat eiusdem ducis in administrando bello sollertiam, quod in postremo bello Gallicano Gallorum duces alios intra ipsa moenia ac propugnacula, alios in acie caperet, reliquos plerosque, copiis quamuis superiores, ad internecionem caederet? Quot ille tum victorias reportauit? quot vrbes cepit? quot fecit prouincias? Quae omnia si quis eum solis armis solaque vi effecisse existimat, nae is, ex mea quidem sententia, magnopere fallitur.

III. CONCLVSIO: *Ergo* Eugenius *est imperator optimus*. Potestis ergo iam colligere, auditores, quantus dux sit Eugenius, quem animi robur manu fortem; armorum vsus intrepidum; prudentia denique reddit inuictissimum.

Nemo, qui nostra cum Ciceronis verbis contulerit, non similitudinem quandam deprehendet, quum tamen praeter artificium disponendi connectendique formulas nihil admodum verbis Ciceronianis, eo loco obuiis, exposuerimus.

VIII.

Denique et eloquutionem auctoris mascula quadam ac decora imitatione effingimus, quoties auctoris cuiusdam characterem *), acumina **), figuras ***), ac periodos ****) exprimere studemus. Vel eloquutionem.

*) Sic si constat characterem dicendi auctore-

ctoris esse sublimem, mihi quoque perspectam esse oportet rationem, sublimitatem illam exprimendi. Et ita etiam reliquos characteres imitandi rationem cognitam me habere oportebit. Faciam e. g. periculum, an Plinii characterem in *epistola III. lib. I.* obuium imitatione quadam virili exprimere liceat:

Quid agit Lipsia, tuae meaeque deliciae? quid horti amoenissimi? quid illud nemus opacissimum? quid smaragdinus pratorum viror? quid illi suaues et tamen serii doctissimorum virorum congressus? quid theatrum anatomicum, quod plurimus aer collustrat et refrigerat? quid acroateria illa spaciosissima? quid illa domestica? quid bibliothecae publicae priuataeque? Tenentne te, ac per vices ad se adliciunt? An, vt solent iuuenes, voluptatis deceptus illecebris crebris comessationibus indulges? Si tenent, ter quaterque; sin minus, ne beatum quidem dixerim. Quin tu, (occasio est enim,) indignam te ingluuiem aliis relinquis, et ipse te in illo digno Musis secessu, honestaram artium studiis adseris. Haec sit occupatio tua, haec remissio: hic labor, haec requies: in his dies, in his item noctes transigantur. Collige aliquid et recondе, quod sit sempiternum. Nam voluptates illae, exactis paucis annis euanescent, hoc numquam iucundissimum esse desinet, si semel coeperit. Non ignaro quam indolem, quod horter ingenium: tu modo da operam, vt tantum vtaris occasione, quantum vti voles, quum non amplius vteris. Vale.

Nemo hic Plinii non agnoscet stilum. Eadem est inuentio, eadem epistolae dispositio, eadem dicendi forma pressa et acuta, et tamen vix verba quaedam Plinio debeo.

**) Quoties ergo occurrit acumen aliquod ingeniosius, dispiciendum, qua occasione illud locum inuenire possit. Nec hic tamen plagium, sed

sed imitationem requirimus. Non eidem semper rei, sed alii, acutum illud dictum adcommodandum est. E. g. lepide Martial. *epigr. II, 8.* canit:

hostem quum fugeret, se Fannius ipse peremit;
hic rogo, non furor est, ne moriare mori?

Eodem vero exemplo dicere possem: *quis quaeso maior vmquam furor poterit excogitari, quam Euclionum, qui ne esuriant aliquando, per omnem vitam esuriunt?*

***) E. g. elegans in primis est illa figura Cicer. *Phil. XII, 3. Quid enim per Deos immortales potest reipublicae prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obfutura? obfutura? quid si iam nocuit?* Eam ita exprimere licet alia occasione: *putatisne ei pecuniam ad bellum tantum conficiendum superesse? superesse dico? quid si etiam defutura sit? defutura? quid si iam summa laboret inopia?* Eadem ratione et alias figuras elegantiores licebit imitando exprimere.

****) Saepe ita comparata est periodus, vt habeat aliquid admirandum. Tunc vero imitationem merebitur. Exemplum iam adfuit supra, quum primam periodum Ciceronis ex *oratione pro A. Caecinna* imitaremur.

VIIII.

Hactenus, quis imitandus sit, quot modis id fieri possit, et quid in puerili aeque ac mascula imitatione in exemplum proponi debeat, paullo adcuratius inuestigauimus. Proximum est, vt, qua arte mascula illa imitatio constet, doceamus. Hic vero duo notanda sunt imitationis capita, quorum alterum ANALYSIN, alterum GENESIN adpellamus *). (Vnde opus est analysi et genesi.)

 *) Qui-

*) Quicumque alicuius rei formam ac materiam imitandam sibi proponit, is primo omnium rem interius contemplari, et singulas eius partes earumque dispositionem adcuratius expendere: ac deinde de illis eodem modo effingendis connectendisque debet cogitare. Prius per ANALYSIN, posterius per GENESIN fieri solet. Est ergo nobis analysis *artificiosa periochae cuiusdam in partes suas solutio, eo consilio suscepta, vt, quid in singulis artificii lateat, perspici possit.* GENESIS vero est *artificiosa materiae cuiusdam secundum easdem partes dispositio, ita comparata, vt idem artificium in singulis partibus eluceat.*

X.

In analysi quid considerandum? Ad ANALYSIN quod adtinet, primo periodos, quas mascula ratione imitandas existimamus, logice in membra sua partimur *), deinde de phrasibus ac vocabulis iudicamus **), ac denique, qua arte singulae partes inter se connexae ac veluti coagmentatae sint, expendimus ***).

) Primo ergo opus est ANALYSI LOGICA. Ea quo modo instituenda sit, iam ex philosophia rationali constare debet. Nos ergo rem exemplo illustrabimus. Muretus** ***part. I. orat. 22. **ita ait:**

Si pro cuius quisque propugnatione ac defensione plura pericula subiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est, eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum peruenire, credendum est: dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus rex, te pontifice creato, tanto ceteros reges eximia quadam percepti ex ea re gaudii

ma-

magnitudine superauerit, quanto non huius modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum reges graui ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discriminum perpessione superauit.

Iam si vberrimam hanc ac incomparabilem periodum imitandam ducerem: primo omnium cogitandum esset de *analysi logica*, quam ita instituerem. Tota periodus perfectum continet syllogismum:

MAIOR. *Quicumque pro altero plus periculi ac laborum subiit, is maxime de eius dignitate laetatur.*

MINOR. *Carolus rex pro pontifice plus periculi ac laborum subiit, quam alii.*

CONCLVSIO. *Ergo de dignitate pontificis maxime laetatur.*

Accedat alia periodus ex Plin. *paneg. c. 1.*

Bene ac sapienter, P. C. maiores instituerunt vt rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere, quod nihil rite, nihilque prouidenter, sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.

Occurrit hic initio

I. THESIS. *Dicendi auspicium more maiorum a precibus faciendum.*

II. AETIOLOGIA.

1) *Est enim id a maioribus bene ac sapienter institutum.*

2) *Etiam aliae actiones omnes a precibus inchoandae.*

3) *Nihil rite et prouidenter sine deorum ope geritur.*

**) Accedere deinde debet IVDICIVM DE PHRASIBVS. Considerandum enim, quid in stilo et dictione auctoris praeclarum ac admiratione dignum videatur. Sic in Mureti periodo

riodo obſeruo, 1) auctorem ſaepe coniunxiſſe per *μερισμὸν* eiuſmodi vocabula, quae paene eiuſdem ſignificationis videntur, nec tamen ſunt. Nam hoc modo coniungit *propugnationem* ac *defenſionem*, quarum haec etiam ſcriptis et verbis; illa armis tantum ſuſcipitur. Ita etiam ipſam defenſionem ita deſcribit, vt gradatim adſurgat a *periculis* ad *acerbitates*, ab his ad *procellas* ac *tempeſtates*. In ſecundo periodi membro eadem ratione coniungit *retinere* et *amplificare dignitatem*, vt oſtenderet Carolum non ſolum in id dediſſe operam, vt ne pontificis conditio deterior redderetur, verum etiam vt melior eſſet. In tertio membro, adiectiuo in ſubſtantiuum mutato amplificat orationem. Nam pro *magno gaudio percepto* ait: *eximia quaedam percepti ex ea re gaudii magnitudo*. In poſtremo membro denuo coniungit *huius memoriae* et *omnium aetatum ac ſaeculorum reges*: nec non *labores* et *diſcrimina*. Et haec quidem in illa Mureti periodo ad iudicium de phraſibus pertinere videntur. Quod ad Plinii adtinet periodum, is quoque coniungit eiuſmodi vocabula: veluti *bene* ac *ſapienter*: *rite* et *prouidenter*, *deorum opem*, *conſilium*, *honorem*. Obſeruanda quoque ſynonymia phraſium: *initium ab aliqua re capere*, et *auſpicari*.

***) Sic ſatis patet, Muretum periodi ſuae membra coniungere per particulas et formulas: *I. ſi quod quiſque*, *II. eo plus*, *III. dubitare non potes*, *quin tanto*, *IIII. quanto*. In Plinii periodo connexio eſt ſimpliciſſima. Rationem enim poſtponit theſi, eique illam connectit per particulam cauſſalem QVOD.

XI.

Quid in geneſi? ANALYSIN ſequitur GENESIS. Perſpecta

cta enim interiore periochae alicuius pulchritudine, danda est opera, vt thema quoddam eodem ordine disponamus *), eiusdemque generis phrasibus **), ac connexionibus ***) vtamur. Sic enim fiet, vt ouum ouo non similius videatur, quam stilus noster stilo auctoris ****).

*) Exemplis res erit clarior. Mureti periodum supra in syllogismum soluimus. Sumemus ergo plane aliam materiam, eamque eadem ratione disponemus. Thesis nostra erit: *nobiles iuuenes prudentiae ciuilis cognitio decet.* Syllogismus inde nascetur talis:

MAIOR. *Quidquid in reipublicae administratione maximi momenti est: illud diligenter excolendum est a nobili iuuene.*

MINOR. *Prudentia ciuilis in reipublicae administratione maximi momenti est.*

CONCLVSIO: *Est ergo a nobili iuuene diligenter excolenda.*

Ita et Plinii periodum thesi et rationibus constare diximus. Eodem exemplo nos ponemus.

THESIN: *Physices initium ab experientia capiendum.*

AETIOLOGIA.

I. *Hoc enim viri sapientes monuerunt.*

II. *Omnium artium auspicium ab experientia fieri debet.*

III. *Nihil solide addiscitur sine experientia.*

Has dispositiones, quamuis ad aliam materiam adcommodatas, superioribus illis simillimas esse nemo non videt.

**) Quidquid in phraseologia auctoris praeclarum atque admirabile visum est, illud imitatione est exprimendum. Sic quum Mureti aeque ac Plinii artificium in eo potissimum

con-

consistat, vt voces idem paene significantes coniungant, vt phrases synonymas vsurpent, vt denique adiectiuuum in substantiuum commutent: danda erit opera, vt et nos haec omnia imitemur. E.g. distinguit Muretus *defensionem* ac *propugnationem*: nos in nostro exemplo eodem modo scientiae *intelligentiam* et *vsum*, seiungemus. Muretus per gradus a *periculis* ad *acerbitates*, et ab his ad *tempestates* et *procellas* adsurgit. Nos eadem ratione a *doctrina* ad *prudentiam*, ab *hac* ad *exercitationem* vel *exsequutionem* consiliorum progrediemur. Muretus iungit dignitatem *retinendam* atque *amplificandam*: nos eodem modo politicam et *imbibendam* et *excolendam* esse dicemus. Et sic facile reliqua etiam imitari licebit, ceu paullo post ipsa exempla satis ostendent.

***) In connexione imitanda cum ad ordinem membrorum, tum ad formulas connectendi respiciendum est. E. g. quum supra Mureti periodum in syllogismum redegerimus: facile animaduertemus, subiectum maioris propositionis primum; praedicatum eiusdem secundum; conclusionem tertium; et adsumtum denique quartum membrum constituere. Idem ergo ordo nobis quoque imitandus est. Sic Plinii periodo quum primo rationem primam et secundam, deinde ipsam thesin, ac postremo tertiam rationem positam obseruemus: nobis quoque ab eo ordine haud discedendum erit. Particulae vero et formulae connectendi poterunt retineri.

****) Ne iactantius hoc dictum existimes, subiungemus exemplorum nostrorum ἐξεργασίαν. Mureti itaque periodum ita imitabimur:

Si e cuius quisque scientiae intelligentia atque vsu plus doctrinae sperat, plus sibi comparat prudentiae, pluribus denique ad res geren-

das praesidiis instruitur, eo plus industriae ad illam addiscendam excolendamque generosos adolescentes adlaturos, credendum est: dubitari profecto non potest, auditores, quin degustatis prius cultioribus litteris, prudentiam ciuilem tanto alacrius, quam reliquas artes, sint imbibituri, quanto non inferioribus modo, sed omnibus omnino artibus ac scientiis, eximia quadam ac mirifica percipiendae ex ea vtilitatis vbertate ac magnitudine antecellit.

Sic et Plinii exemplo, hanc effingemus periodum:

Bene ac prudenter, si quid aliud philosophi praeceperunt, vt artium addiscendarum, ita naturam contemplandi initium ab experientia esse capiendum, quod numquam adcurate, numquam solide homines sine sensuum suorum perceptione, testimonio, iudicio philosopharentur.

XII.

Et hoc quidem est totum illud imitandi artificium, quod pauci adcurate tenent. Illud addo, neminem moueri debere rei difficultate. Quamuis enim ea imitandi ratio initio paullo operosior videatur: diuturna tamen exercitatione eam sensim adsequemur imitandi facultatem, vt non tam imitari, quam omnia ex ingenii penu depromere videamur. Obseruationes quaedam aliae de imitatione.

CAPVT III.

De variis stili exercitiis.

I.

Exercitationum necessitas.

AD metam iam denique peruenimus, nec quidquam videtur reliquum, quam vt de exercitiis quoque stili *) aliquid moneamus. Verum ea in re licebit nobis esse breuioribus, quum post alios **) ex instituto illam exsequuti sint Casp. Sagittarius et Jo. Schefferus ***).

*) Omnes, qui de cultiore stilo praecepta quaedam dederunt, praeter φύσιν et μάθησιν etiam ἄσκησιν *siue exercitationem* commendarunt. Et recte quidem, quia, teste illa rerum magistra, nulla lingua sine vsu adcurate addiscitur. Quum vero consuetudinem cum Latine loquentibus interceperit nobis linguae huius interitus, scriptione haec iactura vtcumque pensanda est. *Stilus* enim, teste Cicerone, *optimus dicendi magister est*. Et Theon rhetor a Thoma Gale editus, in *praefatione opusculi* sui: *quemadmodum*, inquit, *picturae studiosis nihil profuerit, cognouisse Apellis, Protogenis et Antiphili tabulas, nisi et ipsi pingere tentarint; ita et eloquentiae operam daturis neque copia sensuum, neque puritas sermonis, neque compositionis concinnitas, neque audiuisse praeclara, nihil denique horum omnium, quae rhetorica complectitur, vtile esse poterit, nisi quisque et ipse quotidie scribendo sese exerceat.*

**) Iam Quinctil. *instit. orat.* X, 3. nonnulla de scribendi exercitiis praecepit, quem deinde plures sequuti sunt, veluti Manut. *ep.* I, 4.

Stur-

Sturmius, Morhofius, *polyhist. tom. I. libr. II. cap.* 13. et alii.

***) Casp. Sagittar. *de lectione ac imitatione Ciceronis*, et Io. Schefferus *de stilo*, *cap.* 13. 14. et instituto in *gymnasio stili*, *seu de varia scribendi exercitatione*, ex quo nonnulla hic decerpere iuuabit.

II.

Tironibus auspicandum erit a VERSIONE, quippe omnium facillima. Sed quum in scholis plerumque e vernacula aliquid in Latinam linguam transferendum proponatur: consultius videtur, e Latinis multa vertere Germanice, eaque interiecto tempore denuo Latina reddere *). Commendantur ergo versio.

*) Versiones Latinae cum fructu non adeo magno coniunctae videntur, si tironibus imperentur. Quum enim nondum gustu quodam Latinae elegantiae imbuti sint; fieri non potest, quin Latinitas, hac exercitatione comparata, Germanismos redoleat. Ast si saepe auctorum veterum loca in vernaculam transferantur: facilius obseruabitur vtriusque linguae differentia. Cauere tum discent tirones Germanicos idiotismos, ordinem verborum Germanicum, et quidquid in lingua nostra a Latinae proprietatibus abhorret. Ego sane adolescentem me memini magnam Curtii et Nepotis partem in vernaculam transferre, notatis vbique utriusque linguae differentiis, ex quo labore quantum fructum ceperim, non sine voluptate quadam recordor.

III.

Versionibus eiusmodi aliquamdiu adsueti, VARIATIONIBVS suam exercebunt

industriam, operamque dabunt, ut sententiam aliquam aliis casibus*), verbis, phrasibus **), figuris ***) permutent.

*) Huius variationis per casus iam supra *part. I. c. 1. §. 22.* fecimus mentionem. Iam exemplo multiplicem illam variandi rationem illustrabimus. Sit nobis sententia: *omnes homines sunt ab otio procliues ad libidinem.* Iam in casu secundo dicere licebit: *est ea hominum omnino omnium indoles, vt ab otio ad voluptatem ac libidinem sint procliues.* In casu tertio: *commune id omnibus hominibus vitium est, vt ab otio ad libidinem ruant.* In casu quarto: *omnes homines otii dulcedo ad libidinem solet inuitare.* In casu sexto: *hominibus otio ac desidia veluti sepultis, sepultae animo libidines veluti reuiuiscunt.*

**) Quaerenda ergo erunt vocabula eiusdem notionis, quae synonyma vocare solent philosophi. Veluti in superiore exemplo: *ita natura comparata est omnium mortalium, vt laborem defugientes, in libidinem, id est, e Charybdi in Scillam incidant. Omnium omnino hominum indoles ab otio procliuis est ad libidinem. Non temere quisquam labores defugit, quin libidinem tanto acrius concupiscat, cet.*

***) Variatio per figuras non minus est elegans, et mirifice exercet ingenium. Sic Asyndeton erit: *omnes homines ab otio ad luxuriam, libidinem, lasciuiam praecipiti cursu ruunt.* Anaphora: *nihil est hominibus otiosis ad luxuriam, nihil ad lasciuiam, nihil ad libidinem ac voluptatem procliuius.* Climax: *ea hominum poene omnium est indoles, vt ab otio in luxuriam, ab hac in lasciuiam, atque ab ea denique in foedissimas libidines non gradu, sed praecipiti cursu ferantur.* Sic facile per

alias

alias figuras institui poterit variatio. Sane mirifice hoc et ingenium acuit et iudicium, si prudentis magistri accedat institutio. Neque enim haec exercitatio committenda est iis, qui nondum aere lauantur.

IIII.

Non praeter rem etiam a Scheffero, Morhofio et aliis commendatur CARMINIS SOLVTIO *), quippe qua ipsi veteres non sine fructu vsi sunt **). Est autem illa elegans versuum, neglecta mensura et dictione poetica, in prosam mutatio ***). Carminis folutio.

*) Commendari haec vel eo nomine meretur, quod inde facillime addisci potest stili poetici ac prosaici differentia.

**) Iam olim eo exercitationis genere vsos esse Sulpitium et Augustinum, docet Sagittar. *de lect. et imit. Cicer. num.* CXVIII. Solebant vero veteres non solum loca poetarum notabiliora mensura ac dictione poetica soluere, verum etiam oratorum dicta in poemata sua transferre. Vt exemplo rem illustremus, Cicero in *orat. pro C. Rabirio: nihil me*, inquit, *clamor iste commouet: sed consolatur, quum indicet, esse quosdam ciues imperitos, sed non multos. Numquam, mihi credite, populus Romanus hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur.* Posteriorem partem in poema suum transtulit Silius Italicus:

feruida si nobis corda, abruptumque putassent
ingenium patres, et si clamoribus, inquit,
turbari facile mentem: non vltima rerum
et deplorati mandassent mentis habenas.

Sic et ipse Cicero nonnumquam loca poetarum

rum metro soluta in orationibus suis expressit. Exempli gratia, Euripid. in *Hippolyto* de mulieribus libidinosis ita canit:

> ... οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
> Τέρεμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ.
> *neque tenebras noctis perhorrerent consciae,*
> *neque, ipsa ne quando eiiciat vocem, domus.*

Haec ita soluta oratione expressit Cicero *pro Coelio: Ex hac igitur domo progressa ista mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipsam domum metuet, ne quam vocem eiiciat? non parietes conscios? non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet?*

***) Exempla complura peti possunt ex Nicod. Frischlini *paraphrasibus*. Vir enim iste doctissimus Virgilium, Horatii *epistolas* et Persii *satiras* in prosam ingeniose conuertit, quod in Horatio et Iuuenale etiam tentauit Eilh. Lubinus in *periphrasi Horatii et ecphrasi Iuuenalis*.

V.

Coarctatio. Ad formam stili mutandam praecipue pertinet COARCTATIO, quae est *pressa atque adstricta eorum, quae cum ambitu ab auctore dicta sunt, expositio*.

*) Non hic intelligimus coarctationem illam, qua tota auctorum opera diffusissima in epitomen contrahuntur, sed qua stilus vberior in pressum atque adstrictiorem conuertitur. Facile enim ab iis, qui in potestate habent Latinam eloquentiam, stilus Asiaticus in Rhodium, immo et Atticum poterit commutari. Ex. gr. Cicer. *Verrin. IIII. Nego*, inquit, *in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere prouincia: tot oppidis, tot familiis tam copiosis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium aut Deliacum fuisse; ne-*

go vllam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro et ebore factum, signum vllum aeneum, marmoreum, eburneum: nego vllam picturam neque in tabulis neque textilem fuisse, quin quaesierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit. Vberrima haec est, ac plane Asiatica periodus. Eam tamen facile ita coarctabimus: *nego in vniuersa Sicilia, locuplete ac populosa prouincia, vllum vas rari operis fuisse; nego vllam fuisse gemmam, aut quidquam ex auro, ebore, aere vel marmore ingeniosius confectum: nego picturam vel telam egregiam fuisse; quin quaesiuerit, inspexerit, abstulerit.* Vel breuius: *nego in Sicilia (at quanta prouincia!) vllum vas rari operis, aut quidquam vel materia pretiosum vel artificiosius elaboratum fuisse, quod non a Verre quaesitum, inspectum, ablatumque fuerit.*

VI.

Ex quo simul patet, quale sit quintum exercitationis genus, quod AMPLIFICATIONEM vocant. Eadem enim arte etiam ea, quae pressius ab auctore dicta sunt, per *μερισμὸν* *), circumstantias **), descriptiones ***), aliosque amplificandi fontes ****), dilatamus. Caue tamen, ita amplifices, ut periodus in *τάσιν* euadat, quam quippe in vitio poni, iam supra obseruauimus. **Amplificatio.**

*) Dicere e. g. Cicero *diu. in Verr. I.* volebat. *Putasne te posse, quae Verres vbique patrarit distincta oratione proferre?* Hoc amplificaturus, primo illud *vbique* per *μερισμὸν παραφράζει*, enumeratis prouinciis et locis, quae Verres sceleribus polluerat, deinde illud *distincte* per descriptionem illustrat, adeoque inde pa-

nascitur haec periodus vberrima: *putasne te posse, quae C. Verres in legatione, quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Asia, Pamphyliaque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque patrata sint, sic criminibus et oratione distinguere?*

**) Eadem oratione insequente statim periodo Cicero dicere volebat: *putasne te posse id efficere, vt, quae praeter fas fecit, iudicibus satis acerba ac indigna videantur?* Haec quoque amplificaturus, primo addit circumstantiam *cur? esse enim id maxime necessarium;* deinde addit descriptionem eorum, quae contra fas et aequum fecerit Verres, eoque *libidinem, nefas, crudelitatem* refert. Denique sequitur circumstantia *quomodo?* tam acerba enim haec facinora iudici videri debere ait, quam iis, qui illa passa sint. Vnde haec enascitur periodus: *putasne te posse id, quod eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, vt, quae crudeliter fecerit, ea aeque acerba et indigna videantur esse iis, qui audient, ac illis visa sunt, qui senserunt?*

***) Sic quum Cicero *pro Roscio Amer. c. 13.* dicere potuisset: *etenim si vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre in parricidam reperietur?* vtrumque membrum periodi amplificat descriptione. In priore membro verba illa ait esse prouerbium a viribus sapientibus repertum. In posteriore parricidam luculenter describit. Vnde enascitur periodus: *etenim, si, id quod praeclare a sapientibus dicitur, vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebant?*

****) Neque enim vllus est locus dialecticus, nulla circumstantia, nulla figura, vnde non amplificatio quaedam peti possit. Ex instituto

tuto ea de re agit Val. Thilo in *rudim. rhetor. de period. amplificat. et connex. part. II. c. 3. seq. p. 72. seq.*

VII.

Chara-cteris mutatio.

Sextum exercitationis genus CHARACTEREM dicunt. Sunt vero characteres *imagines quaedam animorum, per externas notas expressae designataeque* *). Quum vero sine insigni philosophiae moralis notitia character animi exprimi nulla ratione possit**): ab iis demum suscipienda est haec exercitatio, qui in hac philosophiae parte sunt versatissimi.

*) Caue ergo existimes, *characteres* esse mera elogia. Quare etsi Velleius Paterculus in describendis hominum ingeniis videatur felicissimus: in eo tamen peccasse videtur nitidissimus scriptor, quod vix quemquam sine elogio praetermisit. Pictorum reprehenditur adulatio, qui vix pingere se quemquam posse putant, nisi pulcriorem fingant. Quanto magis notandi, qui non describunt, sed laudant, et tamen veram imaginem vel characterem nobis ob oculos posuisse videri volunt?

**) Hinc cum fructu hic conferri possunt, quicumque in excolenda ethica characteristica exercuerunt ingenium, veluti Theophrastus *in characteribus morum*, de la Bruyere, Cl. Pascalis *in characteribus*, et si qui sunt huius generis alii. Vt vero, quid sit character, eo luculentius pateat, exemplum dabimus e Petronii *satirico, cap. 117. pag. 542. edit.* praestantiss. Burmann. qui characterem ostentatoris hac elegante notatione expressit: *secundum hanc formulam imperamus Eumolpo, vt plurimum tussiat, vt sit modo solutioris stomachi, cibosque omnes pa-*

palam damnet; loquatur aurum et argentum, fundosque mendaces, et perpetuam terrarum fertilitatem. Sedeat praeterea quotidie ad rationes tabulasque testamenti, omnibus fidem renouet: et ne quid scenae deesset, quotiescumque aliquem nostrum vocare tentasset, alium pro alio vocaret, vt facile adpareret, dominum etiam eorum meminisse, qui praesentes non essent. En hic ostentatoris effigiem, tam profecto adcuratam, vt tibi eum videre coram videaris. Talia etiam circa alia vitia hominum tentanda sunt, sed ita, vt semper philosophiae moralis principia adhibeamus in consilium.

VIII.

Descriptio. Proxima est DESCRIPTIO, vel *ἔκφρασις*, genus exercitationis, Schefferi *) iudicio, iucundissimum et ad splendorem orationis pulcritudinemque praecipue comparatum. Est vero descriptio expositio, rem eiusque naturam ac indolem perspicue subiiciens oculis **).

*) Scheffer. *gymnas. stil. p.* 41.

**) In descriptionibus felicissimum est ingenium Virgilii. Vnde is non parum in hoc genere orationis proficiet, qui elegantissimas huius poetae descriptiones in prosam orationem commutabit. Exempli loco esse poterit descriptio tempestatis, quae *libro I. Aen. v.* 85. *seqq.* occurrit, qua nihil poterit excogitari elegantius. Curtius etiam in descriptionibus excellit, quamuis eae nonnumquam sophisticum potius, quam historicum redoleant ingenium. Huc pertinent descriptiones praeli *lib. III. c.* 10. et *libr. IIII. c. 6.* triumphi *lib. VIIII. cap.* 10. Marsyae amnis *libr. III. c.* 1. Nos exempli loco dabimus descriptionem itineris per Libyam ad Iouis Hammo-

monis templum apud eumdem Curt. *lib. IIII. cap. 7. Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat; terra coeloque aquarum penuria est; steriles arenae iacent, quas ubi vapor solis accendit, feruido solo exurente vestigia, intolerabilis aestus exsistit, luctandumque est non tantum cum ardore et siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod praealtum et vestigio cedens aegre moliuntur pedes.* Cauendum tamen hic ab hyperbolis et frigidis exagerationibus, a quibus, vt supra notauimus, raro abstinent Florus et Curtius.

VIIII.

Denique etiam ETHOPOEIA commendari solet, id est, *imitatio sermonis, moribus alicuius et negotio adcommodata* *). In qua praecipue danda est opera, ne τὸ πρέπον neglexisse videamur **). Ethopoeia.

*) Pleni sunt eiusmodi ethopoeiis historici et poetae. Sic Curtius modo Alexandrum, modo Darium, modo alios loquentes introducit, nec vllam temere praetermittit occasionem quantum declamatorio acumine valeat, ostentandi. Plures quoque eiusmodi orationes sunt apud Liuium, Sallustium, Tacitum, quin et apud poetas Virgilium, Silium Ital cum, Lucanum. Ex instituto vero ethopoeias composuit Theon, quae cum Demetrii Phalerei libello *de eloquutione* prodierunt *Oxonii*, CIↃIↃCLXXVI. *in* 8. Exempli loco sit breuis, sed elegans ethopoeia, qua Darii adfectum exprimit Curtius *libr. IIII. cap.* 10. quum is de Alexandri M. humanitate et clementia in captivam vxorem factus esset certior. *Dii patrii, primum mihi stabilite regnum; deinde, si de me iam transactum est, precor, ne quis Asiae rex*

sit, quam iste, tam iustus hostis, tam misericors victor.

**) Hinc, si quis regi subtilem orationem de materia quadam philosophica, aut philosopho orationem magnificam de re militari tribueret: is profecto non ethopoeiam scribere, sed Herculi soccos, puero cothurnos, aptare videretur. Mirus in ea re artifex est Terentius, cuius *Eunuchum* si quis perlegerit, non poterit non eius ingenium in exprimendis hominum moribus, et oratione loquentibus attemperanda, mirari.

X.

Conclusio opusculi. Referri huc etiam solent progymnasmata, veluti *fabula*, *narratio*, *chria*, *confirmatio*, *confutatio*, *laus*, *vituperatio*, *comparatio*, *locus communis*, *thesis* et quae sunt huius generis alia. Verum quum de progymnasmatibus fere innumeri exstent libelli: nolumus nos quidem actum agere, sed defuncti hoc, quem nobis imperauimus, labore, hic subsistimus.

SYLLOGE EXEMPLORVM PRAECEPTA SVPERIORA ILLVSTRANTIVM.

PRAEFATIO.

ON animus erat initio, hanc exemplorum syllogen adiicere, partim quod praecepta ipſa ſatis perſpicua ſint, partim quod nuſquam deeſſe exempla luculentiſſima viderentur. Attamen, quum amici in ſcriniis meis vidiſſent nonnulla, iam olim a me diligentius elaborata, quae huic opuſculo lucis aliquid accendere poſſe exiſtimarent, eſſentque auctores, vt et iſta praeceptis ſubiicerem: nolui ego eorum voluntati refragari. Ne vero vtilitate ſua deſtituerentur iſta opuſcula: ſubinde in ora paginarum ſubieci numerum paragraphorum, adeoque praeceptorum, quorum ad normam iſta ſunt a me elaborata. Tu lector, et hoc, quidquid eſt, aequi bonique conſule, et vale.

I.

EPISTOLA,

QVA PRAXIS CAP. I. OSTENDITVR.

EGO vero (*a*) ANTONI (*b*) suauissime (*c*), tanta cum admiratione (*d*) felicitatem TVAM (*e*) intueor, vt quem tibi ea (*f*) in re non dicam anteferendum, sed comparandum arbitrer (*g*), inueniam omnino neminem (*h*). Contigit enim TIBI, quod nescio an vlli (*i*), vt praeter splendi-

(*a*) *Vero*) Eleganter hoc additur ab initio pronomini ego, *part. I. cap.* 1. §. 20. *reg.* 1. *p.* 38.

(*b*) *Antoni*) non Anthoni, *part. I. c.* 1. §. 8. *regul.* 1. *p.* 14. nec recte scripsissem Antoni, per §. 6. *reg.* 2. *p.* 12.

(*c*) *Suavissime*) Vocatiuus enim non statim ab initio, sed plerumque post aliquot verba ponitur, *part. I. c.* 1. §. 19. *reg.* 1. *p.* 32. nec recte scripsissem *suauissime*, per *part. I. c.* 1. §. 7. *reg.* 3. *p.* 14.

(*d*) *Tanta cum admiratione*) per regulam XIII. §. 19. *p.* 31.

(*e*) Tuam) per regulam III. §. 6. *p.* 12. nec recte scripsissem Tuam per *reg. I.* §. 6. *p.* 16.

(*f*) *Quem tibi ea*) plura hic iunguntur pronomina. Vid. §. 19. *reg. XII. p.* 36.

(*g*) *Arbitrer*) propositio incidens reliquae orationi inserta est. Vid. §. 19. *reg. III. p.* 33.

(*h*) *Neminem*) casus obliqui vocis *nemo* periodum eleganter concludunt. Vid. *ibid. regul. X. p.* 35.

(*i*) *Nescio an vlli*) elegans descriptio superla-

didos natales, praeter summam, qua fulges (k) dignitatem, extentumque vitae spatium, quod TIBI summus rerum arbiter concessit, filium quoque habeas, omni doctrinae virtutisque laude multo (l) ornatissimum (m). Equidem, qualis esset aliquando futurus (n), iam pridem ego fretus eius indole ac praeclaro ad virtutem impetu, conieceram. Iam vero augurium istud meum exitu comprobante (o), non possum non (p) vtrique nostrum pro eo ac debeo (q), gratulari (r). TIBI, cui eiusmodi contigit filius, quem ne fingere quidem ac concipere meliorem possis: mihi, qui

latiui, de qua supra *part. I. cap. 1. §. 22. p. 46.*

(k) *Qua fulges*) propositio incidens reliquae orationi inserta. Vid. §. 19. *reg. III. p. 33.*

(l) *Multo*) solet hoc superlatiuis addi. Vid. §. 20. *reg. III. p. 38.*

(m) *Ornatissimum*) superlatiuum periodum eleganter concludere, obseruauimus §. 19. *reg. VIIII. p. 35.*

(n) *Esset aliquando futurus*) tempora e participiis et verbo substantiuo composita diuelli solere obseruatum est §. 19. *regul. VII. p. 34.*

(o) *Exitu comprobante*) variatio per participium. de qua §. 22. *reg. VI. p. 44.*

(p) *Non possum non*) pro oportet. Vid. §. 22. *reg. V. p. 48.*

(q) *Pro eo ac debeo*) de hac formula Vid. §. 19. *reg. VI. p. 34.*

(r) *Possum gratulari*) verba haec diuelluntur per regulam §. 19. *reg. VIII. p. 35.*

qui nescio qua (*s*) ingenii sollertia (*t*), de futura eius virtute ac dignitate tam vere diuinaui. Quum primum ex ephebis excesserat, in elegantiorum litterarum (*v*) studiis incremento tam praecoci adoleuit, vt, discceretne (*x*), an ex Platonis sententia (*y*) reminisceretur, vix posset a quoquam existimari (*z*). Tantum sane abest (*a*), vt comissationibus (*b*), aleae, otio, (id quod (*c*) vulgo (*d*) faciunt adolescentes,) quidquam attribuerit temporis, vt quibusdam iusto videretur diligentior (*e*), essent-

(*s*) *Nescio qua*) vid supra §. 22. *reg. VI. p.* 48.
(*t*) *Sollertia*) ita scribendum pro *solertia*. Vid §. 11. *p.* 21.
(*v*) *Litterarum*) ita scribendum est, non *literarum*. Vid. §. 11. *p.* 20.
(*x*) *Discereine*) in sententia enim dubitatiua auctores meliores non bis ponunt *an*. Vid. §. 16. *reg. VII. p.* 29.
(*y*) *Ex sententia*) non: *iuxta Platonem* §. 15. *reg. III. p.* 26.
(*z*) *Posset a quoquam existimari*) inter duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eleganter aliquid interseritur. Vid. §. 19. *reg. VIII. p.* 35.
(*a*) *Tantum abest*) Variatio haec commendatur §. 22. *reg. III. p.* 47.
(*b*) *Comissationibus*) ita scribendum, non *commessationibus*, §. 11. *p.* 19.
(*c*) *Id quod*) vid. §. 20. *reg. XI. p.* 40.
(*d*) *Vulgo*) Male dicunt *communiter*, de cuius aduerbii vsu vid. §. 15. *reg. I. p.* 25.
(*e*) *Iusto diligentior*) iusto comparatiuis additur. Vid. §. 21. *reg. V. p.* 39.

(*f*) *Es-*

ſentque, qui (*f*) frenis potius, quam calcaribus (*g*) ei opus eſſe exiſtimarent. Haec omnia niſi (*h*) quis tam magna iudicet, nihil vt (*i*) illis poſſit eſſe praeſtabilius (*k*), nae iſte iniquus eſſet rerum aeſtimator. Sed ſunt tamen longe maiora. Quemadmodum enim adhuc (*l*) condiſcipulos omnes; ita paullo poſt, vbi duodeuiceſimo (*m*) aetatis anno academiam noſtram ſalutauit, ſe ipſum vicit. Doctoribus operam dedit aſſidue, iiſque (*n*) eruditiſſimis, et in philoſophia iuriſque prudentia, quanta quanta eſt (*o*), tanta induſtria eſt

(*f*) *Eſſentque, qui*) omittitur hic *aliqui*, per *regulam II.* §. 21. *p.* 42.

(*g*) *Quam calcaribus*) *quam* cum caſu vel verbo ſuo interſeritur reliquae orationi per §. 19. *reg. IIII. p.* 43. *ſeq.*

(*h*) *Niſi quis*) *ſi* et *niſi* poſt aliquot vocabula poni, obſeruauimus §. 20. *reg. X. p.* 40.

(*i*) *Nihil vt*) pro *vt nihil*. Vid. *regul. XIV.* §. 19. *p.* 35.

(*k*) *Nihil praeſtabilius*) comparatiuus hic ponitur pro ſuperlativo. Vid. §. 22. *reg. I. p.* 46. et claudit periodum per *reg. VIIII. p.* 35.

(*l*) *Adhuc*) non hactenus. Vid. §. 15. *reg. II. p.* 25.

(*m*) *Duodeuiceſimo*) *viceſimo* ſcribendum eſſe, non *vigeſimo*, obſeruauimus §. 11. *p.* 21.

(*n*) *Iiſque*) de huius pronominis vſu diximus §. 20. *reg. XII. p.* 40.

(*o*) *Quanta quanta eſt*) id eſt, *tota*. Variationem hanc commendauimus §. 22. *reg. VII. p.* 48.

 (*p*) *Eſt*

est versatus (*p*), quanta illa esse, quum summa est, solet (*q*). Sane, qui ab eo electi fuerunt praeceptores, quemquam negabant (*r*) sibi innotuisse, qui filio TVO, quamuis paene (*t*) adolescenti, esset industria ingeniique acumine (*v*), vlla ex parte (*x*), comparandus. Quae quum ita sint, fieri profecto non poterat (*y*), quin in dies (*z*) euaderet (*a*) doctior (*b*), et, quantum eruditione valeret, etiam in patria

(*p*) *Est versatus in aliqua re versari* dicendum, non *circa aliquam rem*. Vid. §. 15. *reg. VIII. p.* 30.

(*q*) *Quanta illa esse, quum summa est, solet.*) Eiusmodi descriptiones superlativi commendatae sunt §. 22. *reg. I. p.* 46.

(*r*) *Negabant*) *dico*, sequente negatione, mutatur *in nego*. Vid. §. 22. *reg. IIII. p.* 47. *seq.*

(*s*) *Quamuis*) de huius particulae vsu actum §. 15. *reg. IIII. p.* 26.

(*t*) *Paene*) non *pene*. Vid. §. 11. *p.* 10.

(*v*) *Ingenii acumine*) pro *ingenio acuto*. De hac variatione actum §. 22. *reg. III. p.* 45.

(*x*) *Vlla ex parte*) pro *ex vlla parte*. Vid. §. 19. *reg. XIII. p.* 36.

(*y*) *Fieri non poterat*) id est, *oportebat*. Vid. §. 22. *reg. V. p.* 48.

(*z*) *In dies*) ita diuisim scribendum, non coniunctim *indies*, §. 11. *p.* 19.

(*a*) *Euaderet*) de constructione huius verbi vid. §. 16. *reg. I. p.* 28.

(*b*) *Doctior*) si *euaderet* post hoc vocabulum fuisset positum: molestior fuisset iunctura ob ὁμοιοτέλευτα. Vid. §. 19. *reg. XVI. p.* 37.

(*c*) In-

tria increbesceret (c) rumor. Princeps certe, acerrimus ingeniorum censor, arcessi (d) iussit (e) politissimum iuuenem, et cum eo seorsum (f) colloquutus (g), non multa solum in eum exstare voluit clementiae argumenta, verum etiam auctor (h) TIBI fuit, vt ne (i) eum, si demum reuertisset (k), abs TE segregari patereris. Vt quisque (l) in aula honestarum artium studia maxime curabat (m), ita filium tuum colebat obnixissime, sperabatque fore (n), vt eo aliquando amico, collega, et in re publica administranda socio, vteretur. Nec quisquam tamen, meo quidem iudicio (o), fu-

tu-

(c) *Increbesceret*) *non increbresceret*, §. 11. *p.* 19.
(d) *Arcessi*) non *accersi*, §. 11. *p.* 18.
(e) *Iussit*) de constructione huius verbi consule §. 16. *reg. V. p.* 29.
(f) *Seorsum*) ita scribendum, non *seorsim*, §. 11. *p.* 21.
(g) *Colloquutus*) non *discurrit*, ut vulgo dicere solent. Vid. *cap.* 2. §. 14. *p.* 67.
(h) *Auctor*) non *autor*, vel *author*, §. 11. *pag.* 18.
(i) *Vt ne*) pro *ne*. Vid. §. 20. *reg. XI. p.* 40.
(k) *Reuertisset*) ita Cicero, non *reuersus esset*. Vid. §. 14. *reg. III. p.* 25.
(l) *Vt quisque*) variatio particularum relatiuarum, *quo*, *eo*. Vid. §. 22. *reg. II. p.* 47.
(m) *Maxime curabat*) non ergo dicendum cum vulgo, *maximi curabat*. Vid. §. 16. *reg. II. p.* 28.
(n) *Fore*) de variatione hac diximus §. 20. *reg. VI. p.* 39.
(o) *Meo quidem indicio*) Vid. §. 20. *reg. II. p.* 38.

 (p) *Qua-*

turam istam filii Tui felicitatem me praeuidit adcuratius, quippe qui ex ipsis adolescentiae meditamentis, qualis futurus esset (*p*) vere iudicaui. Non mirum itaque *tibi* videbitur, *Vir amicissime*, nos ambo (*q*) communiter (*r*) de successibus istis ad inuidiam vsque felicibus laetari. Quod si (*s*) enim amicorum omnia sunt communia, et optimus quisque (*t*) amici voluptatem sibi propriam existimat: quid esset, quaeso, quod (*v*) ego expers esse velim *tuae* tam insignis laetitiae? Quam ob rem eam felicitatem non *tibi* solum, sed nobis, quin saeculo (*x*), ac rei publicae gratulor, *Deum* precatus, vt, quemadmodum vxoris, incomparabilis exempli feminae (*y*) praeproperum fatum rationes *tuas* nuper non parum turbauit, ita contra ea (*z*) perce-

(*p*) *Qualis futurus esset*) non *qualis fuerit*. Vid. §. 16. *reg.* IIII. *p.* 29.

(*q*) *Nos ambo*) non, vt vulgo, *nos ambos*. Vid. §. 14. *reg.* I. *p.* 24.

(*r*) *Communiter*) de vera huius aduerbii notione Vid. §. 15. *reg.* I. *p.* 25.

(*s*) *Quod si*) pro *si*: §. 20. *reg.* X. *p.* 40.

(*t*) *Optimus quisque*) *quisque* eleganter iungitur superlatiuis, §. 20. *reg.* IIII. *p.* 38. *seq.*

(*v*) *Quid esset, quod*) pro *cur*. Vid. §. 20. *reg.* VIII. *p.* 30. *seq.*

(*x*) *Saeculo*) ita scribendum est, non *seculo*. Vid. §. 11. *p.* 21.

(*y*) *Feminae*) non enim scribendum *foeminae* aut *faeminae*. Vid. §. 11. *p.* 19.

(*z*) *Contra ea*) non *e contra*. Vid. §. 13. *p.* 23.

(*a*) Iu-

ceptam ex filii fortuna laetitiam propriam *tibi* esse iubeat ac perpetuam, donec emensus hoc vitae spatium, relicto hoc virtutum tuarum herede, inter caelites summa illa ac sempiterna beatitudine perfruaris. VALE KAL. IVLIS (*a*) cIↃIↃCCXVIIII.

II.

P R A X I S

DOCTRINAE DE PERIODIS

PART. I. CAP. II. §. 17. *sequ.* (*b*)

SI quantum huic vniverso terrarum orbi fulgentissimum solis lumen prodest, tantum rei publicae optimi prouidentia principis prodesse creditur: dubitare non potes, REX POTENTISSIME, quin nos omnes tanto *tui* desiderio teneamur, quanto boreales imperii *tui* gentes iucundissimum solis exortum, in diuturna ista nocte, praestolantur (*c*). Quin, quum nos *tui* desiderium multo aegrius feramus: dicere non veremur, nos illis esse multo infeliciores (*d*). Illis natura semestrem noctem; nobis fortuna sex propemodum annorum caliginem ob-

(*a*) Iulius) pro Iuliis. Vid. *cap.* 1. §. 6. *reg.* *I.* *p.* 11.

(*b*) Epistola adficta Suecis, diuturnam Caroli XII. regis absentiam lugentibus.

(*c*) Periodus *quadrimembris*, qualem *cap.* 2. §. 24. *p.* 81. *seq.* descripsimus.

(*d*) Periodus *bimembris caussalis*. Vid. *cap.* 2. §. 21. *p.* 75.

obiecit (*e*). Illis sol, veluti emendaturus errorem tanto diutius fulget: nos PRINCEPS veluti experimentum patientiae nostrae capturus tanto constantius fugit (*f*). O dies, o tempora, quodnam huic tanto dolori nostro alleuamentum dabitis (*g*)? Sex iam propemodum circumacti sunt anni, ex quo TE, REX CLEMENTISSIME, in medio victoriarum cursu amisimus (*h*). Ex eo tempore, quid passa sit Suecia, quantumque detrimenti imperium TVVM ceperit: nec barbaros, inter quos versaris, ignorare arbitramur (*i*). Erepta TIBI est Liuonia, occupata Finnia, expugnata clarissima regni tui propugnacula; nuper et Bremam Verdamque amisimus; nec Pomerania procul abesse a deditione videtur (*k*). Tacemus tot ciuium exactiones, vrbium ruinas, agrorum deuastationes, hominum strages, quibus ita exhaustae debilitataeque sunt prouinciae TVAE, vt si diutius TE caruerimus, nihil ad eas restituendas remedii superesse videatur (*l*). Equidem duo sunt, quae nobis, nisi DEVS rem expediat, exitium minantur; maxima pecuniae commeatusque inopia, et conglobata tot vicinorum potentia, qua-

rum

(*e*) Periodus *bimembris contraria. ibid. not.* *** *p.* 76.
(*f*) Periodus eiusdem generis, *ibid. p.* 76.
(*g*) Periodus simplex, *c.* 2. §. 19. *p.* 71. *seq.*
(*h*) Periodus simplex, *ibid.*
(*i*) Periodus trimembris. §. 23. *p.* 79.
(*k*) Periodica circumductio, §. 27. *p.* 88.
(*l*) Schoenotenes, de quo §. 27. *p.* 88.

(*m*) Pe-

rum altera h's victoriam; altera nobis seruitutem tristissimam praesagit (*m*). His malis qui mederi possit, inuenimus profecto, praeter TE, neminem (*n*). TV solus nobis veluti naufragio proximis instar sideris benefici exorieris (*o*). Augusto, principi tui quam simillimo, praeteruehenti Puteolos adclamasse legimus nautas, per illum se viuere, per illum nauigare, per illum bonis ac fortunis frui (*p*). O vtinam Sueciae nostrae festus ille atque auspicatissimus illucescerer dies, quo TE ex illo deficientis paene naturae angulo redeuntem intueretur (*q*)! Quam faustis TE acclamationibus esset exceptura? quantus futurus esset votorum concentus? quanta congratulatio (*r*)? Profecto non nautae tantum, sed senes, iuuenes, pueri, viri, mulieres, ciues, pagani, milites, se per TE viuere, per TE spirare, per TE bonis omnibus ac fortunis frui profiterentur (*ſ*). TE enim absente etiam victores vitis visi sumus simillimi: te redeunte, victi quoque triumphabimus (*t*). Quae quum ita sint, TE, POTENTISSIME REX, oramus, ac per communia sacra, quibus nihil TIBI in vita carius est, obtestamur, si TE non

tam-

(*m*) Periodus quadrimembris.
(*n*) Periodus simplex.
(*o*) Periodus simplex.
(*p*) Periodica circumductio.
(*q*) Periodus bimembris.
(*r*) Periodica circumductio.
(*ſ*) Schoenotenes et periodica circumductio.
(*t*) Periodus bimembris contraria.

(*v*) Pneu-

tamquam regem, sed diuum quemdam tutelarem suspeximus, si non modo bona ac fortunas; sed ipsam vitam, et si quid nobis vita carius est, pro imperio TUO deuouimus; si te absentem innumeris adhuc lacrumis sumus prosequuti, si denique egeni et miseri esse, dummodo TE patriamque saluam videremus, numquam recusauimus: vt redeas demum in regna tua, nec nos diutius incredibili TVI desiderio contabescere patiaris. (*v*).

III.

PRAXIS

DOCTRINAE DE ORNATA ORATIONE

PART. I. CAP. II. §. 29. *seq.*

FRontem explicate (*a*), amici, et hominis, ipso Catone tristioris, iocos ac facetias accipite. Non ignoratis, quam censorio (*b*) sim supercilio, et satis, vt opinor, meministis, ex pumice facilius aquam, quam ex me risum, exprimi posse: adeo totum mihi os ad seueritatem ac tristitiam na-

(*v*) Pneuma de quo §. 26. *p.* 87.

(*a*) *Frontem explicate*) signum pro signato. Vid. §. 31. *p.* 96.

(*b*) *Censorio*) adlusio ad antiquitates Rom. de censoribus. Vid. §. 33. *p.* 100. *seq.* simul etiam epitheton in se elegans est. Vid. §. 31. *p.* 96.

(*c*) *Cir-*

natura factum videtur. At nunc tamquam Circeo poculo inebriatus (c), subito vobis alius ac mei dissimilis prodeo. Nullum mihi hodie excidet (d) verbum, nisi vrbanum, lepidum, iocosum, facetum, ipsisque Saturnalibus (e) dignum. Quum enim mundus senescens (f) desipere iam pridem coeperit: quid ni et nos iucundum existimemus desipere in loco (g), et interdum magno conatu maximas nugas agere? Quod igitur felix faustumque sit (h), fabulam vobis narrabo, aut si mauultis, somnium, quo nescio an suavius vmquam Morpheus, ille somniorum dator, cuiquam immiserit. Fabulam promitto et somnium, ne quis vestrum erret, aut sibi praedictum neget. Nihil enim eorum, quae dico, verum esse scitote. Sed iam, vt diei tempus est, non

estis

(c) *Circeo poculo*) imago commendatur §. 32. p. 98.

(d) *Verbum excidet*) translatum vocabulum. Vid. §. 30. p. 91.

(e) *Saturnalibus dignum*) denuo ad antiquitates Rom. adluditur. Solebant enim Saturnalia omni laetitiae genere transigi.

(f) *Mundus senescens*) translatio. Vid. §. 30. p. 91.

(g) *Desipere in loco,*) sententia haec Horatii est: *dulce est desipere in loco*. De sententiis diximus §. 35. p. 104. Quo modo vero versus et hemistichia in prosam transferri possint, monuimus §. 36. p. 105. seq.

(h) *Faustumque sit*) adlusio ad formulam antiquam, qua in adloquendo populo vti solebant.

(i) De-

eſtis longiore praefatione detinendi (*i*). Scio enim, quam ſit odioſa res Circenſibus pompa (*k*). Ad rem ipſam igitur veniam: vos, ſi veneres (*l*) amatis, operam mihi date, et non auribus ſolum, atque animo, ſed et ipſis, vt ille ait, vnguiculis attendite (*m*). Deficere iam coeperat dies, et imminens crepuſculum ſtudiis meis indixerat ferias (*n*), quum me, vt fit, alia ex aliis cogitantem ſomnus paullo altior oppreſſit. Non erat in muſeo lectulus, non grabatus, in quem feſſa membra proiicerem, et tanta tamen erat deſidiae dulcedo, vt ne locum quidem mutare ſuſtinerem. Subſtratis itaque capiti quibuſdam grandioris ſtaturae libris (*o*), huic ſcilicet ceruicali indormire coepi. Nec inſolitum id hodie eſt mei ordinis hominibus; quorum plerique libris, quam in libros, incumbere (*p*) malunt. Ceterum vix requieueram, quum mihi viſus ſum iis in lo-

(*i*) *Detinendi*) haec quoque formula antiqua eſt dimittendi ſenatum.

(*k*) *Pompa*) adluſio ad ritum veterem. Vid. §. 33. *p.* 100. *ſeq.*

(*l*) *Veneres*) metonymia cauſſae pro effectu, §. 31. *p.* 96.

(*m*) *Vnguiculis attendite*) adagium. Vid. §. 34. *p.* 102. *ſeq.*

(*n*) *Indixerat ferias*) translatio. Vid. §. 30. *p.* 91. *ſeq.*

(*o*) *Staturae libris*) translatio. *Ibid.*

(*p*) *Libris quam in libros incumbere*) antanaclaſis, de qua §. 32. *num. I. p.* 98. *ſeq.* De phraſi *incumbere libris* et *in libros* vid. ſupra c. I. §. 16. *p.* 28.

(*q*) *Va-*

locis versari, quae postea in omnibus geographorum commentariis frustra quaesiui, et quae nusquam terrarum esse credo, nisi forte in Epicuri fuerint intermundiis. Vbique enim erat vastissima desertissimaque solitudo (*q*), adeo, vt obstupefactus mirarer, quo demum fato meo, ex isto vrbano strepitu in has regiones extra anni solisque vias (*r*) tam subito inciderim. Consilium tamen in arena capturus (*ſ*), cliuum proximum occupo, ex eoque tamquam e specula (*t*), oculis emissitiis (*v*) omnia undiquaque lustro, si quis forte se obiecerit oculis meis, qui errantem ex illa molestissima solitudine in viam reduceret. Haec dum ago, viam ad me adfectat senex decrepitus, oculis turgidis, adunco naso, barba promissa (*x*), qui pallii laciniis ante pectus collectis peram ingentem dorso trahebat, baculumque dextra movebat frequentius. Videri vobis visi essetis laruam quamdam, si in hoc mundi senium incidissetis. Ego sane,

(*q*) *Vastissima desertissimaque*) elegantia epitheta, quibus vsus Cic. *de diuin. II*, 19.

(*r*) *Solisque vias*) elegans descriptio, quo usi sunt Virgil. *Aen. VI. v.* 795. et Curt. IIII, 8.

(*ſ*) *Consilium in arena*) adagium, quo simul ad artem gladiatorum adluditur. Vid. *c.* 2. §. 33. *p.* 100. *seq.*

(*t*) *Tamquam e specula*) imago. Vid. §. 32. *num. V. p.* 99.

(*v*) *Oculis emissitiis*) elegans epitheton, quo Plautus vsus est.

(*x*) *Promissa*) haec quoque epitheta commendanda.

(*y*) *Me-*

ne, tamquam ad Medusae adspectum (*y*), initio obrigui: mox, accedente illo propius, ex supercilio intellexi, cum philosopho mihi fore negotium, adeo grauitas ex oculis, habitu, pallio, ipsaque sapiente barba elucebat (*z*). Mirabar interim, etiam alibi terrarum homines esse ignaua opera philosopha sententia, qui strumam dibapho tegunt (*a*), stultitiaeque suae praetexunt supercilium. Diu multumque ergo mihi addubitanti, accederemne hominem, an me subducerem longius, demum prius consilium placet. Quid multis? obuiam procedo venerando nugatori (*b*), inclinatoque corpore, ac paene prostrato. *Te ego*, inquam, *mi pater, per barbam tuam, aut, si mauis, per genium tuum rogo, vt dicas, vbi habitem?* aut si Graeca tibi magis arrident: *τίς γῆ, τίς δῆμος, τίνες ἀνέρες ἐγγεγάασι* (*c*)? Tum salsissimus senex, qui paullo ante Manliana minari imperia videbatur, labia distorsit, et in cachinnum solutus: *quem mihi*, inquit, *poetam aut histrionem video. Oportet te profecto, hospes adhuc ferulae subesse, qui non modo obuiis omnibus nates porrigis, verum etiam* HOMERI *versi-*

(*y*) *Medusae adspectum.*) imago. Vid. §. 32. *num. V. p.* 99.

(*z*) *Sapiente barba*) iocosum epitheton.

(*a*) *Strumam dibapho tegunt.*) adagium, quo vsus est Cicero.

(*b*) *Venerando nugatori*) epitheton iocosum.

(*c*) *τίς γῆ*) versus Homeri *Odyss.* N. v. 233. Vid. §. 36. p. 105. *seq.*

(*d*) *A*

tversiculum tenes memoria. Illud enim pueri sciunt, et qui sunt hac aetate ipsis pueris stolidiores. Homerum vero hodie paucissimi, qui pedem schola extulerunt, norunt. Ecquis enim hodie melioris aeui poetas vel a limine salutat (d)? *Ecquis auditis Euripidis, Sophoclis, Pindari nominibus, non deos quosdam inferos euocari* (e) *existimat? Equidem audio, nullas hodie in terris fieri nuptias, quin fescennina canant* (f) *poetae, nec mortuum vsquam efferri, quin iisdem poetis praeficis vtamini* (g): *verum id quoque audio, frequentissimis nunc febribus concuti homines, eo quod quisquis hos versiculos legere sustineat, febricula exemplo vexetur. Enimuero, quia te erectioris esse indolis animaduerto: placet hoc, quidquid est, humanitati dare, atque locorum hominumque ignarum in viam reducere. Primo, vt hac te sollicitudine liberem, ego sum vmbra Menippi, Cynici illius celeberrimi, qui quum vera paullo liberius scripsissem, satiras scribere visus sum. Te vero scias in ea loca penetrasse, quae nefas est a mortalibus viuis lustra-*

(d) *A limine salutat*) prouerbialis loquutio, qua simul adluditur ad ritum veterem salutantium, et clientum; limini insidentium. Vid. §. 33. *p.* 100. *seq.*

(e) *Deos quosdam euocari*) adluditur ad ritum euocandi deos, in quo monstrosis vtebantur vocabulis. Vid. §. 33. *p.* 100. *seq.*

(f) *Fescennina canant*) denuo adluditur ad ritum nuptialem, de quo Briss. *de vet. ritu nupt.* et alii.

(g) *Praeficis*) adlusio ad ritum funebrem, de quo Kirchmann. *de funerib. Rom.*

(h) *A*

lustrari. Quare, vt ne diutius extra sidera erres, nec viuus Rhadamanti imperia audias, comitem me tibi adiungam, et tecum excurram in terras, visurus res mortalium, quas in peius ire, illi, qui hinc quotidie aduenniunt, renunciant. Interest enim tua, vt hominum, quos eruditos hodie vocant, stultitiam splendidam, tamquam in illustri positam monimento intuearis, quo a puluere et radio excitatus (h), in verae sapientiae adyta te vindices, in quibus vera aliquando ac summa felicitate perfruaris. Agnoui ego Cynici pus atque venenum (*i*): neque tamen me haud oblectauit dicacis senis vrbanitas, ac liberalis inuitatio. Quare comitem me illi do, certusque ire, quo fata trahant, retrahantque (*k*), composito ad festinationem gressu praeeuntem sequor. At illud hominis monstrum, non ire videbatur, sed repere, egoque aegre continebam risum, quod vmbram quoque non volitare, sed leuatis tardissime vestigiis procedere, obseruabam. Neque hoc fugit nasutum senem, qui adridens: *miraris*, inquit, *incessum paullo, quam huius saeculi mores ferunt, tardiorem.* Sed

(*h*) *A puluere et radio citatus*) adagium e mathematicorum scholis desumtum, quo vtimur, quum aliquem ad sublimiora studia excitatum dicimus. Pueri enim studia ab arena et radio auspicabantur.

(*i*) *Cynici pus atque venenum*) hemistichium Horatii *Serm. I. 7. princ.* Vid. §. 36. *p.* 105. *sequ.*

(*k*) *Trahant retrahantque*) est et hoc e poeta expressum. Vid. §. 36. *p.* 105. *seq.*

(*l*) La-

Sed scias velim, iuuenes nos solidioribus immorantes studiis omnem festinandi pruritum exuisse. Hodie vt quisque vidit academiam, et tres annos in auditoriis lapis lapidi insedit (l), viua quaedam ac spirans sibi bibliotheca (m) videtur, cornicumque oculos configere (n) parat. Ita absoluisse dicitur studia, quem ne summae quidem ignorantiae suspicione absolueres (o). Adeo vero festinantibus vobis, et canum instar e Nilo bibentibus simul, simulque fugientibus (p), pedes ad concitatiores gressus formari non miror. Ego vero, qui in Diogenis contubernio non triennium vixi, sed consenui; paullo tardius progressus maius confeci spacium, quam vestrum quisquam hodie festinando conficiet. Non ausus sum ego irritare illud silicernium. Quamuis enim satis vrbanus videretur Menippus meus: in alieno tamen regno etiam tuta omnia metui (q). Deprecatus itaque suspicionem, ad alia inflexi sermonem, conspicatusque procul flumen, quale illud sit, interrogaui. Ast senex Stygium illud esse, monuit. Eius ad ripas

(l) *Lapis lapidi)* antanaclasis. Vid. §. 32. *num.* I. *p.* 98. *seq.*

(m) *Viua quaedam ac spirans bibliotheca)* elegans elogium viri eruditi, quod Longino datum nouimus.

(n) *Cornicum oculos configere)* adagium Horatii.

(o) *Absolueres)* antanaclasis.

(p) *Canis e Nilo)* adagium apud Macrob. *Saturn.* II, 2.

(q) *Tuta omnia metui.)* adlusio ad sententiam. Vid. §. 35. *p.* 104.

(r) Sa-

ripas adstantem vidi Charonta, squalidum illum portitorem, qui a Menippo iussus statim expediuit cymbam, nosque in alteram ripam transmisit, vbi ingens vmbrarum turba vectorem exspectabat. Obstupui, vbi singulos fata sua narrantes audiui. Hunc amicae dolus; illum inimici furor; istum luxuria et lascivia abstulerat, et quum percontaretur Menippus, qui ac vnde essent, plerique se e Germaniae academiis aduenire fatebantur. Eos tantum, non omnes facessere iussit Charon, nec ego cum Menippo progressus, quo peruenerint, satis animaduerti. Menippus vero plerosque luxuria sua occubuisse intelligens: *ehem*, inquit, *quanta hodie est studiorum intemperantia? omnes studiosi, vt audio, Catones facti sunt. Ad academias enim confluunt, tamquam diuturnam sitim explere cupientes. Mirum ni imbibisse litterae dicantur, qui per tot annos plus vini, quam olei, consumunt.* Interea dum de ea re confabulamur, vrbem non adeo procul conspicimus, satis, vt videbatur, populosam, cui propiores facti in turbam armatam incidimus, tanto fremitu per vias publicas discurrentem, vt furerentne, an Hannibalem ante portas exspectarent, addubitarem (*r*).

EXEM-

(*r*) Satis adparet, beneuole lector, satiram hanc esse Menippeam. Eam iuuenis confeci, notauimus academiarum corruptionem, moresque studiosorum parum compositos. Verum quum non satirae exemplum, sed pra-

IIII.

EXEMPLVM STILI ATTICI
ad part. I. cap. 2. §. 39.

QVomodo te vetus bibliotheca tua? quomodo supplementum nouum? placentne libri, postquam tui facti sunt? Solet id quidem. Numquam enim libelli aeque nobis cari sunt precario, ac iure possidentibus. Me libraria supellex raro possidet: delectat tamen, vt mea: alioqui longa desidia oblangui. Habet hunc finem diuturnum otium, vt ab otio desistere pigeat. Vale (a).

V.

EXEMPLVM STILI ASIATICI
ad part. I. cap. 2. §. 40.

ETsi satis audacter parumque verecunde facere videor, Vir doctissime, quum te tot grauissimis obrutum negotiis, litteris meis

praxin regularum de ornata oratione, dare constituerim, nec omnes facile ferant acriora eiusmodi remedia: licebit nobis hic filum orationis abrumpere, et partem posteriorem supprimere, maxime quum fontes ornatae orationis tantum, non omnes prior haec pars ostendat.

(a) Epistola breuis, expressa ex Plinii *epist. II, 15.*

(b) Prae-

meis nec Latine ſatis ſcriptis, et ab omni elegantia ac ſuauitate deſtitutis, interpello; quoniam tamen poſt tam diuturnam ſterilitatem proximis his menſibus libellum hunc enixum eſt ingenium meum, exiſtimaui, me contra officium facturum, niſi eumdem ad te mitterem, tuumque ei nomen praeſcriberem (*b*). Etenim quum codex, ex quo auctorem hunc maxime reſtitui, antiquus pariter atque emendatiſſimus ex bibliotheca tua mecum ſit communicatus, ſine eo autem nihil ego, quod operae ſit pretium, fuiſſem profligaturus: nemini potius hoc, quidquid eſt, muneri mitti debuerat, quam TIBI, cuius iam antea χρήσει καὶ κτήσει fuit (*c*). Accipe ergo hunc libellum ea fronte, qua ſoles omnia, quae ab amicis proficiſcuntur, et quum iam dudum humanitate omnes non modo tuae ſortis, ſed omnium omnino ordinum homines longo poſt te reliqueris interuallo, fac quaeſo, vt me nunc etiam ſpe de te concepta minus excidiſse iure poſſim laetari (*d*). Quod ſi a te fuero conſequutus, VIR

(*b*) *Praeſcriberem*) Tota haec ampliſſima periodus pauciſſimas continet ideas: *etſi litteris te interpellare ſubdubitem; libellum tamen hunc tibi dedicandum putaui.*

(*c*) Κτήσει *fuit*) Haec quoque copioſa periodus his paucis verbis exprimi poteſt: *communicaſti enim mecum codicem MSC.*

(*d*) *Poſſim laetari*) Tot verba has ideas complectunt: *benevole ergo pro humanitate tua hunc libellum accipe.*

(*e*) *Diſ-*

VIR DOCTISSIME, facile omnium non modo iniqua, verum etiam peruerſa iudicia contemnam, omnibuſque illis gloriam illam anteponam, quod TIBI, tanto viro, tamque adcurato ingeniorum cenſori, induſtria mea et ſummum bene de re litteraria merendi ſtudium haud diſplicuerit (*e*). VALE.

VI.

EXEMPLVM STILI RHODII.

ad part. I. cap. 2. §. 41. (*a*)

ETſi ſatis audacter facere videor, VIR DOCTISSIME, quum te litteris meis parum Latinis interpello: quoniam tamen proximis menſibus libellum hunc edidi, pucaui, pro amicitia noſtra me illum TIBI nuncupare debere. Quum enim codex MSC. quo in recenſendo hoc auctore maxime vſus ſum, e bibliotheca tua mecum ſit communicatus: exiſtimaui id munus potiore iure deberi nemini, quam TIBI, cuius iam antea id fuit. Accipe ergo hunc libellum ea, qua ſoles, humanitate, nec patere, vt me ſpe mea excidiſſe exiſtimare poſſim. Quod ſi fuero

(*e*) *Diſplicuerit*) Tota haec periodus pauciſſimas continet ideas: *dedicatione mea humaniter accepta, mihi maximam gloriam conſequutus videbor.*

(*a*) *Cap.* 2. §. 41.) ſtudio eamdem epiſtolam coarctaui, vt ſtili Aſiatici et Rhodii diſcrimen tanto luculentius perſpiciatur.

fuero consequutus: non modo aliorum iudicia facile contemnam, verum etiam summam laudem gloriamque mihi adsequutus videbor. VALE.

VII.
EXEMPLVM STILI TENVIS

ad part. I. cap. 2. §. 44. (*a*)

SI id nobis contigisset, auditores, vt luctus, in quem incidimus, publicus, signis saltem quibusdam nobis ostenderetur; magno quidem moerore animi ad dicendum adgrederemur, sed nobis tamen paullo minus videremur infelices. Verum eheu! praeter opinionem nobis accidit haec calamitas, priusque nos oppressit, quam id metuere posse videremur. Tanto ergo nos existimamus infeliciores, quanto minus doloris nostri caussam atque originem perspicimus. Amisimus eheu! REGEM, optimum non modo nostrae aetatis, verum omnium superiorum saeculorum principem, idque eo tempore; quo nihil subesse periculi credebamus. Bone Deus, quanta erat ciuium omnium per tot prouincias laetitia, quum meliuscule habere REGEM increbesceret! Ast o vanas hominum spes! o incerta gaudia! In publica illa laetitia ingens nos dolor ac luctus

(*a*) Hic quoque vnum idemque exemplum tribus dicendi characteribus exprimemus. Est vero exordium orationis parentalis in laudem Friderici, regis Borussiae.

(*a*) The-

ctus incredibilis oppressit, intercepto rege, quem saluum atque incolumem esse, laetabundi acceperamus. Etiamsi itaque in hoc acerbissimo funere ipsi veluti exanimati adstare videamur: continebimus tamen, quoad fieri poterit, lacrumas, et vel in laudibus principis nostri non dicam praedicandis, sed recensendis, solatium quaeremus. Interest sane reipublicae, interest posteritatis, ne tanta principis nostri merita vel ingrati dissimulare, vel iusto verecundiores silentio praetermisisse dicamur. Quare vos auditores, vt dicturum de laudibus attento beneuoloque animo audiatis, non quod de voluntate vestra addubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

VIII.

EXEMPLVM STILI MEDIOCRIS

ad part. I. cap. 2. §. 45.

SI vel in eo nobis pepercisset fortuna, auditores, vt tristem illam, quae nos nihil tale cogitantes oppressit, tempestatem vel significatio quaedam antecederet: maximo quidem dolore hoc parentandi officio defungeremur, sed videremur tamen nobis, in summa qualibet infelicitate, paullo feliciores. Sed iam eheu! inexspectata in nos procella desaeuit, omnesque fortunas nostras, ac propemodum spes ipsas, tristissimo ictu turbauit. Quid ergo nobis potest esse infelicius, quorum dolori hic veluti accessit cumulus, vt ipsa etiam celeritate haec calamitas duplo redderetur in-

tolerabilior? Vixit enim (o triſte ac lamentabile verbum!) vixit eheu, ſaeculi noſtri delicium, ciuium amor, quo nemo vel pietate religioſior, vel iuſtitia ſanctior, vel prudentia conſultior, virtutibuſque omnibus ornatior admirabiliorque fuit: et quod maxime mens attonita luget, eo ipſo tempore viuere deſiit, quo iam conualuiſſe illum iucundo initio at poſtea triſtiſſimo errore credebamus! Bone deus, quanta tunc erat omnium laetitia, quanta congratulatio, quantus votorum per templa, curias, palatia ac priuatorum concentus, quando reuixiſſe credebamus optimum principem. Quocumque nuncius tam laetus penetrabat, omnes laetitia ſumma, optimaque ſpe implebantur, ſeque ſaluo, ipſos quoque ſaluos exiſtimabant. Aſt o vanas hominum ſpes! o incerta gaudia! Eamne infelicitatem experiri nos oportuit, vt laetantes exultanteſque tantus luctus opprimeret? Eamne ob cauſſam nos fortuna breui hac perfrui voluptate voluit, vt ea intercepta tanto acerbius adfligeremur? Ita eſt profecto, auditores: immo ita eſſe, nemo niſi rerum omnium ignarus dubitauit. Enimuero tametſi nos ipſos amiſiſſe videamur: ſuperabimus tamen, quoad fieri poterit, moerorem, et vel in meritorum eius virtutumque contemplatione quaeremus ſolatium. Hoc vnum enim exigere nobis videtur diuina anima, poſtquam ad coeleſtes illas ſempiternae felicitatis ſedes euolauit, vt ne merita illa, quae in nos exſtant, innumera vel diſſimulemus, quod ingratorum; vel tacite

prae-

praetermittamus, quod iusto verecundiorum foret. Quum vero eius virtuti nulla vnquam par inueniri possit oratio: ego quidem infantiae, quam animi parum grati suspicionem subire malui, statuique, id quod vestra pace facere liceat, breui oratione tot maximi principis merita complecti, geographorum imitaturus sollertiam, qui maximas prouincias tabulis satis angustis solent delineare. Quod dum facio, quamuis ipsa, quae in nimis vestris adhuc calet, pietas satis magnam mihi audientiam factura videatur: tamen magis consuetudine, quam quod id necessarium iudicem, a vobis etiam atque etiam peto ac contendo, vt orationi meae in eminentissimas maximi principis laudes excurrenti, exigui temporis attentionem ne denegetis.

VIIII.

EXEMPLVM STILI SVBLIMIS
ad part. I. cap. 2. §. 46.

SI vel hoc malo nostro nobiscum transegisset fortuna, vt tristissima, quae nos oppressit, procella saltem signis quibusdam ac significationibus nobis ostenderetur: maximo quidem cum dolore illaetabili huic parentandi officio accingeremur, at videremur tamen nobis, in summa quamlibet infelicitate, paullo feliciores. Verum iam eheu! inexspectata in nos tempestas desaeuiit, ceciditque fulmen, non ante praeuisum, quam omnia quaqua versum vno ictu

terreret, concuteret, prosterneret. Ecquid proinde nobis potest esse infelicius, quorum infelicitati hic veluti cumulus accessit, vt velocitate fatalis nuncii attoniti vix sensui nostro ac dolori credamus? Amisimus enim, (heu triste ac illaetabile verbum!) amisimus, inquam, REGEM, aeui nostri Traianum, omnibus saeculis lugendum principem, qui nihil in vita, nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut cogitauit, ac eo quidem tempore grande hoc coeli depositum amisimus, quo iam laetitiae publicae sensum ex renunciata eius salute nobis praecipere videbamur. Bone deus, quanta erat omnium congratulatio! quam effusa cunctorum laetitia, quum prouincias peruagaretur rumor, defunctum esse incomparabilem principem fatali periculo, remisisse morbi pertinaciam, et melius habere eum, cuius salute omnium salus continebatur. Quocumque nuncius tam faustus penetrabat, tantos vbique excitabat plausus, vt non tam REX, quam populus e diuturno morbo conualuisse videretur. Verum o vanas hominum spes! o tristes rerum humanarum vicissitudines! Laetantes atque ouantes tantus subito nos oppressit dolor, vt etiamnum, quid nobis acciderit, non sine stupore miremur. Proditum memoriae est, fama mendace de Germanici sanitate Romam perlata, auditas vbique esse gratulantium ac inter se concinentium voces: SALVAM ROMAM, SALVAM PATRIAM, SALVVM GERMANICVM: eodem vero paullo post morte intercepto, eum confestim insequutum esse

luctum publicum, qui nec solatiis vllis, nec edictis, potuerit inhiberi: lapidata tum templa, subuersas deorum aras, Lares familiares in publicum abiectos, quin et partus expositos, tamquam infelices futuros, si tanto funeri superstites viuerent. Enimuero desiderium istud, cum furore magis quam ratione coniunctum, non tam inusitatus quidam, qui in defuncto Germanico enituerat, virtutum splendor, non tam meritorum aut praestitorum humano generi beneficiorum magnitudo excitauerat; quam atrocitas temporum, et Tiberii, pessimi principis, saeuitia, quam Germanici reuerentia ac metu adhuc aliquantulum repressam esse Romani existimabant. Nobis aliae sunt, ac longe aequiores desiderii rationes. Interceptus nobis est princeps, quo ne voto quidem aut cogitatione meliorem fingere quisquam potuisset, quo nemo erat pietate religiosior, iustitia sanctior, prudentia consultior, belli pacisque artibus maior atque illustrior. Quem vnum in primis suspiciebat Europa, quem vnum obseruabant principes, timebant hostes, peregrini vero non minus ac ciues incitatissima pietate colebant. Talis fuit Augustus noster, auditores: tali fuit publicae salutis ac felicitatis custos, cuius sepulcrum, nulli mortalium indefletum, piis atque adsiduis lacrumis adspergimus, cuiusque nominis non sine dolore quodam vmquam possumus recordari. Vt paucis dicam, quae sentio, eum lugemus principem, qui erat immortalitate, consentientibus omnium iudiciis, dignissimus,

mus, si aliud patuisset iter ad beatam illam, ad quam omnia referebat, aeternitatem. Tametsi igitur in hoc acerbissimo funere non tam REGEM, quam nos ipsos efferre: non tam PRINCIPI, quam nobis exsequias ire iustaque facere videamur: continebimus tamen, quoad eius fieri poterit, lacrumas, et vel in meritorum EIVS virtutumque eminentissimarum contemplatione dolori nostro adleuamentum quaeremus, miserum istud quidem, ac luctuosum, sed tamen adleuamentum futurum. Id vnum enim exigere a nobis videtur sanctissima anima, postquam relicta hac rerum humanarum caligine ad coelestes sedes, vnde terris data erat, reuertit, vt divina, quae culpare nefas, decreta religiose veneremur, eique non muliebribus lamentis, sed pia excelsarum virtutum ipsius memoria parentemus. Vtinam vero supremus felicitati eius cumulus nunc accederet, disertus laudator. Vtinam, vt Achilli Homerus, Traiano Plinius, sic Regi nostro magnum superstes esset ingenium, quod eius imaginem ac simulacrum, tamquam Phidiae aliquod signum, aeternitati consecraret. Verum illud praestare eximie, atque ita laudare REGEM, vt simul praeclaram ingenii laudem referas, excellentissimi ingenii ac consummatissimae facundiae esset, hoc est, nostrarum minime virium labor. At me, quem eloquentia non commendabit, excusabit pietas, cui quomodocumque dicere, quam tanti principis virtutem ac summa in genus humanum merita tacere, aequius excusatiusque visum est. Vos vero, audito-

res,

res, vt incomparabilem regem omni pietate estis prosequuti, ita mihi de gloria patriae deque saeculi nostri miraculo verba facienti non lingua modo, sed et animis auribusque, fauete.

X.

LOCVS COMMVNIS

ad part. I. cap. 3. §. 11. 12.

EST ea praeclara ac laudanda principis feminae moderatio, vt non magis principem se esse, quam subesse principi, in tantoque fastigio posita, parum a priuatis abesse, existimet. Hoc animo praemunita non erit castrorum socia, non irrumpet in curiam, nec figendi refigendiue leges sibi vindicabit licentiam, a quibus omnibus eam ipsa gynaecei penetralia, ipse sexus pudor segregat (*a*). Equidem Theodorum, Iustiniano non tori modo, sed et imperii consiliorumque sociam fuisse accepimus. Nec Liviam ab Augusti latere vmquam se diuelli passam esse, veteres canunt annales. Verum quam parum sibi laudis vtraque ea sollertia peperit, vel inde intelligas, quod facti infamia in ipsos maritos redundarit. Et sane quis in mulieribus illis non dicam laude, sed excusatione dignam iudicaret impotentem

(*a*) Thesis: *principes feminae non debent sese ingerere sanctioribus maritorum consiliis.*

rem illam dominandi libidinem? Insidiabantur virorum adfectibus, leges ac imperii fata non publica vtilitate, sed sua libidine, metiebantur, modo liberis, modo adulteris, modo vilissimis eunuchis ac gnathonibus consultare, omnia habebant venalia. Vt paucis me expediam, sanctioribus maritorum consiliis, maiore fama, quam laude sua sese ingerebant (*b*). Quanto vero prudentius res suas composuit Plotina, digna Traiano coniux, digna saeculo illo femina, quae non alia ratione principem se probauit, quam quod castitate, modestia, sanctitateque morum omnibus saeculi sui feminis eminentiorem sese probaret (*c*)? Ita scilicet est natura comparatum, vt feminae, ingenio variae, animoque molles, ad obsequium magis, quam imperium factae, nec tam consiliis atque auctoritate, quam precibus sanctisque votis maritis prodesse posse videantur (*d*). Quare illae demum sapiunt maxime, quae maiori sibi gloriae ducunt, maritum habere principem, quam principi veluti demisso ad seruile obsequium cubiculario imperare (*e*).

SYL-

(*b*) Illustratio ab exemplo contrario Theodorae et Liuiae.
(*c*) Noua illustratio ab exemplo Plotinae.
(*d*) Aetiologia duplex. I. *Mulieres ad obsequium magis quam imperium factae.* II. *Principes feminae precibus potius, quam consiliis, bene de re publica merentur.*
(*e*) Conclusio seu repetitio theseos.

(*f*) Ma-

XI.

SYLOGISMVS ORATORIVS

ad part. I. cap. 3. §. 13. seq.

NIsi luctus et lacrumarum squalor omnem nobis aciem mentis praestringeret, neque homines, praesentium curiosi omnes rerum futurarum cogitationes temere abiicerent: illud profecto statuendum videretur, quod qui ex misera hac rerum humanarum caligine ad sempiternam beatitudinem migrarint, non tam luctu, quam congratulationibus sint a nobis prosequendi (*f*). Quum enim ita sit natura comparatum, vt illaetabile istud lacrumarum officium iis demum praestandum sit, quorum infelici casu non minus, ac nostro, adficimur: consequens profecto est, vt qui ad meliora transierunt, non lugendos, sed cum gratulatione dimittendos iudicemus (*g*). Ecquis quaeso vmquam eorum conditioni illacrumauit, qui nondum in lucem prodierunt? Vel eo enim nomine luctus iste nobis videretur ridiculus, quod qui nondum sunt, ne miseri quidem esse possint. Siccine vero eos, qui miseri nondum sunt, non lu-

(*f*) Maior propositio: *quicumque ex hac miseria ad meliora euolarunt, ii non sunt lugendi.*

(*g*) Aetiologia maioris propositionis prima: *luctus tantum debetur miseris.*

lugendos, hos vero, qui miseri esse desierunt, et felicitate numquam interitura fruuntur, deflendos gemituque prosequendos iudicabimus (h)? Silenum saepe aiunt dicere solitum, non nasci optimum sibi videri, proximumque, citissime mori (i); eamdemque Thracum fuisse sententiam accepimus, qui natales suorum lacrumis atque eiulatu, funera tripudio laetitiisque omnibus prosequebantur, mortuisque triumphum magis decernebant, quam exsequias. Quod si gentes, ab omni humanitate alienae, suorum iacturam animo tam intrepido pertulerunt, quibus non nisi vana quaedam immortalitatis spes illusit: quid nobis faciendum existimabimus, quibus certiora diuinum numen pollicetur (k)? Nonne gratulabimur nostris, qui hoc vitae mortalis momentum cum aeternitate, et breuem lucis vsuram cum beata illa ac sempiterna luce commutarunt (l)? Quicumque sane ex hac vita pie discedunt, procul ab hac rerum humanarum miseria constituti, perpetuo Dei conspectu perfruuntur. Non eos bellorum furor, non pestilens aliquod sidus, non vlla alia,

(h) Aetiologia secunda: *si eos non lugemus, qui nondum sunt, quo iure lugebimus eos, qui miseri esse desierunt?*

(i) Illustratio maioris ab apophthegmate Sileni.

(k) Illustratio eius noua a consuetudine Thracum.

(l) Minor propositio: *atqui mortui ex hac miseria ad meliora euolarunt.*

(m) Ae-

alia, quae nobis incumbit, terret calamitas (*m*). Heu, quam iucunda erit illa patria! quam exoptata mutatio! sane quum Vlysses Ithacae suae saxum omnibus aliarum regionum deliciis antehabuerit: quid illos putatis facturos, qui post diuturnos errores veluti ad portum sempiternae felicitatis fausto sidere adpulerunt (*n*)? Quare, si sapimus, non illacrumandum demortuorum sorti, sed felicitati illorum gratulandum putabimus, nosque ita potius comparabimus, vt eo, quo quemque deus iusserit, ordine, laeti sequamur (*o*).

XII.

EPISTOLA FAMILIARIS

ad part. II. cap. I.

Rogasti me sententiam, cui potissimum academiae nomen a filio TVO dari velim. Verum cum non parere iniquum, tum parere ac sententiam dicere, temerarium videtur. Quemadmodum enim de pictoribus, sculptoribus ac poetis non nisi artifices iudicant: ita non nisi sapientum, hoc est, non mei ordinis hominum, est, perspicere sa-

(*m*) Aetiologia minoris per descriptionem sempiternae beatitudinis: *Dei conspectu fruuntur, nullamque calamitatem sentiunt.*

(*n*) Illustratio minoris ab exemplo Vlyssis, et similitudine a nauigantibus desumta.

(*o*) Conclusio. *Ergo mortui non sunt lugendi.*

ſapientes. Quantum tamen video, Fridericiana academia vel eo nomine filio debebit eſſe commendatiſſima, quod in ea iuris prudentiae ſtudium tanta cura ac induſtria excolitur, vt in ea vel Berytum vel Bononiam, ſed feliciore ſidere, renatam dixeris. Et quid diligentius quaeſo tractari debet hoc aeuo, quo ita vbique feruent lites, vt murices optent cordatiores, quibus fora et curiae ſternantur? Nulli ſane homines beatiores hodie videntur, quam qui vel maxime vacant litibus. Teſtis eſſe poteſt conſobrinus tuus, qui quum annis, vt noſti, abhinc tribus cauſſas agere in vicinia noſtra coeperit, tantam ſubito rem, tantumque corpus fecit, vt eum nuper obuium vix agnoſcerem, quod ſi hac via perrexerit, mox eum habebimus non capite cenſum aut proletarium, ſed primi cenſus aduocatum, egregium, confidentem, loquacem, et qui vel nutu ac renutu, non ſecus ac oraculum Ammonium, omnia ciuium ſuorum fata temperabit. O egregium ac lautum in primis hominem! Vtinam vero et Quincto meo liceret eſſe aeque felici. Is ex quo pertaeſus rei ruſticae, medicinam in vrbe noſtra facere coepit, numquam Aeſculapium habuit propitium. Omnes enim vel mori, quam eius opera vti malunt. Niſi mature ſignum receptui dederit, ilicet, actum eſt, Quinctum ego meum in Quincto ipſo amiſi. Principem iuuentutis fatis triſtiſſimis nuper interceptum eſſe, iam ex ipſa fama omniumque ſermonibus intellexeris. Eam nobis iacturam nuper ſarciuit ſereniſſimae principis

foe-

foecunditas, enixae filium tam lepidum, tam formosum, tam patri celsissimo similem, vt nihil supra. Noua iam tenes omnia, reliqua paene vetera sunt. Adderem equidem, me TE amare, ipsisque oculis habere cariorem, nisi et id vetus esset. Solum forsan illud nouum ac tantum non inusitatum TIBI videbitur, quod ad TE propediem excurrere decreui. Inuitat me sudum, inuitat tui amor, quo nihil mihi vmquam erit antiquius. Tu fac, vt cellas habeas plenissimas. Integram enim famem non ad oua tantum, sed ad mala ipsa adferam. Ne vero mihi spes illa intercipiatur, cura quaeso vt valeas (p).

XIII.

EPISTOLA ELABORATIOR
ad part. II. cap. I.

QVum de futura arboris proceritate ex ipsa frutice liceat augurari: sane ego te iam inde a TVA pueritia suspexi, praedixique multis, talem TE futurum, qualem cognitum, ducto ex praeclara indole argumen-

(p) Habes hic epistolam miscellaneam. En propositiones:
I. *Suadeo, vt filium Halam mittas.*
II. *Consobrinus tuus caussas cum plausu agit.*
III. *Quinctus infeliciter artem medicam facit.*
IIII. *Princeps iuuentutis decessit, eiusque in locum alius natus.*
V. *Mox ad te venturus sum.*

(q) Est

mento, iudicaueram. Id vero augurium TE meum exitu nunc comprobatum video, postquam consentientibus celsissimorum nutritorum suffragiis docendi TIBI munus in florentissima academia -- demandatum est (q). Quare non possum non utrique nostrum iure gratulari: TIBI, qui spartam nactus es, praeclara illa virtute TVA, ac parta tot vigiliis doctrina dignissimam: mihi vero, qui de futura felicitate dignitateque TVA tam vere conieci (r). Professor es, optabile ac honorificum! Quaenam enim praeclariores, quaenam TE digniores curae esse possent, quam perpolire ingenia, exponere eruditionis thesauros, et quotidie expromere aliquid atque effingere, quod ad ornanda honestarum artium studia pertineat? Quid praestantius illo munere, quo cum laude atque ex fide functus non vni alicui ciuitati, id quod in se honorificum est, sed toti prouinciae atque vniuersae Germaniae nouas subinde doctissimorum iuuenum colonias submittes? Habes profecto nunc, ALBERTE, campum, in quo TVA virtus atque inusitata eruditio excurrat. Pietatem praecipue colere, exemploque ostendere id, quod doces, posse fieri: excubare animo pro salute ac dignitate celeberrimae aca-

(q) Est hoc exordium proprium, ab ipsa scribendi occasione desumtum. Vid. *part. II. cap.* 1.

(r) Propositio primaria, quae per totam regnat epistolam. Vid. *part. II. c.* 1.

(s) Ar-

academiae: docendo disputandoque iuuenes quotidie reddere doctiores: nihil omnino facere, nihil scribere, nihil cogitare, in quo statim decus non eluceat, hoc demum erit, mihi crede, TVVM officium, hic labor, hae illae praeclarae cogitationes, quae in eam, quam sustines, Spartam ita cadunt, vt sine summo dedecore ab illa seiungi haud possint (*s*). Magna haec quidem sunt ac laboriosa, fateor, verum etiam tanto praeclariora, sempiternaque cum gloria coniuncta. Erit enim aliquando tempus, quo mille tibi decretas statuas non sine voluptate intelliges. Quotcumque enim TVIS auspiciis ad veram sapientiam ac doctrinam peruenerint, totidem TIBI ipse viua ac spirantia gloriae TVAE simulacra consecrabis. Atqui haec etiam tunc immortalem TE praestabunt, quum vitae huius perfunctus munere cum beatissimo illo coelestium animorum coetu coniungeris. (*t*) Quapropter macte hac virtute, macte hoc animi impetu, TVIque etiam in hoc vitae genere esto quam simillimus. Ego id vnum exopto, vt qui TE in hac statione collocauit, (collocauit autem summus rerum arbiter, deus,) idem faueat porro muneribus suis, nouoque isti honori addat perpetuitatem (*v*). VALE.

AD

(*s*) Argumentum I. *a muneris professorii praestantia.*

(*t*) Argumentum II. *a gloria, e munere isto expectanda.*

(*v*) Conclusio *suasoria et votiua.*

XIV.

AD
PERILLVSTREM IVVENEM
CAROLVM SIGEFRID DE PLESSE
EPISTOLA
QVA
PART. II. CAP. I. PRAXIS
OSTENDITVR.

SI meo res ageretur arbitrio, haberentque vota, quo caderent: iam TEcum ipse essem, perillustris iuuenis, TE, dulce decus meum, amplecterer, TVAM illam praeclaram facundiam, quae se iam veluti in publico quodam theatro profert, coram mirarer, denique mixtus adplaudentium turbae, fructum auribus oculisque caperem multo vberrimum. Sane iam vasa conclamaueram, iam iter meditabar, gestiebatque animus, et TE exosculari, et eximium istud Lipsiae TVAE ornamentum IOANNEM IACOBVM MASCOVIVM, coram venerari, et ipsam almam phyluream, in qua ante hos triginta quinque annos prima honestioris doctrinae veluti rudimenta posueram, cum incredibili voluptate, quam iam animo praecipere mihi videbar, aliquando reuisere. Sed ita se habent res mortalium, vt multa praeter opinionem eueniant, et

quam

quam te felicitatem pressis veluti manibus tenere putes, ea momento elabatur, et quanto maiore antea spe animum impleuerat, tanto tristius atque acerbius sui desiderium relinquat. Id equidem mihi iam accidit, perillustris iuuenis. Dum enim diem, quo cathedram conscendere decreueris, constitutum mihi iri spero, interea adpetit tempus, quo scholae apud nos instaurandae, nouaeque praelectiones hibernae ausspicandae sunt, quo ita distringi solemus, quotquot Halae docendi munere fungimur, vt nulla nobis indulgeatur induciaria quies, sed dies noctesque propemodum de ornanda hac Sparta sit cogitandum. Quod itaque vnum restabat spe illa deiecto solatium, vt publicis his litteris TE absentem compellarem: id mihi iam praetermittendum haud putaui. Vnde vero initium capiam, perillustris A PLESSE, et quae verba satis idonea reperiam, ad incredibilem laetitiam, qua iam TVI caussa perfundor, non dicam exprimendam, sed quodam modo saltim significandam? Equidem quum quarto ab hinc anno in Viadrinam ad me audiendum profectus, non modo contubernio; sed et conuictu meo vtereris: fieri non potuit, quin statim exoscularer ingenium rectum ac docile, animum virtutis studiosissimum, mores denique sub faustis illustrissimi patris penetralibus ita formatos, vt nihil TIBI, nisi quod cum vera laude coniunctum esset, expetendum existimares. Hinc iam eo tempore TE, tamquam Viadrinae decus, non solum amare, sed et di-

ligere, aliisque TVI ordinis adolescentibus; tamquam absolutissimum aliquod eius virtutis, quae in illam aetatem cadit, exemplar proponere coepimus omnes, qui tum in academia illa regia docebamus. At ego potissimum, qui TE potiore veluti iure possidebam, et cui intra penates quotidiana erat in indolem istam TVAM penitius introspiciendi occasio, non solum TE incredibili amore complectebar, sed et saepe augurabar, ac praedicebam multis, talem TE futurum, qualem iam pridem cognitum iudicaram. Quamuis vero non adeo diuturna esset consuetudo nostra, et me Halam iussu potentissimi regis migrante, TEque Lipsiam eodem tempore profecto, praeter spem atque exspectationem diuelleremur: non tamen aliquid de spe, quam semel de TE conceperam, deminutum est, maxime, quum et praeclara omnia de incredibili diligentia TVA nunciaret fama, et TE duce vti scirem amicissimo mihi BVCHHOLZIO, quem, qua religione munere suo fungitur, nihil reliqui facturum noueram, vt praeclarum illum, quem naturae TVAE debes, ad quaeuis laudanda impetum nouis quotidie veluti igniculis inflammaret, et currenti, quod in prouerbio est, calcar adderet. hoc vero augurium meum exitu iam quodam modo comprobante, non possum profecto, quin incredibilem capiam voluptatem, laetusque laetitiis omnibus veluti triumphem. Solet patribusfamilias vix vllum esse spectaculum iucundius, quam si arbusculam, sua manu consitam, primo flo-

re

re conueſtiri videant, quamuis haec nondum fundat fructus, ſed eos ſola ſpe, ex ipſo laetiore flore concepta, tantum praecipiat. Et mihi perinde, qui olim in TE formando aliquam operam conſumſi, nihil iucundius accidere poteſt, quam praeclarum iſtud ſtudiorum ſpecimen, quod edidiſti, ex quo tanta ad ſpem de TE iam pridem conceptam acceſſio facta eſt, vt vel ex eo flore de fructuum futurorum praeſtantia augurer, et iam non ſperem, ſed confidam, TE, vti adhuc alios TVI ſimiles, ita in poſterum TE ipſum ſuperaturum. Quare facere non poſſum, quin has ingenii ac diligentiae academicae primitias et inclytae patriae, et illuſtriſſimo parenti, et ſplendidiſſimae familiae, et denique TIBI mihique ex animo gratuler. Patriae TVAE, Daniae, niſi me obſtrictiſſimum faterer, nae ego eſſem hominum ingratiſſimus. Sunt mihi ibi amici, quibus olim in hac academia familiariſſime uſus ſum, ſunt cum in illuſtriſſimo regii conſilii conſeſſu, tum extra illum patroni, qui mei cauſſa omnia volunt; quin, quod praefiſcini dixerim, ipſe rex potentiſſimus, quam inuſitata clementia in me hominem peregrinum feratur, ante hoc triennium argumento fere ſtupendo oſtendit, dum me lautiſſimis, et ſplendidioribus, quam vlli alii mei ordinis homini oblatas memini, conditionibus in regnum atque academiam ſuam euocarit. Et quamuis tum ita res diſponeret deus O. M. ut fructum ex inuſitata illa regis incomparabilis clementia capere mihi non liceret: adeq

tamen ex eo tempore animo meo insedit Daniae amor, vt eam veluti alteram patriam habuerim, et saepe ibi habitarit animus, quo me corpore venire prohibuit vis illa fatorum, qua rerum humanarum ordo feritur. Quum vero patriam quisque suam, ciuitatemque, in qua vel penates ac domicilium constituit, vel maioribus auctus est beneficiis, quam felicissimam esse optet: non possum profecto, quin Daniam beatam praedicem, cuius futurae quoque felicitati tot erectiora ingenia, quae in spem posteritatis quotidie adolescunt, praeludere veluti videntur. Non sane tam opum ac potentiae magnitudo florentes ac beatas reddit res publicas, quam virorum regendi parendique arte bene atque adcurate institutorum copia. Haec vera sunt regum praesidia, haec rerum publicarum columina, haec pignora felicitatis publicae, quibus sublatis, non potest non rerum omnium consequi perturbatio. Periisse Troiam aiunt, quum ea dii excessissent: at nos, qui Christiana pietate imbuti sumus, vanam illam fiduciam, a miseris hominibus in simulacris sensu carentibus collocatam, merito iudicamus, et primum quidem deum O. M. rerum publicarum praesidem, ac felicitatis omnis statorem, ab his proximos principes bonos et rei publicae amantes, denique iuxta hos maxime viros praeclaros, et cum regnatrice illa sapientia, longoque rerum vsu tum virtute ac pietate eximios rei publicae ornamento ac praesidio esse, contendimus, atque ideo inde merito augurium

ca-

capimus futurae felicitatis, si et horum suppetat copia, et in eorum locum adolescentes eminentioris fortunae atque indolis feliciter quotidie succrescant. Itaque iure meritoque Daniae TVAE TE, talem ciuem, gratulor, non modo in id omni studio atque industria incumbentem, vt aliquando de tam inclyta patria, prout occasio fuerit, bene mereri possis, sed etiam praesidia illa, quae ad beatitudinem rerum publicarum tuendam amplificandamque pertinere videntur, iam aliqua ex parte consequutum. Quam incredibili porro laetitia nunc Illustrissimum patrem TVVM perfundi credibile est, quum iam votis perfrui, et insignis illius curae ac sollicitudinis, qua egregiam filiorum trigam educauit, fructum capere coeperit? Nonne opinabile est, eum hac filii optimi virtute magnopere delectari, seque sibi veluti posteritati interesse videri? Quare et huic, quippe de me optime merito, talem filium vehementer etiam atque etiam gratulor, deumque veneror, vt faueat porro muneribus suis, tantoque bono et incrementa addat, et, quod vel maxime ad solidam felicitatem pertinet, perpetuitatem. Quid vero dicam de splendida familia TVA? est ea ex flore isto delibato nobilitatis Germanicae, qui se longe lateque diffudit per Europam, virosque protulit pace belloque magnos, et qui meritis in rem publicam immortalem sibi gloriam apud posteros pepererunt. Memoriae proditum est, Q. Maximum, P. Scipionem, et alios ciuitatis Romanae praeclaros viros,

ros, folitos ita dicere, quum maiorum imagines intuerentur, vehementiffime fibi animum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in fe habere putabant, fed memoria rerum geftarum eam flammam egregiis viris in pectore crefcere, neque prius fedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adaequarit. Scio TIBI, perilluftris A PLESSE, has maiorum imagines non minus faepe fomnum excuffiffe, quam Themiftocli trophaea Miltiadis; neque dubito, quin identidem cogitaueris, non effe eam veram nobilitatem, quam quis a maioribus iure hereditario acceperit, fed cui accedat maiorum exemplis excitata virtus, quaeque decus illud iifdem artibus ac facinoribus, quibus primum partum eft, tueatur. Et fane quid refpondebunt illi maioribus fuis, qui nobilitatem fuam opefque, maiorum virtute partas, incitamento fibi effe patiuntur ad luxum et inertiam? qui turpi otio tranfigunt vitam, veluti pecora, numerus tantum, et fruges confumere nati? qui denique tantum ignominiae reddunt maioribus, quantum ab his dignitatis veluti per manus traditum acceperunt? Noluifti autem ET, perilluftris A PLESSE, iis TV fimilem praeftare, fed maiorum tuorum, ac domeftico maxime illuftriffimi patris et patrui TVI exemplo excitatus, id egifti omni animi contentione, vt per eorum veftigia pleno gradu incederes, TEque dignum tam fplendida familia, dignum illis maioribus, quos iam pridem fama veluti confecrauit,

prae-

praeſtares. Quam ob rem vti mactum TE hac virtute eſſe iubeo, perilluſtris iuuenis: ita et genti PLESSIAE hoc nouum decus etiam atque etiam gratulor, et vt ei in poſterum maximo ornamento ſis, et opto, et fretus praeclara TVA indole, id futurum auguror. Non miraberis, tam tarde me ad praecipuum officium TIBI ipſi gratulandi, accingi. Non enim noſtra ſunt, quae nobis vel fortunae beneficio, vel ſtudio noſtro obtigerunt, bona: ſed ſibi praecipue ea cum Deus, bonorum omnium largitor, tum maxime patria, parentes, cognati, atque amici vindicant, niſi quis forte, in Epicuri hortulis inſtitutus, omnia ad ſe referat, nihilque ſe, niſi ſui cauſſa, facere debere exiſtimet. Itaque prius illis gratulandum fuit, ad quos fructus vigiliarum TVARVM in poſterum vel maxime pertinebit, nec eſſet, quod gratularer TIBI, ſi nihil vtilitatis ex bonis TVIS ad quemquam mortalium pertingeret. Dixiſſe olim aiunt philoſophum, ſe, ſi a deo id beneficii impetraret, vt coeleſtia illa corpora, eorumque motum concentumque ſuauiſſimum coram intueretur, parum tamen inde capturum eſſe voluptatis, ſi in haec inferiora remiſſus, neminem, quem harum rerum participem facere poſſet, reperiret. Perinde TIBI ipſi, qui non TIBI ſoli, ſed patriae TVISque TE natum eſſe intelligis, parum iucunda futura eſſent omnia, quae TIBI tot vigiliis peperiſti, decora, niſi aliis perinde, ac TIBI ipſi, ſalutaria atque vtilia eſſent. Quae quum ita ſint, TIBI ego non tam doctri-

ros, solitos ita dicere, quum maiorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere putabant, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adaequarit. Scio TIBI, perillustris A PLESSE, has maiorum imagines non minus saepe somnum excussisse, quam Themistocli trophaea Miltiadis; neque dubito, quin identidem cogitaueris, non esse eam veram nobilitatem, quam quis a maioribus iure hereditario acceperit, sed cui accedat maiorum exemplis excitata virtus, quaeque decus illud iisdem artibus ac facinoribus, quibus primum partum est, tueatur. Et sane quid respondebunt illi maioribus suis, qui nobilitatem suam opesque, maiorum virtute partas, incitamento sibi esse patiuntur ad luxum et inertiam? qui turpi otio transigunt vitam, veluti pecora, numerus tantum, et fruges consumere nati? qui denique tantum ignominiae reddunt maioribus, quantum ab his dignitatis veluti per manus traditum acceperunt? Noluisti autem ET, perillustris A PLESSE, iis TV similem praestare, sed maiorum tuorum, ac domestico maxime illustrissimi patris et patrui TVI exemplo excitatus, id egisti omni animi contentione, vt per eorum vestigia pleno gradu incederes, TEque dignum tam splendida familia, dignum illis maioribus, quos iam pridem fama veluti consecrauit,

prae-

praestares. Quam ob rem vti mactum TE hac virtute esse iubeo, perillustris iuuenis: ita et genti PLESSIAE hoc nouum decus etiam atque etiam gratulor, et vt ei in posterum maximo ornamento sis, et opto, et fretus praeclara TVA indole, id futurum auguror. Non miraberis, tam tarde me ad praecipuum officium TIBI ipsi gratulandi, accingi. Non enim nostra sunt, quae nobis vel fortunae beneficio, vel studio nostro obtigerunt, bona: sed sibi praecipue ea cum Deus, bonorum omnium largitor, tum maxime patria, parentes, cognati, atque amici vindicant, nisi quis forte, in Epicuri hortulis institutus, omnia ad se referat, nihilque se, nisi sui caussa, facere debere existimet. Itaque prius illis gratulandum fuit, ad quos fructus vigiliarum TVARVM in posterum vel maxime pertinebit, nec esset, quod gratularer TIBI, si nihil vtilitatis ex bonis TVIS ad quemquam mortalium pertingeret. Dixisse olim aiunt philosophum, se, si a deo id beneficii impetraret, vt coelestia illa corpora, eorumque motum concentumque suauissimum coram intueretur, parum tamen inde capturum esse voluptatis, si in haec inferiora remissus, neminem, quem harum rerum participem facere posset, reperiret. Perinde TIBI ipsi, qui non TIBI soli, sed patriae TVISque TE natum esse intelligis, parum iucunda futura essent omnia, quae TIBI tot vigiliis peperisti, decora, nisi aliis perinde, ac TIBI ipsi, salutaria atque vtilia essent. Quae quum ita sint, TIBI ego non tam doctri-

nam, quamuis et illa fit omni laude dignissima, gratulor, quam eam mentem, qua omnia refers ad salutem rei publicae, nihilque discere vel infigere animo cupis, nisi quod patriae aliquando emolumento ornamentoque sit futurum. Faueat vero Deus et huic consilio TVO, occasionemque TIBI ostendat quam primum, praeclaras illas animi dotes litterarumque seueriorum praesidia in vsum publicum proferendi. Denique et mihi gratularer, cui breuis illa opera, quam formando ingenio TVO impendi, tam feliciter cessit, nisi verendum esset, ne quidquid de me dixero, paullo iactantius dixisse videar. Itaque hic abrumpam potius filum orationis, quam vt quidquam, quod cum mea laude coniunctum sit, attexam. Prius quam tamen id fiat, Deum O. M. precor veneror que, vt TE, confecto studiorum cursu, saluum ac sospitem patriae ac illustrissimi patris amplexibus restituat, meque eum diem videre patiatur, quo TE, illustri loco positum, colant amentque boni omnes, ciuem patria sua dignissimum, illustrissimi parentis delicium, gentis PLESSIAE ornamentum, denique, si et hoc addere liceat, praesidium et dulce decus meum. Vale. Hal. XI. Kalend. Nouembris cIↃ IↃCCXXXV.

INDEX I.

CAPITVM.

I N-

INDEX II.

AVCTORVM.

A

Far-

cur

Krie-

M

Pom-

Q

R

S

Sal-

Sym-

T

V

VV

X

Z

IN-

INDEX III.
VERBORVM.

A

C

Dam-

D

E

F

L

M

R

S

T

V

Va-

Z

I N-

INDEX IIII.

RERVM.

A

E

F

G

an

K

L

Mo-

M

N

O

P

S

vere

V

sine

F I N I S.

